

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ (UYGULAMALI PSİKOLOJİ)
ANABİLİM DALI

**EBEVEYNİN DUYGUSAL ERİŞİLEBİLİRLİĞİ
VE GENEL PSİKOLOJİK SAĞLIK:
DUYGU DÜZENLEME, KİŞİLERARASI İLİŞKİ TARZI
VE SOSYAL DESTEĞİN ROLÜ**

Yüksek Lisans Tezi

Gözde GÖKÇE

Ankara – 2013

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ (UYGULAMALI PSİKOLOJİ)
ANABİLİM DALI

**EBEVEYNİN DUYGUSAL ERİŞİLEBİLİRLİĞİ
VE GENEL PSİKOLOJİK SAĞLIK:
DUYGU DÜZENLEME, KİŞİLERARASI İLİŞKİ TARZI
VE SOSYAL DESTEĞİN ROLÜ**

Yüksek Lisans Tezi

Gözde GÖKÇE

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Banu YILMAZ

Ankara – 2013

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim.(...../...../20...)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin
Adı ve Soyadı

.....

İmzası

.....

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ (UYGULAMALI PSİKOLOJİ)
ANABİLİM DALI

**EBEVEYNİN DUYGUSAL ERİŞİLEBİLİRLİĞİ
VE
GENEL PSİKOLOJİK SAĞLIK:
DUYGU DÜZENLEME, KİŞİLERARASI İLİŞKİ TARZI VE
SOSYAL DESTEĞİN ROLÜ**

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Banu YILMAZ

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

Doç. Dr. Banu Yılmaz (Danışman)

Prof. Dr. Azizül Durak Batpaın

Yrd. Doç. Dr. Olcan Cem Günekoğlu

Tez Sınavı Tarihi:.....

TEŞEKKÜR

Bu zamana gelinceye kadar üzerimde emeği olan, tüm eğitim hayatımı benim için değerli ve anlamlı kılan, isimlerini tek tek sayamayacağım ancak katkılarını asla yadsıyamayacağım ve unutamayacağım hocalarıma çok teşekkür ederim.

Lisans ve lisansüstü eğitimim sırasında gerek akademik gerek varoluşsal anlamda örnek aldığım, tez sürecinde desteğini her zaman hissettiğim, hayatımda çok önemli bir yeri olan ve bir hocadan daha öte anlamlar ifade eden, çok şey öğrendiğim ve daha pek çok şey öğreneceğimi düşündüğüm değerli tez danışmanım, hocam ve yol göstericim Doç Dr. Banu Yılmaz'a her şey ve varlığı için çok teşekkür ederim. Tez jürimde yer alan Prof. Dr. Ayşegül Durak Batıgün ve Yrd. Doç. Dr. Okan Cem Çırakoğlu'na, tezimi son hâline getirmemdeki değerli katkı ve önerileri için teşekkür ederim.

Bu çalışmanın veri toplama aşamasında benim de yaşamımda önemli yıllarımı geçirdiğim Ankara Cumhuriyet Lisesi ve Bahçelievler Anadolu Lisesi'nin değerli öğretmenlerine desteklerini esirgemedikleri için teşekkür ederim. Ve elbette, lise yıllarında sınıf arkadaşlığı olarak başlayan ilişkimizde bunu farklılaştıran, geçen on yılda hep orada olduklarını ve gelecek on yıllarda hep orada olacaklarını bildiğim, yaşam ne getirmiş ve getirecek olursa olsun gittiğimiz, kaldığımız yerlere birbirimizi de götürmüş ve götürecektik olduğumuzu bildiğim, birlikte üçüncü hâli imkânlı kıldığımız, aynı gökyüzünde büyüdüğümüz, tez sürecinde veri toplama aşamasında ellerinden gelen her şeyi yapan, görüşme taleplerine aylarca olumsuz yanıt vermek durumunda kalmamı anlayışla karşılayan dostlarım Esra, Sezin, Burçak ve Rüya'ya her şey için teşekkürlerimi sunarım. Bugün hâlâ aynı şeylere gülebilmemiz,

üzülebilmemiz, susabilmemiz, karşı koyabilmemiz, aynı şeyleri görebilmemiz o kadar değerli ki...

Geriye dönüp baktığımda, yaşamımın her zaman en güzel zamanlarından biri olarak kalacağına emin olduğum yüksek lisans sürecini güzelleştiren, renklendiren, öngörebileceğimden çok daha ötesini yaşatan değerli 'yüksek lisans grubum'a paylaştığımız her şey için teşekkür ederim.

İlmek ilmek hayatıma işlenen, yeri geldiğinde dünyada sadece mutluluk varmış gibi birlikte gülebildiğim, yeri geldiğinde dünyada sadece acı varmış gibi birlikte üzülebildiğim, beni çoğaltan, desteklerini her an hissettiğim Sıla ve Özlem'e geçmiş, bugün ve gelecek için teşekkürlerimi sunarım.

Son olarak, bugün olduğum insan olmamda en önemli paya sahip, bu zamana kadar bana her türlü desteklerini veren, en büyük destek kaynaklarım ve varlıklarına müteşekkir olduğum canım anneme, babama ve kardeş olduğumuz için kendimi şanslı hissetmemi sağlayan Mert'e her zaman olduğu gibi hayatımın bu döneminde de yanımda oldukları için sonsuz teşekkür ederim. Ve hayatımda tanıdığım en dürüst, en onurlu, en şerefli, en adil ve en güzel insan olan, her zaman insana yaraşır özellikleri temsil eden biricik dedem... Aramızdan ayrılışının ardından yıllar geçmiş olsa da, örnek olduğun tüm bu değerleri hatırlıyor ve bunlar için sana teşekkür ediyorum.

İçindekiler

BÖLÜM I	10
GİRİŞ	10
1.1. Aile Kavramı	13
1.2. Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği.....	14
1.3. Ebeveyn-Çocuk İlişkisi	24
1.3.1. Ergenlik ve Yetişkinlik Dönemlerinde Ebeveyn-Çocuk Etkileşimi.....	29
1.3.2. Ebeveyn-Çocuk İlişkisine Etki Eden Faktörler.....	33
1.3.3. Ebeveyn-Çocuk Etkileşimi ve Psikopatoloji	41
1.4. Kişilerarası İlişkiler Kavramı	45
1.4.1. Ebeveyn-Çocuk Etkileşimi ve Kişilerarası İlişkiler	51
1.5. Duygu Düzenleme Kavramı.....	58
1.5.1. Duygu Düzenleme ve Psikopatoloji.....	63
1.5.2. Ebeveyn-Çocuk Etkileşimleri, Kişilerarası İlişkiler ve Duygu Düzenleme ...	67
1.6. Araştırmanın Amacı.....	74
1.7. Araştırmanın Önemi	75
BÖLÜM II	78
YÖNTEM	78
2.1. Örneklem.....	78
2.2. Veri Toplama Araçları	82
2.2.1. Bilgilendirme ve Onam Formu	82
2.2.2. Kişisel Bilgi Formu	82
2.2.3. Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği Ölçeği (LEAP).....	83
2.2.4. Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği (DDGÖ).....	84
2.2.5. Kişilerarası İlişki Tarzları Ölçeği (KİTÖ)	86
2.2.6. Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (ÇBASDÖ).....	87
2.2.7. Kısa Semptom Envanteri (KSE)	88
2.7. İşlem	89
BÖLÜM III	90
BULGULAR	90
3.1. Değişkenler Arası Korelasyonlar.....	91

3.2.	Genel Psikolojik Sağlığı Yordayan Değişkenler	94
3.3.	Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği ile Genel Psikolojik Sağlık Arasındaki İlişkide Değişkenlerin Aracı Rolünün Değerlendirilmesi	98
3.3.1.	Annenin Duygusal Erişilebilirliği ile Genel Psikolojik Sağlık Arasındaki İlişkide Duygu Düzenleme Güçlüğü'nün Aracı Rolü	100
3.3.2.	Babanın Duygusal Erişilebilirliği ile Genel Psikolojik Sağlık Arasındaki İlişkide Duygu Düzenleme Güçlüğü'nün Aracı Rolü	103
3.3.3.	Annenin Duygusal Erişilebilirliği ile Genel Psikolojik Sağlık Arasındaki İlişkide Kişilerarası İlişki Tarzlarının Aracı Rolü	106
3.3.4.	Babanın Duygusal Erişilebilirliği ile Genel Psikolojik Sağlık Arasındaki İlişkide Kişilerarası İlişki Tarzlarının Aracı Rolü	109
3.3.5.	Annenin Duygusal Erişilebilirliği ile Genel Psikolojik Sağlık Arasındaki İlişkide Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Desteğin Aracı Rolü	112
3.3.6.	Babanın Duygusal Erişilebilirliği ile Genel Psikolojik Sağlık Arasındaki İlişkide Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Desteğin Aracı Rolü	115
3.3.7.	Annenin Duygusal Erişilebilirliği ile Genel Psikolojik Sağlık Arasındaki İlişkide Duygu Düzenleme Güçlüğü, Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek ve Kişilerarası İlişki Tarzlarının Aracı Rolü	118
3.3.8.	Babanın Duygusal Erişilebilirliği ile Genel Psikolojik Sağlık Arasındaki İlişkide Duygu Düzenleme Güçlüğü, Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek ve Kişilerarası İlişki Tarzlarının Aracı Rolü	121
3.4.	Regresyon ve Aracı Değişken Analizlerinde Elde Edilen Bulguların Bir Arada Gösterilmesi	124
BÖLÜM IV	126
TARTIŞMA	126
4.1.	Değişkenler Arası İlişkilere İlişkin Analiz Sonuçları	126
4.2.	Psikolojik Sağlığı Yordayan Değişkenlere İlişkin Analiz Sonuçları	132
4.3.	Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği ile Genel Psikolojik Sağlık Arasındaki İlişkide Aracı Değişkenlerin Rolü	140
4.3.1.	Ebeveynin Duygusal Erişilebilirliği ile Genel Psikolojik Sağlık Arasındaki İlişkide Duygu Düzenleme Güçlüğü'nün Aracı Rolü	140
4.3.2.	Ebeveynin Duygusal Erişilebilirliği ile Genel Psikolojik Sağlık Arasındaki İlişkide Kişilerarası İlişki Tarzlarının Aracı Rolü	144
4.3.3.	Ebeveynin Duygusal Erişilebilirliği ile Genel Psikolojik Sağlık Arasındaki İlişkide Sosyal Desteğin Aracı Rolü	147
4.4.4.	Ebeveynin Duygusal Erişilebilirliği ile Genel Psikolojik Sağlık Arasındaki İlişkide Duygu Düzenleme Güçlüğü, Kişilerarası İlişki Tarzları ve Sosyal Desteğin Aracı Rolü	149

4.5. Araştırmanın Sonuçları	151
4.6. Çalışmanın Klinik Doğurguları	152
4.7. Sınırlılıklar ve Öneriler	153
ÖZET.....	155
ABSTRACT	157
KAYNAKÇA.....	159

EKLER

EK 1. BİLGİLENDİRME VE ONAM FORMU	1
EK 2. KİŞİSEL BİLGİ FORMU	3
EK 3. EBEVEYN DUYGUSAL ERİŞİLEBİLİRLİĞİ ÖLÇEĞİ	4
EK 4. DUYGU DÜZENLEME GÜÇLÜĞÜ ÖLÇEĞİ	5
EK 5. KİŞİLERARASI İLİŞKİLER ÖLÇEĞİ	6
EK 6. ÇOK BOYUTLU ALGILANAN SOSYAL DESTEK ÖLÇEĞİ	9
EK 7. KISA SEMPTOM ENVANTERİ	11
EK 8. EBEVEYN DUYGUSAL ERİŞİLEBİLİRLİĞİ ÖLÇEĞİ'NİN TÜRKÇE FORMUNUN GEÇERLİK-GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI	13
EK 8.1. EBEVEYN DUYGUSAL ERİŞİLEBİLİRLİĞİ ÖLÇEĞİ'NİN ÖZGÜN FORMU (THE LUM EMOTIONAL AVAILABILITY OF PARENTS)	18

TABLolar DİZİNİ

Tablo 2.1. Katılımcıların demografik özellikleri	79
Tablo 2.2. Ailenin demografik özellikleri	80
Tablo 3.1. Ölçek toplam puanları arasındaki korelasyon değerleri	92
Tablo 3.2. Alt ölçeklerin ölçek toplam puanlarıyla olan korelasyonlar değerli	93
Tablo 3.3. Kısa Semptom Envanteri'nden Alınan Puanların Yordanmasına İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları	96
Tablo 3.4. Genel Psikolojik Sağlık Üzerinde Toplam ve Spesifik Dolaylı Etki İçin Nokta Tahminleri, Bias-Corrected and Accelerated (BCa) Güven Aralıkları (Annenin Duygusal Erişilebilirliği-Duygu Düzenleme Güçlüğü).....	102
Tablo 3.5. Genel Psikolojik Sağlık Üzerinde Toplam ve Spesifik Dolaylı Etki İçin Nokta Tahminleri, Bias-Corrected and Accelerated (BCa) Güven Aralıkları (Babanın Duygusal Erişilebilirliği-Duygu Düzenleme Güçlüğü)	105
Tablo 3.6. Genel Psikolojik Sağlık Üzerinde Toplam ve Spesifik Dolaylı Etki İçin Nokta Tahminleri, Bias-Corrected and Accelerated (BCa) Güven Aralıkları (Annenin Duygusal Erişilebilirliği-Kişilerarası Tarz)	108
Tablo 3.7. Genel Psikolojik Sağlık Üzerinde Toplam ve Spesifik Dolaylı Etki İçin Nokta Tahminleri, Bias-Corrected and Accelerated (BCa) Güven Aralıkları (Babanın Duygusal Erişilebilirliği-Kişilerarası Tarz)	111
Tablo 3.8. Genel Psikolojik Sağlık Üzerinde Toplam ve Spesifik Dolaylı Etki İçin Nokta Tahminleri, Bias-Corrected and Accelerated (BCa) Güven Aralıkları (Annenin Duygusal Erişilebilirliği-Sosyal Destek)	114
Tablo 3.9. Genel Psikolojik Sağlık Üzerinde Toplam ve Spesifik Dolaylı Etki İçin Nokta Tahminleri, Bias-Corrected and Accelerated (BCa) Güven Aralıkları (Babanın Duygusal Erişilebilirliği-Sosyal Destek)	117

Tablo 3.10. Genel Psikolojik Sağlık Üzerinde Toplam ve Spesifik Dolaylı Etki İçin Nokta Tahminleri, Bias-Corrected and Accelerated (BCa) Güven Aralıkları (Annenin Duygusal Erişilebilirliği-Bütün Model)	120
Tablo 3.11. Genel Psikolojik Sağlık Üzerinde Toplam ve Spesifik Dolaylı Etki İçin Nokta Tahminleri, Bias-Corrected and Accelerated (BCa) Güven Aralıkları (Babanın Duygusal Erişilebilirliği-Bütün Model)	123
Tablo 3.12. Regresyon ve Aracı Değişken Analizi Bulguları	125
Tablo Ek 8.1. Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği Ölçeği Anne Formu Madde-Test Korelasyonları	15
Tablo Ek 8.2. Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği Ölçeği Baba Formu Madde-Test Korelasyonları	16
Tablo Ek 8.3. Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği Ölçeği'nin Faktör Yapısı	17

ŞEKİLLER

- Şekil 3.1.** Genel psikolojik sağlığı yordayan değişkenlere ilişkin hiyerarşik regresyon aşamaları95
- Şekil 3.2.** Duygu Düzenleme Alt Ölçeklerinin, Anne Duygusal Erişilebilirliği ve Genel Psikolojik Sağlık Arasındaki İlişkide Aracı Rollerini101
- Şekil 3.3.** Duygu Düzenleme Alt Ölçeklerinin, Baba Duygusal Erişilebilirliği ve Genel Psikolojik Sağlık Arasındaki İlişkide Aracı Rollerini104
- Şekil 3.4.** Kişilerarası İlişki Tarzları Alt Ölçeklerinin, Anne Duygusal Erişilebilirliği ve Genel Psikolojik Sağlık Arasındaki İlişkide Aracı Rollerini.....107
- Şekil 3.5.** Kişilerarası İlişki Tarzları Alt Ölçeklerinin, Baba Duygusal Erişilebilirliği ve Genel Psikolojik Sağlık Arasındaki İlişkide Aracı Rollerini110
- Şekil 3.6.** Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Alt Ölçeklerinin, Anne Duygusal Erişilebilirliği ve Genel Psikolojik Sağlık Arasındaki İlişkide Aracı Rollerini.....113
- Şekil 3.7.** Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Alt Ölçeklerinin, Baba Duygusal Erişilebilirliği ve Genel Psikolojik Sağlık Arasındaki İlişkide Aracı Rollerini116
- Şekil 3.8.** Duygu Düzenleme, Kişilerarası İlişkiler ve Sosyal Destek'in, Anne Duygusal Erişilebilirliği ve Genel Psikolojik Sağlık Arasındaki İlişkide Aracı Rollerini118
- Şekil 3.9.** Duygu Düzenleme, Kişilerarası İlişkiler ve Sosyal Destek'in, Baba Duygusal Erişilebilirliği ve Genel Psikolojik Sağlık Arasındaki İlişkide Aracı Rollerini121

BÖLÜM I

GİRİŞ

Toplumsal bir varlık olan insanın toplumsallaşma sürecinde ilk karşılaştığı kurum olan aile, birey için biyolojik, psikolojik ve sosyal açıdan önem taşımaktadır. Ailenin çocuk için öneminden yola çıkarak, aileyi oluşturan üyelerin rolleri çerçevesinde birbirleriyle kurdukları ilişkiler ve bu ilişkilerin farklı gelişim dönemlerindeki etkileri ilgili yazında sıklıkla ele alınmaktadır.

Bu alandaki yazın incelendiğinde aile ortamının çocuğun sosyal ve duygusal gelişimi üzerinde etkisi bulunduğu konusunda uzlaşma olduğu görülse de, mevcut ebeveyn özelliklerinin yetişkin dönemdeki çocuğun¹ duygusal ve davranışsal işlevselliği üzerindeki etkisi konusunda görece az çalışma olduğu dikkati çekmektedir (örn., Lee ve Gotlib, 1991; Lum ve Phares, 2005; Phares, 1996). Özellikle ülkemizde yetişkin örnekleminde aile etkisini temel alan çalışmaların sıklıkla erken dönem etkileşimler ya da aile işlevselliği alanında gerçekleştirildiği görülmektedir. Oysaki, kültüre özgü aile modellerine ilişkin gerçekleştirilen çalışmalardan görüldüğü üzere (İmamoğlu, 2003, 1998; Kağıtçıbaşı, 2000; Karadayı, 1998) ilişkisellik temelinde sürdürülen ilişkiler ve bağlılık kültürünün etkisini devam ettirmesi sebebiyle aile bireyleri arasında duygusal bağlılık devam ediyor görünmektedir. Bunun yanı sıra, bireyseliğe yapılan vurgu ile özerkleşmenin teşvik edildiği batı toplumlarında da yetişkin dönemdeki çocuklar için ebeveynlerin desteğinin sürdüğünü gösteren

¹ Bu çalışmada, gelişimsel dönem açısından yetişkin olan bireyler, ebeveyn-çocuk yapısını vurgulamak amacıyla 'yetişkin dönemdeki çocuk' şeklinde ifade edilmiştir.

çalışmalar bulunmaktadır (örn., Millward, 1998; Vassalo, Smart ve Price-Robertson, 2009; Veevers ve Mitchell, 1998).

Aile bireyleri arasında bağlılık çeşitli düzeylerde devam etmesine rağmen ebeveyn-çocuk arasındaki etkileşim ve ilişkinin yaşam boyu değişen bir yapıda olduğu söylenebilir. Yaşamın ilk yıllarında ebeveynler daha çok çocukların gelişimini desteklemekte ve bu değişime rehberlik etmektedir. Ergenlikten yetişkinliğe geçildiğinde ise ebeveyn-çocuk arasındaki ilişki, daha eşit, her iki tarafın da birbirine destek sağladığı, iki yetişkin arasındaki ilişkiyi temsil eden bir örüntüye bürünmektedir (Birditt, Fingerman, Lefkowitz ve Kamp-Dush, 2008).

Hem kültüre özgü olduğu düşünülen aile etkileşim örüntüleri hem de aile desteğinin yetişkinlik döneminde de sürdüğüne işaret eden yazın bulguları, yalnızca erken dönem veya çocukluk döneminde değil, gelişimin daha ileriki dönemlerinde de ebeveyn-çocuk ilişkisine etki eden ve buradan hareketle çocuğun psikolojik sağlık ve işlevini etkileyebileceği düşünülen mevcut ebeveyn niteliklerinin araştırılmasının yararlı olacağını düşündürmektedir.

Bu anlamda araştırılması gereken olgulardan biri duygusal erişilebilirlik kavramıdır. Ebeveyn ile çocuk arasındaki ilişkinin niteliğini yansıtan (Biringen ve Robinson, 1991) ve sağlıklı ebeveyn-çocuk ilişkisini yansıtmada önemli bir bileşen (Lum ve Phrase, 2005) olarak görülen duygusal erişilebilirlik, temelde fiziksel varlıktan farklı olarak duygusal olarak “orada olma”ya işaret etmektedir. Daha çok bebeklik ve çocukluk döneminde bakım veren rolü nedeniyle anne odaklı ele alınmakta olan bir kavram olarak duygusal erişilebilirliğin çocuğun psikolojik sağlığı, uyumu ve işlevselliği ile yakından ilişkili olduğunu gösteren çalışmalar vardır (örn., Lee ve

Gotlib, 1991; Easterbrooks, Biesecker ve Lyons-Ruth, 2012; Steinberg ve Davila, 2008).

Yukarıda belirtilen bu bilgilerden hareketle, bu çalışmada yetişkinliğe geçiş ve yetişkinlik döneminde hem anne hem de babanın mevcut duygusal erişilebilirliğinin olası sonuçlarına ilişkin bilgi sağlama amacıyla ebeveyn duygusal erişilebilirliğinin, genel psikolojik sağlık, duygu düzenleme güçlüğü, algılanan sosyal destek ve kişilerarası ilişki tarzı açısından incelenmesi hedeflenmektedir. Bu amaç doğrultusunda, izleyen bölümlerde duygusal erişilebilirlik kavramı ele alındıktan sonra, yetişkinliğe geçiş ve yetişkinlik dönemlerinde ebeveyn-çocuk ilişkileri ve bu ilişkilerin sonuçları duygusal erişilebilirlikle ilişkili olduğu düşünülen ebeveyn nitelikleri çerçevesinde ele alınacak; ardından ebeveyn niteliklerinin bu dönemdeki çocukların psikolojik sağlıkları, kişilerarası ilişkileri, duygu düzenleme güçlükleri ile olan ilişkilerine değinilecektir.

1.1. Aile Kavramı

Evrensel bir yapı olan ailenin evrensel bir tanımı bulunmamaktadır. Aile tanımları ve ailenin kapsamı, çağa ve topluma göre değişen bir özellik göstermektedir. Örneğin, Türk Dil Kurumu'na (2013) göre aile, evlilik ve kan bağına dayanan, karı, koca, çocuklar ve kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birliktir. Amerika Birleşik Devletleri'nde aile, doğum, evlilik veya evlat edinme yoluyla bir ilişkisi olan ve bir hanede birlikte yaşayan iki veya daha fazla kişinin oluşturduğu bir küme olarak tanımlanmaktadır (U.S. Census Bureau, 2001). Kanada'da ise oldukça geniş bir aile tanımı yapılmış ve aile, doğum, evlilik ya da evlat edinme yoluyla çocuğu olan ya da olmayan evli çiftlerin veya aynı ya da karşı cinsteki partneriyle aynı evde yaşayan evli olmayan çiftlerin ya da çocuğuyla birlikte yaşayan evli, bekâr ya da dul ebeveynin oluşturduğu yapı olarak tanımlanmıştır (Statistics Canada, 2007). Hollanda kabinesine göre ise aile, bir veya birden fazla çocuğun yetiştirildiği her yaşam ünitesidir (Schulze, 2001). Bu tanımlardan da anlaşılacağı üzere evrensel bir aile tanımı yapmak oldukça güçtür.

Üzerinde uzlaşmış bir aile tanımı olmamasına rağmen aile bir yapı olarak ele alındığında, yaşam boyunca farklı aşamalarda farklı gelişim ve değişim örüntüleri gösteren dinamik bir sistem olarak nitelendirilebilir. Dolayısıyla aile, yapısal ve etkileşimsel örüntüler çerçevesinde üyelerinin özgül gelişim görevlerini tamamladığı bir yapı olarak görülebilir. Hem bireysel hem de toplumsal dinamiklere özgü bir yapı sergileyen aile, üyelerinin birbirleri ile etkileşimleri çerçevesinde biyolojik, sosyal, psikolojik işlev ve etkilere sahiptir.

Bireyin içerisine doğduğu ve karşılaştığı ilk yapı olan aile farklı gelişim dönemlerinde birey üzerinde olası olumlu ve olumsuz etkilere sahiptir. Ailenin biyolojik, psikolojik ve sosyal öneminden yola çıkararak anne ve babanın mevcut niteliklerinin çocuklara yönelik olası etkilerini değerlendirmek önemli olabilir. Bu düşünceden hareketle bu çalışmada izleyen bölümlerde hem anne hem de babanın duygusal erişilebilirliğinin, yetişkinliğe geçiş ve yetişkin dönemdeki çocuğun psikolojik sağlığına etkisi çeşitli değerkenler aracılığıyla ele alınacaktır.

1.2. Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği

İlgili yazında aile ortamının çocuğun sosyal ve duygusal gelişimi üzerinde etkisi olduğu konusunda uzlaşma olduğu görülse de, aile ortamı ile ilgili belirli özelliklerin etkisi konusunda görece az çalışma olduğu söylenmektedir (Darling ve Steinberg, 1993).

Çocuğun duygusal ve sosyal gelişimine etki etmesi olası etmenlerden biri ebeveynlerin duygusal erişilebilirliğidir. Bağlanma kuramı temelinde oluşturulan bir kavram olan duygusal erişilebilirliğin ilk olarak Mahler, Pine ve Bergman (1975; akt., Biringen, 2000) tarafından ebeveynlerin bebek ve çocuğun ayrılma ve bireyselleşme dönemindeki “yol gösterici” rolünü tanımlamak için bir metafor olarak kullanıldığı görülmektedir. Mahler, Pine ve Bergman (1975), duygusal erişilebilirliği, çocuğun keşfetme ve özerklik kazanma deneyimlerinde annenin destekleyici varlığını belirtmek için kullanmışlardır. Buna göre anne, çocuğun keşif denemelerine olanak sağlamakta ve annenin duygusal erişilebilirliği ocuk için bir güvenlik temeli (security base) oluşturmaktadır.

Daha sonra Emde ve Easterbrooks (1985; akt., Biringen, 2000) bu kavram ve yapıyı kuramsallaştırmış ve duygusal erişilebilirliği, “etkileşim içerisinde bulunan bireylerin birbirlerine duygularını ifade etmesi ve bireyin diğerinin/diğerlerinin duygularına yanıt vermesi” olarak tanımlamışlardır. Aynı çalışmada ebeveynlerin çocuğun başarılarına gösterdikleri gurur ve hoşnutluk duygularının duygusal erişilebilirliğe ilişkin işaretler olabileceği söylenmiştir. Dolayısıyla, yalnızca fiziksel varlığın değil, ebeveynlerin duygusal anlamda erişilebilir olmasının da bebeğin kendilik ve duygusal ifadesine katkıda bulunduğu söylenmektedir (Sorice ve Emde, 1981; akt. Biringen, 2000).

Yukarıda belirtilen çalışmalarda duygusal erişilebilirliğin kavramsal tanımlarına yönelik çalışmalar yapıldığı, ancak bu dönemlerde klinik anlamda araştırmalar yapılmadığı görülmektedir. Araştırma alanında duygusal erişilebilirlik kavramına ilişkin ilk çalışmalar 1988 yılında Biringen, Robinson ve Emde’nin duygusal erişilebilirliğe ilişkin klinik değerlendirme çalışmalarıyla başlamıştır. Bu çalışmalarından ardından Biringen ve Robinson (1991), özellikle araştırma alanında duygusal erişilebilirlik için kuramsal bir kavramsallaştırma gerçekleştirmişler ve ilk çalışmalarda, ebeveyn-çocuk etkileşiminin niteliği için annenin duyarlılığının, yapılandırmasının, müdahil olma(olmama)sının, çocuğun tepkilerinin ve meşgul olduğu etkinliğe anneyi dâhil etmesinin önemine vurgu yapmışlardır. Annenin duyarlılığı, yapılandırması, müdahalesi ve çocuğun tepkileri ile anneyi meşgul olduğu etkinliğe dâhil etmesi yapılarını tanımlamışlar ve duygusal erişilebilirliği oluşturduğu düşünülen bu yapıları araştırmalarda değerlendirmek için “Duygusal Erişilebilirlik Ölçekleri”ni (Emotional Availability Scales) oluşturmuşlardır. Daha sonra, annenin düşmanca olmaması (düşmanca duygular) da kavramsallaştırmaya

dâhil edilmiş ve bu ölçeklerin bebeklik, erken dönem çocukluk ve orta çocukluk dönemlerinde değerlendirmeye olanak sağlayan farklı versiyonları oluşturulmuştur (Biringen ve Robinson, 1991; Biringen, Robinson ve Emde, 1998; Easterbrooks ve Biringen, 2005).

Bağlanma kuramı temelinde türetilen bir kavram olan duygusal erişilebilirlik temelde ebeveyne ait tepkiler, duyarlılık ve duygusal katılım alanlarına odaklanmaktadır (Biringen, 2000). Duygusal erişilebilirlik kavramı ebeveyn çocuk etkileşiminin iki yönlü niteliğini ifade etmekte ve Duygusal Erişilebilirlik Ölçekleri ile diydik –ikili- bir yapıda ele alınmaktadır. İlgili yazında daha çok bebeklik ve erken dönem çocukluk dönemlerindeki çocuk ile ebeveynleri arasındaki etkileşimler temelinde ele alınmış bir konu olan duygusal erişilebilirlik kavramına ilişkin “Duygusal Erişilebilirlik Ölçekleri” aracılığı ile değerlendirilen bazı davranış özellikleri olduğu belirtilmiştir (Biringen, Robinson ve Emde, 1998; Easterbrooks ve Biringen, 2005). Bu davranış özelliklerinden ebeveyn ile ilişkili olanlar şunlardır:

1. *Ebeveyn Duyarlılığı*: Ebeveyn duyarlılığı bileşeni Ainsworth ve arkadaşlarının (1978) duyarlılık kavramından esinlenerek oluşturulmuştur. Bu bileşen, çocuğun fiziksel ve duygusal sinyallerine ve etkileşimine ebeveynin yanıt verme sürecini anlatan bir kavramdır. Ebeveyn duyarlılığında ebeveynin dakik ve esnek bir şekilde yanıt vermesi önemlidir. Ebeveyn, çocuktan gelen duygusal ve ihtiyaçlarına yönelik sinyalleri alır ve duyarlı, esnek bir biçimde bu sinyallere yanıt verir. Duyarlılıkta ayrıca, etkili etkileşim, uzlaşma ve eş zamanlı etkileşim de oldukça önemlidir. Duyarlılık boyutunun kritik noktasını uygun duygusal ifade ve duyguların kontrolü oluşturmaktadır.

Ebeveyn duyarlılığı, ebeveyn-çocuk arasındaki ilişkinin klinik olarak hassas gözlemine dayanır ve gerçekleştirilen değerlendirmelerde bağlama ilişkin ipuçları da göz önünde bulundurulur. Örneğin, ebeveynin sergilediği sevecenliğe ilişkin davranışlar duyarlılığı belirten davranışlar olarak görünebilir ancak klinik değerlendirmede ebeveynin gerçekten sevecenlik gösterip göstermediği, gerçek bir olumluluğun söz konusu olup olmadığı da değerlendirilir ve eğer sahte ya da zoraki bir durum söz konusuysa bu tavır “görünüşte duyarlı” olmaya işaret eder.

2. *Ebeveyn Yapılandırması:* Bu kavram, ebeveynin çocuğu ile kurduğu etkileşimin yapısal yönünü ifade eder. Ebeveyn yapılandırması temelde, ebeveynin çocuğun özerkliğine müdahale etmeden öğrenme ve keşfetmeyi desteklemesine işaret etmektedir. Bu bileşen, kural koymayı, düzenleme yapmayı ve çocukla gerçekleştirilen etkileşimde uygun bir çerçeve oluşturmayı içermektedir. Bunların yanı sıra yapılandırma kavramı ebeveynin çocuğa yönelik önerilerini de kapsar. Uygun (optimal) yapılandırmada ebeveynin çocuğa verdiği destek, çocuğun verilen desteğe yanıt vermesine olanak tanıyan düzeydedir.
3. *Müdahale/Müdahaleci Olmama:* Müdahaleci olmama, aşırı koruyucu, müdahaleci ve çok baskın olmadan ebeveynin çocuk için duygusal olarak “orada olması” ve gerektiğinde erişilebilir olması anlamına gelmektedir. Bu kavram, bebeklik ve erken çocukluk dönemlerinde ebeveynin hem sözel hem de sözel olmayan yollarla duygusal anlamda var olma becerisini içermektedir. Dolayısıyla bu dönemlerde, ebeveynin doğrudan gösterdiği kontrol davranışlarından ziyade daha dolaylı yolları ve teknikleri kullanmasını ifade

etmektedir. Çocuk büyüdükçe müdahaleci olmama, ebeveynin duygusal anlamda var olma becerisini ve verilecek kararlarda çocuğa özerklik/otonomi vermeyi içermektedir. Bu bileşene göre müdahaleci olmayan ebeveynler, çocuk kaç yaşında olursa olsun, bir zorluk ya da güçlükle karşılaştığında çocuğun kendi çözümlerini üretmesine olanak sağlamaktadır.

4. *Düşmanca Olmama/Düşmanca Duygular:* Düşmanca olmama, açık ya da örtük bir şekilde çocukla sakin, sabırlı ve uyumlu bir şekilde konuşma ya da etkileşimde bulunmayı içermektedir. Düşmanca olmama tamamen olumlu bir ucu temsil ediyor gibi gözükmesine rağmen ebeveynin gerektiğinde ve duruma uygun olduğunda saldırgan dürtülerini kontrol ederek öfkesini kontrollü ve uygun bir şekilde ifade etmesini de içermektedir. Düşmanca olmayan bir ebeveyn görece sakin ve kontrollü kalabilmektedir. Çocuk büyüdükçe düşmanca olmayan ebeveynlerin öfke ve gerilimlerini doğrudan eylemsel olarak dışavurmak yerine, “nedenler”i açıklama eğiliminde olacakları belirtilmektedir. Ebeveyn düşmanca bir tutum sergilediğinde ise bu, doğrudan çocuğa ya da kendisine veya çevredeki nesnelere yönelik olabilir. Kısaca, düşmanca olmayan ebeveynin duygu düzenlemesi bağlama uygun ve çocuğu da göz önünde bulundurur niteliktedir.

Duygusal erişilebilirlik kavramsallaştırması temelinde belirtilen çocuğa ilişkin davranış özellikleri ise şunlardır (Biringen, Robinson ve Emde, 1998; Easterbrooks ve Biringen, 2005):

1. *Çocuğa Ait Tepkiler*: Çocuğun bağımsız olarak aktivitelerde bulunması ile yer aldığı aktivite sırasında ebeveyne yanıt vermesi arasındaki dengeyi ifade eder.
2. *Katılım*: Çocuğun oyun ve etkileşimine ebeveynini de dâhil etmesini belirtmektedir.

Duygusal erişilebilirlik, ebeveyn ile çocuk arasındaki ilişkinin niteliğini yansıtan bir kavramdır (Biringen ve Robinson, 1991). Bu kavram ayrıca, sağlıklı ebeveynliği yansıtan, ebeveyn-çocuk arasındaki etkileşim ve ilişkinin niteliğini temsil eden önemli bir bileşen olarak da görülmektedir (Lum ve Phares, 2005).

Duygusal erişilebilirlik fiziksel anlamda var olma ve “orada olma”dan daha öte bir anlam taşıyor gibi görünmektedir. Fiziksel varlık ile duygusal erişilebilirliğin ele alındığı deneysel bir çalışmada (Field, 1986; akt. Lum ve Phares, 2005), anneden fiziksel ayrılma ile annenin duygusal olarak erişilebilir olmadığı koşullar karşılaştırılmış ve bebeğin, annenin duygusal olarak erişilebilir olmadığı durumda daha fazla psikolojik sıkıntı yaşadığı bulunmuştur.

Anne-babanın duygusal erişilebilirliği her durumda mevcut olan bir niteliktir (Lum ve Phares, 2005). Duygusal erişilebilirliğin tersi ise duygusal olarak erişilebilir olmamadır. Duygusal erişilebilir olmamanın fiziksel varlığa rağmen annenin çocuk için özellikle “erişilemez” olduğu durumlarda belirgin olduğu söylenmektedir (Aviezera, Sagi-Schwartz ve Koren-Karie, 2003; Field, 1994).

Duygusal erişilebilirliğin düşük olduğu ebeveyn-çocuk etkileşimlerinin çocukta uyumlu olmayan işlevsellik ile ilişkili bir risk faktörü oluşturabileceği göze çarpmaktadır (Lee ve Gotlib, 1991). Bir çalışmada (Zeanah ve Doyle-Zeanah, 2009,

akt., Oppenheim, 2012), çocuğun duygusal ve gelişimsel ihtiyaçlarını karşılamayan, olumsuz ve yetersiz duygusal etkileşimlerin psikopatolojiye yol açabileceği söylenmiştir.

Ebeveynler ile çocuk arasındaki etkileşimi açıklayan ve duygusal erişilebilirliğe temel oluşturan bağlanma kuramının psikopatoloji gelişimi ile ilgili ilkesine göre, annenin duygusal erişilebilirliğinin eksikliği hem anne-çocuk etkileşimini hem de bu etkileşimin dışında çocuğun sağlıklı duygusal ve davranışsal organizasyonunu tehlikeye atmaktadır (Cicchetti, 1993; Cicchetti ve Toth, 2009). Tersine, ilgi, tutarlılık, anlayış, destek, pozitif iletişim gibi nitelikler sergilemeleri sebebiyle duygusal olarak erişilebilir olduğu söylenebilen ebeveynlere sahip olmanın ise olumsuz yaşam olaylarına karşı bir tampon görevi görebileceği belirtilmektedir (Hauser, Vieyra, Jacobson ve Wertlieb, 1985).

Easterbrooks, Biesecker ve Lyons-Ruth'un (2000), erken dönemde ekonomik ve psikolojik açıdan deneyimlenen güçlükler nedeniyle sağlıklı olmayan gelişim örüntüleri geliştirme açısından risk altında olan çocuklarla boylamsal olarak gerçekleştirdikleri çalışmada, annenin duygusal erişilebilirliği ile çocuğun işlevselliği arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirtilmiştir. Bu çalışmada, çocukluk döneminde annenin duygusal erişilebilirliğinin çocuğun gözlenen düzensiz (disorganized) bağlanma davranışlarıyla, çocuğun kendi bildirimlerine dayanan depresyon belirtileriyle, öğretmenlerinin çocukların okuldaki davranış problemlerine ilişkin bildirimleriyle ilişkili olduğu bulunmuştur. Ayrıca, bebeklik döneminde anne-bebek etkileşiminin işlevsel olmaması (annenin düşmanlığı, olumsuz iletişim ve bebeğin

güvenli bağlanma örüntüsünün olmaması) ileriki dönemlerde annenin duygusal erişilebilirliğini yordar görünmektedir.

Steinberg ve Davila'nın (2008) gerçekleştirdikleri bir başka çalışmada, ebeveynin duygusal erişilebilirliğinin çocuğun depresyon belirtileriyle negatif yönde anlamlı bir ilişki gösterdiği bulunmuştur. Ayrıca, yüksek ebeveyn erişilebilirliğinin düşük sosyal anksiyete düzeyi, düşük dışsallaştırılmış belirtiler ile ilişkili olduğu belirlenmiştir. Aynı çalışmada, akran ilişkileri de analizlere dâhil edildiğinde ebeveynin duygusal erişilebilirliğinin tek başına anlamlı aracı etkisini sürdürdüğü, ancak akran ilişkisinin niteliğinin anlamlı bir aracı etki göstermediği bulunmuştur. Bu çalışma özellikle ergenlik ve yetişkinlik dönemlerinde etkisi azaldığı söylenen ebeveynlerin, bazı yönlerden çocuğun yaşamında önemli olmaya devam ettiğini düşündürmektedir.

Her iki ebeveynin çocukla kurduğu etkileşimin önemli bir yönü olan duygusal erişilebilirliğin ebeveynin cinsiyetine göre farklı sonuçları olabileceği görülmektedir. Örneğin, Lum ve Phares'in (2005) çocuk ve ergenlerle gerçekleştirdikleri çalışmalarında, her iki ebeveynin duygusal erişilebilirliği ile çocuğun işlevselliği arasında anlamlı bir ilişki olduğu, ancak annenin duygusal erişilebilirliği ile çocuğun işlevselliğinin, babanın duygusal erişilebilirliği ile çocuğun işlevselliğine göre daha güçlü ilişki gösterdiği bulunmuştur. Bu çalışmada yer alan çocuk ve ergen örnekleminde, ebeveyn duygusal erişilebilirliği azaldıkça duygusal ve davranışsal problemlerin arttığı ve ebeveynin duygusal erişilebilirliği ile çocuk ve ergenin iyi oluşunun ilişkili olduğu ortaya konmuştur. Ayrıca, çocuğun ebeveynlerine ilişkin ve ebeveynlerin kendisine ilişkin duygusal erişilebilirlik bildirimleri arasında anlamlı ve güçlü bir ilişki olduğu belirtilmiştir.

Hem anne hem de babanın duygusal erişilebilirliğini ele alan bir başka çalışmada (Bosco, Renk, Dinger, Epstein ve Phares, 2003), babanın duygusal erişilebilirliğinin erkek çocuğun dışsallaştırılmış davranış problemlerini yordamada anlamlı bir katkı yapmadığı ancak babanın düşük duygusal erişilebilirliğinin kız çocuklarının içselleştirilmiş davranış problemleri ile anlamlı bir ilişki gösterdiği belirlenmiştir. Hem anne hem de babaya yönelik olumsuz algı, yüksek düzeyde ebeveyn psikopatolojisi, düşük düzeyde ebeveyn kabulü, yüksek düzeyde ebeveyn kontrolü ve babaya ilişkin düşük duygusal erişilebilirliğin kız çocuklarında yüksek düzeyde içselleştirilmiş davranış problemleri ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Annenin duygusal erişilebilirliğinin ise erkek çocuğun içselleştirilmiş davranış problemlerini (örneğin, geri çekilme, kaygı, psikosomatik belirtiler, depresyon) yordamada anlamlı bir katkı yapmadığı ancak, düşük anne duygusal erişilebilirlik algısının erkek çocuklarda dışsallaştırılmış davranış problemleri (örneğin, suç davranışları, agresyon, zayıf dürtü kontrolü) ile anlamlı bir ilişki gösterdiği; annenin duygusal erişilebilirliği azaldıkça dışsallaştırılmış davranış problemlerinin arttığı; kız çocuklarında annenin duygusal erişilebilirliğinin dışsallaştırılmış davranış problemlerini yordamada anlamlı bir katkı yapmadığı belirtilmiştir. Forehand ve Nousiainen'in (1993) bir çalışmasında da, yetersiz baba kabulü ve yakınlığının ergenlerde dışsallaştırılmış problemleri yordadığı belirtilmiştir.

Ebeveyn duygusal erişilebilirliğinde çocuğun yaşı ve cinsiyetini değerlendiren bir çalışmada, erkek ve kız çocuklar için algılanan anne erişilebilirliğinde yaş farkı bulunmamıştır (Lieberman, Doyle ve Markiewicz, 1999). Babalar için ise, erkek çocukların babalarının erişilebilirliğine ilişkin algısında yaş farkı bulunmamış, ancak, ergen kızların daha küçük yaştaki kız çocuklarına göre babalarını daha az erişilebilir

algıladıkları belirtilmiştir. Babaya bağlılığın ise hem erkek hem de kız çocukları için yaşın artmasıyla azaldığı bulunmuştur. Ebeveynler arasındaki duygusal erişilebilirlik cinsiyet farkı açısından değerlendirildiğinde ise hem erkek hem de kız çocuklarının babalarını annelerine kıyasla daha az erişilebilir algıladıkları belirlenmiştir.

İlgili yazında ebeveynlerin duygusal erişilebilirliklerinin olası etkilerini ve duygusal erişilebilirlikte cinsiyet farkını belirten araştırmaların yanı sıra anne ve babanın duygusal erişilebilirliğine olumsuz yönde etki etme olasılığı bulunan boşanma, eşler arası çatışmalar ve ebeveynlerde psikopatolojinin varlığını değerlendiren çalışmalar da bulunmaktadır. Bu konudaki çeşitli çalışmalar (örn., Biringen, 2000; Easterbrooks, Biesecker ve Lyons-Ruth, 2000; Easterbrooks ve Biringen, 2000), boşanma, ebeveynler arasındaki çatışma ve ebeveyn psikopatolojisi nedeniyle duygusal ve davranışsal problem geliştirme açısından risk altında olan çocukların ebeveynlerinde düşük ebeveyn duygusal erişilebilirliğinin belirgin olduğunu göstermektedir. İzleyen bölümlerde ebeveyn-çocuk etkileşimini bozma ve ebeveynlerin duygusal erişilebilirliğini etkileme potansiyeli olan bu değişkenlerin duygusal erişilebilirlikteki olası etkileri daha detaylı ele alınacaktır.

1.3. Ebeveyn-Çocuk İlişkisi

Aile, bir arada bulunan insan topluluğundan daha fazlasını ifade eden bir sistemdir. Anne, baba, çocuk, kardeş gibi roller çerçevesinde yürütülen etkileşimler hem bireysel hem de sistemik anlamda yaşamın hemen hemen her alanında olumlu ya da olumsuz açıdan etkiye sahiptir. Aile ortamı, çocuğun biyolojik ve sosyal gelişiminin başlaması ve sürdürülmesine hizmet etmektedir. Bu bağlamda, ebeveynlerin çocuğa yönelik tepkilerinin, ilişki kurma biçimlerinin çocuğa çeşitli yönlerden etki ettiği söylenebilir.

Evrensel bir yapı olan aile ve aile nitelikleri, kültüre, toplum yapısına ve değerlerine özgü bir yapı sergiler görünmekte ve aile içi etkileşim temelinde Türkiye kültürüne özgü olduğu düşünülen iki model tanımlanmaktadır (Kağıtçıbaşı, 2000):

1. *Karşılıklı Duygusal Bağlılık*: Bağımlılık kültürüne sahip olduğu düşünülen ülkemiz ve özellikle doğu toplumları gibi kültürlerde, “Karşılıklı Bağımlılık Aile Modeli” diye ifade edilen ve karşılıklı bağımlılık özellikleri gösteren geleneksel aile modeli ile batı kültürüne özgü olduğu düşünülen, bağımsızlık temelinde bireyci nitelikler taşıyan “Bağımsız Aile Modeli”nin bazı özelliklerinin örtüşmekte olduğu belirtilmektedir (Kağıtçıbaşı, 2000).

Daha çok gelişmekte olan ülkelerde görülen “Karşılıklı Bağımlılık Aile Modeli”nin belirleyici noktası, aile bireylerinin maddi ve duygusal alanlarda gösterdiği ailevi ve bireysel bağımlılıktır. Ailenin devamlılığı için nesillerarası bağımlılık anlayışının hâkim olduğu bu modelde, çocuğun hiçbir yönden bağımsız olmadığı ve bağımlı bir benlik modeli geliştireceği düşünülmektedir. Daha çok batı toplumlarının orta sınıf çekirdek ailelerinde

görülen “Bağımsız Aile Modeli”nde ise, çocuk yetiştirmede özerklik ve yeterlilik vermenin önemli görüldüğü, karşılıklı bağımlılığın görece daha az gözlendiği ve maddi ve duygusal alanlarda nesillerarası bağımsızlık anlayışına önem verildiği söylenmektedir (Kağıtçıbaşı, 2000).

Temelde bağıllık kültürüne sahip, yani toplulukçu anlayışın egemen olduğu gelişmekte olan ülkelerin özellikle kentleşmiş bölgelerinde yaygın olan “Karşılıklı Duygusal Bağıllık” aile modelinde, maddi bağımlılıkların görece azalmasına karşın bağıllık kültürünün etkisiyle aile bireyleri arasında karşılıklı duygusal bağıllığın devam ettiği belirtilmektedir (Kağıtçıbaşı, 2000). Bu modeldeki ailelerde, çocuk yetiştirmede özerkliğe önem verildiği, ancak duygusal bağıllığa verilen önemin azalmamasının etkisiyle bireyselleşmenin karşılıklı duygusal bağıllık özelliklerine de sahip olduğu belirtilmektedir. Dolayısıyla bu aile modelinde, hem duygusal bağıllık ve ilişkisellik hem de özerklik gelişiminin önemli olduğu söylenmektedir (Kağıtçıbaşı, 2000).

2. *Dengeli Ayrışma Bütünleşme*: Ülkemizde yürütülen çeşitli çalışmalarda (İmamoğlu, 2003; Karadayı, 1998), ilişkisellik düzeyinin azalmadan bireyselleşme eğiliminin olduğunu belirten sonuçlar ortaya konmuştur. Bu bağlamda, çocuk-aile etkileşiminde, kopma/ayrılma süreci ile bireysellik kazandırma yerine ilişkisellikten uzaklaşmayan bir özerklik kazandırma eğilimi olduğu belirtilmektedir (İmamoğlu, 1987). Ülkemizde gençlerle yürütülen bir çalışmada, kalıp bir bağımlılığa kıyasla özerk olarak gelişme eğilimi ile kopuk olmaya kıyasla ilişkisellik eğiliminin daha yaygın olduğu,

dolayısıyla dengeli ayrışma bütünleşme özellikleri taşıyan bir gelişim ve etkileşim benimsendiği belirtilmektedir (İmamoğlu, 1998).

Öne sürülen bu aile modelleri gözden geçirildiğinde, ülkemizin özellikle kentleşmiş bölgelerinde, bireyseliğe olan eğilimin ilişkisellik temelinde sürdürülmesi ve bağıllık kültürünün etkisini devam ettirmesi sebebiyle aile bireyleri arasında duygusal bağıllık devam ediyor görünmektedir.

Aile bireyleri arasında bağıllık çeşitli düzeylerde devam etmesine rağmen ebeveyn-çocuk arasındaki etkileşim ve ilişkinin yaşam boyu değişen bir yapıda olduğu söylenebilir. Yaşamın ilk yıllarında ebeveynler daha çok çocukların gelişimini desteklemekte ve bu değişime rehberlik etmektedir. Ergenlikten yetişkinliğe geçildiğinde ise ebeveyn-çocuk arasındaki ilişki, daha eşit, her iki tarafın da birbirine destek sağladığı, iki yetişkin arasındaki ilişkiyi temsil eden bir örüntüye bürünmektedir (Birditt ve ark., 2008).

Bu ilişki süreci ve yapısında ideal olan, ebeveynin çocuğu artık bir çocuk olarak değil, özerk, bağımsız bir yetişkin olarak görmeyi; çocuğun da ebeveynini sadece anne-baba olarak değil, ihtiyaçları, kusurları olan bağımsız birer birey olarak görmeyi öğrenmesi ve kabul etmesidir (Aquilino, 2006; akt., Vassalo, Smart ve Price-Robertson, 2009).

Ancak, böylesi eşit bir ilişki her ebeveyn-çocuk etkileşiminde başat olmayabilir. Bireylerin barınma ve ekonomik açıdan bağımsız olduğu, toplumsal normların görece eşit ve bağımsız bir ebeveyn-çocuk örüntüsünü desteklediği toplumlarda bu ideal yapıyı oluşturmanın görece kolay olabileceği düşünülmesine rağmen, ülkemizdeki gibi aile ilişkisinde hiyerarşik yapılanmayı yaşam boyu sürdürmenin

hem bireyler hem de toplum tarafından desteklendiği ve normlaştırıldığı, ebeveynlerden fiziksel anlamda ayrılmanın (örneğin, ayrı evde yaşamak) çoğunlukla evlenme yolu ile gerçekleştirildiği, aile içi ilişkilerin ilişkisellik temelinde sürdürüldüğü toplumlarda böylesi bir aşamaya geçmenin daha zor olabileceği tahmin edilmektedir. Örneğin, batı yazınında yetişkinliğe eriştikten sonra ebeveynler ile birlikte yaşamanın tercih edilen bir durum olmadığı ve bu durumun yetişkinliğe geçişte normatif açıdan bir başarısızlık olarak görüldüğü söylenmektedir (örn., Ward ve Spitze, 1992). Ülkemizde ise böyle bir algının yaygın olmadığı düşünölmektedir.

Gerek költüre özgü olduğu düşünölen aile özellikleri gereği, gerek farklı gelişim dönemlerinde farklılaşan ebeveyn-ocuk etkileşimlerinin ve olası etkilerinin daha iyi anlaşılması için ebeveyn-ocuk etkileşiminin sadece çocukluk dönemi ve çocukluk dönemi yaşantılarının yetişkinliğe etkisi temelinde ele alınmayıp, ocuk ergenlik ve yetişkinliğe ulaştığında da mevcut etkileşimlerin olası etkilerinin incelenmesi önemli olabilir.

Ebeveyn-ocuk ilişkileri konusundaki yazına bakıldığında çocukluk dönemi ebeveyn etkisinin görece iyi anlaşılmış bir konu olduğu görölmektedir. Bu dönemdeki ebeveyn etkisi özellikle bağlanma yazınında ebeveyn-ocuk ilişkisini niteleyen bağlanma örüntüsü ve tarzı ile ebeveynlerle olan ilişkilerin zihinsel temsilleri çerçevesinde sıklıkla ele alınan konulardan olmaktadır. Bağlanma kuramcıları, ebeveyn-ocuk ilişkisini sıklıkla bebeklik ve çocukluk döneminde ele almışlar ve o dönemlerde oluşturulan zihinsel temsillerin ergenlik ve yetişkinlikteki önemine vurgu yapmışlardır. Ancak, zihinsel temsillerin yalnızca çocukluk dönemindeki etkileşimlerden değil aynı zamanda mevcut ebeveyn-ocuk ilişkisinden de

kaynaklanabileceği belirtilmektedir (Allen, Porter, McFarland, McElhaney ve Marsh, 2007). Allen ve arkadaşlarının, ebeveynlerle olan etkileşimlerle oluşturulan zihinsel temsilleri hem AAI (Adult Attachment Interview) hem de özbildirim ölçekleri ile değerlendirdikleri çalışmalarında, bu temsillerin mevcut ebeveyn-çocuk ilişkisinin nitelikleri ile güçlü bir ilişki gösterdiği ve dolayısıyla şu andaki anne-baba-çocuk ilişkilerinin de zihinsel temsillere etki edebileceği belirtilmiştir.

Zihinsel temsillerin olası etkilerini ele alan ve zihinsel temsiller ve erken dönem ebeveyn-çocuk etkileşiminin ergenlik ve yetişkinlik dönemine etkilerini değerlendiren başka çalışmalarda çocukluk ve ergenlik dönemlerinde ebeveynleriyle olumlu etkileşimleri olan çocukların, yetişkinlik döneminde daha olumlu işlevsellik gösterme eğiliminde oldukları belirtilmiştir (örn., Berzonsky, 2004; Smitsa ve ark., 2008). Yine çocukluk dönemi etkileşimlerinin daha ileri dönemlerdeki etkilerini inceleyen boylamsal çalışmalarda da benzer bulgular olduğu göze çarpmaktadır. Örneğin, otoriter ebeveyn tarafından yetiştirilmenin yetişkinlik döneminde dayanıklılık ve yeterlilik (Masten ve ark., 2004), özsaygı ve özyeterlilik (Buri, 1989; Dominguez ve Carton, 1997) gibi alanlarda daha olumlu sonuçlarla ilişkili olduğu bulunmuştur. Ayrıca, erken dönemlerde algılanan kabul, sıcaklık, destek ve katılım gibi unsurlar yetişkin dönemdeki çocuğun bireyselleşmesini, psikolojik uyumunu ve sağlıklı kişilerarası ilişkiler kurmasını etkiler görünmektedir (Tubman ve Lerner, 1994). Öte yandan, bu unsurların azlığı, daha az duygusal yakınlık, daha yüksek depresyon ve kişilerarası ilişkilerde daha fazla güçlük yaşama ile ilişkili bulunmuştur (Gomez ve McLaren, 2006; Simons, Whitbeck ve Beaman, 1994).

Bu çalışmalar erken dönem etkileşimlerin etkilerini anlama konusunda önemli katkılar yapmasına rağmen, boylamsal ve geriye dönük (retrospektif) çalışmalar mevcut ebeveyn özellikleri ve etkileşimlerinin yetişkin dönemdeki çocuğun davranışları ve işlevselliğine nasıl katkıda bulunduğu konusunda bir bilgi vermemektedir (Nelson, Padilla-Walker, Christensen, Evans ve Carroll, 2011). Erken dönemdeki etkileşimler ile oluşturulan zihinsel temsillerin çocukluk döneminde ebeveynle olan etkileşimlerin toplamına dayanmasına rağmen ebeveynlerle sürdürülen mevcut ilişkilerin erken dönemdeki etkileşimlerden farklı olduğu söylenmektedir (Grossmann, 1999). Ayrıca, çocuk yetişkinliğe ulaştığında ebeveyniyle arasındaki ilişkinin niteliğinin ayrılma ve bireyselleşmenin olası sonuçları nedeniyle farklılaşıyor olabileceği, buna rağmen, çocuk yetişkinliğe ulaştıktan sonra ebeveyn-çocuk arasındaki ilişki ve bu ilişkinin çeşitli alanlardaki rolü hakkında az şey bilindiği belirtilmektedir (Aquilino ve Supple, 1991). İlgili yazında, ebeveyn ya da bakım verenler ile erken çocukluk dönemindeki çocuklar arasındaki ilişki sıklıkla ele alınmasına rağmen, özellikle yetişkin dönemdeki çocuk ile ebeveynler arasındaki mevcut ilişkileri ele alan çalışmaların sayısının görece az olduğu görülmektedir (örn., Morris, Silk, Steinberg, Myers ve Robinson, 2007; Nelson ve ark., 2011; Renk, Phares ve Epps, 1999; Vassalo, Smart ve Price-Robertson, 2009; Welsh ve Steward, 1995; Yu, Pettit, Lansford, Dodge ve Bates, 2010).

1.3.1. Ergenlik ve Yetişkinlik Dönemlerinde Ebeveyn-Çocuk Etkileşimi

Ebeveyn etkisinin, çocuğun ergenliğe geçtiği dönemde azalmadığı ve ilk yetişkinlik dönemlerinde de bu etkinin çeşitli yönlerden sürdüğü ve gelişimi etkilediği

söylenmektedir (Amato ve Sobolewski, 2001; Baumrind, 1991; Steinberg, Lamborn, Darling, Mounts ve Dornbusch, 1994).

Ergenlik döneminde ebeveynlerin temel bakım veren rolünü sürdürdükleri ve ebeveyn-çocuk ilişkisinin mevcut niteliklerinin ergenlerin sosyal işlevselliği üzerinde etkili olabileceğine ilişkin yaygın bir görüş olduğu belirtilmekte (Allen ve Land, 1999) ve teorik olarak, ebeveynlerle olan mevcut ilişkinin duygusal niteliğinin ergenin sosyal becerileri üzerinde güçlü bir etkisinin bulunduğu dile getirilmektedir (Morris, Silk, Steinberg, Myers ve Robinson, 2007). Buna rağmen, ergenlerin ve yetişkin çocukların ebeveynleriyle sürdürdükleri mevcut ilişkiler genellikle göz ardı edilmiş bir konudur.

Kişilerarası ilişkiler doğası gereği çok boyutlu bir olgudur ve dolayısıyla, ebeveyn-çocuk etkileşiminin niteliğini tek bir açıdan değerlendirmek mümkün değildir. Bu nedenle yazında, çocuğun mevcut ve ilerideki işlevselliğine etki edeceği düşünülen ebeveyn ile olan ilişkileri bağlanma tarzı, duygusal katılım, eleştirel olma, ebeveynin algılanan otoritesi, ilişkinin niteliği/türü, ebeveynlerin algılanışı gibi farklı bağlamlarda ele alınmaktadır.

Yetişkinliğe geçiş sürecinin doğasındaki değişimlerin (örneğin sosyal ve mesleki rol değişimleri, daha geç yaşta evlenme vs.) etkisiyle, ebeveynlerin, “ebeveynlik eylemleri/aktiviteleri”nde yer alma sürelerinin uzamış olduğu düşünülmektedir (Nelson ve ark., 2011). Örneğin, ABD’de gerçekleştirilen bir çalışmada, 18-29 yaş aralığındaki gençlerin kendilerini yetişkin olarak düşünmedikleri ve buna benzer olarak da, ailelerinin bu bireyleri yetişkin olarak görmedikleri belirtilmiştir (Nelson ve ark., 2007). Yetişkinliğe geçiş süreci olarak görülen bu dönemde, çocuklar

otonomi kazanmaya ve yetişkin rollerini yerine getirmeye çalışırken ebeveyn-çocuk etkileşimi, farklı türden bir etkileşim ve ortaklığın birleşmesi olasılığı ile yeni bir aşamaya geçer (Aquilino, 1996). Ebeveynler, bu dönemdeki çocuklarını çocukluk ve ergenlik döneminde olduğundan daha farklı görmelerine rağmen onlar için hâlâ önemli bir rol oynamaya devam ederler (Nelson ve ark., 2011).

Avustralya’da 18-25 yaş arasında aileleriyle yaşamaya devam eden 83 katılımcıyla gerçekleştirilen bir çalışmada (White, 2002), katılımcıların çoğunun ev içerisindeki rollerine ilişkin net bir algılarının olmadığı ve bu kişilerin ebeveynlerinin kendilerine hem bir “çocuk” hem de bir “yetişkin” gibi davrandıklarını belirttikleri söylenmiştir. Yine Avustralya örneğinde 18 yaş üstündeki bireylerle gerçekleştirilen bir başka çalışmada, ebeveynlerin %80’inin çocuklarına duygusal destek sağladıkları, %72’sinin araçsal destek sağladıkları ve %62’sinin de maddi destek sağlamayı sürdürdükleri belirtilmiştir (Millward, 1998). Kanada’da 19-35 yaş aralığında çocuğu olan 218 Kanadalı ebeveyn ile gerçekleştirilen bir başka çalışmada da, , ebeveynlerin üçte birinin çocuklarına duygusal destek sağladıklarını bildirdikleri belirtilmiştir (Veevers ve Mitchell, 1998).

Yetişkinlik döneminde de ebeveyn desteğinin sürdüğünü ortaya koyan bu çalışmalardaki bulgulara benzer sonuçlar ‘Australian Temperament Project’ isimli bir başka çalışma temelinde de edinilmiştir. 1983 yılında başlatılan bu boylamsal çalışmaya katılan yaklaşık 1000 çocuk ve ebeveyn çocuklar 23-24 yaşlarında iken 2006-2007 yılları arasında tekrar ulaşılmıştır. Bu projeye ilişkin Vassalo, Smart ve Price-Robertson’ın (2009) çalışmasında belirtilen bulgulara göre, çalışmadaki ebeveynlerin %63’ü çocuklarına maddi destek sağladığını, yaklaşık %70’i duygusal

destek sağladıklarını (örneğin, çocuklarının kendilerini dinlediklerini, bir problemleri olduğunda kendilerinden yardım ve tavsiye istediklerini) bildirmiştir. Araştırma kapsamındaki yetişkin çocukların yaklaşık %88'i ise ebeveynlerinden duygusal destek aldıklarını bildirmiştir. Ebeveynler ile çocuklarının bildirimleri arasındaki bu fark, ebeveynler daha az farkında olsa bile yetişkin çocukların ebeveynlerinden duygusal destek edinmeye devam ettiklerini, ebeveynlerine hâlâ bağlılık gösterdiklerini, ebeveynlerin katkılarına/desteklerine önem verdiklerini ortaya koymaktadır. Ayrıca yine bu çalışmada çocuklarıyla aynı evde yaşayan ebeveynlerin çocuklarıyla aynı evde yaşamayan ebeveynlere göre, araçsal destek ve duygusal destek sağlamaları gerektiğine ilişkin algılarının anlamlı olarak daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu çalışmada ebeveynlerin bildirimlerine göre, kız çocukların duygusal destek için ebeveynlerine başvurmaları erkek çocuklara göre anlamlı olarak daha yüksektir. Tüm bu araştırma bulguları, yetişkinlik döneminde dahi olsa ebeveynlerin çocuklar için önemini koruduklarını ve değişen nitelik ve nicelikte destek sağlamayı sürdürdüklerini ortaya koymaktadır. Özellikle duygusal desteğin bireyin psikolojik sağlığı ile ilişkili olduğu; bireyde çevresindeki kişiler tarafından sevildiği ve anlaşıldığı duygusu uyandırdığı ve stresli olayların sonuçları ile duygusal yönden baş edebilmeyi sağladığına ilişkin bilgi göz önünde bulundurulduğunda (Cohen ve Willis, 1985; Okyayuz, 1999) bu dönemde ebeveynlerden edinilen duygusal desteğin önemi ortaya çıkmaktadır.

Konuyla ilgili çalışmalara bakıldığında, yetişkinlik döneminde çocuk ile ebeveyni arasındaki ilişkinin üniversite örneklemindeki çocuklarda olumlu anne-çocuk etkileşimleri temelinde de ele alındığı görülmektedir (Kenny ve Sirin, 2006; Leondari ve Kiosseoglou, 2002). Bu dönemdeki olumlu anne-çocuk etkileşimlerini

ele alan çalışmalarda, anne ile çocuğun olumlu etkileşimlerinin, çocuğun toplumsal davranış eğilimleri ve bazı değerleri düzenlemesi ile ilişkili olduğu; olumlu ilişkilerin yetişkin çocukta daha yüksek özsaygı ve daha fazla kişisel yeterlilik algısı ile ilişki gösterdiği belirtilmiştir (Kenny ve Sirin, 2006; Leondari ve Kiosseoglou, 2002).

Ebeveyn-çocuk etkileşimini yetişkin çocuk örneğinde ele alan diğer bir çalışmada (Welsh ve Steward, 1995), ebeveyn-yetişkin çocuk arasındaki ilişkinin niteliğinin kadın katılımcılarda öz-saygı ile ilişkili olduğu bulunmuştur.

Yukarıda özetlenen ve yetişkinliğe geçiş ile farklılaştığı düşünülen dönemlerde de ebeveyn desteğinin sürdüğünü ortaya koyan bulguların ışığında mevcut ebeveyn niteliklerinin etkilerini incelemenin önemli olduğu düşünülmektedir. Temel bakım verenlerle oluşturulan bağlanma ilişkisinin ve ebeveynlere ilişkin erişilebilirlik algısının zamanla sabit kalacağı beklenmesine rağmen, çocuğun gelişmekte olan kendilik algısı bağlamında ihtiyaç ve ebeveyn yardımı ve desteği konusunda değişiklik olabilir. Bu nedenle, daha ileri yaşlarda da çocuk-ebeveyn etkileşiminin olası sonuçlarını ele almak yararlı olabilir.

1.3.2. Ebeveyn-Çocuk İlişisine Etki Eden Faktörler

Ebeveynler ile ergenlik ve yetişkinlik dönemindeki çocuk arasındaki etkileşim ve ilişkiye etki eden çeşitli faktörler bulunmaktadır.

Ebeveynler arasındaki çatışmalar çocukları olumsuz yönde etkileme potansiyeline sahip olgulardan biridir. Ebeveynler arasındaki ilişkinin niteliği yalnızca eşlerin birbirleriyle olan etkileşimine değil aynı zamanda anne-çocuk ve baba-çocuk

arasındaki ilişki ve etkileşime de etki eder görünmektedir. Araştırmalar, evlilikle ilgili stresin ebeveyn-çocuk arasındaki ilişkiye de taşınabileceğini, ebeveynin çocukla olan etkileşiminde geri çekilmesine veya çocuğa karşı reddedici bir tutum takınmaya yol açabileceğini ve dolayısıyla, çocuğa yönelik desteğin ve ebeveyn duygusal erişilebilirliğinin olumsuz yönde etkilenebileceğini bildirmektedir (Clark ve Phares, 2004; Cummings ve Davies, 1994; Neighbors, Forehand ve Bau 1997; Osborne ve Finchman, 1996; Steinberg ve Davila, 2008).

Ebeveynler arasındaki çatışmanın çocuk üzerindeki olası olumsuz sonuçlarının ebeveynin cinsiyetinden bağımsız olduğunu ortaya koyan araştırmalar olmasına rağmen (Neighbors, Forehand ve Bau ve ark., 1997; Osborne ve Finchman, 1996), eşler arasındaki çatışmanın olumsuz etkisinin özellikle baba-çocuk arasındaki etkileşimde kritik olduğunu belirten araştırmalar da mevcuttur. Örneğin, Clark ve Phares'in (2004) gerçekleştirdikleri bir çalışmada, babalar için eşle çatışmanın baba-çocuk ilişkisinde, çocukta daha yüksek düzeyde olumsuz duygulanım ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Aynı çalışmada anneler için, ebeveynler arasındaki çatışma annenin algılanan duygusal erişilebilirliği ile ilişkili bulunmamıştır. Baba-çocuk ilişkisinin evlilikteki stresli olaylardan etkilenmeye daha açık ve daha incinebilir nitelikler taşıdığı söylenmekte ve mutlu olmayan evliliklerde erkeklerin hem eşlerinden hem de çocuklarından geri çekildiği belirtilmektedir (Osborne ve Finchman, 1996).

Temelde, ebeveynler arasındaki çatışmaların, çocuk ve ergenin çeşitli yönlerdeki daha az işlevselliği ile ilişki olduğu görülmektedir (örn., Cummings ve Davies, 1994; Renk, Phares ve Epps, 1999). Kronikleşen ebeveyn çatışmalarının bulunduğu

koşullarda yetişen çocukların gelişimsel ve duygusal problemler geliştirme açısından risk altında olabileceği belirtilmektedir (Emery, 1999). Bu konuda yapılan araştırmalara bakıldığında yoğun ve sık ebeveynler arası çatışmaya maruz kalmanın çocuklarda içselleştirilmiş ve dışsallaştırılmış davranış problemlerinin artması ile ilişkili olduğu (Cummings ve Davies, 1994; El-Sheik, 1997) ve ayrıca, depresyon, geri çekilme, zayıf sosyal yeterlilik, sağlık problemleri, zayıf akademik performans ile ilişki gösterdiği görülmektedir (Emery, 1999). Ayrıca, araştırmalarda, ebeveynler arasındaki çatışmanın olumsuz etkilerinin yalnızca çocukluk ve ergenlik döneminde değil kişi genç yetişkinlik dönemine girdiğinde de sürdüğü belirtilmektedir (Bronstein, Briones, Brooks ve Cowan, 1996; Neighbors, Forehand ve Bau, 1997).

Ebeveyn çatışmasını ele alan ve üniversite birinci sınıf öğrencileri ile gerçekleştirilen bir çalışmada, ebeveynler arasındaki çatışmanın ebeveynlerin çocuklara yönelik duygusal destek sağlaması ve özerkliği teşvik etmesi ile negatif yönde anlamlı ilişki gösterdiği; çocukların ebeveynleri ile olan etkileşimlerine dair negatif bildirimleri ile pozitif yönde ilişki gösterdiği bulunmuştur (Kenny ve Donaldson, 1991). Bu konuda yapılan bir başka çalışmada da, çatışmalı ailelerde yetişen çocukların, destekleyici ve bağlı aile ortamlarında yetişen çocuklara kıyasla daha öfkeli ve saldırgan oldukları bulunmuştur (Kashani, Canfield, Soltys ve Reid, 1995).

Ebeveynler arasındaki çatışmanın potansiyel olumsuz etkilerine rağmen çeşitli araştırmalarda böylesi ev ortamlarında yetişen çocukların klinik ve anlamlı düzeyde olumsuz sonuçlar göstermemeleri de olasıdır. Jouriles, Murphy ve O'Leary'nin (1989) yaptıkları bir çalışmada, eşler arası çatışmaların bulunduğu evlerde yaşayan çocukların %50'sinin klinik düzeyde bir problem göstermedikleri bulunmuştur.

Yaşamlarındaki olumsuz koşullar sebebiyle risk altında olmalarına rağmen klinik düzeyde problem göstermeyen çocuklar “dayanıklı” kavramıyla ifade edilmekte ve dayanıklı çocukların, yüksek düzeyde otonomi (Werner, 1995), daha yüksek zeka ve bilişsel yeterlilik (Neighbors, Forehand ve McVicar, 1993; Werner, 1995), yüksek özsaygı (Grizenko ve Pawliuk, 1994; Neighbors, Forehand ve McVicar, 1993) ve ebeveynleriyle ve başka yetişkinlerle daha olumlu ilişkilere sahip olduğu (Egeland, Carlson ve Sroufe, 1993; Grizenko ve Pawliuk, 1994; Jenkins ve Smith, 1990; Neighbors, Forehand ve McVicar, 1993) söylenmektedir. Bu araştırma sonuçları, eşler arasındaki çatışmaların çocuklar için olumsuz sonuç doğurma olasılığı taşımaya rağmen ebeveyn-çocuk ilişkisine etki etmediği takdirde bu olgunun olası olumsuz sonuçlarının azalabileceğini düşündürmektedir.

Eşler arasında kronik hâle gelen çatışmalarla birlikte boşanmanın da düşük nitelikte ebeveyn-çocuk etkileşimi ile ilişki gösterdiği belirtilmektedir (Amato ve Afifi, 2006). Booth ve Amato'nun bir çalışmasında (2001), boşanmanın, ebeveyn-çocuk arasındaki etkileşimi olumsuz yönde etkilediği ortaya konmuş ve ayrıca, boşanma ve ebeveynler arasındaki çatışmanın genç yetişkin çocuğun psikolojik iyilik hâlini, arkadaş desteğini ve aile üyeleri dışındakilerle oluşturduğu ilişkilerde yakınlığı yordadığı bulunmuştur. Bir başka çalışmada, hem ebeveynler arasındaki çatışmanın hem de boşanmanın yetişkin dönemdeki çocuk ile ebeveyn arasındaki ilişkinin niteliğiyle ilişkili olduğu bulunmuştur (Yu ve ark., 2010). Bu ilişki özellikle baba-çocuk arasındaki etkileşimde daha güçlü görünmektedir. Bu çalışmada, boşanmanın ardından çocuğun ebeveynlerden biri ile yaşamaya devam etmesi (ve bunun genellikle anne olması), çocuk ile yaşamayan ebeveyn için yakınlığı sürdürmeyi zorlaştırdığı söylenmektedir.

Ebeveyn çocuk arasındaki ilişkinin niteliğini etkileyen bir başka unsur ebeveyn psikopatolojisidir. Ebeveynlerin psikopatolojisi çocukların gelişimini çocukların ebeveynlerinin davranışlarına ilişkin algıları yoluyla doğrudan ya da dolaylı olarak etkiler görünmektedir (Bosco ve ark., 2003). Psikolojik problemlere sahip ebeveynlerin çocuklarının, genetik yatkınlık (Beardslee, Versage ve Gladstone, 1998), uyumsuz ebeveyn davranışları (Biederman ve ark., 2001; Kaufman ve ark., 2000; Maccoby, 2000) ve anne-baba arasındaki çatışma (Cummings, DeArth-Pendley, DuRoscher-Schudlich ve Smith, 2001) nedeniyle duygusal ve davranışsal gelişim açısından risk altında oldukları söylenmektedir.

Herhangi bir psikopatolojisi olan anne ve babaların nitelikleri, ebeveyn-çocuk etkileşimini bozarak ve değiştirerek (örneğin, bağlanma örüntüsünü) çocuğu etkiler görünmektedir (Cummings ve Davies, 1994). Cummings ve Davies'in (1994) bir çalışmasında ebeveynlerdeki psikopatolojik belirtilerin varlığının çocuklarda içselleştirilmiş ve dışsallaştırılmış davranış problemleri ile ilişkili olduğu belirtilmiştir. Bu konuda yapılmış bir başka çalışmada, babalarında alkol kötüye kullanım problemi olan ergenlerin olmayan ergenlere göre, daha düşük akademik başarı, daha az sözel beceri, daha fazla alkol ve madde kullanım problemleri, daha fazla psikopatoloji gösterdikleri bulunmuştur (Sher, Walitzer, Wood ve Brent, 1991). Ayrıca bir başka çalışmada, depresyonda olan annelerin çocuklarında anne depresyonu ile çocukta düşük özsaygı ve yüksek anksiyete arasında anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur (Politano, Stapleton ve Correll, 1992).

Ebeveynlerin psikopatolojik belirtilerinin ergen ve yetişkin çocuk için olası olumsuz sonuçlarını ortaya koyan araştırmalar olmasına rağmen belirli ebeveyn özelliklerinin

bu çocuklar için koruyucu olabileceği söylenmektedir. Duygusal olarak duyarlı ebeveynleri olan çocukların (Egeland, Carlson ve Sroufe, 1993) ya da ebeveynlerini olumlu ve sevecen olarak algılayan çocukların (Conrad ve Hammen, 1993), ebeveynlerin psikopatolojik belirtiler göstermesine rağmen daha olumlu duygusal ve davranışsal örüntüler gösterebileceği belirtilmektedir. Örneğin; şizofreni, şizoafektif bozukluk ve psikotik özellikler taşıyan bipolar bozukluk tanısı olan annelerin çocuklarında gerçekleştirilen bir çalışmada, ergen yaş grubundaki çocukların annelerinin psikolojik sağlığına ilişkin algıları ile kendi psikolojik işlevsellikleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur (Scherer, Melloh, Buyck, Anderson ve Foster, 1996). Annelerini destekleyici olmayan ebeveyn tarzına sahip olarak algılayanların daha fazla davranış problemleri ve daha az sosyal yeterlilik gösterdikleri bulunmuştur. Ayrıca, bu çocukların daha az okul başarısı ve atletik beceri, fiziksel görünümüne ilişkin daha az güven, daha düşük kendilik değeri ve ebeveynleri, öğretmenleri ve arkadaşlarından daha az sosyal destek algıladıklarını bildirmişlerdir. Tersine, ebeveynlerini destekleyici ebeveyn tarzına sahip olarak algılayanların atletik becerilerine daha fazla güven duydukları ve arkadaşlarından daha fazla sosyal destek algıladıkları bulunmuştur (Scherer ve ark., 1996).

Karmaşık bir yapı gösteren ailede ebeveyn çocuk arasındaki ilişkinin niteliğinin hem ebeveynin hem de çocuğun cinsiyetine göre değişiklik gösterebileceği ve bu değişikliğin de farklı sonuçları olabileceği görülmektedir. Örneğin, ergen çocuklarla yürütülen bir çalışmada, ergenin karşı cinsiyetteki ebeveynine ilişkin olumsuz algısının aynı cinsiyetteki ebeveynine yönelik olumsuz algısına kıyasla, ergenin duygusal ve davranışsal problemleri ile daha fazla ilişki gösterdiği görülmüştür (Osborne ve Fincham, 1996). Benzer bir bulgu Bosco ve arkadaşlarının (2003)

yürüttükleri bir çalışmada da görülmektedir. Bu araştırmada, karşı cinsiyetteki ebeveyn ile olumsuz ilişkilerin ergenin işlevselliğini daha fazla etkiler görüldüğü ortaya konmuştur. Kız çocuklarındaki olumsuz sonuçların, babalarının davranışlarına ilişkin algıları ve babanın psikopatolojisi ile anlamlı olarak ilişki gösterdiği, buna karşın erkek çocuklarda daha karmaşık bir örüntü ortaya çıktığı ve hem anne hem de babanın çeşitli etkileri olduğu görülmektedir (Bosco ve ark., 2003)

Çocukların cinsiyeti ile algılanan ebeveyn farklılıklarını ortaya koyan ve 22-32 yaşları arasındaki yetişkin çocuklarla yürütülen bir diğer araştırmada, çocukların ebeveynlerine ilişkin algılarını bağıllık, yeterlilik ve duygusal otonomi olmak üzere üç boyutta değerlendirilmiştir (Frank, Avery ve Laman, 1988). Bu araştırmanın sonuçlarına göre kadın ve erkek yetişkin çocukların bağıllık boyutunda (diğerine karşı duyulan sorumluluk, yakınlık, iletişim ve endişe) birbirinden anlamlı olarak farklılaştığı görülmektedir. Buna göre, kadınlar erkeklere göre her iki ebeveyne de daha fazla bağıllık duymaktadırlar. Ayrıca, kadın ve erkekler duygusal otonomi puanlarında da birbirlerinden anlamlı olarak farklılaşmakta ve erkeklerin duygusal otonomi puanlarının kadınlara göre daha yüksek olduğu bildirilmektedir. Kadın ve erkeklerin ebeveynleriyle olan ilişkilerindeki yeterlilik (bağımsızlık ve kişisel kontrol) puanları arasında ise anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Bebeklik ve erken çocukluk döneminde gerçekleştirilen çalışmalarda, bağlanma güvenliğinin cinsiyete göre değişmediği (Ainsworth, 1973), ancak baba-çocuk ilişkisinin ilk ergenlik döneminde değişen bir doğası olduğu (Hunter ve Youniss, 1982; Paterson, Field ve Pryor, 1994), cinsiyete bağlı olarak bağlanma davranışının değişebileceği beklenmektedir. Örneğin, anneler ergenlik süresi boyunca hem erkek

hem de kız çocuklar için duygusal olarak içiçe kalma eğiliminde olmasına rağmen, babaların kız çocuklarıyla ilişkisinin duygusal olarak daha yüzeysel ve uzak kalma eğiliminde olduğu belirtilmektedir (Youniss ve Smollar, 1985). Ebeveyn-çocuk ilişkisinin ilk ergenlikten geç yetişkinlik dönemine kadar olan sürede değişimini ele alan bir çalışmada, kız çocuklarının erkek çocuklara göre annelerine destek ve yakınlık konusunda daha fazla başvurmasına rağmen kız ve erkek çocuklarının annelerine yönelik duygularının niteliğinin aynı kalma olma eğiliminde olduğu bulunmuştur (Paterson, Field ve Pryor, 1994). Diğer taraftan, süreç boyunca, hem erkek hem de kız çocukları babalarına yönelik duygularının niteliğinin daha az olduğu ve babalarına destek ve yakınlık için daha az başvurdukları belirtilmiştir. Ergenlerle gerçekleştirilen bir çalışmada da, , ergenlik döneminde gençlerin, anneyi babaya göre daha fazla sosyal destek kaynağı olarak gördükleri ortaya konmuştur (Parke 1996).

Yukarıdaki çalışmalarda ebeveyn-çocuk arasındaki etkileşimde hem ebeveynin hem de çocuğun cinsiyetinin çeşitli alanlarda farklılıklarla ilişkili olduğu ve anne ve babanın gösterdiği duyarlılık düzeyi açısından farklılık olduğu görülse de, annenin ve babanın çocuk ile etkileşimi arasında farklılıktan ziyade benzerlik olduğunu belirten araştırmalar olduğu da görülmektedir (Lum ve Phares, 2005). Tüm bu nedenlerle, ebeveynlerin olası etkilerini ele alan araştırmaların hem anne hem de babalarla yürütülmesinin daha kapsamlı açıklamalar ve sonuçlar sunacağı düşünülmektedir.

1.3.3. Ebeveyn-Çocuk Etkileşimi ve Psikopatoloji

Normal ve klinik örneklemede gerçekleştirilen ruh sağlığı araştırmalarında ailenin ve aile içi etkileşimlerin niteliklerinin olası etkileri çeşitli çalışmalarda ele alınmaktadır. Bu alandaki yazın gözden geçirildiğinde özellikle erken dönem ebeveyn-çocuk etkileşimlerinin çocukluk, ergenlik ve yetişkinlik dönemindeki psikolojik sağlığa olası etkilerinin araştırmalarda sıklıkla ele alındığı ancak, yetişkin çağındaki çocuk ile ebeveyni arasındaki mevcut ilişkinin yetişkin çocuğun ruh sağlığına etkisi konusunda görece az çalışmanın olduğu görülmektedir (örn., Garrison, Jackson, Marsteller, McKeown ve Addy, 1990; Herman-Stahl ve Peterson, 1999; Pierce, Sarason, Sarason ve Solky-Butzel, 1997; Sheeber, Hops, Davis ve Andrews, 1997). Farklı türden kişilerarası ilişkilerin ruh sağlığına etkileri kabul görmüş bir konu olmasına rağmen (Henderson ve ark., 1981, akt., Peisah, Brodaty, Luscombe, Kruk ve Anstey, 1999), çok az araştırma özellikle ebeveyn-yetişkin çocuğun mevcut ilişkisini konu edinmektedir.

Pierce ve arkadaşlarının (1997) ebeveyn-çocuk arasındaki ilişkinin niteliğini 119 üniversite öğrencisi örnekleminde değerlendirdiği bir çalışmada, öğrencilerin ebeveynlerine ilişkin algılarının mevcut depresyon düzeyleriyle ilişkili olduğu bulunmuştur. Bu çalışmada daha yüksek destek ve sevgi ve her iki ebeveynle de daha az çatışma bildiren üniversite öğrencilerinin daha az depresif belirti gösterdiği belirtilmiştir.

Depresyon ile kişilerarası problemler arasındaki ilişkinin boylamsal olarak incelendiği bazı çalışmalarda, kişilerarası problemlerin mi yoksa depresyonun mu önce geldiği belirlenmeye çalışılmıştır (örn., Garrison ve ark., 1990; Herman-Stahl

ve Peterson, 1999). Bu çalışmalarda temel olarak düşük aile desteğinin daha sonraki dönemlerdeki depresyonu yordadığı bulunmuştur. Yine bu amaçla yapılmış, aile ile ilgili çeşitli değişkenler ile depresyon arasındaki ilişkinin incelendiği bir başka boylamsal çalışmada, 14-20 yaş arasındaki katılımcılarda aile desteğinin 1 yıl sonra yapılan değerlendirmelerdeki depresyonu anlamlı olarak yordadığı bulunmuştur (Sheeber, Hops, Alpert, Davis ve Andrews, 1997). Ayrıca bu çalışmada ilk yapılan değerlendirmelerde, mevcut depresyonun aile desteğini anlamlı olarak yordamadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçlar, depresyonun düşük aile desteği için bir risk faktörü olmadığını ancak düşük aile desteğinin depresyon için bir risk faktörü olabileceğini ortaya koymaktadır.

Benzer şekilde aile ve akran desteğinin depresyon ile ilişkisinin incelendiği diğer çalışmalara bakıldığında da aile ve akran desteğinin mevcut depresyon ile ters yönde ilişki gösterdiği görülmektedir (örn., Cole ve McPherson, 1993; Garrison ve ark., 1990; Herman-Stahl ve Peterson, 1999; Laible, Carlo ve Raffaelli, 2000; Lewinsohn ve ark., 1994).

Aile ve akran desteğinin etkilerinin karşılaştırıldığı çalışmalarda elde edilen bulgular, aile ve akran desteğinin benzer işlev gösterse de iki destek türünün arasında fark olduğuna yöneliktir (örn., Helsen, Vollebergh ve Meeus, 2000; Laible, Carlo ve Raffaelli, 2000; Sheeber ve ark., 1997). Laible, Carlo ve Raffaelli'nin (2000) bir çalışmasında, aile desteğinin akran desteğine kıyasla ergenin uyumu ile daha güçlü ilişki gösterdiği bulunmuştur. Helsen, Vollebergh ve Meeus'un (2000), 12-24 yaş arasındaki kişilerle yaptığı çalışmada, duygusal problemlerin akran desteğine kıyasla aile desteği ile daha fazla ilişkili olduğu bulunmuştur. Yine bu çalışmada, yüksek aile

desteğine sahip katılımcı grubunda, akran desteği arttıkça depresyon düzeyinin azaldığı, düşük aile desteğine sahip katılımcı grubunda ise akran desteğinin daha yüksek düzeyde depresyon ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Young, Berenson, Cohen ve Garcia'nın (2005), 2 yıl ara ile değerlendirme yaptıkları boylamsal bir çalışmada da, aile desteğinin algılanan akran desteği ile depresyon belirtileri ve tanısı arasında aracılık ettiği, algılanan akran desteğinin yüksek ebeveyn desteğine sahip grupta koruyucu faktör olduğu ancak, düşük ebeveyn desteğine sahip grupta risk faktörü olabileceği söylenmektedir.

Literatürde ek olarak, çeşitli türden duygusal desteğin depresyon ve anksiyete düzeyini azalttığını gösteren çalışmalar da bulunmaktadır (Blazer, 1982; Gerstel, Riessman ve Rosenfield, 1985; Hanson, Isacson, Janzon ve Lindell, 1989; House, Robbins ve Metzner, 1982; Pearlin, Menaghan, Lieberman ve Mullan, 1981; Turner ve Noh, 1983).

Umberson'un (1992), gerçekleştirdiği bir çalışmada, anneden alınan destek ve anneyle olan sık etkileşimin yetişkin çocukta daha az psikolojik depresyon ve anksiyete belirtileri, hem anne hem de baba ile olan gergin ilişkilerin ise daha fazla depresyon ve anksiyete belirtileri ile ilişkili olduğu bulunmuştur.

Bu sonuçların cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığı sorusu gündeme geldiğinde, kadınların erkeklere göre daha ilişki odaklı oldukları söylenmekte (Gilligan, 1982, akt., Young ve ark., 2005) ve bu nedenle akran ve aile desteğinden daha fazla ve daha doğrudan etkilenebilecekleri düşünülmektedir. Örneğin, birey için destekleyici olan ilişkiler ile depresif semptomlar arasındaki ilişkinin incelendiği çeşitli çalışmalarda, destekleyici ilişkilerin varlığı ile depresif semptomlar arasındaki

negatif ilişkinin kadınlarda erkeklere göre daha güçlü olduğu bulunmuştur (Rubin ve ark., 1992; Windle, 1992).

Aile desteği ile psikolojik sağlık arasındaki ilişki çeşitli çalışmalarda ergen örnekleminde de ele alınan konulardan biridir. Bu çalışmalarda, ebeveynlik ya da disiplin tarzının çocukluk ve ergenlikte depresyon ve davranım bozukluğu gibi psikolojik problemlerin gelişmesinde etkili olduğu belirtilmiştir (örn., Jewell ve Stark, 2003, Oliver ve Berger, 1992). Ergen örnekleminde gerçekleştirilen ve ebeveynler ile ilişkiyi ele alan bir çalışmada, ebeveyn-çocuk etkileşiminin niteliğinin ergen çocukta anksiyete, saldırganlık, depresyon ve suç işleme ile ilişkili olduğu bulunmuştur (O'Connor ve Dvorak, 2001). Ebeveynlik ve ruh sağlığı ilişkisini ele alan ve ergenlerle gerçekleştirilen bir başka çalışmada, anne ve babaya yönelik olumlu duyguların daha az duygusal ve davranışsal problem ve daha az dışsallaştırılmış davranış problemleri ile ilişkili olduğu bulunmuştur (Phares ve Renk, 1998). Ayrıca, anne ve babaya yönelik daha fazla olumsuz duygunun, ergenlerde yüksek düzeyde davranış problemleri ile ilişki olduğu yine bu çalışmada bildirilen sonuçlardandır.

Sağlıklı olmayan ve olumsuz olarak nitelendirilebilecek aile koşullarında yer alan ve “sorunlu” diye tanımlanan çocukların, klinik belirti göstermeyen ailelerdeki çocuklara göre, ebeveynlerini daha az sevgisini gösteren, daha cezalandırıcı ve daha olumsuz ebeveyn davranışı gösteren bireyler olarak algıladıkları bulunmuştur (Michaels, Meese ve Stollak, 1983). Klinik olmayan örnekleimde bile, Forehand ve Nousiainen (1993), ergenlerin ebeveynlerine yönelik kabul, ebeveyn tarzları algısı ve ebeveyn tarzı ile ebeveyn kabulü arasındaki ilişkinin ebeveynin işlevselliğine etki

eden faktörler olduğunu bulmuştur. Yani, ergenin ebeveyn kabulüne ve duyarlı, ilgili olmasına ilişkin algısının ebeveynin işlevselliği ile güçlü bir ilişki gösterdiği söylenmiştir.

Özetle, sadece çocukluk döneminde değil ergenlik ve yetişkinlik dönemlerinde de çocukların ebeveynlere yönelik algıları ile psikolojik sağlık ve işlevsellikleri arasında bir ilişki olduğunu gösteren bulgular vardır.

1.4. Kişilerarası İlişkiler Kavramı

Toplumsal bir varlık olan insan, yaşamının hemen hemen her evresinde çeşitli türden kişilerarası ilişkiler kurmaktadır. Kişilerarası ilişki kavramı, diğer kişilerle olan ilişkilerde yaşanan duygu, düşünme ve davranış tarzlarını ifade etmektedir (Plutchik, 1997). Buna ek olarak bireylerin kişilerarası ilişkilerde besleyici ve ketleyici olmak üzere belirli tarzlar kullandıkları görülmektedir. Bu tarzlar, kişilerarası dinamiklerin bir parçasıdır. Besleyici ilişkilerde açıklık ve doğallık vardır; konuşmalar dolaysız ve dürüsttür. Ketleyici ilişki tarzları ise doğal değildir ve kullanılan bu tarz, diğerlerini geliştirme çabası içermez (Greenwald, 1973).

Kişilerarası ilişkiler konusunda yapılan kuramsal açıklamalar Freud ve onu izleyen psikoanalitik kuramcılar/araştırmacılar ile başlamıştır. Bu kuramcılar, kişilerarası ilişkileri nesne ilişkileri temelinde kavramsallaştırmış ve kişilerarası ilişkileri kişiliğin ve psikopatolojinin oluşumunda önemli bir boyut olarak nitelendirmişlerdir. Psikoanalitik kuramcılarının dışında kişilerarası ilişkilere yönelik ilk sistematik çalışmaların Sullivan (1953) ile başladığı görülmektedir. Sullivan (1953; akt.,

Yanbastı, 1990), kişiliğin kişilerarası süreçlerin örüntüsü olduğuna işaret ederek bireylerin diğer insanlarla olan ilişkisi dışında var olamayacağını belirtmiştir. Sullivan'ın kişilerarası ilişki kuramında vurgu, bireyler arasındaki davranışlardadır. Sullivan, davranış bozukluklarının temelini kişilerarası ilişkilere dayandırmış; davranışların da ilişkilerden kaynaklandığını, bireyin davranışlarını çevresinden bağımsız olarak ele alıp yorumlamanın doğru olmayacağını belirtmiştir.

Kişilerarası ilişki kavramına yönelik bir başka kuramsal açıklama Safran'ın (1990), Bilişsel Kişilerarası kuramından gelmektedir. Bu kuramda kişilerarası süreçler ile bilişsel süreçler bir arada ele alınmakta, kişilerarası ilişkiler ile nesne ilişkileri ve bağlanma kuramı ile bilişsel süreçlerin bilgi işleme yaklaşımı arasında bağ kurulmaktadır. Buna göre, düşünce ve duygular arasında tek yönlü nedensel bir ilişki söz konusu değildir. Tetikleyici bir olay duygusal sistemi uyardığında, organizmanın bu uyarana uygun davranışa hazır olmasına yönelik bilgi, bu bağlantının sürekliliğine ilişkin bilgi ile beraber duygusal yaşantıya işlenir ve duygusal uyarana uygun yanıt ortaya çıkar. Bu bilişsel süreç kişilerarası ilişkiler söz konusu olduğunda ilişkilerin sürekliliğini sağlamaya yönelik doğuştan gelen bir eğilim yönünde gerçekleştirilir. Bu bilişsel süreçler, Bilişsel Kişilerarası Kuram'da geliştirilen kişilerarası şemalar çerçevesinde benlik/kendilik ve diğerleri açısından değerlendirilir.

Kişilerarası ilişkilerde ebeveyn etkisini ve ebeveynlerle kurulan ilişkileri temel alan kuramsal açıklama Bowlby'nin (1969, 1973, 1988; akt., Main, 1990) Bağlanma Kuramı'ndan gelmektedir. Bu kurama göre, çocuk ile bakım veren arasında oluşturulan bağlanma ilişkisi bireylerin kişilerarası ilişkilerini, duygusal yaşantılarını ve tepkilerini belirlemektedir. Erken dönemde bakım veren ile oluşturulan yakınlığın

teorik olarak yenidoğana, keşfetme süreci sırasında “güvenli bir temel” oluşturduğu söylenmektedir. Çocuk, bebeklikten itibaren önce bağlanma figürüyle kurduğu ve daha sonra da diğerleriyle oluşturduğu ilişkiyi içselleştirmektedir. Bu kişilerarası deneyimlerine göre çocuk kendine ve dünyaya ilişkin bilgiler edinmeye başlar ve bu bilgiler doğrultusunda da kendisine ve diğerlerine yönelik içsel çalışan modeller yani zihinsel şemalar geliştirir. Bakım veren-çocuk arasındaki ilişkinin güven verici, kabul edici tarzda ve tutarlı olması, bu ilişkinin çocuğun ihtiyaçlarını karşılaması; çocuğun, kendini değerli ve önemli hissetmesini, “olumlu benlik” algısı geliştirmesini ve başkalarını da güvenilir, ulaşılır, tutarlı ve destekleyici olarak algılaması ile “olumlu diğerleri” modelleri geliştirmesini sağlar. Diğer yandan, temel bakım verenin reddedici tutumu, bakım konusunda ihmalkâr davranması söz konusu olduğunda ise çocuk kendisine yönelik değersiz ve sevilmez olduğuna ilişkin “olumsuz benlik” modeli geliştirmekte ve başkalarını güvenilmez, tutarsız, soğuk olarak algılayıp “olumsuz diğerleri” modeli oluşturmaktadır. Erken dönem ebeveyn çocuk etkileşimlerine dayanan ve bu dönemde oluşturulan zihinsel temsillerin bireyin daha sonraki dönemlerde kurduğu kişilerarası ilişkilere etki ettiğini öne süren bağlanma kuramı yalnızca çocukluk dönemi ile sınırlı değildir. Yetişkinlik dönemindeki bağlanma nitelikleri de ebeveyn-çocuk etkileşimleri ile kişilerarası ilişkiler arasındaki ilişkiye açıklama getirmektedir.

Bartholomew ve Horowitz (1991), yetişkin bağlanma tarzlarını dört gruba ayırmışlar ve bu bağlanma tarzlarından hareketle kişilerarası ilişkilere yönelik açıklamalar getirmişlerdir. Buna göre, güvenli bağlanma tarzına sahip olan birey kendisini sevilmeye değer olarak görmekte, diğerlerini güvenilir, destek veren, erişilebilir ve iyi niyetli olarak algılamakta ve oluşturduğu bu “olumlu benlik” ve “olumlu

diğerleri” modeliyle kişilerarası ilişkilerde hem kolaylıkla yakınlık kurabilmekte hem de özerk kalmayı başarabilmektedir. Saplantılı bağlanma tarzına sahip bireyler ise kendilerinin değersiz olduğunu hissetmekte, diğerlerini olumlu olarak değerlendirmekte ve bu “olumsuz benlik” ve “olumlu diğerleri” modelinin birleşimiyle yakın ilişkilerde kendini doğrulama ve kanıtlama eğilimi göstermektedirler. Bir diğer bağlanma tarzı olan korkulu bağlanma tarzında ise kişi kendisine ilişkin değersizlik duyguları ile başkalarının da güvenilmez ve reddedici olduğuna ilişkin inanç geliştirmekte, “olumsuz benlik” ve “olumsuz diğerleri” modeli ile yakınlıktan korkan ve sosyal açıdan kaçınan bir tutum sergilemektedir. Kayıtsız bağlanma tarzında ise “olumlu benlik” ve “olumsuz diğerleri” modeli ile kişi kişilerarası ilişkilerinde yakınlıktan kaçınmakta ve bununla birlikte özerkliklerini ve öz saygısını koruma çabasında bulunmaktadır (Bartholomew ve Horowitz, 1991).

Bağlanma tarzları ile kişilerarası ilişkiler arasındaki ilişki çeşitli çalışmalarda ele alınmıştır (Cooper, Shaver ve Collins, 1998; Kobak, Cole, Ferenz-Gillies, Fleming ve Gamble, 1993; Kobak ve Sceery,1988; Mikulincer, Florian, ve Tolmacz,1990; Simpson, Rholes, ve Nelligan,1992). Bu çalışmalarda, güvenli bağlanma tarzı geliştiren ergen ve yetişkinlerin, yüksek benlik saygına sahip oldukları, ilişkilerde karşılıklı etkileşime girdikleri, daha az kaygılı ve stresli olduklarını belirttikleri, daha az düşmanca duygular besledikleri, olumsuz duygular ile daha yapıcı şekilde başedebildikleri; kaygılı/kararsız bağlanma tarzı olan bireylerin, sürekli öfke ve anksiyete duyguları yaşadıkları, kendilerine daha az güven duydukları, reddedilme ve terk edilmeye daha duyarlı oldukları, kaçınan bağlanma tarzı geliştiren bireylerin ise, sevgi ve sürekli ilişkilere daha az inanç duydukları, yakınlıktan kaçınıldığı için duygulara daha az önem veren, uzun süreli duygusal ilişkilerden kaçınan ve sosyal

becerileri düşük, öfkeli ve stresli, ancak bunu inkâr etmeyi ya da olumsuz duyguları bastırmayı öğrenmiş bireyler oldukları sonuçları elde edilmiştir.

Kişilerarası ilişkiler kavramı farklı gelişimsel dönemlerde farklı niteliklere bürünüyor gözükmektedir. Çocukluk döneminden ergenlik dönemine geçiş ile hem gelişimsel hem de sosyal anlamda pek çok değişim yaşanmaktadır. Bu dönemdeki büyüme ve gelişme ile bağımlılık olgusu yerini özerklik kazanma ve bireyselleşme gereksinimine bırakmaya başlar. Ergenlik döneminde birey, gelişim görevi olarak kimlik kazanma ve ayrılma-bireyselleşmeye yönelik kişisel düzenlemeler yapmak durumundadır ve bununla paralel olarak da kişilerarası ilişkiler farklı niteliklere bürünür (Graham ve LaFollette, 1989; akt., İmamoğlu, 2008).

Bu dönemde, çocukluk dönemindeki daha çok tek taraflı ve ihtiyaç gidermeye yönelik olan ve karşılıklılıktan ziyade bağımlılıkla karakterize ilişkiler yerini karşılıklılığın ve paylaşımın olduğu yeni ilişkilere bıraktığı söylenmektedir (İmamoğlu, 2008). Catterell (1992), belirlemeye başlayan yeni ihtiyaçlarla birlikte aileden alınan bilgi ve desteğin ergenin istek ve gereksinimleri ile paralel olarak algılanmamasının destekleyici yeni ilişkilere ihtiyaç duyulmasına yol açtığını belirtir. Ancak bu durum aileden tamamen kopma ile aynı anlama gelmemektedir. Birey, bireyselleşme ve bağlı olma arasında denge kurmak durumundadır. Bu nedenle sadece bireyselleşmeye odaklanmak yerine, bağlanma ve bireyselleşmenin iki uçlu, eşit önemde bir gelişim yolu olarak değerlendirilmesinin gerektiği söylenmektedir (Lopez, Watkins, Manus, ve Hunton-Shoup, 1992).

Bu dönemde aile desteğine duyulan ihtiyacın azaldığı söylenmesine rağmen (Allen ve Land, 1999), ebeveyn-çocuk arasındaki ilişkinin tamamen “önemsiz” hâle geldiği

söylenemez. Sosyal, bilişsel ve duygusal alanlarda kazanılan özerklik ve özerk hareket edebilme becerisi yalnızlık ya da ebeveynlerden uzaklaşmayı değil, ebeveynlerle değişen yapıda ve karşılıklılığa dayanan bir ilişkiye geçilmesini sağlamaktadır (Allen, Hauser, Bell ve O'Connor, 1994).

Yetişkinlik dönemi kişilerarası ilişkilerin yaşamda odak olduğu, daha yakın ve samimi ilişkilerin kurulduğu gelişim dönemi olarak görülmektedir. Ergenlik döneminin sonlarından başlayarak belirmeye başlayan işe başlama, eş seçimi, sosyal anlamda farklı roller edinme gibi yeni gelişimsel görevlerle birlikte yetişkinlik döneminde sağlıklı ve destekleyici kişilerarası ilişkiler kurmak önemli görülmektedir. Erikson'a (1982) göre, gelişimsel görevlerin başarı ile tamamlanması bu dönemde diğerleri ile yakınlığın kurulmasına ve bunun tersi olarak yakınlığın kurulamaması ise bireyin sosyal çevresinden yalıtılmış yaşamasına neden olmaktadır. Bireyin yaşamında sosyal anlamda meydana gelen değişimlerle birlikte kişi farklı niteliklerde kişilerarası ilişkiler geliştiriyor görünmektedir.

Yukarıda özetlenen bilgi ve bulgular bütüncül olarak değerlendirildiğinde, ergenlik ve yetişkinlik döneminde diğerleriyle kurulan kişilerarası ilişkilerin niteliğinin farklılaştığı, ancak birey için oldukça önemli olduğu, kurulan bu ilişkilerde ailenin rolünün teorik olarak çeşitli kuram ve görüşlerle açıklandığı ve yine bu dönemlerde birey için ailenin tamamen önemsiz olduğunu söylemenin güç olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda diğerleriyle oluşturulan kişilerarası ilişkilerde ebeveynlerin olası etkilerinin yalnızca bebeklik ve çocukluk döneminde kurulan ilişkiler temelinde değil anne-babanın mevcut belirli bazı nitelikleri açısından da değerlendirilmesinin önemli olduğu düşünülmektedir.

İzleyen bölümde mevcut ebeveyn-çocuk ilişkilerinin kişilerarası ilişkilere olası etkileri ele alınmaya çalışılacaktır.

1.4.1. Ebeveyn-Çocuk Etkileşimi ve Kişilerarası İlişkiler

Kişilerarası ilişkiler kavramına getirilen çeşitli kuramsal açıklamalardan da görüldüğü üzere, diğer insanlarla kurulan ilişkilerde aile farklı yollarla önem taşımaktadır. Özellikle çocukluk döneminde merkezi bir rol oynayan ailenin ve bakım verenlerin etkisinin birey ergenlik ve yetişkinlik dönemine girdiğinde azaldığı ve diğer insanlarla kurulan ilişkilerin önemli hâle geldiği söylenmektedir (örn., Allen ve Land, 1999). Ancak, aileyi ele alan araştırmalarda da görüldüğü gibi, daha ileriki gelişim dönemlerinde diğerleriyle kurulan yakın ilişkiler birey için önemli olmasına rağmen kişi hangi gelişim döneminde olursa olsun ebeveynlerin önemini koruduğu söylenebilir (örn., Amato ve Sobolewski, 2001; Arroyo, Nevarez, Segrin, Harwood, 2012; Baumrind, 1991; Steinberg ve ark., 1994). Örneğin, Hortaçsu, Oral ve Yasak-Gültekin (1991) tarafından yapılan bir çalışmada, üniversite öğrencilerinin aile ve arkadaş ilişkileri arasındaki farklılık ele alınmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre, geç ergenlik/ilk yetişkinlik döneminde, aile ile olan yakın ilişki düzeyinin akranlarla olan ilişki düzeyine göre azalmasına rağmen, anne-baba ile olan ilişkilerin, onlarla kurulan duygusal bağ ve yakınlığın, bu dönemde önemli olduğu belirtilmiştir. Ayrıca, aile ile kurulan ilişkilerin niteliği ile akranlarla kurulan ilişkilerin niteliği de pozitif yönde anlamlı bir ilişki göstermektedir. Ergenlik döneminde aile ve akran etkisini ele alan bir başka çalışmada da, ergen büyüdükçe aile desteğinin etkisinin azaldığı, ancak akran desteğinin etkisinin de beklendiği gibi artmadığı bulunmuştur

(Helsen, Vollebergh ve Meeus, 2000). Bu bulgular çocuklar yetişkinlik dönemine girerken akran desteğinin de önemli hâle geldiğini, ancak ailenin çocuğun sosyal gelişimi üzerindeki önemli etkisini devam ettirdiğini belirten görüşleri (Arroyo ve ark., 2012) destekler görünmektedir.

Bu konuda bilgi sağlayan kuramlardan biri olan bağlanma kuramı ile ilgili olarak, geç çocukluk ve ergenlik dönemindeki bağlanmadaki gelişimsel değişikliklere ilişkin yeni görüşler oluşturulduğu söylenmektedir (Lieberman, Doyle, Markiewicz, 1999). Aile işlevselliğine ilişkin erken dönem modellerde, ergenlikte ebeveyn-çocuk etkileşiminin o dönemin gelişimsel gidişi açısından koptuğuna vurgu yapıldığı belirtilmektedir (Blos, 1967). Bowlby'nin yaşam boyu görüşünden temel alan daha yeni modellerde ise, ergenlik döneminde ebeveynlerle paylaşılan aktivite ve etkileşimlerin azalmasına rağmen ebeveynlere bağlanma ve yakınlığın önemine vurgu yapıldığı dile getirilmektedir (Larson, Richards, Moneta, Holmbeck ve Duckett, 1996; Lieberman, Doyle ve Markiewicz, 1999; Steinberg, 1990). Benzer şekilde, Kerns, Klepac ve Cole (1996), orta çocukluk ve ergenlik döneminde çocuğun bağlanma figürlerine güvenlik temeli olarak dayanmayı sürdürdüğünü belirtmektedir. Daha büyük çocuklarda artan fiziksel ve zihinsel kapasite ile fiziksel yakınlığın gerekliliği azalmasına rağmen, bağlanma figürlerinin erişilebilirliğinin sürmesi, bağlanma sisteminin bir hedefi olarak varsayılmaktadır (Bowlby, 1973). Bu nedenle, bağlanma davranışının sıklığı ve yoğunluğu yaşla birlikte azalmasına rağmen, bağlanmanın niteliğinin, ilk ergenlikten sonraki dönemlere kadar sabit kaldığı kabul edilmektedir (Bowlby, 1973). Dolayısıyla, ebeveynlerin güvenlik temeli işlevini sürdürmeleri ve daha ileri dönemlerde de duygusal erişilebilirliğin

sürdüğüne vurgu yapan bu görüşlerden hareketle ebeveyn nitelikleri ile kişilerarası ilişkiler arasındaki ilişki çeşitli yönlerden ele alınabilir.

Aile, hem bir sosyal bağlam içerisinde var olan hem de kendisi başlı başına bir sosyal ortamı ifade eden yapıdır. Bireyin çevre ile olan etkileşimlerine açıklamalar getiren ekolojik sistem bakış açısına göre bu sosyal ortamın bir ögesinin en temelde etkileşimler yoluyla diğerlerinin iyi oluşu ve işlevselliği üzerinde etkide bulunacağı söylenmektedir (Bronfenbrenner, 1979; akt., Darling, 2007). Bu genel açıklamadan hareketle de tıpkı diğer makro sistemlerde olduğu gibi aile makro sisteminde de anne-baba-çocuk arasındaki ilişki diğeri/diğerlerini farklı yol ve farklı sonuçlarla etkileme potansiyeline sahiptir.

Ergenlik ve yetişkinlik döneminde ebeveynlerin etkisini konu edinen araştırmalar, ebeveyn-çocuk etkileşimini, diğerleriyle sürdürülen ilişkiler, psikolojik sağlık gibi genel anlamda işlevsellik ve uyumu ifade eden konulara etki etme olasılığı olan farklı bağlamlarda da ele almaktadır. İşlevsellik ve uyum ile ilişkili konulardan biri de kişilerarası ilişkilerdir. Bu alanda yapılan araştırmalar gözden geçirildiğinde ebeveyn-çocuk etkileşimi ile kişilerarası ilişkiler arasındaki ilişkinin, çoğunlukla anne-baba tutumları, çocuk yetiştirme tarzları, aile ortamı ve aile içi ilişkiler, bağlanma tarzları gibi alanlar aracılığıyla ele alındığı görülmektedir.

Aile, çocukta sosyal becerilerin gelişiminde temel faktör olarak görülmektedir (örn., Arroyo ve ark., 2012; Haslett ve Samter, 1997). Dolayısıyla aile üyelerinin farklı nitelikleri sosyal beceriler, işlevsellik, uyum gibi konular üzerinde etkili olabilmektedir. Ebeveyn nitelikleri ile bu alanlardaki ilişkiyi değerlendiren bir çalışmada, ebeveynlerin, çocuğun hem olumlu hem de olumsuz duygularına duyarlı

olmasının çocuğun sosyal açıdan daha uygun davranışlar sergilemesiyle ilişkili olduğu bulunmuştur (Denham, Mitchell-Copeland, Strandberg, Auerbach ve Blair, 1997). Yine temel olarak bu konuda yapılmış diğer araştırmalar da, sıcaklık, katılımcı dinleme, duygusal bağlanma gibi ebeveyn desteğini gösteren davranışların ve davranış gözleme, sınır koyma, bireyselliği kabul etme, kurallar ve sorumluluklarda anlaşma gibi özerklik vermeyi belirten davranışların dengeli ve uyumlu bir şekilde verilmesinin ergenlerin uyum sağlamasında etkili olduğunu göstermektedir (Allan ve Hauser, 1996; Doyle ve Moretti, 2000).

Ebeveynlerden otonomi kazanma ile birlikte aile ortamı dışında çocuğun daha derin ve yakın ilişkiler kurması, ergenlikteki önemli gelişimsel görevlerden biri olarak görülmektedir (Buhrmester ve Prager, 1995, Lieberman, Doyle ve Markiewicz, 1999). İlgili yazın gözden geçirildiğinde, kurulan bu ilişkilerde ebeveyn niteliklerinin farklı yönlerden etkili olabildiği görülmektedir.

Aile ortamı dışındaki yakın ilişkiler ile ebeveyn niteliklerinin etkileşimini ele alan bir çalışmada, hem mevcut ebeveyn-çocuk ilişkisinin niteliği hem de ebeveynle ilişkilere dair zihinsel temsillerin, ergenlerin arkadaş ilişkilerinin niteliğiyle ilişkili olduğu sonucu elde edilmiştir. Anneyle mevcut olumsuz etkileşimlerin ergenin arkadaşlarıyla daha çok çatışma yaşaması, görevlere daha az odaklanma sergilemesi ve daha az iletişim becerisi göstermesiyle ilişkili olduğu; kaçınmacı zihinsel temsillere sahip katılımcıların güvenli temsillere sahip katılımcılara kıyasla hem kendilerinin hem de arkadaşlarının endişeleri hakkında konuşmaya daha az istekli oldukları bulunmuştur (Shomaker ve Furman, 2009).

Bağlanma kuramını ele alan çalışmalarda, bağlanma ile akran ilişkileri arasında çocuğun temel bakım veren ile oluşturduğu bağlanma örüntüsü doğrultusunda geliştirdiği temsiller aracılığı ile bir bağ kurulduğu söylenmektedir. Ebeveynlerle olan etkileşimlerle oluşturulan bu temsiller bir çeşit zihinsel şablon gibidir (Main, Kaplan ve Cassidy, 1985). Bu zihinsel temsiller, yakın ilişkilerde temel duygu düzenleme stratejilerini, düşünce ve davranışları şekillendiriyor görünmektedir (Bowlby, 1973). Bu nedenle, ebeveynlerle olan etkileşimlerin temsilleri yalnızca ebeveynlerle olan ilişkilerde bilgi işleme sürecini, duygu düzenlemeyi ve davranışları biçimlendirmez, aynı zamanda bunların diğerleriyle sürdürülen ilişkilere de taşınacağı beklenir (Elicker, Englund ve Sroufe, 1992). Örneğin, ebeveynlerle kurulan ilişkilere dair temsillerin, yakınlığa ilişkin temel inanç ve beklentileri içerdiği ve bu nedenle de diğer insanlarla kurulacak ve geliştirilecek yakın ilişkilerde önemli olduğu söylenmektedir (Furman ve Simon, 1999). Ergenlik dönemindeki arkadaşlıkların önemli bir özelliği çocukluk dönemindeki arkadaşlıklara göre daha derin yakınlıklar taşımasıdır. Bu yakınlık, ergenin aileden özerkliğini kazanmasında ve diğer insanlarla kurduğu ve sürdürdüğü ilişkilerde destek arama ve sağlamayı uygun bir biçimde öğrenmesinde önemli olmaktadır (Clark-Lempers, Lempers ve Ho, 1991; Furman ve Buhrmester, 1992; Lempers ve Clark-Lempers, 1992). Oluşturulan bu temsiller, ebeveynlerle ve arkadaşlarla kurulan yakın ilişkilerin benzer nitelikler taşıması sebebiyle, kişilerarası ilişkilerde önemli olmaktadır (Kerns, 1994, akt., Shomaker ve Furman, 2009).

Bu konudaki kuramsal açıklamaların yanı sıra gerçekleştirilen araştırmaların nicel bulguları da söz konusu ilişkinin varlığına işaret eder görünmektedir. Daha çok erken dönem ebeveyn-çocuk etkileşimleri bağlamında ele alınan ve bu dönemdeki

etkileşimlerin çocuğun arkadaşlık gibi aile dışı kişilerarası ilişkiler geliştirmesine etki ettiğini belirten bağlanma kuramının açıklamaları nicel araştırmalar yoluyla sınanmıştır. Bu konuda yapılmış çeşitli araştırmalarda ebeveynlere güvenli bağlanmanın sosyal yeterlilik, daha olumlu arkadaşlık ilişkileri ve popülerlikle ilişkili olduğu bulunmuştur (Rose-Krasnor, Rubin, Booth ve Coplan, 1996; Youngblade ve Belsky, 1992). Kuramsal olarak ifade edildiği gibi, güvenli ebeveyn-çocuk bağlanması/ilişkisi, daha olumlu akran ilişkileri ile ilişkilidir çünkü güvenli bağlanma örüntüsünde çocuk olumlu bir kendilik algısı, özyeterlilik ve sosyal beklentiler geliştirmiştir (Elicker, Englund ve Sroufe, 1992). Tam tersine, ebeveyniyle güvenli olmayan bağlanma örüntüsüne sahip çocuk, olumlu akran etkileşimi için gerekli olan sosyal ve duygusal kaynaklar geliştirmede başarılı değildir. Erken dönem güvenli olmayan bağlanma örüntüsüne sahip çocuk, daha az sosyal yeterliğe ve olumsuz arkadaş ilişkilerine sahip görünmektedir (Shulman, Elicker ve Sroufe, 1994; Youngblade ve Belsky, 1992).

Ergenlik döneminde bağlanma ile kişilerarası ilişkileri ele alan çalışmalara bakıldığında bağlanma nitelikleri ile diğerleriyle kurulan yakın ilişkilerin niteliklerinin ilişkili olduğu görülmektedir. Ergenin ebeveyne ilişkin zihinsel temsillerinin güvenliği, arkadaşlık ilişkisinde yakınlık ve yardım gibi pozitif niteliklerle ilişkili bulunmuştur (Lieberman, Doyle ve Markiewicz, 1999; Zimmermann, 2004). Ayrıca, ergenin ebeveyn temsilleri ile arkadaşlık ilişkilerinin gözlendiği bir çalışmada, ortak bir problem çözme görevinde, ebeveynlere ilişkin güvenli zihinsel temsillerin yakın arkadaşlardan destek arama ile ilişkili olduğu bulunmuştur (Allen ve ark., 2007). Bir başka çalışmada ise, olumsuz bir duygusal durum koşulunda, temsillerin güvenli olmayışı, arkadaşlara yönelik daha olumsuz

davranma ile ilişkili bulunmuştur (Zimmermann, Maier, Winter ve Grossman, 2001). Ognibene ve Collins (1998) tarafından yapılan bir araştırmada, güvenli ergenlerin aile ve arkadaşlarından daha yüksek düzeyde sosyal destek algıladıklarını ve stresli durumlarda daha fazla destek arama davranışı gösterdiklerini bulunmuştur.

Bağlanma temelinde kişilerarası ilişkilere dair yukarıda özetlenen bu bulguların yanı sıra ebeveyn-çocuk ilişkisi ile kişilerarası ilişkileri ele alan görece az sayıda çalışmanın aile ve arkadaş desteğini aynı anda ele aldığı görülmektedir (örn.; Helsen ve ark., 2000; Laible ve ark., 2000; Sheeber ve ark., 1997). Bu araştırmalardan elde edilen bulgular, aile ve akran desteğinin, benzer işlev gösterse de, farklı türden destekler olduğuna yöneliktir. Örneğin; bazı çalışmalarda aile desteğinin akran desteğine kıyasla ergenin uyumu ile daha güçlü ilişki gösterdiği; duygusal problemlerin akran desteğine kıyasla aile desteği ile daha fazla ilişki gösterdiği, yüksek aile desteğine sahip katılımcı grubunda, akran desteği arttıkça depresyon düzeyinin azaldığı, düşük aile desteğine sahip katılımcı grubunda ise akran desteğinin daha yüksek düzeyde depresyon ile ilişkili olduğu bulunmuştur (Helsen, Vollebergh ve Meeus, 2000; Laible, Carlo ve Raffaelli, 2000). Young ve arkadaşlarının (2005) 2 yıl ara ile değerlendirme yaptıkları boylamsal bir çalışmada da, aile desteğinin algılanan akran desteği ile depresyon belirtileri ve tanısı arasında aracılık ettiği; algılanan akran desteğinin yüksek ebeveyn desteğine sahip grupta koruyucu faktör olduğu ancak, düşük ebeveyn desteğine sahip grupta risk faktörü olabileceği söylenmektedir.

1.5. Duygu Düzenleme Kavramı

Tarih boyunca farklı açılardan ele alınmış bir kavram olan duygu, bilimsel anlamda psikolojinin de ilgi çeken konularından biridir. Bu doğrultuda duyguların oluşumu, işlevleri ve çeşitli değişkenlerle ilişkileri ele alınan konulardandır.

Duygular işlevselci bakış açısına göre yaşanılan sorunlara yanıt olarak ortaya çıkmaları sebebiyle işlevseldirler (Levenson, 1994; akt., Werner ve Gross, 2010). Bu bakış açısının yanı sıra duygu düzenleme ile ilgili ağdaş kuramlar da duyguların önemine vurgu yapmakta ve duyguların, karar vermeye, belleğe, kişilerarası ilişkilere çeşitli düzey ve işlevlerde etki ederek davranışsal, motor ve psikolojik yanıtları hazırladığını belirtmektedirler (Gross ve Thompson, 2007). Ancak, duygular işlevsel oldukları gibi uygun bağlamda ortaya ıkmadıklarında, yoğun olduklarında, çok uzun sürdüklerinde ya da durumla uyumlu olmadıklarında problematik de olabilmektedir (Werner ve Gross, 2010). Bu noktada duyguların düzenlenmesi oldukça önem taşımaktadır.

Duygu düzenlemenin kavramsallaştırılmasına ilişkin çalışmaların bazıları, duygu deneyim ve ifadelerinin kontrolüne ve duygusal uyarımın azaltılmasına vurgu yapmaktadır ( rn., Cortez ve Bugental, 1994; Garner ve Spears, 2000; Kopp, 1989; Zeman ve Garber, 1996). Ancak, duygusal yanıtları kabul yerine kontrol etmeye yapılan vurgunun, düzenleme sürecini bozabileceği söylenmekte (Eisenberg, Cumberland ve Spinrad, 1998; Flett, Blankstein ve Obertynski, 1996) ve duygusal tepkilerin kabulü ve değerlendirilmesinin de oldukça önemli olduğu belirtilmektedir (Linehan, 1993; Cole, Michel ve Teti, 1994). Bu doğrultuda, duygu düzenlemenin kavramsallaştırılmasına ilişkin diğer başka çalışmalarda, duyguların işlevsel

doğasına vurgu yapılmakta ve duygu düzenlemenin duygusal kontrol ile eş anlamlı olmadığı, olumsuz duyguların azaltılmasının mutlaka gerekmediği söylenmektedir (örn., Cole, Michel ve Teti, 1994; Thompson, 1994). Bu yaklaşım, her çeşit duygunun deneyimlenmesindeki eksikliğin, tıpkı güçlü olumsuz duyguların değiştirilmesi ve azaltılmasındaki güçlük gibi uyumsuz olabileceğini belirtmektedir (Cole, Michel ve Teti, 1994; Gross ve Munoz, 1995; Paivio ve Greenberg, 1998; akt., Gratz ve Roemer, 2004). Benzer şekilde, duyguların farkındalığı ve anlaşılmasına vurgu yapılarak uyuma yönelik duygu düzenlemenin, duyguları değiştirmek yerine onları izleme ve değerlendirmeyi kapsadığı söylenmektedir (Thompson ve Calkins, 1996). Hayes, Wilson, Gifford, Follette ve Strosahl (1996), istenmeyen düşünce ve hisler gibi içsel deneyimlerden kaçınma çabasının çeşitli psikopatolojilerin altında yatan unsur olduğunu belirtmişlerdir. Duyguların ifade edilmesini kontrol etme çabasının duygu düzenleme güçlüğü için risk faktörü olabileceği söylenmektedir (örn., Eisenberg, Cumberland ve Spinrad, 1998; Flett, Blankstein ve Obertynski, 1996).

Araştırmacılar, uyuma yönelik duygu düzenlemenin deneyimlenen duygunun değiştirilmesi yerine bu duygunun yoğunluğu ve süresinin azaltılmasını içerdiğini söylemektedirler (Gratz ve Roemer, 2004; Thompson ve Calkins, 1996). Buna göre duygu düzenleme şu adımları içermektedir:

- a. Duyguların farkındalığı ve anlaşılması
- b. Duyguların kabulü
- c. Dürtüsel davranışları kontrol etme becerisi ve olumsuz duygular deneyimlenirken hedeflenen amaçlara uygun davranma

d. Durumla uyumlu duygu düzenleme stratejilerinin kullanımı

Duygular, esnek ve kontrollü bir şekilde deneyimlendiğinde yani “düzenlendiğinde” bireyin amaçlarına ulaşması için kaynaklarını harekete geçirmesi, kişilerarası ilişkiler kurması, öz-saygı gibi yönlerden işlevseldir (Roque ve Verissimo, 2011). Ayrıca, duyguları yönetme ve düzenleme, sağlıklı ve uyumlu psikolojik ve duygusal işlevselliğe olanak sağlar (Bridges, Denham ve Ganiban, 2004).

Duygu düzenleme diye tanımlanan yapı, kişinin duygusal tepkilerini izleme, değerlendirme ve bunları değiştirmeden sorumlu içsel ve dışsal süreçlerdir (Thompson, 1994). Bu düzenleme sürecinin hem otomatik hem de kontrol edilebilir olduğu kabul edilmekte ve duygu düzenlemenin hem olumlu hem de olumsuz duyguları yönetmeyi içerdiği söylenmektedir (Bariola Gullone ve Hughes, 2011; Gross, 1998a, Valiente ve Eisenberg, 2006,).

Duygu düzenlemeye ilişkin yapılan bu kavramsallaştırmalardaki çeşitlilik duygu düzenlemenin çok boyutlu bir doğası olduğunu ortaya koymaktadır.

Bu kavramsallaştırmalarla birlikte duygu düzenlemeyi ayrıca bir süreç olarak ele almak ve buna göre değerlendirmek de mümkündür. Duyguların nasıl düzenlendiğine ilişkin bir açıklama getiren Gross'un (2001, 1998b) Duygu Düzenlemede Süreç Yönelimli Modeli geniş çapta kabul görmektedir. Bu modele göre, duygu oluşumu sürecinin başında uyarıcı ya da durumlara ilişkin ipuçlarını değerlendirme gelmektedir. Bu değerlendirme, uyarıcı ya da duruma ilişkin uyumlu ya da uyumsuz davranışsal ya da psikolojik yanıtlar oluşturma eğilimine yol açar.

Gross'un öne sürdüğü süreç modeli, duygu düzenleme konusunda 5 noktayı belirtmektedir:

1. *Duruma İlişkin Seçim (Situation Selection)*: Potansiyel olarak duygu ortaya çıkaracak bir duruma girme ya da girmemeyi içermektedir.
2. *Duruma İlişkin Değişiklik (Situation Modification)*: Bir kez bir durum/seçenek seçildiğinde, duruma ilişkin değişiklik, duygusal etkiyi değiştirmek için seçeneğin kendisi gibi işlev görür.
3. *Dikkat Noktası (Attentional Deployment)*: Seçeneklerin/durumların pek çok yönü vardır ve dikkat noktası, durumun ve seçeneğin odaklanılacak yönünü belirlemek için kullanılır.
4. *Bilişsel Değişiklik*: Bilişsel değişiklik durumun odaklanılacak yönü seçildiğinde durumun/seçeneğin anlamını değiştirmeye işaret eder. Burada belirtilen 4 nokta, duygusal yanıt ortaya çıkmadan önce kullanılmaktadır ve bu nedenle öncül-odaklı bir nitelik taşımaktadır.
5. *Tepki Değişikliği (Response Modulation)*: Duygular bir kez ortaya çıktıktan sonra tepki eğilimlerini değiştirme girişimleridir. Bu yüzden bu nokta, tepki-odaklı stratejilerle ilişkilidir.

Bu modele göre duygu düzenleme, duygusal yanıtları oluşturan his, davranış ve psikolojik yanıt bileşenlerini arttırma, sürdürme ya da azaltma için kullandığımız tüm bilinçli ve bilinçdışı stratejileri içerir (Gross, 1998b; Gross, 2001). Duygu düzenleme stratejileri, duyguların, tepkiden önce ya da sonra ortaya çıkışına bağlı olarak farklılaşmaktadır. Buna göre iki tür duygu düzenleme stratejisi tanımlanmıştır:

1. Öncül-odaklı stratejiler
2. Tepki-odaklı stratejiler

Öncül-odaklı stratejiler davranışsal ve psikolojik yanıt eğilimleri aktive olmadan önce kullanılan stratejilerdir. Yani öncül-odaklı stratejiler, duyguların gidişatını başlangıçta değiştirir. Öncül-odaklı stratejilerden olan ve bilişsel nitelik taşıyan yeniden çerçeveleme, duyguyu ortaya çıkararak durumun duygusal etkisini azaltmak için, durumun bilişsel açıdan yeniden değerlendirilmesi ya da yeniden çerçevesi anlamına gelir. Yeniden çerçeveleme, duygunun oluşma sürecinin başında meydana gelir ve potansiyel duygu ortaya çıkarıcı durumu bilişsel olarak nötrleştirmeyi kapsar. Bu nedenle de verilen deneyimsel, davranışsal ve psikolojik yanıtları azaltır. Yeniden çerçevelemede duygu ortaya çıkararak durumun anlamı seçici olarak değiştirilmektedir. Dolayısıyla bu strateji, duygusal açıdan olumsuz durumlarda olumsuz duygusal davranışları azaltır ancak, olumlu duygusal davranışları azaltmaz.

Tepki-odaklı stratejiler ise, duygusal yanıt eğilimi ortaya çıktıktan yani bir kez duygu oluştuğundan sonra kullanılan stratejilerdir. Tepki-odaklı stratejilerden olan baskılama bir çeşit tepki düzenlemedir ve bireyin süregelen duygu ifade edici davranışını/yanıtını baskılaması, engellemesi anlamına gelmektedir. Yani, baskılama duygu oluştuğundan sonra kullanılmaktadır. Bu nedenle baskılama aslında yaşanan duyguyu –duygu deneyimini- tümünden değiştirmez, hem olumlu hem de olumsuz duygu ifade edici davranışları azaltır. Olumlu duyguyu ifade edici davranışları da azalttığı için sosyal etkileşimi engelleyebilir ve etkileşimde bulunan kişilerin olumsuz tepki vermesine yol açabilir.

Bireylerin hangi duyguları nasıl deneyimleyecekleri ve bu duyguları nasıl ifade edecekleri temeline dayanan duygu düzenleme, her zaman uygun ve uyumlu şekilde gerçekleştirilemez. Duygu düzenleme, duygusal yanıtları amaçlanan ve istenen şekilde değiştirmede (örneğin, olumsuz duygulanımın azaltılması) ya da uzun vadedeki bedellerin (örneğin, sosyal işlevselliğin azalması) kısa vadedeki faydalardan (anlık rahatlama, kaygının geçici olarak azalması) fazla olduğu durumlarda uyumsuzdur (Werner ve Gross, 2010).

Duygu düzenlemenin esnek ve bağlama uygun bir şekilde gerçekleştirilememesi çeşitli sonuçlara yol açıyor görünmektedir.

1.5.1. Duygu Düzenleme ve Psikopatoloji

Etkili olmayan duygu düzenleme ve duygu düzenleme güçlükleri çeşitli şekillerde ortaya çıkabilir. Örneğin, duygular çok yoğun olduğunda bu duyguların düzenlenmesinde güçlükler yaşanabilir, duygu düzenleme stratejileri gelişmemiş olabilir, duygu düzenleme stratejileri bağlama uygun olmayabilir ya da duygu düzenleme becerilerine etki eden fizyolojik hasarlar söz konusu olabilir (Berenbaum, Raghavan, Vernon ve Gomez, 2003; Cicchetti, Ackerman ve Izard, 1995; John ve Gross, 2004).

Duygu düzenleme güçlüğü ve psikopatoloji arasındaki güçlü bir ilişki var gözükmektedir. DSM-IV'te tanımlanan psikopatolojilerin pek çoğunun duygularla ilişkili problemler ve duygu düzenleme güçlükleri ile karakterize olduğu belirtilmektedir (APA, 2000; Barlow, 2000; Kring ve Werner, 2004, akt., Werner ve

Gross, 2010). Örneğin, duygudurum ve anksiyete bozukluklarında duygu düzenleme güçlüğü oldukça belirgindir ve bu bozukluklar, duygular temelinde tanımlanmaktadır (Mineka ve Sutton, 1992). Ya da, borderline kişilik bozukluğu, travma sonrası stres bozukluğu ya da alkol yoksunluğu durumlarında duygu düzenleme güçlüğü hemen hemen her an hissedilir durumdadır. Bu örneklerden hareketle, DSM, pek çok psikopatolojinin merkezinde duygu düzenleme güçlüklerinin yattığını düşündürmekte ve pek çok psikopatolojinin duygu ile ilişkili belirtilerin varlığı ile karakterize olduğu (örneğin, uygun olmayan duygulanım, yoğun endişe, coşku ve hüznün, belirli duyguların ağırlıkta olması ya da olmaması, süregelen olumsuz duygulanım) görülmektedir (Cole, Michel ve Teti, 1994).

Duygu düzenleme ile psikopatoloji arasındaki ilişki ilgili yazında klinik ve klinik olmayan örnekleme sıklıkla ele alınan konulardan biridir. Bu konuda yapılan araştırmalara bakıldığında duygu düzenleme güçlüğünün klinik önemi ve çeşitli bozukluklar ile belirtilerin gelişimi ve sürdürülmesindeki rolü görülmektedir. Örneğin, klinik örnekleme duygu düzenlemeyi ele alan en kapsamlı araştırmalardan biri olan Linehan'ın (1993) borderline kişilik bozukluğunun gelişiminde duygu düzenleme güçlüğünün rolünü ele aldığı çalışmasında, duygu düzenleme güçlüğünün borderline kişilik bozukluğunun önemli ve merkezi bir bileşeni olduğu ve bu bozuklukla ilişkili davranışların altında yatan unsur olabileceği belirtilmiştir.

Bazı çalışmalarda, yaygın anksiyete bozukluğu olan üniversite öğrencilerinin yaygın anksiyete bozukluğu tanı kriterlerini karşılamayan üniversite öğrencilerine kıyasla anlamlı olarak daha az kabul, daha az anlama sergiledikleri ve kendilerini de etkili duygu düzenleme stratejisi seçme anlamında daha az becerikli algıladıkları

bulunmuştur (Mennin, McLaughlin ve Flanagan, 2009; Mennin, Heimberg, Turk ve Fresco, 2005). Ayrıca bir başka çalışmada, yaygın anksiyete bozukluğu daha az açıklık, stres altında amaçları gerçekleştirmede daha az başarı ve davranışları kontrol etmede daha az beceri ile ilişkili bulunmuştur (Salters-Pedneault, Roemer, Tull, Rucker ve Mennin, 2006). Mennin, Holaway, Fresco, Moore ve Heimberg'in (2007) bir araştırmasında da, etkili duygu düzenleme stratejisi seçmedeki güçlüğün yaygın anksiyete bozukluğunu tek başına yordadığı, duyguları anlamadaki güçlüğün ise tek başına depresyonu yordadığı bulunmuştur.

Hiç depresyon tanısı almamış bireyler ile depresyon tedavisi görüp iyileşen bireylerin karşılaştırıldığı bir çalışmada, depresyon tanısı alan ve iyileşen bireylerin hiç depresyon tanısı almamış bireylere kıyasla davranışlarını daha az kontrol etme becerisi, etkili duygu düzenleme stratejisi seçme konusunda daha az beceri ve stres altında amaçları gerçekleştirmede daha az başarı belirttikleri bulunmuştur (Ehring, Fischer, Schnulle, Bosterling ve Tuschen-Caffier, 2008). Depresyon ile duygu düzenleme güçlüğünü ele alan bir başka çalışmada, hafif depresif belirtiler gösteren grubun depresif belirtiler göstermeyen kontrol grubuna göre anlamlı olarak daha fazla duygu düzenleme güçlüğü yaşadıkları bulunmuştur (Ortega, 2011).

Klinik örnekleme alkol ve madde bağımlılığı gruplarında da duygu düzenleme ve güçlüğü ele alınan konulardan biridir. Hastanede tedavi gören madde bağımlısı hastalarla gerçekleştirilen bir çalışmada, bu grubun duygu düzenleme güçlüğü yaşadığı ve yine bu grupta kasıtlı kendine zarar verme davranışı ile duygu düzenleme güçlüğü arasında bir ilişki bulunduğu, kasıtlı kendine zarar verme davranışının etkili duygu düzenleme stratejilerine erişim, stres altındayken amaç yönelimli

davranışlarda yer almada güçlük ve duyguların kabulü boyutlarıyla ilişki gösterdiği belirtilmiştir (Gratz ve Tull, 2010). Kasıtlı kendine zarar verme davranışı ile duygu düzenleme güçlüğü arasında anlamlı bir ilişki olduğu Slee, Spinhoven, Garnefski ve Arensman'ın (2008) çalışmasında da belirtilmiştir. Bir başka çalışmada da madde kullanımı ile duygu düzenleme güçlüğü arasında anlamlı bir ilişki olduğu ortaya konmuştur (Hayes ve ark., 1996).

Duygu düzenleme güçlüğü ile psikopatoloji arasındaki ilişki duygu düzenleme stratejileri bağlamında da ele alınmıştır. Bir çalışmada, okul reddi olan 10-14 yaş arası çocuk örnekleminde en az bir anksiyete bozukluğu tanısı alanların, herhangi bir klinik tanısı olmayanlara göre baskılama stratejisini daha fazla, yeniden çerçeveleme stratejisini ise daha az kullandıkları bulunmuştur (Hughes, Gullone, Dudley ve Tonge, 2010). Butler, Lee ve Gross'un (2007) 12-16 yaş arasındaki ergenlerle gerçekleştirdikleri çalışmada, yüksek depresif belirti gösteren grup ile düşük depresif belirti gösteren grup karşılaştırıldığında, yüksek depresif belirti gösterenlerin baskılama stratejisini daha fazla, yeniden çerçeveleme stratejisini ise daha az kullandıkları bulunmuştur. Bir başka araştırmada, baskılama stratejisinin olumsuz duyguları azaltmada etkili bir yöntem olmadığı, depresyon tedavisi görmüş katılımcıların olumsuz duygudurumu oluşturması beklenen film izleme görevinde kontrol grubundaki katılımcılara göre baskılama stratejisini daha sık kullandıkları, baskılamanın depresyona meyilli kişilerde alışılmış bir yanıt/tepki olarak kullanıldığı belirtilmiştir (Ehring, Tuschen-Caffier, Schnülle, Fischer ve Gross, 2010). Aldao, Nolen-Hoeksema ve Schweizer'ın 2010 yılında gerçekleştirdikleri bir meta analiz çalışmasında da, diğer bozukluklara kıyasla depresyon ve anksiyete bozuklukları ile daha fazla ilişki gösteren üç duygu düzenleme stratejisi olduğu belirtilmiş ve bu

stratejilerin ruminasyon –olumsuz duygulanıma ve bunun sonuçlarına tekrarlayıcı bir şekilde odaklanma-, yeniden çerçevelemede güçlük ve duygusal kaçınma olduğu söylenmiştir.

Baskılama ve yeniden çerçevelemeyi ele alan araştırmaların yanı sıra, duygu düzenlemenin sosyal, duygusal ve psikolojik işlevsellik üzerindeki rolü çeşitli araştırmalarda ele alınmıştır. Örneğin, McDowell, Kim, O'neil ve Parke'nin (2002) bir çalışmasında duygu düzenleme stratejilerinin kullanımı çocuğun sosyal yeterliliği ile ilişkili bulunmuştur. Özellikle öğretmenleri tarafından sosyal anlamda kaçınmacı olarak değerlendirilen kız öğrencilerin sosyal anlamda girişken olarak değerlendirilen kız öğrencilere kıyasla daha düşük muhakeme ve olumsuz duygular uyandırması beklenen kısa öykülere etkili olmayan duygu düzenleme kullanımını düşündüren olumsuz yanıtları/tepkileri daha fazla verdikleri belirtilmiştir. Sosyal anlamda girişken olarak değerlendirilen kız öğrencilerin ise olumsuz duygular uyandırması beklenen kısa öykülere daha az olumsuz yanıt/teпки verdikleri bulunmuştur.

1.5.2. Ebeveyn-Çocuk Etkileşimleri, Kişilerarası İlişkiler ve Duygu Düzenleme

Duyguların işlevsel doğasına yapılan atıfla duyguların, bireyin çevre ile olan ilişkisini başlatma, bu ilişkiyi sürdürme ve bu ilişkide değişiklikler, düzenlemeler yapma ve bu ilişkileri sonlandırmada çeşitli etkilerde bulunarak işlevsel bir görev taşıdığı düşünülmektedir (Campos, Mumme, Kermoian ve Campos, 1994).

Duyguların kişilerarası ilişkilerdeki bu rolleri ve duygu düzenlemenin duygusal tepkilerin deneyimsel, davranışsal ve psikolojik bileşenlerini farklı açılardan etkilemesi (Mauss, Levenson, McCarter, Wilhelm ve Gross, 2005), duygu düzenlemenin önemini pekiştirir görünmektedir.

Çocukluk ve ergenlik dönemi boyunca duygu düzenleme gelişiminde potansiyel rol oynayan çevresel faktörlerden birinin aile ve ebeveynler olduğu çeşitli araştırmalarda belirtilmiştir (örn., Campos, Campos ve Barret, Cole ve ark., 2004). Duygu düzenleme gelişimi ile ilişkili olabilecek çeşitli sosyal etmenler de araştırmalarda ele alınmıştır ve bu araştırmalara göre, öğretmenlerle, akran ve arkadaşlarla olan ilişkilerin ve hatta kültür ve medyanın da duygu düzenleme gelişiminde etkili olabileceği belirtilmiştir (Eisenberg ve Morris, 2002; Klimes-Dougan ve ark., 2007; Morris ve ark., 2007; Thompson, 1994).

Duygu düzenleme becerisinin gelişiminde aile ve ebeveyn etkisini ele alan çalışmalarda ebeveynin duygu sosyalizasyonu, ebeveynin çocuğun duygularını göstermesine yönelik tepkileri ve tepkiselliği (Cassano, Perry-Parrish ve Zeman, 2007; Eisenberg ve ark., 1999; Yap, Allen ve Ladouceur, 2008), ebeveyn tarzları (Jaffe, Gullone ve Hughes, 2010; McDowell ve ark., 2002; Morris ve ark., 2002) ve ebeveynin duygu düzenleme becerisi (Morris ve ark., 2007) çocukta duygu düzenleme becerisi ile ilişkili bulunan değişkenler olmuştur.

Ancak, ebeveynlerin duygu düzenleme üzerindeki etkisini konu edinen araştırmaların pek çoğunun bebeklik ve erken çocukluk dönemlerindeki çocuklarla gerçekleştirildiği belirtilmektedir (John ve Gross, 2004). Bebeklik ve erken çocukluk dönemleri, bilişsel, sosyal olgunluk ve dil gelişimine paralel olarak kendini

düzenleme becerisinin gelişmeye başladığı dönemler olması itibariyle duygu düzenleme açısından deneysel çalışmalara olanak tanımaktadır (Gullone, Hughes, King ve Tonge, 2009; Kopp, 1989; Thompson, 1991). Ayrıca, duygusal gelişim açısından yine bu dönemlerde ebeveynlerin temel sosyalizasyon faktörü olduğu (Eisenberg, Cumberland ve Spinrad, 1998), erken dönemde bakım verenlerin, çocuktan gelen duygusal ipuçlarına yanıt vermesi aracılığıyla duygu düzenleme gelişimine yardımcı oldukları söylenmektedir (Easterbrooks, Bureau ve Lyons-Ruth; 2012). Ancak, nöral ve bilişsel gelişmelerle ve psikososyal değişimlerle birlikte, kişilerde düzenleme becerilerinin gelişiminin ergenliğin sonlarına kadar sürdüğü belirtilmektedir (Eisenberg ve Morris, 2002; Yap, Allen ve Sheeber, 2007). Ayrıca, yalnızca çocukluk döneminde değil, bağlanma figürleri dışındaki ortamda da duygu düzenlemenin çocuk yeni gelişimsel ortam ve ilişkilere girdikçe devam eden bir süreç olduğu söylenmektedir (Bernier, Carlson ve Whipple, 2010). Bu nedenlerle, daha ileriki gelişimsel dönemlerde de meydana gelen değişim ve gelişimler göz önüne alındığında bu yaş gruplarında da duygu düzenleme konusunun çalışılmasının önemli olduğu düşünülmektedir.

Mason, Cauce, Gonzales, Hiraga ve Grove'un (1994), çocuğun duygu düzenlemeyi aileden öğrendiği ve pekiştirdiğini ve ebeveynlerin, çocuk ve ergeni doğrudan etkilediğini belirtmektedirler. Bir çalışmada, ebeveynin destekleyiciliğinin, çocuk ve ebeveynin paylaştığı duygusal ilişkinin çocuk ve ergenin psikolojik uyumu ile ilişkili olduğu bulunmuştur (McCarty, Zimmerman, Digiuseppe ve Christakis, 2005). Benzer şekilde bir başka çalışmada, ebeveynin çocuk yetiştirme davranışlarının (örneğin, sıcaklık ve kabul) çocuk ve ergenin duygusal iyi-oluşu ile ilişkili olduğu bulunmuştur (Roelofs, Meesters, Bamelis ve Muris 2006). Ayrıca yine aynı

çalışmada, düşük ebeveyn desteğinin, çocukluk döneminde başlayan ve daha ileri dönemlerde de çocuğu etkileyen olumsuz psikolojik sonuçlar ile ilişkili olduğu belirtilmiştir.

İlgili yazında ergenlik döneminde duygu düzenleme ile ebeveyn niteliklerini inceleyen çalışmalara bakıldığında ebeveynlerin bu alanda etkisini çeşitli açılardan sürdürdükleri görülmektedir. Ergenlik dönemi, ergenin kendine yönelik, aile yaşamına yönelik ve kültüre yönelik algısında pek çok değişikliğin meydana gelmesi ile karakterize bir dönemdir. Yaşamın bu döneminde özerklik hissi ergen için önemlidir (Vander-Zanden, Crandell ve Crandell, 2000). Bunun bir sonucu olarak ergenlik döneminde ebeveynlerin, “doğru ölçüde” kontrol, destek ve serbestlik tanınması, bu kavramlar arasında bir denge kurulması önemli görünmektedir. Bu dönemde çok fazla ya da çok az desteğin ergenin davranışsal problemleri ile ilişkili olduğu çeşitli araştırmalarda ortaya konmuştur (örn., Simons ve ark., 1994). Davranış problemlerinden biri olan dışsallaştırılmış problemler, kaynağını genellikle çocukluk döneminden almasına rağmen, bazı durumlarda ergenlik ve yetişkinlik dönemlerinde de meydana gelebilmektedir (Beyers, Bates, Pettit ve Dodge, 2003). Eisenberg ve arkadaşlarının (2005) ergen örnekleminde gerçekleştirdikleri bir çalışmada, annenin sıcak ve samimi davranma eğilimi ile ergenin dışsallaştırılmış davranış problemleri arasında duygu düzenlemenin aracı rolü olduğu bulunmuştur. Bir başka çalışmada da, ebeveynin gösterdiği düşük sıcaklık ve aşırı korumacılığın çocukta hem içselleştirilmiş hem de dışsallaştırılmış davranış problemleri için bir risk faktörü olabileceği söylenmiştir (Muris, Meesters ve Van den Berg, 2003). Benzer şekilde, düşük ebeveyn sıcaklığının, katılımının ve yetiştirme davranışlarının daha yüksek

düzyeyde saldırganlık ve dışsallaştırılmış davranış problemleriyle ilişkili olduğu bulunmuştur (Stormshak, Bierman, McMahon ve Lengua, 2000).

Ergenler ve anneleriyle yürütölen başka çalışmalarda, anneler çocuklarının olumlu duygu ifadelerine yönelik olumsuz tepkiler gösterdiğinde ve ocuk ile etkileşimlerinde olumsuz ve caydırıcı davranışlar sergilediklerinde çocukların uyumsuz duygu düzenleme stratejilerini daha sık kullandıkları bulunmuştur (Yap ve ark., 2010; Yap, Allen ve Ladouceur, 2008). Eisenberg, Cumberland ve Spinrad'ın (1998) bir çalışmasında, çocukların ebeveynleri kabul edici ve destekleyici şekilde tepki verdiğinde daha yapıcı duygu düzenleme becerileri geliştirdiği bulunmuştur. Bir başka çalışmada ise, olumsuz aile ortamında yetişen çocukların olumlu ve destekleyici aile ortamında yetişen çocuklara kıyasla duygusal anlamda daha tepkisel davrandıkları ve duygu düzenlemede güçlükler yaşadıkları belirtilmiştir (Cummings ve Davies, 1996).

White ve Renk'in (2012) gerçekleştirdikleri bir çalışmada da ebeveynin sıcaklık, duygusal erişilebilirlik ve duygusal desteğinin ergenin kendi yeterliliğine ilişkin algısı ile ilişkili olduğu belirtilmiştir. Ayrıca, ebeveyn özelliklerinin dışsallaştırılmış davranış problemleri ile negatif yönde anlamlı bir ilişki gösterdiği bulunmuştur. Buna göre, hem anne hem de babanın daha yüksek ebeveyn duygusal erişilebilirliği ve sıcaklığının ve anne ve babanın duygusal desteğinin daha düşük düzeyde dışsallaştırılmış davranış problemleriyle ilişkili olduğu bulunmuştur.

Ergen örnekleminde gerçekleştirilen başka çalışmalarda, olumsuz yaşam olayları ve depresyon arasındaki ilişkide ebeveyn niteliklerinin aracı rolü olduğu; ilgisiz, ihmalkâr, katı tutumları olan ebeveynlerin olumsuz yaşam olayları ve stresörlerle

başa çıkmada güçlük doğurabileceği ve böylece depresyon gibi psikopatolojik sorunlarda incinebilirliği arttırabileceği belirtilmektedir (Garber ve Flynn, 2001; Stark, Humphrey, Crook ve Lewis, 1990).

Ebeveyn etkisini ele alan çok az çalışmada duygu düzenleme üzerinde anne ve babanın ayrı ayrı rolü ele alınmıştır (örn., Cassano, Perry-Parrish ve Zeman, 2007; Fivush, Brotman, Buckner ve Goodman 2000; McDowell ve ark., 2002). Cassano, Perry-Parrish ve Zeman'ın (2007), 6-11 yaşları arasındaki çocuklarla gerçekleştirdiği çalışmada, babaların annelere kıyasla, çocuğun üzüntü, mutsuzluk gibi olumsuz duygularına problemi daha fazla minimize ederek, duygularını ifade etmesini daha fazla engelleyerek tepki verdikleri bulunmuştur. Aksine, annelerin babalara kıyasla problem çözme stratejilerini daha fazla kullandıkları ve çocuğun üzüntü, mutsuzluk gibi duygularını ifade etmesini daha fazla destekledikleri bulunmuştur. Fivush ve arkadaşları (2000), çocuklarla gerçekleştirilen duygu içerikli konuşmalar sırasında annelerin babalara kıyasla duyguların sebebi ve kökenine ilişkin olasılıkları konuşmaya daha eğilimli olduklarını belirtmiştir.

McDowell ve arkadaşlarının (2002) gerçekleştirdikleri bir çalışmada, anne ile ilişkili değişkenlerin baba ile ilişkili değişkenlere kıyasla çocuğun duygu düzenlemesi ile daha güçlü ilişki gösterdiği bulunmuştur. Kendilerini daha az sıcak, daha az olumlu tepki veren ve daha kontrolcü olarak nitelendiren ebeveynlerin çocuklarının daha fazla uyumsuz duygu düzenleme stratejileri kullandıkları bulunmuştur.

Ebeveyn nitelikleri ile duygu düzenleme arasındaki ilişki bağlanma kuramı çerçevesinde de ele alınmıştır. Mikulincer, Shaver ve Pereg (2003), birey tehdit algılayıp bağlanma figüründen yakınlık aradığında ancak bağlanma figürünün

erişilebilir olmaması durumunda her bir yetişkin bağlanma tarzının belirli kişilerarası ilişki ve duygu düzenleme örüntüleri ile ilişki gösterdiğini belirtmiştir. Buna göre, kaygılı-kararsız ve saplantılı bağlanma tarzı gösteren bireylerin, destek, bakım ve ilgi edinme için yakınlık arama davranışları ile karakterize olan harekete geçirici (hyperactivating) stratejileri kullanma eğiliminde olduğu; kaçınmacı bağlanma tarzına sahip olanların özerkliğe vurgu yaparak yakınlıktan kaçınma, hissedilen korkuyu inkâr gibi ketleyici (deactivating) stratejileri kullandığı bulunmuştur. Benzer şekilde, temel bakım verenlerin tutarsız ya da müdahaleci tepkilerinin kaygılı-kararsız temsillere sahip olmayla ilişkili olduğu söylenmekte (Cassaidy ve Berlin; 1994) dolayısıyla, bu kişilerin, bağlanma figürlerinin ya da diğerlerinin ilgisini çekmek için olumsuz duygularının ifadesinde artış olabileceği belirtilmektedir (Cassaidy ve Berlin, 1994). Bir başka çalışmada, güvenli bağlanan bireylerin duygularını ifade etme ve bağlama uygun şekilde yanıt/tepki verme konusunda daha esnek davrandıkları bulunmuştur (Sroufe, 2005). Güvenli bağlanan bireylerin kendilerinin olumsuz yönlerine ilişkin kabul göstermekle birlikte stresle baş etme konusunda kendi yeteneklerine ilişkin olumlu inanç taşıdıkları belirtilmiş (Mikulincer ve Orbach, 1995; Mikulincer, 1995) ve başka çalışmalarda da (Cooper, Shaver ve Collins, 1998; Sroufe, 2005) özyeterliliğe ilişkin algı ve olumsuz duyguların kabulü ve etkili şekilde yönetme becerisinin kişilerarası yeterlilik ve sosyal uyuma etki ettiği bulunmuştur. Güvensiz bağlanan bireylerin ise daha düşük öz-saygı ve sosyal yeterlilik (Cooper, Shaver ve Collins, 1998; Sroufe, 2005), daha fazla yalnızlık ve kişilerarası problem (Kobak ve Sceery, 1988; Wei, Vogel, Ku ve Zakalik, 2005) gösterdikleri belirtilmiştir. Bağlanma ve psikopatoloji çerçevesinden bakıldığında da güvensiz bağlanma örüntüsünün ve güvensiz bağlanma tarzlarının

depresyon ve anksiyete belirtileri ile ilişki gösterdiğini (Cooper, Rowe, Penton-Voak ve Ludwig, 2009; Cooper, Shaver ve Collins, 1998; Tasca ve ark., 2009), ayrıca güvensiz bağlanan kişilerin güvenli bağlanan kişilere göre daha fazla depresyon belirtisi gösterdiğini (Simonelli, Ray ve Pincus, 2004) belirten araştırma bulguları mevcuttur. Marganska, Gallagher ve Miranda'nın (2013) yetişkin örnekleminde gerçekleştirdikleri bir çalışmalarında da, güvenli bağlanmanın depresyon ve yaygın anksiyete bozukluğu ile negatif yönde anlamlı ilişki gösterdiği bulunmuştur. Ayrıca yine bu çalışmada güvenli bağlanmanın, duygu düzenleme güçlüğü'nün tüm alt boyutlarıyla da negatif yönde anlamlı ilişki gösterdiği belirtilmiştir. Korkulu ve saplantılı bağlanma tarzının duygu düzenleme güçlüğü'nün farkındalık hariç diğer alt boyutlarıyla pozitif yönde anlamlı ilişki gösterdiği, etkili duygu düzenleme stratejisi oluşturmadaki güçlüğü'nün, güvenli bağlanma ile hem depresyon hem de yaygın anksiyete bozukluğu arasında aracı rol oynadığı bulunmuştur. Olumsuz duyguları kabul etmeme ve dürtüsel davranışları kontrol etmede güçlüğü'nün, güvensiz bağlanma tarzları ve yaygın anksiyete bozukluğu arasındaki ilişkide aracı rol oynadığı belirtilmiştir.

1.6. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, ebeveynleriyle yaşayan 16 yaş ve üstü bireyleri anne-babanın duygusal erişilebilirliği, duygu düzenleme becerileri, kişilerarası ilişki tarzları, algılanan sosyal destek ve genel psikolojik sağlık açısından incelemektir. Bu amaçla çalışmada, anne ve babanın duygusal erişilebilirliği ile genel psikolojik sağlık arasındaki ilişkide, duygu düzenleme becerileri, kişilerarası ilişki tarzları ve algılanan

sosyal desteğin aracı rolü araştırılacaktır. Araştırmanın temel amacı doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranacaktır:

1. Araştırmada ele alınan değişkenlerin birbirleriyle ilişkisi nasıldır?
2. Genel psikolojik sağlığı yordayan değişkenler nelerdir?
3. Ebeveyn duygusal erişilebilirliği ile genel psikolojik sağlık arasındaki ilişkide duygu düzenleme, kişilerarası ilişki tarzı ve algılanan sosyal destek değişkenlerinin aracı etkisi var mıdır?

1.7. Araştırmanın Önemi

Bireyin içerisine doğduğu ve karşılaştığı ilk yapı olan, bireyde biyolojik ve sosyal gelişimin başlaması ve sürdürülmesine hizmet eden aile, yaşamın pek çok alanına olumlu ya da olumsuz etki eden bir sistemdir.

Aile ve çocuğun ele alındığı ilgili yazına bakıldığında aile ortamının çocuğun sosyal ve duygusal gelişimi üzerinde etkisi olduğu konusunda uzlaşma olduğu görülse de, aile ortamı ile ilgili belirli özelliklerin etkisi konusunda görece az çalışma olduğu belirtilmektedir (Darling ve Steinberg, 1993). Ayrıca, özellikle erken dönem ebeveyn-çocuk etkileşimlerinin çocukluk, ergenlik ve yetişkinlik dönemindeki psikolojik sağlığa olası etkilerinin araştırmalarda görece daha sık ele alındığı ancak, yetişkin çağındaki çocuk ile ebeveyni arasındaki mevcut ilişkinin yetişkin çocuğun ruh sağlığına etkisi konusunda görece az çalışmanın olduğu görülmektedir (örn., Garrison ve ark., 1990; Herman-Stahl ve Peterson, 1999; Pierce, Sarason, Sarason ve Solky-Butzel, 1997; Sheeber ve ark., 1997). Bunun yanı sıra, gelişimin çeşitli yönleri açısından farklılaşmaların yaşandığı ergenlik ve yetişkinlik dönemlerinde, anne ve

babanın belirli niteliklerinin çocuğun mevcut sosyal, duygusal ve psikolojik sağlık alanlarına olası etkilerinin nadiren ele alınmış konulardan olduğu gör÷lmektedir (örn., Lum ve Phares, 2005). Ergenlik ve yetişkinlik dönemindeki çocuğun ebeveynlerden destek almayı sürdürdüğünü gösteren araştırmaların bulguları da (örn., Millward, 1998; Vassallo, Smart ve Price-Robertson, 2009; Veevers ve Mitchell, 1998) göz önünde bulundurulduğunda, hem anne hem de babanın niteliklerinin olası etkileri araştırmaya değer bir konu olarak düşün÷lmektedir. Ebeveynin duygusal erişilebilirliği, bu anlamda ele alınması gereken konulardan biri olabilir. Ebeveynin gösterdiği duygusal bakım ve desteğin önemli bir unsuru olan ve sağlıklı ebeveyn-çocuk etkileşimini yansıttığı düşün÷len duygusal erişilebilirlik kavramını temel alan araştırmalar, bu olgunun kişinin kendilik algısı, duygusal ifade gelişimi, duygusal ve davranışsal problemler ile ilişkili olduğunu göstermektedir (Lee ve Gotlib, 1991; Lum ve Phares, 2005; Sorce ve Emde, 1981; Zeanah ve Doyle-Zeanah, 2009, akt. Oppenheim, 2012). Çocuğun psikososyal gelişimi üzerinde ebeveynlerin etkisinin özellikle ilk çocukluk döneminde olduğu düşüncesinden hareketle bu konuda yapılan çalışmaların büyük bir kısmını bebek-ebeveyn ve erken çocukluk dönemindeki çocuk ve ebeveyn etkileşimi oluşturmaktadır. Ancak, kişinin çocukluk, ergenlik ve ilk yetişkinlik dönemlerinde de ebeveynlerinin etkisinin sürdürdüğünü gösteren boylamsal çalışmalar mevcuttur (örn., Baumrind, 1991; Steinberg ve ark., 1994). Dolayısıyla, daha büyük yaş gruplarında anne ve babanın mevcut duygusal erişilebilirliğinin çocuğun çeşitli alanlardaki işlevselliği üzerine olası etkilerine yönelik çalışmalara ihtiyaç olduğu düşün÷lmektedir.

İlgili yazında, annenin duygusal erişilebilirliğinin etkilerine yönelik çalışmalar olmasına rağmen babanın duygusal erişilebilirliğini konu alan araştırmaların sayısı

oldukça azdır (örn., Lum ve Phrase, 2005). Duygusal erişilebilirlik alanındaki araştırmaların çoğu bakım veren rolü nedeniyle anneyi temel almakta ve genellikle bebek, çocuk ve nadiren de ergenlerle gerçekleştirilmektedir.

Ayrıca, bu çalışmaların özellikle batı toplumlarında gerçekleştirildiği de göze çarpmaktadır. Batı toplumlarının bireyselci anlayışından çeşitli yönlerden farklılaşan ülkemizde, bireyselciliğe olan eğilimin ilişkisellik temelinde sürdürüldüğü ve bağlılık kültürünün etkilerinin devam etmesiyle aile bireyleri arasında duygusal bağlılığın sürdüğü söylenmektedir (Kağıtbaşı, 2000). Bu bilgi de göz önünde bulunduğunda ülkemiz gibi toplumlarda anne-babanın duygusal erişilebilirliğinin ocuk için olası etkileri önemli olabilir.

Tüm bu bilgilerden hareketle, aileleriyle yaşamaya devam eden ergen ve yetişkin örnekleminde de psikolojik sağlık ile ilişkili olabilecek ebeveynin duygusal erişilebilirliği kavramının çalışılmasına ihtiyaç olduğu görülmektedir. Hem anne hem de babanın duygusal erişilebilirliğinin olası etkilerinin değerlendirilmesiyle aileyi de odak noktası yapan koruyucu ve önleyici ruh sağlığı uygulamalarına katkıda bulunulacağı, aile ile gerçekleştirilen ruh sağlığı çalışmalarında ebeveynlerin gösterdiği duygusal bakım ve desteğe ilişkin davranışsal uygulamalara ilişkin veri sağlanacağı düşünülmektedir. Ebeveyn duygusal erişilebilirliğini arttırmaya yönelik nleme ve tedavi programlarının oluşturulması, ergenler ve aileleriyle yaşamaya devam eden yetişkinler için psikopatoloji oluşum riskini azaltmada etkili olabilir. Ayrıca bu konu temelinde elde edilen bilgi ve bulgular, duygusal olarak erişilebilir olmayan bireyleri hedef alan kişilerarası ilişkilerinin niteliğini arttırmaya yönelik programlar oluşturulması için kullanılabilir.

BÖLÜM II

YÖNTEM

Önceki bölümlerde aktarılan ve araştırma sorularına temel oluşturan bilgiler ve araştırmanın amacı çerçevesinde ekte sunulan ölçekler aracılığıyla toplam 483 katılımcıya ulaşılmıştır. Bu bölümde, örnekleme ilişkin bilgiler, veri toplamada izlenen yöntem, kullanılan ölçme araçlarının psikometrik özelliklerine değinilecektir.

2.1. Örneklem

Araştırmanın örneklemini 16-42 yaş arası Ankara, İstanbul, İzmir, Bolu şehirlerinde aileleriyle birlikte yaşayan ve kolay erişilebilir örnekleme yoluyla ulaşılmış bireyler oluşturmaktadır. Örneklemdaki 16-18 yaş aralığındaki lise öğrencileri, Ankara Bahçelievler Anadolu Lisesi ve Ankara Cumhuriyet Lisesi'nde öğrenim gören ve çalışmaya katılmayı kabul eden katılımcılardan oluşmaktadır.

Araştırma kapsamında 580 kişiden veri toplanmış ancak çok sayıda soruya yanıt vermemiş, Kişisel Bilgi Formu'nda yer alan "Ailenizle mi yaşıyorsunuz?" sorusuna "hayır" olarak yanıt vermiş ve yine Kişisel Bilgi Formu'nda yer alan soruda ebeveynlerinin hayatta olmadığını belirtmiş katılımcılar araştırmaya dâhil edilmemiş ve toplam 495 katılımcının yanıtları veri setinde yer almıştır. Verilerin temizlenmesinin ardından 483 katılımcının yanıtları ile analizler gerçekleştirilmiştir. Katılımcılara ilişkin sosyo-demografik özellikler Tablo 2.1 ve 2.2'de yer almaktadır.

Tablo 2.1. Katılımcıların demografik özellikleri

	N=483	Yüzde %
Cinsiyet		
Kadın	305	63.1
Erkek	178	36.9
Yaş		
16-17	182	37.7
18-25	198	41
26 ve üstü	103	21.3
Eğitim		
İlköğretim	1	.2
Lise öğrencisi ve mezunu	200	41.4
Üniversite öğrencisi, üniversite mezunu ve üstü	282	58.4
İş Durumu		
Çalışan	125	25.9
Çalışmayan	358	74.1
Bedensel Rahatsızlık		
Var	15	3.1
Yok	468	96.9
Psikiyatrik Rahatsızlık		
Var	20	4.1
Yok	468	95.4

Tablo 2.2. Ailenin demografik özellikleri

		N	Yüzde
Anne	Eğitim		
	İlköğretim	216	44.7
	Lise	135	28.0
	Üniversite ve üzeri	132	27.3
	Bedensel Rahatsızlık		
	Var	27	5.6
	Yok	455	94.2
	Psikiyatrik Rahatsızlık		
	Var	21	4.3
Yok	461	95.4	
Baba	Eğitim		
	İlköğretim	123	25.5
	Lise	128	26.5
	Üniversite ve üzeri	232	48
	Bedensel Rahatsızlık		
	Var	22	4.6
	Yok	461	95.4
	Psikiyatrik Rahatsızlık		
	Var	6	1.2
Yok	477	98.8	

		N	Yüzde
Kardeş	Bedensel Rahatsızlık		
	Var	8	1.7
	Yok	475	98.3
	Psikiyatrik Rahatsızlık		
	Var	11	2.3
	Yok	472	97.7
Katılımcının	Kardeş Sırası		
	Tek Çocuk	45	9.3
	En Küçük	171	35.4
	Orta	63	13
	En Büyük	203	42
Anne-Babannın	Medeni Durumu		
	Birlikte	448	92.8
	Ayrı	34	7
	İlişkisi		
	İyi	354	73.3
	Orta	86	17.8
	Kötü	42	8.7
Ailenin	Gelir Durumu		
	Düşük	86	14.3
	Alt-orta	105	21.7
	Üst-orta	184	38.1
	Üst	63	13

2.2. Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada, veri toplama amacıyla katılımcılara, Bilgilendirilmiş Onam Formu ve Kişisel Bilgi Formu'nun yanı sıra, Lum Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği Ölçeği (LEAP), Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği (DDGÖ), Kişilerarası İlişki Tarzları Ölçeği (KİTÖ), Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (ÇBASDÖ) ve Kısa Semptom Envanteri (KSE) verilmiştir.

2.2.1. Bilgilendirme ve Onam Formu

Araştırmanın genel amacı hakkında bilgi verilen bilgilendirme ve onam formunda ayrıca, katılımın gönüllülük esasına dayandığı ve rahatsızlık hissedilmesi durumunda çalışmanın yarıda bırakılabileceği belirtilmiş, katılımcının verdiği bilgilerin gizli tutulup çalışmanın sonuçlarının bilimsel anlamda kullanılacağı konusunda bilgilendirme yapılmıştır. Çalışmada yer almak isteyen katılımcılardan gönüllülük esasına uygun olarak söz konusu araştırmada yer aldıkları ve verdikleri bilgilerin bilimsel amaçlı yayınlarda kullanılabileceğini kabul ettiklerini ifade eden işaretlemeyi yapmaları istenmiştir. Bilgilendirme ve onam formu Ek 1'de yer almaktadır.

2.2.2. Kişisel Bilgi Formu

Bu çalışmada, katılımcılardan cinsiyet, yaş, öğrenim durumu, meslek, fizyolojik rahatsızlıklar, psikiyatrik öykü ile anne ve babaya ilişkin medeni durum, öğrenim

durumu, fizyolojik rahatsızlıklar, psikiyatrik öykü, ailenin geliri gibi konularda sosyodemografik bilgiler edinmek amacıyla, evet/hayır şeklinde yanıtlanan kapalı uçlu, açık uçlu ya da likert tipi bir değerlendirilmenin yapıldığı 25 sorudan oluşan bir kişisel bilgi formu oluşturulmuştur. Kullanılan Kişisel Bilgi Formu Ek 2’de yer almaktadır.

2.2.3. Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği Ölçeği (LEAP)

Bu çalışmada ebeveyn duygusal erişilebilirliğini ölçmek amacıyla kullanılacak olan ölçeğin özgün formu Lum ve Phares tarafından 2005 yılında “Lum Emotional Availability of Parents” ismiyle geliştirilmiştir. Ölçek, katılımcıların ayrı ayrı hem anne hem de babalarını düşünerek yanıtlamaları istenen 15 maddeden oluşmakta ve 1 (hiçbir zaman) ile 6 (her zaman) arasında puanlanan Likert tipi bir yapı göstermektedir.

Türkçe uyarlaması bu çalışma kapsamında yapılan olan ölçeğin özgün formunun geçerlik güvenirlik çalışmaları 2005 yılında Lum ve Phares tarafından klinik ve klinik olmayan örnekleme gerçekleştirilmiştir. Bu çalışma sonuçlarına göre ölçeğin anne ve baba duygusal erişilebilirliği olarak nitelenen tek faktörlü bir yapı gösterdiği bulunmuştur. Yine bu çalışma sonuçlarına göre, Cronbach Alfa iç tutarlık katsayıları, klinik olmayan örnekleme ölçeğin anne formu için .96, baba formu için .97; klinik örnekleme anne formu için .92, baba formu için .93 olarak bulunmuştur. Test-tekrar test güvenirliği ise anne formu için .92, baba formu için .85 olarak belirtilmiştir.

Bu çalışma kapsamında Türkçe'ye uyarlanmış olan formun maddelerinin çeviri işlemi araştırmacı ve danışmanı tarafından ayrı ayrı gerçekleştirilmiş, farklı ifade edilen maddeler bir klinik psikolog ve bir sosyal psikolog olan iki hakem tarafından değerlendirilerek ölçeğe son hâli verilmiştir. Türkçe formun psikometrik özelliklerini belirlemek amacıyla çalışmanın örnekleminde faktör yapısı değerlendirilmiş ve orijinal formda olduğu gibi anne formunun anne duygusal erişilebilirliği ve baba formunun baba duygusal erişilebilirliği olmak üzere tek faktörlü bir yapı sergilediği bulunmuştur. Ayrıca, yine bu çalışmanın örnekleminde gerçekleştirilen geçerlik-güvenirlik analizlerinde, Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı anne formu için .95, baba formu için .97 olarak belirlenmiştir. Ölçeğin madde test korelasyonu değerlendirildiğinde, anne formunun değerlerinin .65 ile .83 arasında; baba formunun değerlerinin .76 ile .86 arasında değiştiği bulunmuştur. Ölçeğin anne ve baba formundan alınan yüksek puanlar, ilgili formun ilişkili olduğu ebeveynin duygusal erişilebilirliğinin yksekliliğine işaret etmektedir.

Bu alışma kapsamında kullanılan Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği leği (LEAP) Ek 3'te, ölçeğin orijinal formu Ek 8.1'de ve bu çalışma kapsamında gerçekleştirilen geçerlik-güvenirlik ve faktör analizi bulguları Tablo Ek 8.1, Tablo Ek 8.2 ve Tablo Ek 8.3'te yer almaktadır.

2.2.4. Duygu Düzenleme Güçlüğü leği (DDGÖ)

Bu çalışmada, katılımcıların duygu düzenleme güçlüklerini değerlendirmek amacıyla 2004 yılında Gratz ve Roemer tarafından geliştirilen Duygu Düzenleme Güçlüğü leği (DDGÖ) (Difficulties in Emotion Regulation Scale - DERS) kullanılmıştır.

1 (hemen hemen hiç) ile 5 (hemen hemen her zaman) arasında puanlanan Likert tipi bir ölçek olan bu ölçüm aracında toplam 36 madde bulunmaktadır. Özbildirime dayanan DDGÖ; duygusal tepkilere ilişkin farkındalığın olmamasını anlatan “Farkındalık” (madde 2*, 6*, 8*, 10*, 17*, 34*), duygusal tepkilerin anlaşılmamasına işaret eden “Açıklık” (madde 1*, 4, 5, 7*, 9), duygusal tepkilerin kabul edilmemesin belirten “Kabul Etmeme” (madde 11, 12, 21, 23, 25, 29), etkili olarak algılanan duygu düzenleme stratejilerine sınırlı erişimi işaret eden “Stratejiler” (madde 15, 16, 22*, 28, 30, 31, 35, 36), olumsuz duygular deneyimlerken dürtülerin kontrolünde güçlük yaşamayı ifade eden “Dürtü” (madde 3, 14, 19, 24*, 27, 32) ve olumsuz duygular deneyimlerken amaç odaklı davranışlarda bulunmada güçlük yaşamayı belirten “Amaçlar” (madde 13, 18, 20*, 26, 33) olmak üzere 6 alt boyuttan oluşmaktadır.

Ölçeğin özgün formunun geçerlik-güvenirlik çalışmalarında (Gratz ve Roemer, 2004) Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı .93 olarak bulunmuştur. Duygu düzenleme güçlüğü boyutlarının iç tutarlık katsayılarının .88 - .89 arasında değiştiği, test-tekrar test güvenirliğinin ise .88 olduğu bildirilmiştir (Gratz ve Roemer, 2004).

Rugancı (2008) tarafında yapılan Türkçe’ye uyarlama ve geçerlik- güvenirlik çalışmasında, ölçeğin özgün formundaki 10. maddesinin tüm ölçek ile çok düşük korelasyona ($r = .06$) sahip bulunması sebebiyle çıkarılmış, aynı içeriğe sahip başka bir madde eklenmiştir. Böylece, faktör sayısı ve yapısı ölçeğin özgün formuyla aynı bulunarak yapı geçerliği sağlanmıştır. Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği’nin (DDGÖ) Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı .94 olarak bulunmuştur.

*Ters kodlanan maddeler

Duygu düzenleme güçlüğü'nün alt boyutlarının iç tutarlık katsayılarının ise .90 ile .75 arasında değiştiği bildirilmiştir. Test-tekrar test güvenilirliği .83 olarak bulunan ölçeğin Gutmann yarıya bölme güvenilirlik katsayısı ise .95'tir (Rugancı, 2008). Ölçekten alınan yüksek puanlar, duygu düzenleme güçlüğüne işaret etmektedir.

Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği (DDGÖ), Ek 4'te yer almaktadır.

2.2.5. Kişilerarası İlişki Tarzları Ölçeği (KİTÖ)

Kişilerarası İlişki Tarzları Ölçeği, Şahin, Durak ve Yasak (1994) tarafından "Stress Management: Positive Strategy" isimli video paket programının el kitabında bulunan davranışlar listesinden esinlenerek hazırlanmıştır. Kültüre özgü olduğu düşünülen maddelerin paket programından elde edilen maddelere eklenmesiyle ilk başta 50 maddeden oluşan ölçek oluşturulmuş, ardından gerçekleştirilen çalışmalarla sonrasında madde sayısı 31'e düşürülmüştür. Özbildirime dayanan KİTÖ, "Hiçbir zaman" (0), "Bazen"(1), "Sık sık"(2), "Sürekli"(3) şeklinde yanıtlanan 4'lü likert tipi bir ölçektir. "Besleyici" (tek sayılı maddeler) ve "Ketleyici" (çift sayılı maddeler) ilişki tarzları olmak üzere iki boyuttan oluşan ölçeğin toplam puan aralığı 0-93'tür. Ölçekten alınan yüksek puanlar, kişilerarası etkileşimde olumlu tarzı göstermektedir.

Ölçeğin güvenilirlik analizlerinde Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı .79, iki yarım test güvenilirliği katsayısı ise .63 olarak bulunmuştur. Ayrıca KİTÖ'nün UCLA - Yalnızlık Ölçeği ile korelasyonu -.24, Offer Yalnızlık Ölçeği ile korelasyonu ise -.38 olarak bulunmuştur (Şahin, Durak ve Yasak, 1994).

Araştırma kapsamında kullanılan Kişilerarası İlişki Tarzları Ölçeği (KİTÖ) Ek 6’da sunulmuştur.

2.2.6. Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (ÇBASDÖ)

Zimet ve arkadaşları (1988) tarafından üç farklı kaynaktan alınan desteği katılımcının öz bildirimine dayanarak değerlendiren Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği, toplam 12 maddeden oluşmaktadır. Desteğin kaynağı olarak belirlenmiş bu üç grup aile, arkadaşlar ve özel bir insan olarak tanımlanmaktadır. Her gruba ilişkin dörder madde içeren ölçek 1 ile 7 arasında Likert tipi puanlanmaktadır. Her bir alt ölçekteki 4 maddenin toplanmasıyla alt ölçek puanları ve alt ölçek puanlarının toplanması ile de ölçeğin toplam puanı elde edilmektedir. Elde edilen toplam puanın yüksekliği, algılanan sosyal desteğin yüksek olduğuna işaret etmektedir (Eker, Arkar ve Yıldız, 2001).

Ölçeğin ülkemize uyarlanması ve geçerlik-güvenirliliğine yönelik gerçekleştirilen çalışmalarda Türkçe formunun faktör yapısı, yapı geçerliği ve güvenirliliği genel olarak tatmin edici düzeyde bulunmuş fakat “özel bir insan” teriminin ülkemizde yaygın olarak kullanılabilir olduğu gözükmemiştir. Buradan hareketle, ölçeğin orijinal formunda “özel bir insan” olarak adlandırılan alt ölçek üzerinde değişiklikler yapılmış ve bu alt ölçek, “ailenin ve arkadaşlarının dışında olan kişi” (örneğin, flört, nişanlı, akraba, komşu, doktor) olarak yeniden şekillendirilmiştir.

Faktör analizi sonucunda desteklenen üç faktör (aile, arkadaşlar ve özel bir kişi) birlikte toplam varyansın %75.3’ünü, “aile” faktörü %45’ini, “özel bir insan”

faktörü %17.9'unu ve son olarak "arkadaş" faktörü %12.4'ünü açıklamaktadır. İç tutarlılığı ölçmek amacıyla kullanılan Cronbach alfa yöntemi sonucunda farklı tanı gruplarına yönelik elde edilen değerler .80 ile .95 arasında bulunmuştur (Eker, Arkar ve Yıldız, 2001).

Çalışmada kullanılan Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (ÇBASDÖ) Ek 5'de yer almaktadır.

2.2.7. Kısa Semptom Envanteri (KSE)

Bu çalışmada genel psikolojik sağlığı değerlendirmek için Derogatis tarafından 1992'de geliştirilmiş olan SCL-90'ın 53 maddeden oluşan kısa formu kullanılmıştır. Bu ölçek, 0-4 arası puanlanan Likert tipi bir ölçektir. Ölçeğin Türkiye uyarlaması hem yetişkin (Şahin ve Durak, 1994) hem de ergen (Şahin, Durak ve Uğurtaş, 2002) örneklemleri üzerinde gerçekleştirilmiş ve yüksek geçerlik ve güvenilirlik değerleri elde edilmiştir. Yapılan faktör analizi sonucunda, kaygı, depresyon, olumsuz benlik, somatizasyon ve öfke/saldırganlık olmak üzere beş faktör elde edilmiştir. KSE'nin yetişkin örnekleminde elde edilen iç tutarlılık katsayıları .75 ile .87; ergen örnekleminde elde edilen iç tutarlılık katsayıları ise .70 ile .88 arasında değişmektedir. Ölçekten alınan yüksek puanlar bireylerdeki psikolojik semptomların sıklığına işaret etmektedir.

Kısa Semptom Envanteri (KSE) Ek 7'de sunulmuştur.

2.7. İşlem

Araştırmada kullanılmasına karar verilen ölçekler Ekler’de görüldüğü üzere bir araya getirilerek bir form hazırlanmıştır. Bu formun başında yer alan Bilgilendirme ve Onam kısmında araştırmanın amacı ve çalışmaya katılımın gönüllülük esasına dayandığı, bireysel bir değerlendirme yapılamayacağı, yanıtların toplu bir şekilde değerlendirileceği belirtilmiştir. Oluşturulan soru formunda sıra etkinin önüne geçebilmek için ölçekler farklı sıralarda yer almıştır.

Katılımcılara kısa bir bilgilendirme yapıldıktan sonra formlar dağıtılmış ve her bir soruyu dikkatli bir şekilde okuyarak içtenlikle yanıt vermeleri istenmiştir. Ölçekler, örneklem bölümünde adı geçen okullarda toplu olarak dağıtılmıştır, okullar dışında bireysel olarak uygulanmıştır. Ölçeklerin uygulanması yaklaşık 15-30 dakika sürmüştür.

BÖLÜM III

BULGULAR

Çalışmanın bu bölümünde, araştırmanın temel amacı doğrultusunda gerçekleştirilen istatistiksel analizlerle elde edilen analiz bulgularına yer verilecektir. Analiz aşamasına geçilmeden önce, veriler hatalarından arındırılarak istatistiksel analize uygun hâle getirilmiştir. Bu doğrultuda ilk olarak, verilerin sıklığına bakılmış ve her bir veri toplama aracının puanlama kriteri göz önünde bulundurularak olması gerekenden küçük veya büyük değerler saptanarak düzeltilmiştir. Ardından, kayıp verilerin yerine söz konusu maddelerin ortalama değerleri yerleştirilmiştir. Daha sonra, uç değerler (outliers) belirlenerek, o değerlerin ait olduğu katılımcılar veri setinden çıkarılmıştır. Bu bölümde ilk olarak, araştırmada ele alınan değişkenlerin birbirleriyle olan ilişkilerine dair bulgular aktarılacaktır. Ardından, genel psikolojik sağlığı yordayan değişkenleri belirlemeye yönelik regresyon analizi bulguları verilecektir. Son olarak da, ebeveyn duygusal erişilebilirliği ile genel psikolojik sağlık arasındaki ilişkide duygu düzenleme, kişilerarası ilişki tarzı ve algılanan sosyal desteğin aracı rolünü belirlemeye yönelik aracı değişken analizi bulguları paylaşılacaktır.

3.1. Değişkenler Arası Korelasyonlar

Çalışmada yer alan değişkenler arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Analizi yapılmıştır.

Ölçeklerin toplam puanları arasındaki korelasyonlar Tablo 3.1’de, alt ölçekler ile ölçek toplam puanları arasındaki korelasyonlar Tablo 3.2’de yer almaktadır.

Analiz sonuçlarına göre, araştırmada ele alınan temel değişkenler birbirleriyle beklenen yönde anlamlı ilişki göstermektedir. Ek olarak, alt boyutların temel değişkenlerin toplam puanları ile arasındaki korelasyonlarda, ketleyici tarzın her iki ebeveynin duygusal erişilebilirliği ile anlamlı ilişki göstermemesi dışında, alt boyutların toplam puanlarla arasındaki ilişkilerin beklenen yönde ve anlamlı olduğu bulunmuştur.

Tablo 3.1. Ölçek Toplam Puanları Arasındaki Korelasyon Değerleri

Değişken	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
1. Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği Ölçeği – Annenin Duygusal Erişilebilirliği	1					
2. Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği Ölçeği – Babanın Duygusal Erişilebilirliği	,50**	1				
3. Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği	-,25**	-,23**	1			
4. Kişilerarası İlişki Tarzları Ölçeği	,20**	,16**	-,42**	1		
5. Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği	,42**	,42**	-,28**	,29**	1	
6. Kısa Semptom Envanteri	-,28**	-,26**	,64**	-,36**	-,33**	1

**p<.01

Tablo 3.2. Alt Ölçeklerin Ölçek Toplam Puanlarıyla Olan Korelasyon Değerleri

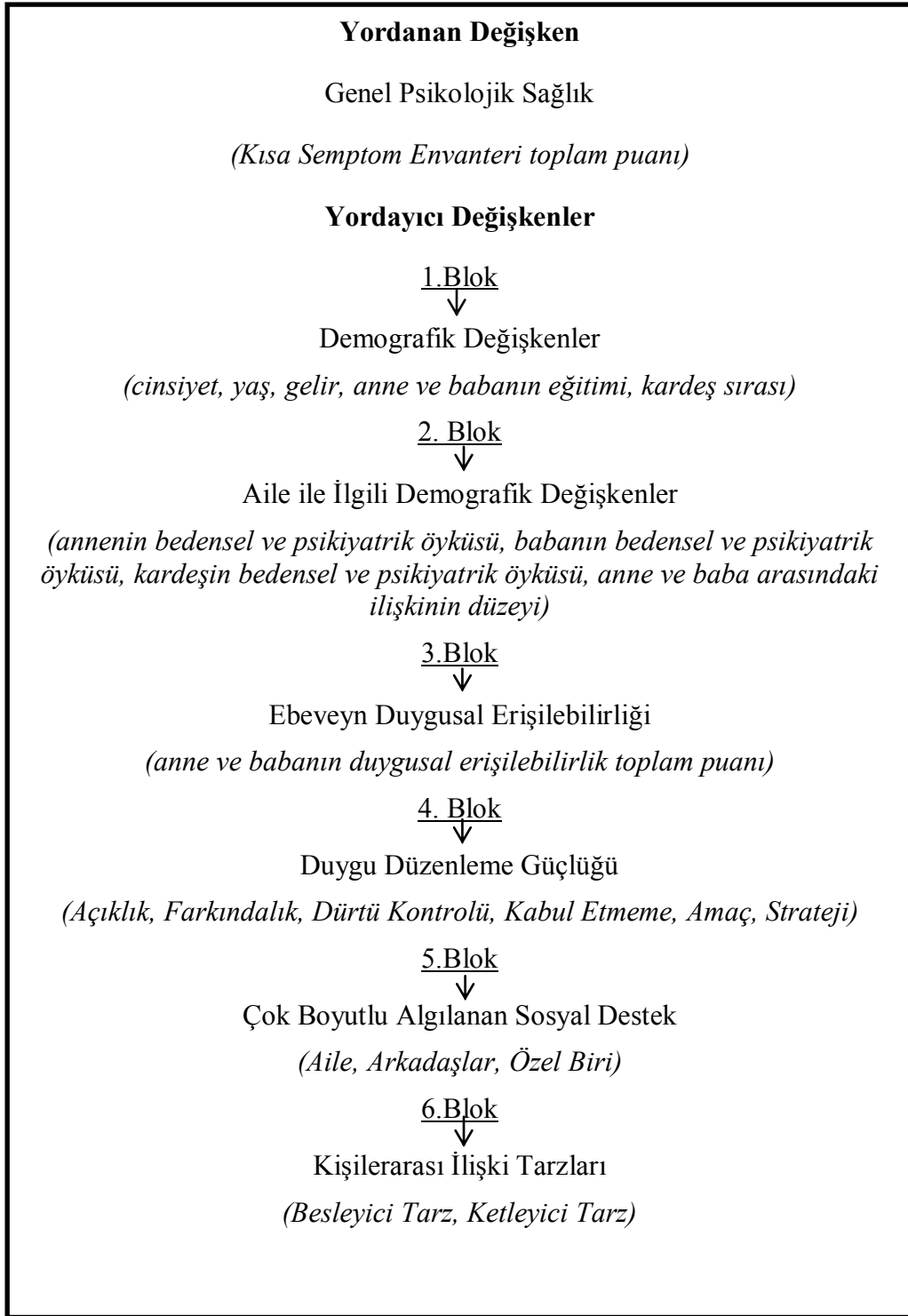
	Anne Duygusal Erişilebilir- liği	Baba Duygusal Erişilebilir- liği	Duygu Düzenle- me Güçlüğü	Kişilerarası İlişki Tarzları	Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek
Duygu Düzenleme Güçlüğü					
Açıklık	-,22**	-,12**	-	-.21**	-.26**
Farkındalık	-,21**	-,16**	-	-.35**	-.20**
Dürtü Kontrolü	-,22**	-,15**	-	-,42**	-.23**
Kabul Etmeme	-,07	-,12**	-	-.19**	-.12*
Amaçlar	-,14**	-,15**	-	-.21**	-.13**
Stratejiler	-,21**	-,23**	-	-.36**	-.24**
Kişilerarası İlişki Tarzları					
Besleyici Tarz	,22**	,16**	-,34**	-	,29**
Ketleyici Tarz	-,08	-,07	,28**	-	-,13**
Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek					
Aile	,65**	,54**	-,31**	,30**	-
Arkadaşlar	,19**	,28**	-,24**	,30**	-
Özel Biri	,18**	,20**	-,13**	,12*	-
Kısa Semptom Envanteri					
Anksiyete	-,23**	-,24**	,60**	-,36**	-,28**
Depresyon	-,30**	-,29**	,63**	-,26**	-,32**
Olumsuz Benlik	-,24**	-,25**	,59**	-,32**	-,35**
Somatizasyon	-,24**	-,16**	,46**	-,27**	-,22**
Hostilite	-,21**	-,19**	,50**	-,43**	-,26**

**p<.01, *p<.05

3.2. Genel Psikolojik Sağlığı Yordayan Değişkenler

Çalışmanın bu aşamasında genel psikolojik sağlığı yordayan değişkenleri belirlemek amacıyla aşamalı regresyon analizi yapılmıştır. Bu amaç doğrultusunda, demografik değişkenler (cinsiyet, yaşı, gelir, anne ve babanın eğitim düzeyi, anne ve babanın bedensel ve psikiyatrik tedavi öyküsü, anne-baba arasındaki ilişkinin düzeyi, kardeşı sırası, kardeşin bedensel ve psikiyatrik öyküsü), anne ve baba duygusal erişilebilirlik toplam puanı, duygu düzenleme güçlüğü ölçekleri, çok boyutlu algılanan sosyal destek ölçeğinin alt ölçekleri ve kişilerarası ilişki tarzlarının alt ölçekleri yordayıcı değişkenler olarak alınmıştır. Regresyon denklemine sırayla birinci adımda demografik değişkenler (cinsiyet, yaşı, gelir, anne ve babanın eğitimi, kardeşı sırası), ikinci adımda katılımcının ailesiyle ilişkili olan demografik değişkenler (annenin bedensel ve psikiyatrik öyküsü, babanın bedensel ve psikiyatrik öyküsü, kardeşin bedensel ve psikiyatrik öyküsü, anne ve baba arasındaki ilişkinin düzeyi), üçüncü adımda anne ve babanın duygusal erişilebilirliğinin toplam puanları, dördüncü adımda Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği'nin alt boyutları, beşinci adımda Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği'nin alt boyutları, altıncı ve son adımda da Kişilerarası İlişki Tarzları Ölçeği'nin alt boyutları ayrı bloklar hâlinde alınmıştır. Hiyerarşik regresyon analizinin yukarıda bahsedilen denklem aşamaları Şekil 3.1'de verilmektedir.

Genel psikolojik sağlığı yordayan değişkenlere ilişkin analiz sonuçları Tablo 3.3'te yer almaktadır.

Şekil 3.1. Genel psikolojik sağlığı yordayan değişkenlere ilişkin hiyerarşik regresyon analizi aşamaları

Tablo 3.3. Kısa Semptom Envanteri'nden Alınan Puanların Yordanmasına İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları

Değişken (Regresyon denkleminde giriş sırasına göre)	B	β	R ² değ.	Uyarlanmış R ²	Hata varyansı (s.d)	F
1.Yaş	- .86	-.02	.02	.02	32,58 (1-416)	7,67**
2.Anne-baba ilişkisi	-4,04	-.08	.06	.07	31,63 (2-415)	17,31***
3.Kardeşin Bedensel Rahatsızlığı	-22,91	-.09	.01	.08	31,49 (3-414)	13,17***
4.Annenin Bedensel Rahatsızlığı	-13,63	-.10	.01	.09	31,35 (4-413)	11,19***
5.Anne Duygusal Erişilebilirliği	-.02	-.01	.04	.13	30,69 (5-412)	13.10***
6.Strateji	1	.22	.28	.41	25,27 (6-411)	48,89***
7.Dürtü Kontrolü	.99	.16	.05	.45	24,29 (7-410)	50,31***
8.Açıklık	1,11	.13	.01	.46	24,05 (8-409)	46,09***
9.Amaçlar	1,16	.17	.01	.47	23,90 (9-408)	42,18***
10.Aile Desteği (sosyal destek)	-.88	-.15	.02	.48	23,59 (10-407)	40,15***
11.Ketleyici Tarz	1,12	.20	.03	.52	22,83 (11-406)	41,54***

** p<.01, *** p<.001

Tablo 3.3'te görüldüğü gibi, genel psikolojik sağlığı yordayan ilk değişken birinci blokta denkleme giren “yaş” olmuştur. Bu değişkenin açıkladığı varyans %2'dir ($F_{1-416}=7,67$, $p<.01$). Yaş değişkeninin ardından ikinci blokta denkleme giren demografik değişkenlerden biri olan “anne-baba arasındaki ilişki” ile birlikte açıklanan varyans %7 olmuştur ($F_{2-415}=17,31$, $p<.001$). Yine ikinci blokta denkleme giren değişkenlerden “kardeşin bedensel rahatsızlığı” ile birlikte açıklanan toplam varyans %8 olmakta ($F_{3-414}=13,17$, $p<.001$); “annenin bedensel rahatsızlığı” eklendiğinde açıklanan varyans %9'a yükselmektedir ($F_{4-413}=11,19$, $p<.001$). Üçüncü blokta denkleme giren “annenin duygusal erişilebilirliği” ile açıklanan varyans %13 olmaktadır ($F_{5-412}=13,10$, $p<.001$). Ardından, dördüncü blokta denkleme giren Duygu Düzenleme Güçlüğü alt boyutlarından “Strateji” değişkeni ile birlikte açıklanan varyans %41'e ($F_{6-411}=48,89$, $p<.001$) yükselmekte, “Dürtü Kontrolü” ile %45'e ($F_{7-410}=50,31$, $p<.001$), “Açıklık” ile %46'ya ($F_{8-409}=46,09$, $p<.001$) ve “Amaçlar” ile birlikte %47'ye ($F_{9-408}=42,18$, $p<.001$) ulaşmaktadır. Beşinci blokta denkleme giren Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği'nin alt boyutlarından biri olan “aile desteği” değişkeni ile birlikte açıklanan toplam varyans %48 ($F_{10-407}=40,15$, $p<.001$) olmaktadır. Son olarak, altıncı blokta denkleme giren Kişilerarası İlişki Tarzları Ölçeği'nden “Ketleyici Tarz” değişkeninin eklenmesiyle açıklanan toplam varyans %52'ye ($F_{11-406}=41,54$, $p<.001$) ulaşmıştır.

3.3. Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği ile Genel Psikolojik Sağlık Arasındaki İlişkide Değişkenlerin Aracı Rolünün Değerlendirilmesi

Çalışmada, ebeveynlerin duygusal erişilebilirliği ile genel psikolojik sağlık arasındaki ilişkide diğer temel değişkenlerin aracı rolünün değerlendirilmesi Baron ve Kenny (1986) tarafından önerilen regresyon analizleri ile incelenmiştir. Önerilen bu yöntemde, bir değişkenin aracı rolünün olabilmesi için dört koşulu yerine getirmesi gerekmektedir. Buna göre,

1. Yordayıcı ve yordanan değişken arasında anlamlı bir ilişki olmalıdır.
2. Yordayıcı değişken ile aracı değişken arasında anlamlı bir ilişki olmalıdır.
3. Aracı değişken ve yordanan değişken arasında anlamlı bir ilişki olmalıdır.
4. Yordayıcı değişken ve aracı değişken eş zamanlı olarak regresyon analizine girdiğinde, daha önce yordayıcı ve yordanan değişken arasında var olan anlamlı ilişki, ya anlamlı olmaktan çıkmalı ya da daha önceki anlamlılık düzeyinde azalma göstermelidir. Aracı değişken modele girdiğinde yordayıcı ve yordanan arasındaki ilişki anlamlı olmaktan çıkıyor ise “tam aracı model”den; yordayıcı ile yordanan arasındaki ilişkinin anlamlılık düzeyinde azalma oluyorsa “kısmi aracı model”den söz edilebilir.

Bu adımların ardından elde edilen dolaylı aracılık etkisinin istatistiksel olarak anlamlı şekilde sıfırdan farklı olup olmadığı Preacher ve Hayes (2008) tarafından önerilen Bootstrap yöntemi ile değerlendirilmiştir. Bootstrap, araştırma örnekleminde hareket ederek yer değiştirme yöntemi ile pek çok defa (örneğin

1000; 5000 kez) yeniden örnelemeye dayanan, her yeni örnekleme için dolaylı aracılık etkisinin hesaplandığı parametrik olmayan bir yöntemdir. Yeniden örneklemenin ardından elde edilen aracılık etkisinin anlamlılığı, en tipik güven aralığının hesaplanması ve bu aralık içerisinde sıfırın bulunup bulunmamasına göre belirlenmektedir. Güven aralığı içerisinde sıfırın bulunmaması dolaylı etkinin sıfırdan farklı, yani anlamlı olduğuna işaret etmektedir.

Bootstrap yöntemi;

- a. küçük örneklemlerde Sobel'e kıyasla daha doğru sonuçlar vermesi;
- b. normal dağılım varsayımını karşılamayı gerektirmemesi;
- c. çokyönlü aracı değişkenlerin etkisini hem ayrı ayrı hem de eşzamanlı değerlendirmeye olanak sağlaması;
- d. çokyönlü aracı değişkenlerin etkilerini tek bir modelde karşılaştırabilmesi;
- e. aracı değişkenlerin birbirlerinden bağımsız şekilde işlev gösterip göstermediklerini belirleyebilmesi (Preacher ve Hayes, 2004; 2008) gibi nedenlerle bu çalışmada değişkenlerin aracı rolünün değerlendirilmesinde seçilmiştir.

Bootstrap yöntemi ile analizler, Akün (2013) tarafından sürdürülmekte olan çalışmada önerildiği şekilde <http://afhayes.com/spss-sas-and-mplus-macros-and-code.html> adresinden indirilen eklenti aracılığıyla SPSS kullanılarak PROCESS Multiple Mediation Model 4 (Hayes, 2012) yürütülerek gerçekleştirilmiştir.

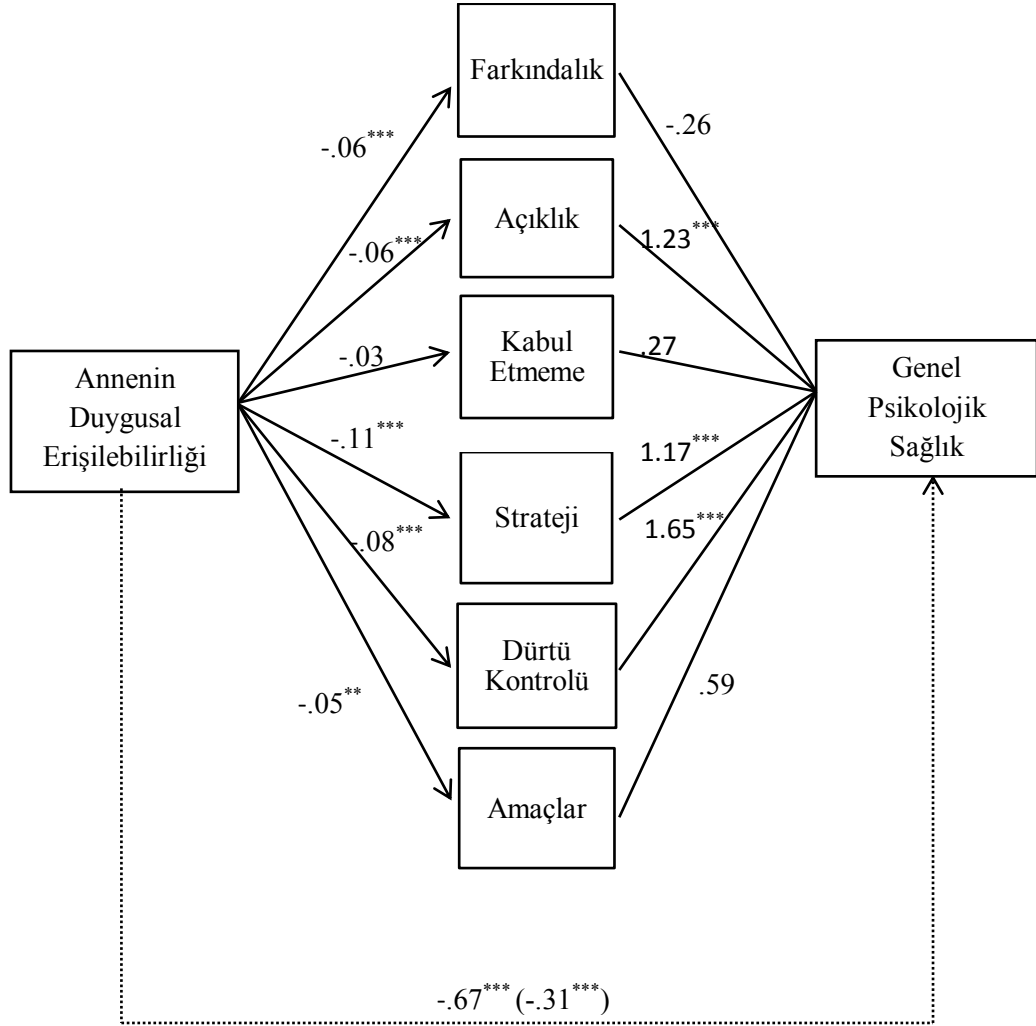
3.3.1. Annenin Duygusal Erişilebilirliği ile Genel Psikolojik Sağlık Arasındaki İlişkide Duygu Düzenleme Güçlüğü'nün Aracı Rolü

Katılımcıların anne duygusal erişilebilirliği ile genel psikolojik sağlığı arasındaki ilişkide duygu düzenleme güçlüğü'nün alt boyutlarının aracı etkilerine ilişkin bulgular Şekil 3.2.'de yer almaktadır.

Şekil 3.2'de görüldüğü gibi, annenin duygusal erişilebilirliğinin yordanan değişken olan genel psikolojik sağlık üzerine anlamlı doğrudan etkisi ($\beta=-.67$, $t=-6.42$, $p<.001$) vardır (Adım 1). Buna ek olarak, annenin duygusal erişilebilirliği, aracı değişkenler olan “Farkındalık” ($\beta=-.06$, $t=-4.77$, $p<.001$), “Açıklık” ($\beta=-.06$, $t=-4.87$, $p<.001$), “Strateji” ($\beta=-.11$, $t=-4.74$, $p<.001$), “Dürtü “Kontrolü” ($\beta=-.08$, $t=-4.91$, $p<.001$) ve “Amaçlar” ($\beta=-.05$, $t=-3.19$, $p<.01$) üzerinde anlamlı doğrudan etki göstermektedir. Anne duygusal erişilebilirliğinin “Kabul “Etmeme” üzerindeki doğrudan etkisi ise anlamlı değildir ($\beta=-.03$, $t=-1.58$, $p>.05$) (Adım 2). Aracı değişkenlerin genel psikolojik sağlık üzerindeki yordayıcı etkisine bakıldığında “Açıklık” ($\beta=1.23$, $t=.35$, $p<.001$), “Strateji” ($\beta=1.17$, $t=4.54$, $p<.001$) ve “Dürtü “Kontrolü”nün ($\beta=1.65$, $t=5.61$, $p<.001$) anlamlı düzeyde doğrudan etkilerinin olduğu; “Farkındalık” ($\beta=-.26$, $t=-.83$, $p>.05$), “Kabul Etmeme” ($\beta=.27$, $t=.96$, $p>.05$) ve “Amaçlar”ın ($\beta=.59$, $t=1.92$, $p>.05$) anlamlı düzeyde doğrudan etkilerinin bulunmadığı görülmektedir (Adım 3). Annenin duygusal erişilebilirliği ile tüm aracı değişkenler denkleme eşzamanlı girdiğinde (Adım 4), annenin duygusal erişilebilirliği ile genel psikolojik sağlık arasındaki ilişki azalmış; anlamlılık değerinde azalma olmasına rağmen .001 düzeyinde kalmaya devam etmiştir ($\beta=-.31$, $t=-3.63$, $p<.001$). Buradan hareketle, aracı değişkenlerin anne duygusal erişilebilirliği ile genel psikolojik sağlık arasındaki

ilişkide “kısmi aracılık” etkileri olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca, tüm modelin anlamlı olduğu ($F_{7-75}=57,65, p<.001$) ve varyansın %45’ini açıkladığı görülmüştür.

Duygu Düzenleme Güçlüğü

Şekil 3.2. Duygu Düzenleme Alt Ölçeklerinin, Anne Duygusal Erişilebilirliği ve Genel Psikolojik Sağlık Arasındaki İlişkide Aracı Rollerini. Şekilde standardize olmayan betalara yer verilmiştir.

** $p<.01$, *** $p<.001$

Aracı değişkenlerin kısmi aracılık etkisinin anlamlı olup olmadığı 1000 kişilik bootstrap örnekleme üzerinde incelenmiş ve sonuçlar Tablo 3.4’te verilmiştir. Buna göre, duygu düzenleme güçlüğü oluşturarak altı aracı değişkenin toplam dolaylı etkisi anlamlıdır (nokta tahmin=-.36 ve %95 BCa GA [-.5147, -.2176]). Diğer bir deyişle, altı duygu düzenleme güçlüğü değişkeni, annenin duygusal erişilebilirliği ve genel psikolojik sağlık arasındaki ilişkiye kısmi düzeyde aracılık etmektedir. Ek olarak, her değişken ayrı ayrı ele alındığında, bu altı değişkenden üç tanesinin, “Açıklık” (nokta tahmin=-.08 ve %95 BCa GA [-.1453, -.0293]), “Strateji” (nokta tahmin=-.13 ve %95 BCa GA [-.2228, -.0598]), “Dürtü “Kontrolü” (nokta tahmin=-.14 ve %95 BCa GA [-.2335, -.0727]) annenin duygusal erişilebilirliği ile genel psikolojik sağlık arasında anlamlı kısmi aracılık etkileri gösterdiği bulunmuştur.

Tablo3.4. Genel Psikolojik Sağlık Üzerinde Toplam ve Spesifik Dolaylı Etki İçin Nokta Tahminleri, Bias-Corrected and Accelerated (BCa) Güven Aralıkları

Değişken	Katsayılar Çarpımı (Product of coefficients)				%95 BCa Güven Aralığı	
	Nokta Tahmini	SE	z	p	Düşük	Yüksek
Toplam	-.36	.07	-5.03	-.00	-.5147	-.2176
Farkındalık	.02	.02	.82	.41	-.0233	.0672
Açıklık	-.08	.03	-2.87	.00	-.1453	-.0293
Kabul etmeme	-.01	.01	-.83	.41	-.0427	.0052
Strateji	-.13	.04	-3.29	.00	-.2228	-.0598
Dürtü Kontrolü	-.14	.04	-3.71	.00	-.2335	-.0727
Amaçlar	-.03	.00	-1.65	.10	-.0750	-.0029

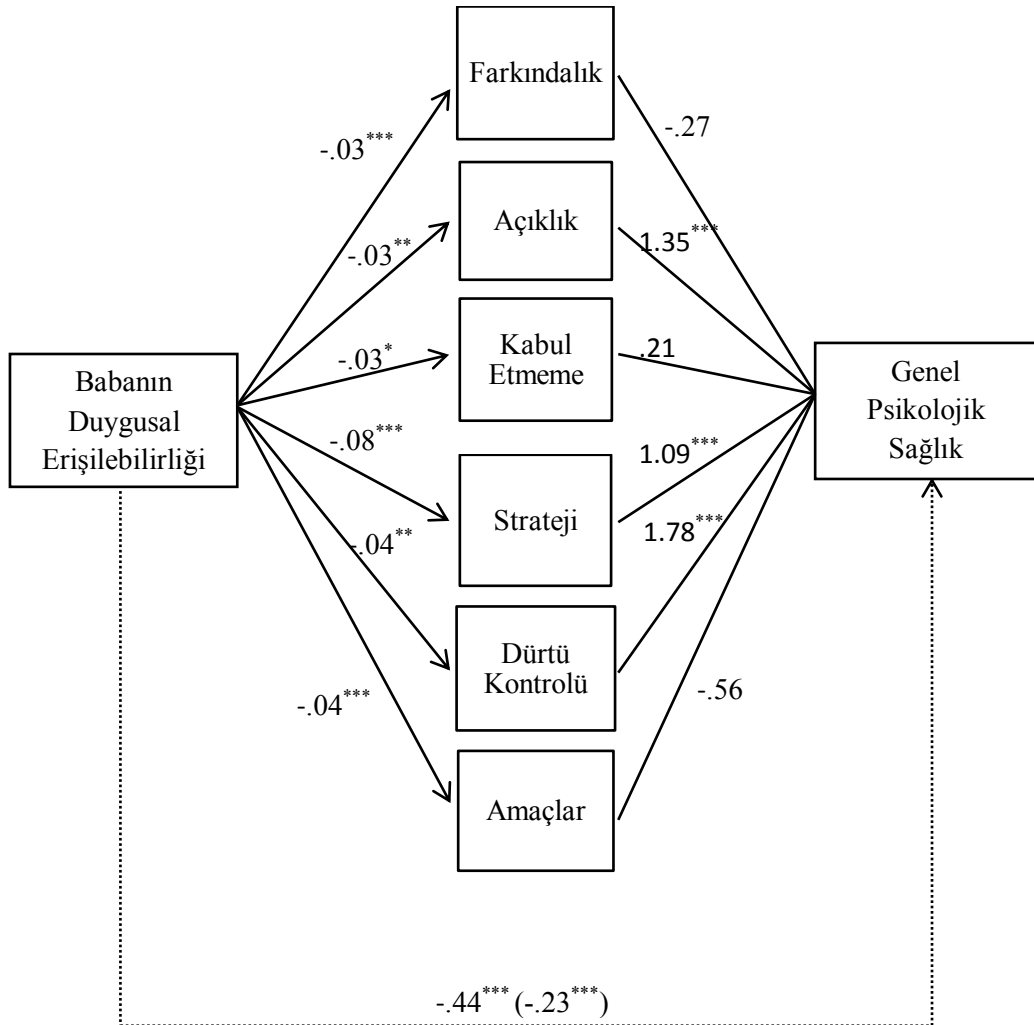
3.3.2. Babanın Duygusal Erişilebilirliği ile Genel Psikolojik Sağlık Arasındaki İlişkide Duygu Düzenleme Güçlüğü'nün Aracı Rolü

Babanın duygusal erişilebilirliği ile genel psikolojik sağlık arasındaki ilişkide duygu düzenleme güçlüğü'nün alt boyutlarının aracı rolü incelenmiş ve bulgulara Şekil 3.3'te yer verilmiştir.

Şekil 3.3'te görüldüğü gibi, babanın duygusal erişilebilirliğinin yordanan değişken olan genel psikolojik sağlık üzerine anlamlı doğrudan etkisi ($\beta=-.44$, $t=-6.03$, $p<.001$) vardır. Buna ek olarak, babanın duygusal erişilebilirliği, aracı değişkenler olan “Farkındalık” ($\beta=-.03$, $t=-3.48$, $p<.001$), “Açıklık” ($\beta=-.03$, $t=-2.75$, $p<.01$), “Kabul etmeme” ($\beta=-.03$, $t=-2.62$, $p<.05$), “Strateji” ($\beta=-.08$, $t=-5.19$, $p<.001$), “Dürtü Kontrolü” ($\beta=-.04$, $t=-3.28$, $p<.01$) ve “Amaçlar” ($\beta=-.04$, $t=-3.37$, $p<.001$) üzerinde anlamlı doğrudan etki göstermektedir. Aracı değişkenlerin yordanan değişken olan genel psikolojik sağlık üzerindeki yordayıcı etkisine bakıldığında “Açıklık” ($\beta=1.35$, $t=3.90$, $p<.001$), “Strateji” ($\beta=1.09$, $t=4.22$, $p<.001$) ve “Dürtü Kontrolü”nün ($\beta=1.78$, $t=6.06$, $p<.001$) anlamlı düzeyde doğrudan etkilerinin olduğu, “Farkındalık” ($\beta=-.27$, $t=-.85$, $p>.05$), “Kabul Etmeme” ($\beta=.21$, $t=.75$, $p>.05$) ve “Amaçların” ($\beta=-.56$, $t=1.83$, $p>.05$) anlamlı düzeyde doğrudan etkilerinin bulunmadığı görülmektedir (Adım 3). Babanın duygusal erişilebilirliği ile tüm aracı değişkenler denkleme eşzamanlı girdiğinde, babanın duygusal erişilebilirliği ile genel psikolojik sağlık arasındaki ilişki azalmış, anlamlılık değerinde azalma olmasına rağmen $p<.001$ düzeyinde kalmaya devam etmiştir ($\beta=-.23$, $t=-3.92$, $p<.001$). Buradan hareketle, aracı değişkenlerin, babanın duygusal erişilebilirliği ile genel

psikolojik sağlık arasındaki ilişkide “kısmi aracılık” etkileri olduğu sonucuna varılmıştır. Analiz sonuçlarında ayrıca, tüm modelin anlamlı olduğu ($F_{7-75}=58,22$, $p<.001$) ve varyansın %45’ini açıkladığı görülmüştür.

Duygu Düzenleme Güçlüğü

Şekil 3.3. Duygu Düzenleme Alt Ölçeklerinin, Baba Duygusal Erişilebilirliği ve Genel Psikolojik Sağlık Arasındaki İlişkide Aracı Rollerini. Şekilde standardize olmayan betalara yer verilmiştir.

* $p<.05$, ** $p<.01$, *** $p<.001$

Aracı değişkenlerin kısmi aracılık etkisinin anlamlı olup olmadığı 1000 kişilik bootstrap örnekleme üzerinde incelenmiş ve sonuçlar Tablo 3.5’te verilmiştir. Bu sonuçlara göre, duygu düzenleme gücünü oluşturan altı aracı değişkenin toplam dolaylı etkisi anlamlıdır (nokta tahmin=-.21 ve %95 BCa GA [-.3374, -.0969]). Diğer bir deyişle, altı duygu düzenleme gücünü oluşturan altı aracı değişkeni, babanın duygusal erişilebilirliği ve genel psikolojik sağlık arasındaki ilişkiye kısmi düzeyde aracılık etmektedir. Ek olarak, her değişken ayrı ayrı ele alındığında, bu altı değişkenden üç tanesinin, “Açıklık” (nokta tahmin=-.03 ve %95 BCa GA [-.0895, -.0065]), “Strateji” (nokta tahmin=-.09 ve %95 BCa GA [-.1637, -.0408]), “Dürtü Kontrolü” (nokta tahmin=-.07 ve %95 BCa GA [-.1374, -.0246]), babanın duygusal erişilebilirliği ile genel psikolojik sağlık arasında anlamlı kısmi aracılık etkileri gösterdiği bulunmuştur.

Tablo3.5. Genel Psikolojik Sağlık Üzerinde Toplam ve Spesifik Dolaylı Etki İçin Nokta Tahminleri, Bias-Corrected and Accelerated (BCa) Güven Aralıkları

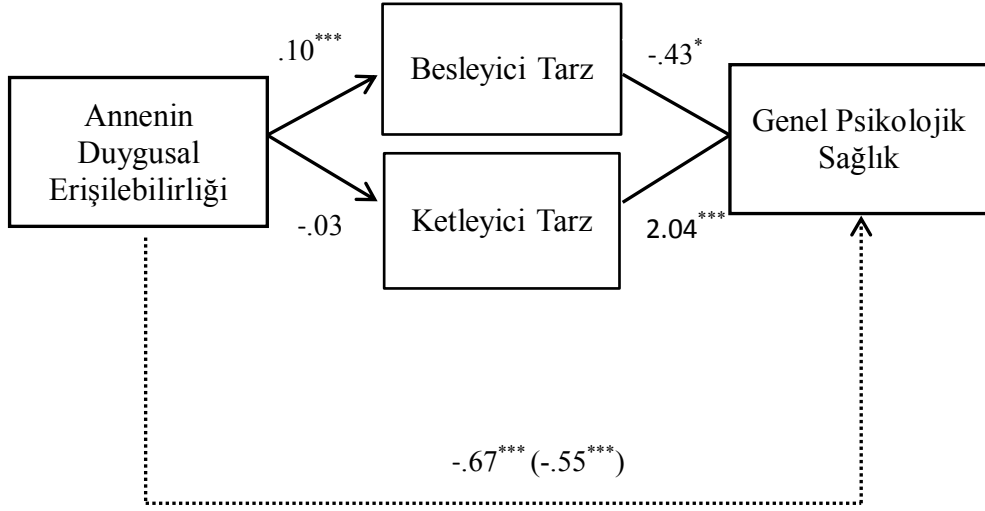
Değişken	Katsayılar Çarpımı (Product of coefficients)				%95 BCa Güven Aralığı	
	Nokta Tahmini	SE	z	p	Düşük	Yüksek
Toplam	-.21	.06	-4.26	-4.26	-.3374	-.0969
Farkındalık	.01	.01	.83	.82	-.0124	.0321
Açıklık	-.03	.02	-2.26	-2.26	-.0895	-.0065
Kabul etmeme	-.01	.01	-.72	-.72	-.0384	.0106
Strateji	-.09	.03	-3.29	-3.29	-.1637	-.0408
Dürtü Kontrolü	-.07	.03	-2.89	-2.89	-.1374	-.0246
Amaçlar	-.02	.01	-1.62	-1.62	-.0523	-.0005

3.3.3. Annenin Duygusal Erişilebilirliği ile Genel Psikolojik Sağlık Arasındaki İlişkide Kişilerarası İlişki Tarzlarının Aracı Rolü

Katılımcıların anne duygusal erişilebilirliği ile genel psikolojik sağlığı arasındaki ilişkide kişilerarası ilişkilerin aracı etkileri analiz edilmiş ve bulgulara Şekil 3.4'te yer verilmiştir.

Şekil 3.4.'te görüldüğü gibi analiz sonuçlarına göre, annenin duygusal erişilebilirliğinin yordanan değişken olan genel psikolojik sağlık üzerine anlamlı doğrudan etkisi ($\beta=-.67$, $t=-6.42$, $p<.001$) vardır. Buna ek olarak, annenin duygusal erişilebilirliği, aracı değişkenlerden olan “Besleyici Tarz” ($\beta=.10$, $t=4.88$, $p<.001$) üzerinde anlamlı doğrudan etki göstermektedir. Ancak, annenin duygusal erişilebilirliğinin “Ketleyici Tarz” üzerinde doğrudan etkisi anlamlı değildir ($\beta=-.03$, $t=-1.69$, $p>.05$). Aracı değişkenlerin yordanan değişken olan genel psikolojik sağlık üzerindeki yordayıcı etkisine bakıldığında “Besleyici Tarz”ın ($\beta=-.43$, $t=-2.09$, $p<.05$) ve “Ketleyici Tarz”ın ($\beta=2.04$, $t=8.94$, $p<.001$) anlamlı düzeyde doğrudan etkilerinin olduğu görülmektedir. Annenin duygusal erişilebilirliği ile tüm aracı değişkenler denkleme eşzamanlı girdiğinde, annenin duygusal erişilebilirliği ile genel psikolojik sağlık arasındaki ilişki azalmış ancak anlamlılık düzeyi değişmemiştir ($\beta=-.55$, $t=-5.66$, $p<.001$). Buradan hareketle, aracı değişkenlerin annenin duygusal erişilebilirliği ile genel psikolojik sağlık arasındaki ilişkide “kısmi aracılık” etkileri olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca, tüm modelin anlamlı olduğu ($F_{3-479}=45,17$, $p<.001$) ve varyansın %21'ini açıkladığı görülmüştür.

Kişilerarası İlişki Tarzları

Şekil 3.4. Kişilerarası İlişki Tarzlarının, Annenin Duygusal Erişilebilirliği ve Genel Psikolojik Sağlık Arasındaki İlişkide Aracı Roller. Şekilde standardize olmayan betalara yer verilmiştir.

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Aracı değişkenlerin kısmi aracılık etkisinin anlamlı olup olmadığı 1000 kişilik bootstrap örnekleme üzerinde incelenmiş ve sonuçlar Tablo 3.6’da verilmiştir. Buna göre, kişilerarası ilişki tarzlarını oluşturan iki aracı değişkenin toplam dolaylı etkisi anlamlıdır (nokta tahmin= $-.11$ ve %95 BCa GA [$-.2032, -.0180$]). Diğer bir deyişle, iki kişilerarası ilişki tarzı değişkeni, annenin duygusal erişilebilirliği ve genel psikolojik sağlık arasındaki ilişkiye kısmi düzeyde aracılık etmektedir. Ek olarak, her değişken ayrı ayrı ele alındığında, “Besleyici Tarz”ın (nokta tahmin= $-.04$ ve %95 BCa GA [$-.1012, -.0030$]) annenin duygusal erişilebilirliği ile genel psikolojik sağlık arasında anlamlı kısmi aracılık etkisi olduğu ancak “Ketleyici Tarz”ın (nokta tahmin= $-.07$ ve %95 BCa GA [$-.1520, .0139$]) kısmi aracılık etkisinin anlamlı olmadığı görülmektedir.

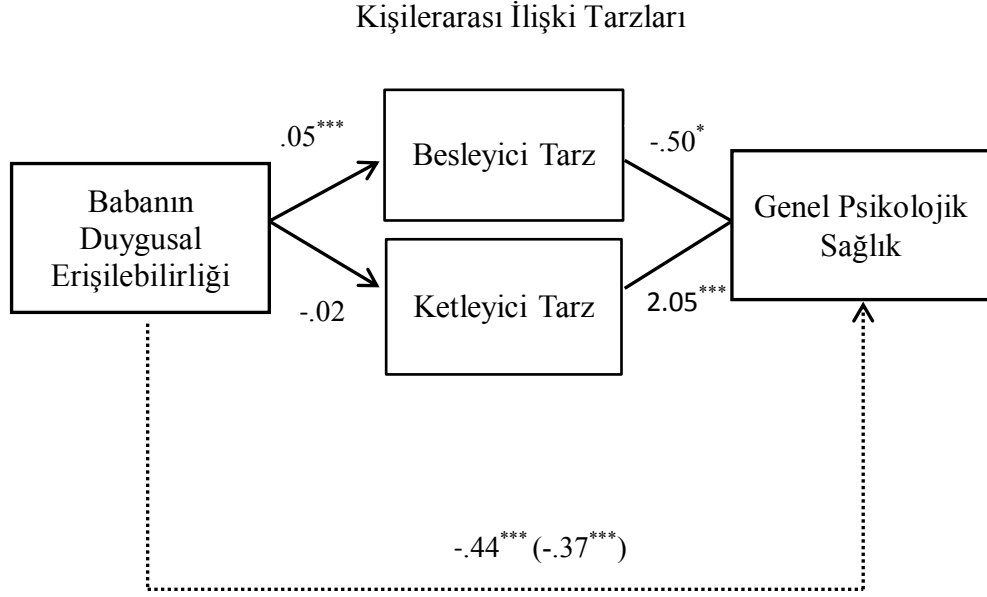
Tablo3.6. Genel Psikolojik Sağlık Üzerinde Toplam Dolaylı Etki İçin Nokta Tahminleri, Bias-Corrected and Accelerated (BCa) Güven Aralıkları

Değişken	Katsayılar Çarpımı (Product of coefficients)				%95 BCa Güven Aralığı	
	Nokta Tahmini	SE	z	p	Düşük	Yüksek
Toplam	-.11	.05	-2.39	.02	-.2032	-.0180
Besleyici Tarz	-.04	.02	-1.93	.05	-.1012	-.0030
Ketleyici Tarz	-.07	.04	-1.67	.09	-.1520	.0139

3.3.4. Babanın Duygusal Erişilebilirliği ile Genel Psikolojik Sağlık Arasındaki İlişkide Kişilerarası İlişki Tarzlarının Aracı Rolü

Katılımcıların baba duygusal erişilebilirliği ile genel psikolojik sağlığı arasındaki ilişkide kişilerarası ilişkilerin aracı etkileri incelenmiş ve analiz bulgularına Şekil 3.5'te yer verilmiştir.

Şekil 3.5'te görüldüğü gibi bulgular, babanın duygusal erişilebilirliğinin yordanan değişken olan genel psikolojik sağlık üzerine anlamlı doğrudan etkisi ($\beta=-.44$, $t=-6.03$, $p<.001$) olduğunu göstermektedir. Babanın duygusal erişilebilirliği, aracı değişkenlerden olan “Besleyici Tarz” ($\beta=.05$, $t=3.57$, $p<.001$) üzerinde anlamlı doğrudan etki göstermektedir. Ancak, babanın duygusal erişilebilirliğinin “Ketleyici Tarz” üzerinde doğrudan etkisi anlamlı değildir ($\beta=-.02$, $t=-1.62$, $p>.05$). Aracı değişkenlerin yordanan değişken olan genel psikolojik sağlık üzerindeki yordayıcı etkisine bakıldığında “Besleyici Tarz”ın ($\beta=-.50$, $t=-2.48$, $p<.05$) ve “Ketleyici Tarz”ın ($\beta=2.05$, $t=8.93$, $p<.001$) anlamlı düzeyde doğrudan etkilerinin olduğu görülmektedir. Babanın duygusal erişilebilirliği ile tüm aracı değişkenler denkleme eşzamanlı girdiğinde, babanın duygusal erişilebilirliği ile genel psikolojik sağlık arasındaki ilişki azalmıştır ($\beta=-.37$, $t=-5.41$, $p<.001$). Buradan hareketle, aracı değişkenlerin babanın duygusal erişilebilirliği ile genel psikolojik sağlık arasındaki ilişkide “kısmi aracılık” etkileri olduğu sonucuna varılmıştır. Analiz bulgularına bakıldığında ayrıca, tüm modelin anlamlı olduğu ($F_{3,479}=44,07$, $p<.001$) ve varyansın %21'ini açıkladığı görülmüştür.

Şekil 3.5. Kişilerarası İlişki Tarzlarının, Babanın Duygusal Erişilebilirliği ve Genel Psikolojik Sağlık Arasındaki İlişkide Aracı Rollerini. Şekilde *standardize olmayan betalara yer verilmiştir.*
* $p < .05$, *** $p < .001$

Aracı değişkenlerin kısmi aracılık etkisinin anlamlı olup olmadığı 1000 kişilik bootstrap örnekleme üzerinde incelenmiş ve sonuçlar Tablo 3.7’de verilmiştir. Buna göre, kişilerarası ilişki tarzlarını oluşturan iki aracı değişkenin toplam dolaylı etkisi anlamlıdır (nokta tahmin=-.07 ve %95 BCa GA [-.1316, -.0154]). Ek olarak, her değişken ayrı ayrı ele alındığında, “Besleyici Tarz”ın (nokta tahmin=-.03 ve %95 BCa GA [-.0618, -.0054]) babanın duygusal erişilebilirliği ile genel psikolojik sağlık arasında anlamlı kısmi aracılık etkisi olduğu ancak “Ketleyici Tarz”ın (nokta tahmin=-.04 ve %95 BCa GA [-.1019, .0053]) kısmi aracılık etkisinin anlamlı olmadığı görülmektedir.

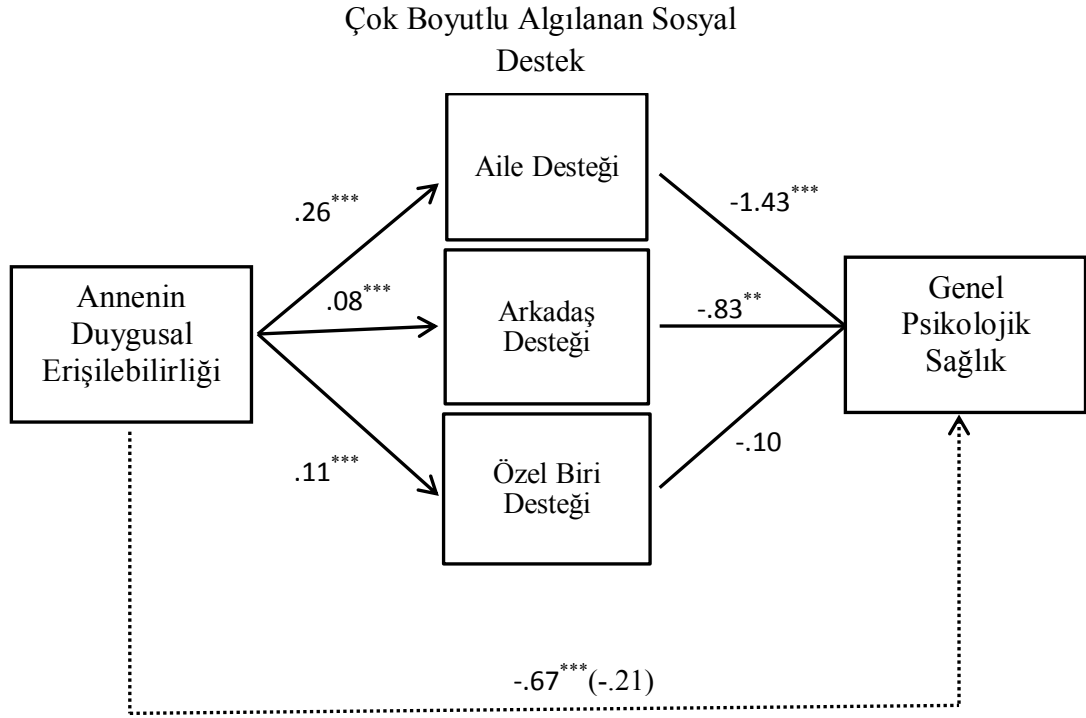
Tablo3.7. Genel Psikolojik Sağlık Üzerinde Toplam Dolaylı Etki İçin Nokta Tahminleri, Bias-Corrected and Accelerated (BCa) Güven Aralıkları

Değişken	Katsayılar Çarpımı (Product of coefficients)				%95 BCa Güven Aralığı	
	Nokta Tahmini	SE	z	p	Düşük	Yüksek
Toplam	-.07	.03	-2.29	.02	-.1316	-.0154
Besleyici Tarz	-.03	.01	-2.04	.04	-.0618	-.0054
Ketleyici Tarz	-.04	.03	-1.59	.11	-.1019	.0053

3.3.5. Annenin Duygusal Erişilebilirliği ile Genel Psikolojik Sağlık Arasındaki İlişkide Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Desteğin Aracı Rolü

Katılımcıların anne duygusal erişilebilirliği ile genel psikolojik sağlığı arasındaki ilişkide çok boyutlu algılanan sosyal desteğin aracı etkileri değerlendirilmiş ve sonuçlara Şekil 3.6’da yer verilmiştir.

Analiz bulgularına göre, annenin duygusal erişilebilirliğinin yordanan değişken olan genel psikolojik sağlık üzerine anlamlı doğrudan etkisi ($\beta=-.67$, $t=-6.42$, $p<.001$) bulunmaktadır. Annenin duygusal erişilebilirliği, aracı değişkenlerden olan “Aile” desteği ($\beta=.26$, $t=18.82$, $p<.001$), “Arkadaş” desteği ($\beta=.08$, $t=4.33$, $p<.001$) ve “Özel Biri” desteği ($\beta=.11$, $t=4.08$, $p<.001$) üzerinde anlamlı doğrudan etki göstermektedir. Aracı değişkenlerin yordanan değişken olan genel psikolojik sağlık üzerindeki yordayıcı etkisine bakıldığında, “Aile Desteği” ($\beta=-1.43$, $t=-4.01$, $p<.001$) ve “Arkadaş” desteği ($\beta=-.83$, $t=-2.95$, $p<.01$) anlamlı düzeyde doğrudan etkilerinin olduğu görülmektedir. Ancak “Özel Biri” desteğinin ($\beta=-.10$, $t=-.57$, $p>.05$) yordanan değişken üzerinde anlamlı doğrudan etkisinin olmadığı bulunmuştur. Annenin duygusal erişilebilirliği ile tüm aracı değişkenler denkleme eşzamanlı girdiğinde, annenin duygusal erişilebilirliği ile genel psikolojik sağlık arasındaki ilişkinin anlamsız olduğu görülmektedir ($\beta=-.21$, $t=-1.62$, $p>.05$). Buradan hareketle, aracı değişkenlerin annenin duygusal erişilebilirliği ile genel psikolojik sağlık arasındaki ilişkide “tam aracılık” etkileri olduğu sonucuna varılmıştır. Analiz bulgularına bakıldığında ayrıca, tüm modelin anlamlı olduğu ($F_{4-478}=22.21$, $p<.001$) ve varyansın %15’inin açıklandığı görülmüştür.

Şekil 3.6. Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Desteğin, Annenin Duygusal Erişilebilirliği ve Genel Psikolojik Sağlık Arasındaki İlişkide Aracı Rollerini. Şekilde standardize olmayan betalara yer verilmiştir.

** p<.01, *** p<.001

Aracı değişkenlerin kısmi aracılık etkisinin anlamlı olup olmadığı 1000 kişilik bootstrap örnekleme üzerinde incelenmiş ve sonuçlar Tablo 3.8’de verilmiştir. Buna göre, çok boyutlu algılanan sosyal desteği oluşturan üç aracı değişkenin toplam dolaylı etkisi anlamlıdır (nokta tahmin=-.45 ve %95 BCa GA [-.6906, -.2755]). Yani, çok boyutlu algılanan sosyal destek değişkenleri, annenin duygusal erişilebilirliği ve genel psikolojik sağlık arasındaki ilişkiye tam aracılık etmektedir. Ek olarak, her değişken ayrı ayrı ele alındığında, “Aile” desteğinin (nokta tahmin=-.38 ve %95 BCa GA [-.6072 -.1830]), “Arkadaş” desteğinin (nokta tahmin=-.06 ve %95 BCa GA [-.1543 -.0181]) annenin duygusal erişilebilirliği ile genel psikolojik sağlık arasında anlamlı tam aracılık etkisi olduğu ancak “Özel Biri” desteğinin (nokta tahmin=-.01

ve %95 BCa GA [-.0535, .0341]) tam aracılık etkisinin anlamlı olmadığı görülmektedir.

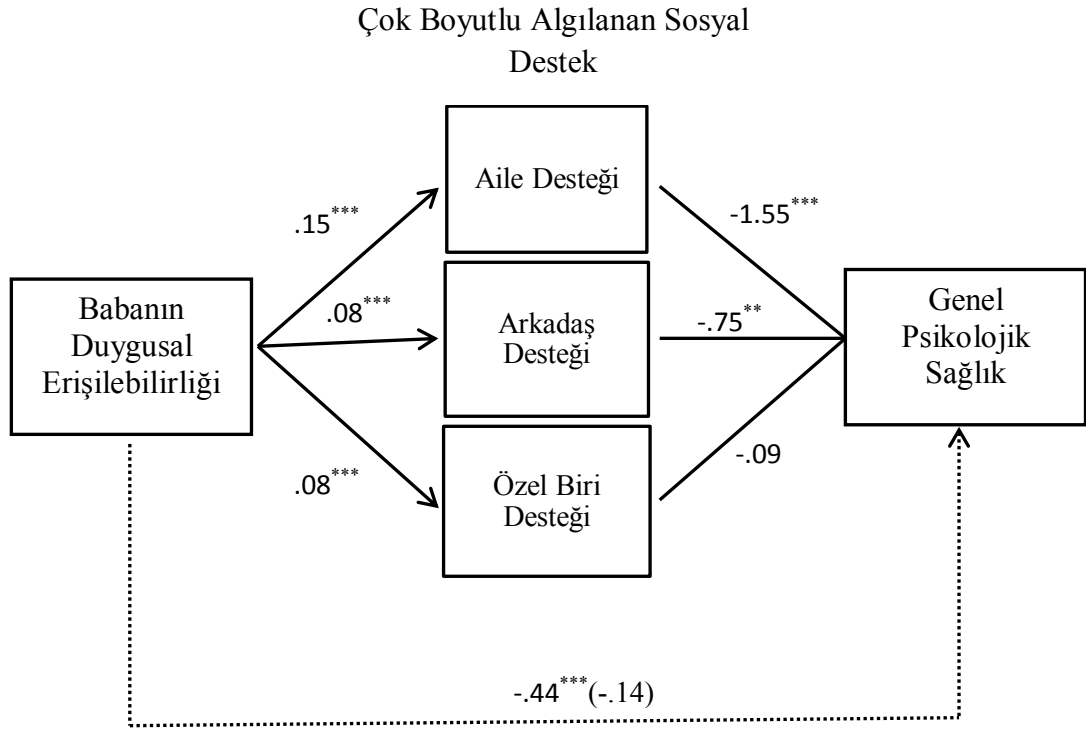
Tablo3.8. Genel Psikolojik Sağlık Üzerinde Toplam Dolaylı Etki İçin Nokta Tahminleri, Bias-Corrected and Accelerated (BCa) Güven Aralıkları

Değişken	Katsayılar Çarpımı (Product of coefficients)				%95 BCa Güven Aralığı	
	Nokta Tahmini	SE	z	p	Düşük	Yüksek
Toplam	-.45	.10	-4.95	.00	-.6906	-.2755
Aile	-.38	.11	-3.94	.00	-.6072	-.1830
Arkadaş	-.06	.03	-2.45	.01	-.1543	-.0181
Özel biri	-.01	.02	-.56	.57	-.0535	.0341

3.3.6. Babanın Duygusal Erişilebilirliği ile Genel Psikolojik Sağlık Arasındaki İlişkide Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Desteğin Aracı Rolü

Katılımcıların baba duygusal erişilebilirliği ile genel psikolojik sağlığı arasındaki ilişkide çok boyutlu algılanan sosyal desteğin aracı etkileri değerlendirilmiş ve bulgulara Şekil 3.7’de yer verilmiştir.

Şekil 3.7’de görüldüğü gibi, babanın duygusal erişilebilirliğinin yordanan değişken olan genel psikolojik sağlık üzerine anlamlı doğrudan etkisi ($\beta=-.44$, $t=-6.03$, $p<.001$) vardır. Buna ek olarak, babanın duygusal erişilebilirliği, aracı değişkenlerden olan “Aile” desteği ($\beta=.15$, $t=14.09$, $p<.001$), “Arkadaş” desteği ($\beta=.08$, $t=6.31$, $p<.001$) ve “Özel Biri” desteği ($\beta=.08$, $t=4.43$, $p<.001$) üzerinde anlamlı doğrudan etki göstermektedir. Bu aracı değişkenlerin genel psikolojik sağlık üzerindeki yordayıcı etkisine bakıldığında “Aile” desteğinin ($\beta=-1.55$, $t=-4.92$, $p<.001$), “Arkadaş” desteğinin ($\beta=-.75$, $t=-2.69$, $p<.01$) anlamlı düzeyde doğrudan etkilerinin olduğu ancak “Özel Biri” desteğinin ($\beta=-.09$, $t=-.52$, $p>.05$) etkisinin anlamlı olmadığı görülmektedir. Babanın duygusal erişilebilirliği ile tüm aracı değişkenler denkleme eşzamanlı girdiğinde, babanın duygusal erişilebilirliği ile genel psikolojik sağlık arasındaki ilişkinin anlamsız hâle geldiği görülmektedir ($\beta=-.14$, $t=-1.65$, $p>.05$). Buradan hareketle, aracı değişkenlerin babanın duygusal erişilebilirliği ile genel psikolojik sağlık arasındaki ilişkide “tam aracılık” etkileri olduğu sonucuna varılmıştır. Analiz bulgularına bakıldığında, tüm modelin anlamlı olduğu ($F_{4,478}=22,24$, $p<.001$) ve varyansın %15’ini açıkladığı görülmüştür.

Şekil 3.7. Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Desteğin, Babanın Duygusal Erişilebilirliği ve Genel Psikolojik Sağlık Arasındaki İlişkide Aracı Rollerini. Şekilde standardize olmayan betalara yer verilmiştir.
 ** p<.01, *** p<.001

Aracı değişkenlerin tam aracılık etkisinin anlamlı olup olmadığı 1000 kişilik bootstrap örnekleme üzerinde incelenmiş ve sonuçlar Tablo 3.9’da verilmiştir. Buna göre, çok boyutlu algılanan sosyal desteği oluşturan üç aracı değişkenin toplam dolaylı etkisi anlamlıdır (nokta tahmin=-.30 ve %95 BCa GA [-.4300, -.2006]). Yani, çok boyutlu algılanan sosyal destek değişkenleri, babanın duygusal erişilebilirliği ve genel psikolojik sağlık arasındaki ilişkiye tam aracılık etmektedir. Ek olarak, her değişken ayrı ayrı ele alındığında, “Aile” desteğinin (nokta tahmin=-.24 ve %95 BCa GA [-.3750 -.1308]), “Arkadaş” desteğinin (nokta tahmin=-.06 ve %95 BCa GA [-.1245 -.0101]) babanın duygusal erişilebilirliği ile genel psikolojik sağlık arasında anlamlı tam aracılık etkisi olduğu ancak “Özel Biri” desteğinin (nokta tahmin=-.01

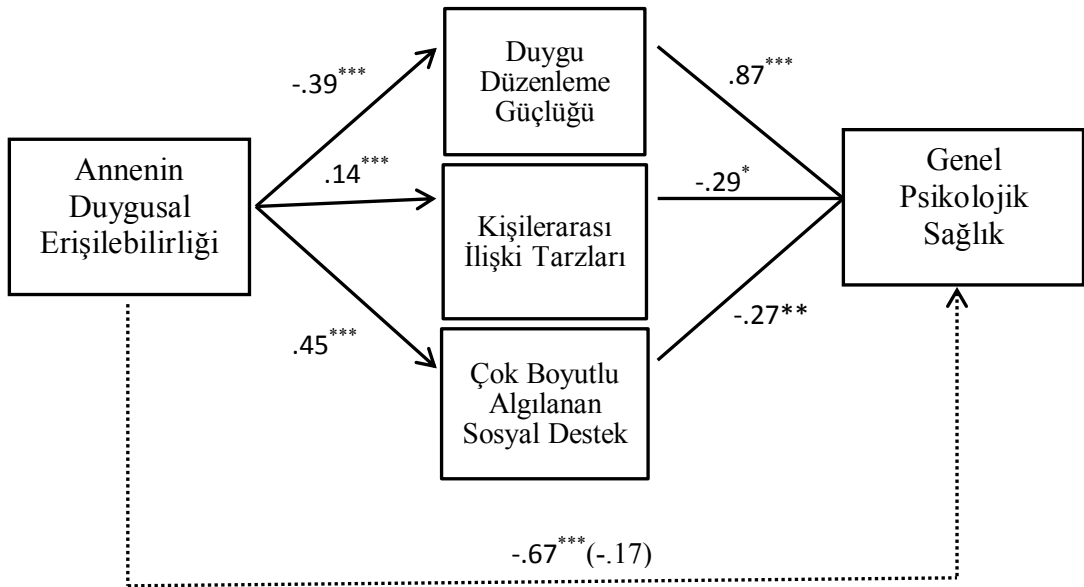
ve %95 BCa GA [-.0416, .0198]) tam aracılık etkisinin anlamlı olmadığı görülmektedir.

Tablo3.9. Genel Psikolojik Sağlık Üzerinde Toplam Dolaylı Etki İçin Nokta Tahminleri, Bias-Corrected and Accelerated (BCa) Güven Aralıkları

Değişken	Katsayılar Çarpımı (Product of coefficients)				%95 BCa Güven Aralığı	
	Nokta Tahmini	SE	z	p	Düşük	Yüksek
Toplam	-.30	.06	-6.04	.00	-.4300	-.2006
Aile	-.24	.06	-4.67	.00	-.3750	-.1308
Arkadaş	-.06	.03	-2.48	.01	-.1245	-.0101
Özel biri	-.01	.02	-.52	.60	-.0416	.0198

3.3.7. Annenin Duygusal Erişilebilirliği ile Genel Psikolojik Sağlık Arasındaki İlişkide Duygu Düzenleme Güçlüğü, Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek ve Kişilerarası İlişki Tarzlarının Aracı Rolü

Yukarıda alt boyutlarıyla ele alınan değişkenlerin toplam puanlarının, annenin duygusal erişilebilirliği ile genel psikolojik sağlık arasındaki ilişkideki aracı etkileri bir bütün olarak değerlendirilme amacıyla analize alınmıştır. Analiz sonucunda elde edilen bulgulara Şekil 3.8.'de yer verilmiştir.

Şekil 3.8. Duygu Düzenleme Güçlüğü, Kişilerarası İlişki Tarzları ve Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Desteğin, Annenin Duygusal Erişilebilirliği ve Genel Psikolojik Sağlık Arasındaki İlişkide Aracı Rollerini. Şekilde standardize olmayan betalara yer verilmiştir.

* p<.05, ** p<.01, *** p<.001

Şekil 3.8’de görüldüğü gibi, annenin duygusal erişilebilirliğinin genel psikolojik sağlık üzerine anlamlı doğrudan etkisi ($\beta=-.67$, $t=-6.42$, $p<.001$) bulunmaktadır. Annenin duygusal erişilebilirliği, aracı değişkenlerden olan “Duygu Düzenleme Güçlüğü” ($\beta=-.39$, $t=-5.74$, $p<.001$), “Kişilerarası İlişki Tarzları” ($\beta=.14$, $t=4.59$, $p<.001$) ve “Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek” ($\beta=.45$, $t=10.21$, $p<.001$) üzerinde anlamlı doğrudan etki göstermektedir. Aracı değişkenlerin yordanan değişken olan genel psikolojik sağlık üzerindeki yordayıcı etkisine bakıldığında, “Duygu Düzenleme Güçlüğü” ($\beta=.87$, $t=14.61$ $p<.001$), “Kişilerarası İlişki Tarzları” ($\beta=-.29$, $t=-2.17$ $p<.05$) ve “Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek”in ($\beta=-.27$, $t=-3.15$ $p<.01$) anlamlı düzeyde doğrudan etkilerinin olduğu görülmektedir. Annenin duygusal erişilebilirliği ile tüm aracı değişkenler denkleme eşzamanlı girdiğinde, annenin duygusal erişilebilirliği ile genel psikolojik sağlık arasındaki ilişkinin anlamsız hâle geldiği görülmektedir ($\beta=-.17$, $t=-1.88$, $p>.05$). Buradan hareketle, aracı değişkenlerin annenin duygusal erişilebilirliği ile genel psikolojik sağlık arasındaki ilişkide “tam aracılık” etkileri olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca, analiz bulgularına bakıldığında, tüm modelin anlamlı olduğu ($F_{4,478}=98.29$, $p<.001$) ve varyansın %45’inin açıklandığı görülmüştür.

Aracı değişkenlerin kısmi aracılık etkisinin anlamlı olup olmadığı 1000 kişilik bootstrap örnekleme üzerinde incelenmiş ve sonuçlar Tablo 3.10’da verilmiştir. Buna göre, üç aracı değişkenin toplam dolaylı etkisi anlamlıdır (nokta tahmin=-.50 ve %95 BCa GA [-.6833, -.3493]). Ek olarak, her değişken ayrı ayrı ele alındığında, duygu düzenleme gücünün (nokta tahmin=-.34 ve %95 BCa GA [-.4901 -.2203]), kişilerarası ilişki tarzlarının (nokta tahmin=-.04 ve %95 BCa GA [-.0916 -.0008]) ve

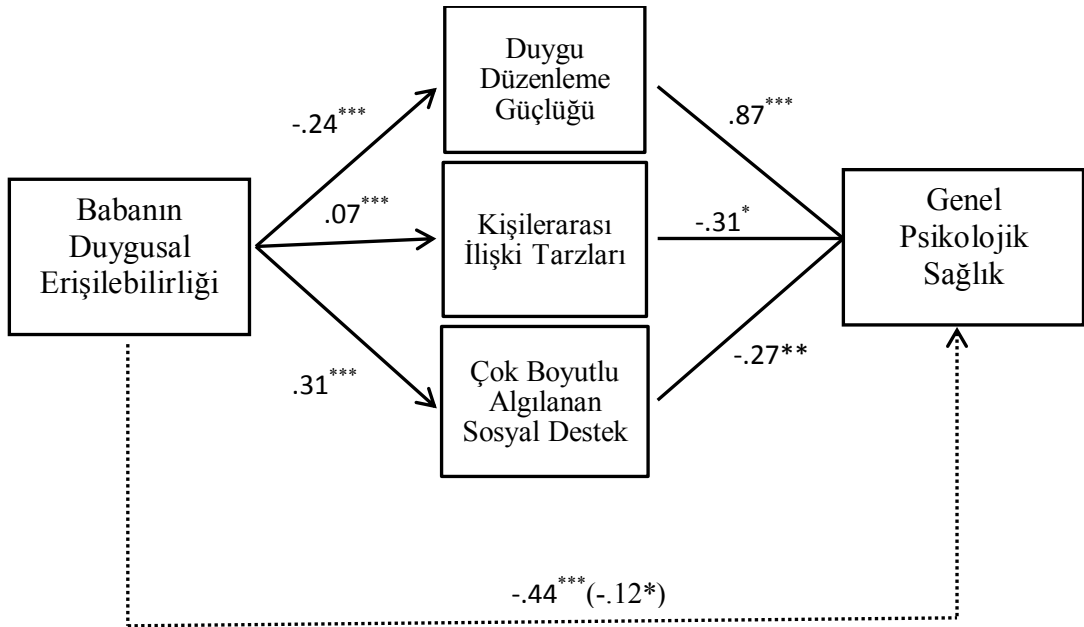
çok boyutlu algılanan sosyal desteğin (nokta tahmin=-.12 ve %95 BCa GA [-.2197 - .0454]) tam aracılık etkisinin anlamlı olduğu görülmektedir.

Tablo3.10. Genel Psikolojik Sağlık Üzerinde Toplam Dolaylı Etki İçin Nokta Tahminleri, Bias-Corrected and Accelerated (BCa) Güven Aralıkları

Değişken	Katsayılar Çarpımı (Product of coefficients)			p	%95 BCa Güven Aralığı	
	Nokta Tahmini	SE	z		Düşük	Yüksek
Toplam	-.50	.08	-6.46	.00	-.6833	-.3493
Duygu Düzenleme Güçlüğü	-.34	.07	-5.35	.00	-.4901	-.2203
Kişilerarası İlişki Tarzları	-.04	.02	-1.97	.05	-.0916	-.0008
Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek	-.12	.04	-3.03	.00	-.2197	-.0454

3.3.8. Babanın Duygusal Erişilebilirliği ile Genel Psikolojik Sağlık Arasındaki İlişkide Duygu Düzenleme Güçlüğü, Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek ve Kişilerarası İlişki Tarzlarının Aracı Rolü

Yukarıda alt boyutlarıyla ele alınan değişkenlerin toplam puanlarının, babanın duygusal erişilebilirliği ile genel psikolojik sağlık arasındaki ilişkideki aracı etkileri bir bütün olarak değerlendirilme amacıyla analize alınmıştır. Analiz sonucunda elde edilen bulgulara Şekil 3.9’da yer verilmiştir.

Şekil 3.9. Duygu Düzenleme Güçlüğü, Kişilerarası İlişki Tarzları ve Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Desteğin, Babanın Duygusal Erişilebilirliği ve Genel Psikolojik Sağlık Arasındaki İlişkide Aracı Rollerini. Şekilde standardize olmayan betalara yer verilmiştir.

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Şekil 3.9’da görüldüğü gibi, babanın duygusal erişilebilirliğinin genel psikolojik sağlık üzerine anlamlı doğrudan etkisi ($\beta=-.44$, $t=-.07$, $p<.001$) bulunmaktadır. Babanın duygusal erişilebilirliği, “Duygu Düzenleme Güçlüğü” ($\beta=-.24$, $t=-5,11$, $p<.001$), “Kişilerarası İlişki Tarzları” ($\beta=.07$, $t=-3,54$, $p<.001$) ve “Çok Boyutlu Algılanan Destek” ($\beta=.31$, $t=10,16$, $p<.001$) aracı değişkenleri üzerinde anlamlı doğrudan etki göstermektedir. Aracı değişkenlerin yordanan değişken olan genel psikolojik sağlık üzerindeki yordayıcı etkisine bakıldığında, “Duygu Düzenleme Güçlüğü” ($\beta=.87$, $t=14.61$ $p<.001$), “Kişilerarası İlişki Tarzları” ($\beta=-.31$, $t=-2.26$ $p<.05$) ve “Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek”in ($\beta=-.27$, $t=-3.09$, $p<.01$) anlamlı düzeyde doğrudan etkilerinin olduğu görülmektedir. Babanın duygusal erişilebilirliği ile tüm aracı değişkenler denkleme eşzamanlı girdiğinde, babanın duygusal erişilebilirliği ile genel psikolojik sağlık arasındaki ilişkinin azaldığı ve anlamlılık düzeyinin düştüğü görülmektedir ($\beta=-.12$, $t=-1.97$, $p<.05$). Buradan hareketle, aracı değişkenlerin babanın duygusal erişilebilirliği ile genel psikolojik sağlık arasındaki ilişkide “kısmi aracılık” etkileri olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca, analiz bulgularına bakıldığında, tüm modelin anlamlı olduğu ($F_{4-478}=98.45$, $p<.001$) ve varyansın %45’inin açıklandığı görülmüştür.

Tablo3.11. Genel Psikolojik Sağlık Üzerinde Toplam Dolaylı Etki İçin Nokta Tahminleri, Bias-Corrected and Accelerated (BCa) Güven Aralıkları

Değişken	Katsayılar Çarpımı (Product of coefficients)			p	%95 BCa Güven Aralığı	
	Nokta Tahmini	SE	z		Düşük	Yüksek
Toplam	-.32	.06	-5.88	.00	-.4495	-.1972
Duygu Düzenleme Güçlüğü	-.21	.05	-4.84	.00	-.3210	-.1187
Kişilerarası İlişki Tarzları	-.02	.01	-1.91	.06	-.0517	-.0009
Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek	-.08	.03	-2.96	.00	-.1593	-.0251

Aracı değişkenlerin kısmi aracılık etkisinin anlamlı olup olmadığı 1000 kişilik bootstrap örnekleme üzerinde incelenmiş ve sonuçlar Tablo 3.11’de verilmiştir. Buna göre, üç aracı değişkenin toplam dolaylı etkisi anlamlıdır (nokta tahmin=-.32 ve %95 BCa GA [-.4495, -.1972]). Ek olarak, her değişken ayrı ayrı ele alındığında, “Duygu Düzenleme Güçlüğü”nün (nokta tahmin=-.21 ve %95 BCa GA [-.3210 -.1187]), “Kişilerarası İlişki Tarzları”nın (nokta tahmin=-.02 ve %95 BCa GA [-.0517 -.0009]) ve “Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek”in (nokta tahmin=-.08 ve %95 BCa GA [-.1593 -.0251]) kısmi aracılık etkisinin anlamlı olduğu görülmektedir.

3.4. Regresyon ve Aracı Değişken Analizlerinde Elde Edilen Bulguların Bir Arada Gösterilmesi

Bu çalışma kapsamında, psikolojik sağlığı yordayan değişkenleri belirlemek amacıyla yapılan regresyon analizi ile ebeveynlerin duygusal erişilebilirliği ile genel psikolojik sağlık arasındaki ilişkide çalışmanın temel değişkenlerinin aracı etkilerini belirlemeye yönelik gerçekleştirilen aracı değişken analizlerinin sonuçlarını Tablo 3.12’de gösterilmektedir.

Tablo 3.12. Regresyon ve Aracı Değişken Analizi Bulguları

Değişkenler	Genel Psikolojik Sağlık Yordayan Değişkenler	Annenin Duygusal Erişilebilirliği ile Genel Psikolojik Sağlık Arasındaki İlişkide Aracı Rolü	Babamın Duygusal Erişilebilirliği ile Genel Psikolojik Sağlık Arasındaki İlişkide Aracı Rolü
Demografik Değişkenler			
Yaş	Yordayan değişken		
Anne-Baba İlişkisi	Yordayan değişken		
Kardeşin Bedensel Rahatsızlığı	Yordayan değişken		
Annenin Bendensel Rahatsızlığı	Yordayan değişken		
Annenin Duygusal Erişilebilirliği	Yordayan değişken		
Duygu Düzenleme Güçlüğü			
Farkındalık	-	Kısmi aracı	Kısmi aracı
Açıklık	Yordayan değişken	Kısmi aracı	Kısmi aracı
Kabul Etmeme	-	-	-
Strateji	Yordayan değişken	Kısmi aracı	Kısmi aracı
Dürtü Kontrolü	Yordayan değişken	Kısmi aracı	Kısmi aracı
Amaçlar	Yordayan değişken	Kısmi aracı	Kısmi aracı
Kişilerarası İlişki Tarzları			
Besleyici Tarz	-	Kısm aracı	Kısmi aracı
Ketleyici Tarz	Yordayan değişken	-	-
Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek			
Aile	Yordayan değişken	Tam aracı	Tam aracı
Arkadaş	-	Tam aracı	Tam aracı
Özel Biri	-	-	-
Duygu Düzenleme Güçlüğü, Kişilerarası İlişki Tarzı ve Sosyal Destek		Tam aracı	Kısmi aracı

BÖLÜM IV

TARTIŞMA

Bu çalışmanın temel amacı, giriş bölümünde belirtildiği gibi, ebeveynleriyle yaşayan 16 yaş ve üstü bireyleri anne-babanın duygusal erişilebilirliği, genel psikolojik sağlık, duygu düzenleme becerileri, kişilerarası ilişki tarzları ve algılanan sosyal destek açısından incelemektir. Çalışmanın bu bölümünde, araştırmanın amacı ve hipotezleri doğrultusunda gerçekleştirilen analizlere ilişkin bulgular ilgili yazın çerçevesinde tartışılmaktadır.

4.1. Değişkenler Arası İlişkilere İlişkin Analiz Sonuçları

Araştırmada ele alınan temel değişkenlerin birbirleriyle ve bu değişkenlerin alt boyutlarının diğer değişkenlerin toplam puanları ile ilişkilerini belirlemeye yönelik gerçekleştirilen korelasyon analizi sonuçlarına bakıldığında değişkenler arası ilişkilerin temelde anlamlı olduğu görülmektedir.

Araştırma kapsamında yanıt aranan sorulardan biri olan ebeveyn duygusal erişilebilirliğinin olası etkilerini değerlendirmek için bu çalışmada hem anne hem de babanın duygusal erişilebilirliği ele alınmıştır. Elde edilen analiz sonuçlarına göre, her iki ebeveynin duygusal erişilebilirliği ile duygu düzenleme güçlüğü, kişilerarası ilişki tarzları, sosyal destek ve genel psikolojik sağlık arasındaki ilişkilerin beklenen

yönde olduğu görülmüştür. Diğer bir deyişle, anne ve babanın duygusal erişilebilirliği arttıkça kişilerarası ilişkilerde olumlu tarz ve algılanan çok boyutlu destek düzeyi artmakta, duygu düzenleme güçlüğüne ve genel psikolojik belirtilerin düzeyi düşmektedir.

Ebeveyn duygusal erişilebilirliğinin duygu düzenleme güçlüğüne alt boyutlarıyla ilişkilerine bakıldığında, annenin duygusal erişilebilirliğinin “Açıklık,” “Farkındalık,” “Dürtü Kontrolü,” “Amaçlar” ve “Strateji” boyutlarıyla negatif yönde anlamlı ilişki gösterdiği, ancak “Kabul Etmeme” boyutu ile anlamlı bir ilişki göstermediği görülmektedir. Babanın duygusal erişilebilirliği ise duygu düzenleme güçlüğüne tüm alt boyutlarıyla negatif yönde anlamlı ilişki göstermektedir. İlgili yazında ergen ve yetişkin örnekleminde ebeveyn ile duygu düzenleme güçlüğüne ele alan çalışmalara bakıldığında bu dönemlerde ebeveynlerin çeşitli yönlerden çocukta duygu düzenleme becerisini etkilediği ve bu araştırmaların bulgularının çalışmanın sonuçlarıyla tutarlı olduğu görülmektedir. Örneğin, ergen örnekleminde gerçekleştirilen çalışmalarda (Yap ve ark., 2010; Yap, Allen ve Ladouceur, 2008), annelerin çocuk ile etkileşimlerinde olumsuz ve caydırıcı davranışlar sergiledikleri koşulda çocukların işlevsel olmayan duygu düzenleme stratejilerini daha sık kullandıkları, ebeveynler kabul edici ve destekleyici şekilde tepki verdiğinde çocukların daha yapıcı duygu düzenleme becerileri geliştirdiği (Eisenberg, Cumberland ve Spinrad, 1998) bulunmuştur. Bir başka çalışmada da (Kashani ve ark., 1995), çatışmalı ailelerde yetişen çocukların, destekleyici ve bağlı aile ortamlarında yetişen çocuklara kıyasla daha öfkeli ve saldırgan oldukları belirtilmiştir.

Anne ve babanın duygusal erişilebilirliği, kişilerarası ilişki tarzları değişkeniyle de pozitif yönde anlamlı ilişki göstermektedir. Ebeveyn duygusal erişilebilirliğinin Kişilerarası İlişki Tarzları Ölçeği'nin alt boyutlarıyla ilişkisine bakıldığında, hem anne hem de babanın duygusal erişilebilirliğinin "Besleyici Tarz" ile pozitif yönde anlamlı ilişki gösterdiği ancak "Ketleyici Tarz" ile arasında anlamlı ilişki bulunmadığı görülmektedir. Yazında doğrudan bu ilişkiyi ele alan bir çalışma olmamasına rağmen, bağlanma yazınında bağlanma tarzları ile kişilerarası ilişkiler ele alan çalışmaların olduğu görülmektedir (Cooper, Shaver ve Collins, 1998; Kobak ve ark., Kobak ve Sceery,1988; Mikulincer, Florian, ve Tolmacz,1990; Simpson, Rholes, ve Nelligan, 1992). Bu çalışmalardan elde edilen bulgular, güvenli bağlanmanın daha olumlu kişilerarası ilişkilerle, güvensiz bağlanma örüntüsünün ise kişilerarası ilişkilerde olumsuz yaşantılarla ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır.

Ebeveyn duygusal erişilebilirliğinin kişilerarası ilişkiler alanındaki etkisi ayrıca, algılanan sosyal destekte de kendisini göstermektedir. Analiz sonucuna göre, hem anne hem de babanın duygusal erişilebilirliğinin Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği'nin aile, arkadaş ve özel biri alt boyutlarıyla pozitif yönde anlamlı ilişki gösterdiği bulunmuştur. Diğer bir deyişle, hem anne hem de babanın duygusal erişilebilirliği arttıkça aileden, arkadaşlardan ve bunlar dışındaki "özel biri/diğer kişi" alanından algılanan sosyal destek düzeyi yükselmektedir. İlgili yazında bu konuyla ilişkili olabilecek araştırma bulgularına bakıldığında, anne ile çatışmalı ilişkilerin, ergenin arkadaşlarıyla etkileşimlerinin niteliğine etki ettiği (Shomaker ve Furman, 2009), annelerini destekleyici olmayan ebeveyn tarzına sahip olarak algılayanların ebeveynlerinden, öğretmenlerinden ve arkadaşlarından daha düşük sosyal destek algıladıkları, tersine, ebeveynlerini destekleyici ebeveyn tarzına sahip

olarak algılayanların ise arkadaşlarından daha yüksek sosyal destek algıladıkları (Scherer ve ark., 1996) görülmektedir.

Ebeveyn duygusal erişilebilirliği ile genel psikolojik sağlık arasındaki ilişkiye bakıldığında, hem anne hem de babanın duygusal erişilebilirliğinin Kısa Semptom Envanteri'nin alt boyutları olan "Anksiyete", "Depresyon", "Olumsuz Benlik", "Somatizasyon" ve "Hostilite" ile negatif yönde anlamlı ilişki gösterdiği bulunmuştur. Diğer bir deyişle, ebeveynlerin duygusal erişilebilirliği azaldıkça genel psikolojik belirtilerin düzeyi artmaktadır. Bu bulgu, ilgili yazındaki nicel araştırma bulgularıyla tutarlılık göstermektedir. Ebeveyn-çocuk ilişkisi ve psikolojik sağlık temelinde yapılmış bu araştırmalara bakıldığında, destekleyici ebeveyn tarzının davranış problemleri (Scherer ve ark., 1996), ebeveyn duygusal erişilebilirliğinin depresyon, sosyal anksiyete düzeyi ve davranış problemleri (Bosco ve ark., 2003; Lum ve Phares, 2005; Steinberg ve Davila, 2008), baba kabulü ve yakınlığının dışsallaştırılmış davranış problemleri (Forehand ve Nousaiainen, 1993) ile ilişkili olduğu görülmektedir. Ebeveyn duygusal erişilebilirliğinin yukarıda özetlenen psikolojik belirtiler, duygu düzenleme, kişilerarası ilişki tarzları ve sosyal destek ile ilişkisini ortaya koyan araştırma bulguları bir bütün olarak göz önüne alındığında bu ilişkilerin, duygusal erişilebilirliğin düşük olduğu ebeveyn-çocuk etkileşimlerinin çocukta uyumlu olmayan işlevsellikle ilişkili bir risk faktörü oluşturabileceği, (Lee ve Gotlib, 1991), çocuğun duygusal ve gelişimsel ihtiyaçlarının karşılanmadığı, olumsuz ve yetersiz duygusal etkileşimlerin psikopatolojiye yol açabileceği (Zeanah ve Doyle-Zeanah, 2009; akt., Oppenheim, 2012) görüşü ile açıklanabileceği düşünülmektedir. Ek olarak, ebeveynler ile çocuk arasındaki etkileşimi açıklayan ve duygusal erişilebilirliğe temel oluşturan bağlanma kuramının psikopatoloji gelişimi

ile ilgili ilkesine göre (Cicchetti, 1993; Cicchetti ve Toth, 2009), annenin duygusal erişilebilirliğinin eksikliği hem anne-çocuk etkileşimini hem de bu etkileşimin dışında çocuğun sağlıklı duygusal ve davranışsal organizasyonunu tehlikeye atmaktadır. Tersine, ilgi, tutarlılık, anlayış, destek, pozitif iletişim gibi nitelikler sergilemeleri sebebiyle duygusal olarak erişilebilir olduğu söylenebilen ebeveynlere sahip olmanın ise olumsuz yaşam olaylarına karşı bir tampon görevi görebileceği belirtilmektedir (Hauser ve ark., 1985).

Araştırmanın temel değişkenlerinden biri olan duygu düzenleme güçlüğünün diğer değişkenlerin toplam puanıyla ilişkilerine bakıldığında, kişilerarası ilişki tarzları ve algılanan çok boyutlu sosyal destek ile negatif yönde, genel psikolojik belirtiler ile pozitif yönde anlamlı ilişki gösterdiği görülmektedir. Diğer bir deyişle, duygu düzenleme güçlüğünün düzeyi arttıkça olumlu kişilerarası ilişki tarzı ve sosyal destek düzeyi azalmakta, genel psikolojik belirtilerin düzeyi ise artmaktadır. Ek olarak, duygu düzenleme güçlüğü, besleyici tarz ve sosyal desteğin tüm alt boyutlarıyla (aile, arkadaşlar ve özel biri) negatif yönde, ketleyici tarz ve genel psikolojik belirtilerin tüm alt boyutlarıyla (anksiyete, depresyon, olumsuz benlik, somatizasyon ve hostilite) pozitif yönde anlamlı ilişki göstermektedir. Duygu düzenleme güçlüğünün psikolojik belirtiler ile arasındaki pozitif yönde ilişki, ilgili yazında çeşitli araştırmalarda ortaya konmuştur. Bu çalışmaların bulguları duygu düzenleme güçlüğünün, depresyon (Ehring ve ark., 2008; Ortega, 2011), davranış problemleri (Eisenberg ve ark., 2005; White ve Renk, 2012), yaygın anksiyete bozukluğu (Mennin ve ark., 2005; Mennin, McLaughlin, Flanagan, 2007; Salters-Pedneault ve ark., 2006) ile ilişkili olduğuna işaret etmektedir. Psikolojik sağlığın yanı sıra, duygu düzenlemedeki güçlük ile kişilerarası ilişkileri ele alan az sayıda çalışmanın

bulguları, duygu düzenleme güçlüğü'nün kişilerarası ilişki tarzlarında bozulmayla ilişkili olduğunu göstermektedir (Denham ve ark., 2003; Rydell, Thorell ve Bohlin, 2007). Ancak bu konuda, yetişkin örnekleminde gerçekleştirilen bir çalışmaya rastlanmamıştır. Ek olarak, duygu düzenleme ile sosyal destek arasındaki ilişki kişilerarası ilişki bağlamında ele alındığında, duyguları uyumlu bir şekilde düzenlemenin daha olumlu kişilerarası ilişkiler ile ilişkili olduğunu gösteren bulgulara rastlanmaktadır (Lopes, Salovey, Cote ve Beers, 2005; Lopes, Salovey, Straus, 2003).

Bu çalışmadaki değişkenler arası ilişkiler, algılanan çok boyutlu sosyal desteğin besleyici tarz ile pozitif yönde, ketleyici tarz ile negatif yönde anlamlı ilişki gösterdiğini ortaya koymaktadır. Yazında, sosyal destek ile kişilerarası tarzları birlikte ele alan yalnızca bir çalışmaya rastlanmıştır (Batıgün ve Kılıç, 2011). Ancak, kişilerarası ilişki tarzlarından olumlu tarzı ifade eden besleyici tarzın algılanan sosyal destek ile pozitif yönde ve olumsuz tarzı temsil eden ketleyici tarzın ise negatif yönde ilişki göstermesinin beklendik yönde bir bulgu olduğu düşünülmektedir. Diğerleriyle sürdürülen ve karşılıklı etkileşim temeline dayanan ilişkilerde kullanılan olumlu tarz, bu ilişkilerin niteliği ve devamlılığı için önemli olmaktadır. Sosyal desteğin psikolojik sağlık ile ilişkisine bakıldığında, algılanan sosyal destek düzeyi arttıkça genel psikolojik belirtilerin düzeyinin azaldığı görülmektedir. İlgili yazında pek çok araştırma bulgusu, sosyal desteğin psikolojik sağlık ile ilişkili olduğunu göstermektedir. Bu çalışmalarda çeşitli türden sosyal desteğin anksiyete (O'Connor ve Dvorak, 2001), depresyon (Cole ve McPherson, 1993; Garrison ve ark., 1990; Herman-Stahl ve Peterson, 1999; Laible, Carlo ve Raffaelli, 2000; Lewinsohn ve

ark., 1994;), davranış problemleri (Phares ve Renk, 1998) ile ilişkili olduğu görülmektedir.

Son olarak, kişilerarası ilişki tarzı ile genel psikolojik sağlık arasındaki ilişkiye bakıldığında, kişilerarası ilişki tarzlarında olumluluk arttıkça genel psikolojik belirtilerin düzeyinin düştüğü görülmektedir. Kişilerarası ilişki tarzı ile psikopatoloji arasındaki ilişkiyi ele alan çalışma bulguları, çeşitli türden psikopatolojiler ile olumsuz kişilerarası tarz arasında ilişki olduğuna işaret etmektedir (Oral, 2006; Uzun, 2008).

4.2. Psikolojik Sağlığı Yordayan Değişkenlere İlişkin Analiz Sonuçları

Genel psikolojik sağlığı yordayan değişkenleri belirlemek amacıyla gerçekleştirilen hiyerarşik regresyon analizine, demografik değişkenler (cinsiyet, yaş, gelir, anne ve babanın eğitim düzeyi, anne ve babanın bedensel ve psikiyatrik tedavi öyküsü, anne-baba arasındaki ilişkinin düzeyi, kardeş sırası, kardeşin bedensel ve psikiyatrik öyküsü), anne ve baba duygusal erişilebilirlik toplam puanı, Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği'nin alt boyutları, Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği'nin alt ölçekleri ve Kişilerarası İlişki Tarzları Ölçeği'nin alt boyutları yordayıcı değişkenler olarak alınmıştır. Analiz sonucunda, genel psikolojik sağlığı yordayan değişkenler yaş, anne-baba ilişkisinin niteliği, kardeşin bedensel rahatsızlık öyküsü, annenin bedensel rahatsızlık öyküsü, annenin duygusal erişilebilirliği, Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği'nin alt boyutlarından olan "Strateji", "Dürtü Kontrolü", "Açıklık", "Amaçlar", Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği'nin alt boyutu

olan “Aile” desteği ve Kişilerarası İlişki Tarzları Ölçeği’nin alt boyutlarından olan “Ketleyici Tarz” olarak bulunmuştur.

Genel psikolojik sağlığı yordayan ilk değişken olan “yaş”ın yordama yönü, çalışmadaki katılımcı grubunda daha küçük yaşta olmanın genel psikolojik sağlık için bir risk etmeni olduğunu göstermektedir. Literatürde yaşın artmasıyla psikolojik belirtilerin arttığını gösteren çalışmaların (Benk, 2006) yanı sıra yaşın düşmesiyle psikolojik belirtilerin arttığını gösteren çalışmalar da bulunmaktadır (Blazer, Burchett, Service ve George, 1991). Mirowsky ve Ross bir çalışmasında (1992), daha genç yaşların psikolojik belirti geliştirme açısından riskli olduğunu belirtmiştir. Çalışmanın örnekleminin 16 yaş ve üzeri bireylerden oluşması ve dolayısıyla örneklem grubunun yaş açısından heterojen bir nitelikte olması, örneklemdeki katılımcıların gelişimin çeşitli yönleri açısından birbirinden farklılaşması göz önüne alındığında yaş değişkeninin psikolojik sağlığı beklenen yönde yordayan bir bulgu olduğu düşünülmektedir. Bu düşüncüyü destekler biçimde, 10 yılı kapsayan ve depresyonun gelişimi açısından bir değerlendirmenin yapıldığı boylamsal çalışmada (Hankin ve ark., 1998), depresyon belirtilerinin 15-18 yaş aralığı döneminde zirve yaptığı ortaya konmuştur.

Analiz bulgularına göre genel psikolojik sağlığı yordayan ikinci değişken anne-baba arasındaki ilişkinin niteliğidir. Bu değişkenin yönü göz önüne alındığında, olumsuz anne-baba ilişkisinin genel psikolojik sağlık açısından bir risk oluşturduğu görülmektedir. İlgili yazında kronikleşen ebeveyn çatışmalarının bulunduğu koşullarda yetişen çocukların gelişimsel ve duygusal problemler geliştirme açısından risk altında olabileceği belirtilmektedir (Emery, 1999). Bir başka çalışmada da

(Booth ve Amato, 2001), ebeveynler arasındaki çatışmanın genç yetişkin çocuğun psikolojik iyilik hâlini yordadığı bulunmuştur. Bu alanda gerçekleştirilmiş çalışmalarda evlilikle ilgili stresin ebeveyn-çocuk arasındaki ilişkiye taşınabileceği ve ebeveynin çocukla olan etkileşiminde geri çekilmesine veya çocuğa karşı reddedici bir tutum takınmasına yol açabileceğini ve dolayısıyla, çocuğa yönelik desteğin ve ebeveyn duygusal erişilebilirliğinin olumsuz yönde etkilenebileceği belirtmektedir (Clark ve Phares, 2004; Cummings ve Davies, 1994; Neighbors, Forehand ve Bau, 1997; Osborne ve Finchman, 1996; Steinberg ve Davila, 2008).

Çalışmada, psikolojik sağlığı yordayan üçüncü ve dördüncü değişkenler sırasıyla kardeşin bedensel rahatsızlık öyküsü ve annenin bedensel rahatsızlık öyküsü olmuştur. Yordamanın yönü göz önüne alındığında, kardeş ve annede bedensel rahatsızlık varlığının bu çalışmada psikolojik sağlığı pozitif yönde yordadığı görülmüştür. Bu bulgu, ebeveynlerinde bedensel rahatsızlık bulunan çocukların psikolojik sağlıklarının değerlendirildiği çalışma bulgularıyla tutarlılık göstermemektedir. Bu konuda yapılan çeşitli çalışmalarda (örn., Forsyth, Damour, Nagler ve Adnopoz, 1996; Pedersen ve Revenson, 2005; Rodrigue ve Houck, 2001; Siegel ve ark., 1992) annelerinde bedensel rahatsızlık bulunan çocukların bedensel anlamda sağlıklı annelerin çocuklarına kıyasla daha yüksek düzeyde depresyon, anksiyete, davranış problemleri, travma sonrası stres belirtileri gösterdikleri bulunmuştur. Bu çalışmada elde edilen bulgunun psikolojik dayanıklılık kavramı açısından tartışılabilirliği düşünülmektedir. Psikolojik dayanıklılık, travma, tehdit, ailesel ve ilişkisel güçlükler, sağlık problemleri gibi önemli stres kaynaklarına karşı bireyin gösterdiği uyum sağlama süreci olarak görülmekte (Tusaie ve Dyer, 2004) ve psikolojik dayanıklılıkta aile uyumu ve desteği, kişisel özellikler ve sosyal destek

kaynaklarının rol oynadığı söylenmektedir (Haase, 2004). Bu noktadan hareketle, psikolojik dayanıklılık diye ifade edilen bir tür uyum sağlama ile çocukta stres kaynağı olabilecek anne ve kardeşin bedensel rahatsızlıklarının olası olumsuz etkilerinin önüne geçilmiş olabilir.

Katılımcıların genel psikolojik sağlığını yordayan beşinci değişken annenin duygusal erişilebilirliğidir. Yordama yönü göz önüne alındığında, düşük anne duygusal erişilebilirliğinin psikolojik sağlık açısından risk oluşturduğu görülmektedir. Lum ve Phares'in (2005) gerçekleştirdikleri bir çalışmada ebeveynin duygusal erişilebilirliği azaldıkça duygusal ve davranışsal problemlerin arttığı bulunmuştur. Benzer şekilde bir başka çalışmada da (Steinberg ve Davila, 2008) ebeveynin duygusal erişilebilirliği azaldıkça mevcut depresyon belirti düzeyinin arttığı bulunmuştur. Ebeveynler ile çocuk arasındaki etkileşimi açıklayan ve duygusal erişilebilirliğe temel oluşturan bağlanma kuramının psikopatoloji gelişimi ile ilgili ilkesine göre (Cicchetti, 1993; Cicchetti ve Toth, 2009), annenin duygusal erişilebilirliğinin eksikliği hem anne-çocuk etkileşimini hem de bu etkileşimin dışında çocuğun sağlıklı duygusal ve davranışsal organizasyonunu tehlikeye atmaktadır. Tersine, ilgi, tutarlılık, anlayış, destek, pozitif iletişim gibi nitelikler sergilemeleri sebebiyle duygusal olarak erişilebilir olduğu söylenebilen ebeveynlere sahip olmanın ise olumsuz yaşam olaylarına karşı bir tampon görevi görebileceği belirtilmektedir (Hauser ve ark., 1985). Ayrıca yine bağlanma temelinde, annenin duygusal erişilebilirliğinin çocuk için güvenlik temeli oluşturduğu söylenmektedir (Mahler, Pine ve Bergman; akt., Biringen, 2000). Duygusal erişilebilirliği hem anne hem de baba açısından değerlendirmeyi amaçlayan bu çalışmada, giriş bölümünde belirtilen ve babanın duygusal erişilebilirliği ile çocuğun psikolojik sağlığı arasındaki ilişkiyi

ele alan araştırma bulgularının yanı sıra, babaya bağlılığın hem kız hem de erkek çocuklar için yaşla azaldığı, anneye kıyasla babanın daha az duygusal erişilebilir algılandığına yönelik araştırma bulgular göz önüne alındığında (Lieberman, Doyle ve Markiewicz, 1999) ve düşük baba duygusal erişilebilirlik davranışlarının olağan karşılanabileceği ülkemiz gibi toplumlarda babanın duygusal erişilebilirliğinin yordamaya girmemesinin beklenmedik bir sonuç olmadığı düşünülmektedir.

Analiz sonuçlarına göre genel psikolojik belirtileri yordayan duygu düzenleme güçlüğü ile ilişkili değişkenler sırasıyla, Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği'nin "Strateji", "Dürtü Kontrolü", "Açıklık" ve "Amaçlar" alt boyutlarıdır. Bu değişkenlerin yordama yönüne bakıldığında etkili olarak algılanan duygu düzenleme stratejilerine sınırlı erişimin, olumsuz duygular deneyimlenirken dürtülerin kontrolünde yaşanan güçlüğü, verilen duygusal tepkilerin anlaşılmasının ve olumsuz duygular deneyimlenirken amaç odaklı davranışlarda bulunmada güçlük yaşamının genel psikolojik sağlık için risk etmeni olduğu görülmektedir. Elde edilen bu bulgular, duygu düzenleme ile psikolojik sağlık arasındaki ilişki bağlamında değerlendirildiğinde ilgili yazındaki araştırma bulguları ile tutarlı görünmektedir (örn., Ehring ve ark., 2008; Eisenberg ve ark., 2005; Mennin ve ark., 2005; Mennin, McLaughlin, Flanagan, 2009; Ortega, 2011; Salters-Pedneault ve ark., 2006; White ve Renk, 2012). Yazında, duygu düzenleme güçlüğü ile psikolojik sağlık arasındaki ilişkiyi duygu düzenlemenin alt boyutları ile değerlendiren az sayıda çalışmaya rastlanmıştır. Örneğin bazı çalışmalarda, yaygın anksiyete bozukluğu olan üniversite öğrencilerinin yaygın anksiyete bozukluğu tanı kriterlerini karşılamayan üniversite öğrencilerine kıyasla anlamlı olarak daha az kabul, daha az anlama sergiledikleri ve kendilerini de etkili duygu düzenleme stratejisi seçme anlamında daha az becerikli

algıladıkları bulunmuştur (Mennin ve ark., 2005; Mennin, McLaughlin, Flanagan, 2009). Ayrıca bir başka çalışmada (Salters-Pedneault ve ark., 2006), yaygın anksiyete bozukluğu daha az açıklık, stres altında amaçları gerçekleştirmede daha az başarı ve davranışları kontrol etmede daha az beceri ile ilişkili bulunmuştur. Mennin ve arkadaşlarının (2007) bir araştırmasında da, etkili duygu düzenleme stratejisi seçmedeki güçlüğün yaygın anksiyete bozukluğunu tek başına yordadığı, duyguları anlamadaki güçlüğün ise tek başına depresyonu yordadığı bulunmuştur. Ehring ve arkadaşlarının (2008) bir çalışmasında, depresyon tanısı alan ve iyileşen bireylerin hiç depresyon tanısı almamış bireylere kıyasla davranışlarını daha az kontrol etme becerisi, etkili duygu düzenleme stratejisi seçme konusunda daha az beceri ve stres altında amaçları gerçekleştirmede daha az başarı belirttikleri bulunmuştur. Gerçekleştirilen bu çalışmada da, “Farkındalık” ve “Kabul Etmeme” alt boyutları dışındaki alt ölçeklerin genel psikolojik sağlığı yordadığı görülmektedir. Bu bulguyla tutarlı şekilde, Rugancı (2008)’nin çalışmasında, “Farkındalık” alt boyutu dışındaki alt boyutların genel psikolojik sağlığı yordadığı görülmektedir. Bu bulguların yanı sıra, gerçekleştirilen regresyon analizinde psikolojik sağlığı en çok yordayan ve analize dâhil edildiğinde açıklanan varyansta büyük bir artış meydana getiren değişken “Strateji” olmuştur. DSM-IV’te tanımlanan psikopatolojilerin pek çoğunun duygularla ilişkili problemler ve duygu düzenleme güçlükleri ile karakterize olduğu (APA, 2000; Barlow, 2000; Kring ve Werner, 2004, akt., Werner ve Gross, 2010) ve duygu düzenleme stratejilerinin de duygusal yanıtları oluşturan his, davranış ve psikolojik yanıt bileşenlerini arttırma, sürdürme ya da azaltma işlevlerinin olduğu (Gross, 2001; Gross, 1998b) göz önüne alındığında etkili duygu düzenleme stratejilerinin kullanımının önemi görülmektedir.

Çalışmada genel psikoloji sağlığı yordayan onuncu değişken, Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği'nin alt boyutu olan "Aile" desteği olmuştur. Bu boyutun yordama yönü, düşük aile desteğinin psikolojik sağlık için bir risk olduğunu göstermektedir. Yaşamın hemen her döneminde önemli olan aile desteğinin etkisinin, çalışmanın örnekleme itibariyle sadece çocukluk ve ergenlik döneminde değil, yetişkin dönemde de sürdüğünü göstermesinin önemli olduğu düşünülmektedir. Bu düşünceyi destekler biçimde, araştırmalar (örn., Vassalo, Smart ve Price-Robertson, 2009), yetişkin çocukların ebeveynlerinden duygusal destek edinmeye devam ettiklerini, ebeveynlerine hâlâ bağlılık gösterdiklerini, ebeveynlerin katkılarına ve desteklerine önem verdiklerini ortaya koymaktadır. Psikolojik sağlığı yordayan değişkenlerin arasına arkadaş desteğinin girmemesinin, aile ve arkadaş desteğini bir arada ele alan çalışmaların bulgularıyla tutarlılık göstermektedir. Örneğin, Laible, Carlo ve Raffaelli'nin (2000) bir çalışmasında, aile desteğinin akran desteğine kıyasla ergenin uyumu ile daha güçlü ilişki gösterdiği bulunmuştur. Helsen, Vollebergh ve Meeus'un (2000) 12-24 yaş arasındaki kişilerle gerçekleştirdiği çalışmada, duygusal problemlerin akran desteğine kıyasla aile desteği ile daha fazla ilişkili olduğu bulunmuştur. Bu bilgiler ışığında, gelişimin daha ileri dönemlerinde aile desteğine duyulan ihtiyacın azaldığı söylenmesine rağmen (Allen ve Land, 1999), ebeveyn-çocuk arasındaki ilişkinin tamamen "önemsiz" hâle geldiği söylenemez. Sosyal, bilişsel ve duygusal alanlarda kazanılan özerklik ve özerk hareket edebilme becerisi yalnızlık ya da ebeveynlerden uzaklaşmayı değil, ebeveynlerle değişen yapıda ve karşılıklılığa dayanan bir ilişkiye geçilmesini sağlamaktadır (Allen ve ark., 1994). Özellikle duygusal desteğin bireyin psikolojik sağlığı ile ilişkili olduğu; bireyde çevresindeki kişiler tarafından sevildiği ve

anlaşıldığı duygusu uyandırdığı ve stresli olayların sonuçları ile duygusal yönden baş edebilmeyi sağladığına ilişkin bilgi (Cohen ve Willis, 1985; Okyayuz, 1999) göz önünde bulundurulduğunda bu dönemde ebeveynlerden edinilen duygusal desteğin psikolojik sağlık için önemi ortaya çıkmaktadır.

Genel psikolojik sağlığı yordayan son olarak değişken, Kişilerarası İlişki Tarzları Ölçeği'nin alt boyutu olan "Ketleyici Tarz" olmuştur. Ketleyici tarz değişkeninin yordama yönü, kişilerarası ilişkilerde kullanılan ketleyici tarzın genel psikolojik sağlık için bir risk etmeni olduğuna işaret etmektedir. Kişilerarası tarz ile psikolojik sağlık arasındaki bu ilişki çeşitli araştırmalarda da ortaya konmuştur (örn., Arsel ve Batıgün, 2011; Şahin, Batıgün ve Koç, 2011; Şahin, Batıgün ve Yasak, 1994; Uzun, 2008). Kişilerarası ilişkiler, bireyler için, doyurucu ve besleyici bir nitelikte olabileceği gibi ketleyici, yıkıcı etkiye sahip ve olumsuz yaşantılara yol açabilecek nitelikte de olabilir. Besleyici ilişkiler, gereksinimlerin ifade edildiği, etkileşimde bulunulan bireye kabullenici, saygılı ve yapıcı bir tarzda yaklaşma ile karakterizyken, ketleyici ilişkilerde küçümseme, sözel sataşma, kolayca öfkelenebilme gibi özellikler vardır (Batıgün ve Şahin, 2009; Şahin, Batıgün ve Koç, 2011; Şahin, Batıgün ve Uzun, 2011). Dolayısıyla, besleyici ilişki tarzı karşılıklı anlaşmaya katkıda bulunarak kişilerarası ilişkilere olumlu katkı yapma potansiyeline sahipken, ketleyici ilişki tarzı sağlıklı ve doyurucu bir ilişki kurmayı ve sürdürmeyi güçleştirmektedir (Greenwald, 1999). Ek olarak, olumsuz kişilerarası tarz tek başına yıkıcı sonuçlarla ilişkili olabileceği gibi, bireyin diğerlerinden edineceği sosyal desteğe de olumsuz yönde etki edebilme potansiyeli taşımaktadır. Bu çalışmada da ketleyici tarzın aile, arkadaş ve özel biri alanlarından edinilen sosyal destek düzeyiyle negatif yönde ilişki gösterdiği bulunmuştur.

4.3. Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği ile Genel Psikolojik Sağlık Arasındaki İlişkide Aracı Değişkenlerin Rolü

Çalışmanın bulgularında görüldüğü gibi, ebeveynin duygusal erişilebilirliği yalnızca çocukluk döneminde değil, bireyi ergenlik ve yetişkinlik döneminde de çeşitli yönlerden etkileme potansiyeline sahip bir olgudur. Giriş bölümünde özetlendiği ve bu çalışmanın bulgularında da görüldüğü üzere, ebeveynin duygusal erişilebilirliği ile genel psikolojik sağlık arasında bir ilişki var gözükmemektedir. Bu çalışmada, ebeveyn duygusal erişilebilirliği ile genel psikolojik sağlık arasındaki ilişkide araştırmadaki temel değişkenler olan duygu düzenleme güçlüğü, kişilerarası ilişki tarzları ve sosyal desteğin aracı etkisi hem ayrı ayrı değişkenler olarak alt boyutlarıyla hem de değişkenlerin hepsinin analize dâhil edilmesiyle bir bütün olarak değerlendirilmiştir. Çalışmanın bu bölümünde, incelenen bu değişkenlerin aracı rollerine ilişkin bulgular tartışılacaktır.

4.3.1. Ebeveynin Duygusal Erişilebilirliği ile Genel Psikolojik Sağlık Arasındaki İlişkide Duygu Düzenleme Güçlüğü'nün Aracı Rolü

Duygu düzenleme güçlüğü'nün anne ve babanın duygusal erişilebilirliği ile genel psikolojik sağlık arasındaki ilişkide aracı rolü Preacher ve Hayes (2008) tarafından öne sürülen Bootstrap yöntemi ile değerlendirilmiştir. Analizlerin sonuçlarına göre, hem anne hem de babanın duygusal erişilebilirliği ile genel psikolojik sağlık arasındaki ilişkide duygu düzenleme güçlüğü'nü oluşturan altı aracı değişkenin

toplam dolaylı etkisi anlamlıdır. Ek olarak, “Açıklık”, “Strateji”, “Dürtü Kontrolü” ve “Amaçlar” değişkenleri kısmi aracı etki göstermektedir.

İlgili yazında doğrudan bu ilişkiyi ele alan bir çalışmaya rastlanmamasına rağmen Eisenberg ve arkadaşlarının (2005) ergen örnekleminde gerçekleştirdikleri bir çalışmada, annenin sıcak ve samimi davranma eğilimi ile ergenin dışsallaştırılmış davranış problemleri arasında duygu düzenlemenin aracı rolü olduğu bulunmuştur. Bir başka çalışmada da (Eisenberg, Cumberland ve Spinrad, 1998), ebeveynleri kabul edici ve destekleyici şekilde tepki verdiğinde çocukların daha yapıcı duygu düzenleme becerileri geliştirdiği bulunmuştur. Bir başka çalışmada ise (Cummings ve Davies, 1996), olumsuz aile ortamında yetişen çocukların olumlu ve destekleyici aile ortamında yetişen çocuklara kıyasla duygusal anlamda daha tepkisel davrandıkları ve duygu düzenlemede güçlükler yaşadıkları belirtilmiştir. Marganska, Gallagher ve Miranda'nın (2013) yetişkin örnekleminde gerçekleştirdikleri bir çalışmalarında da, etkili duygu düzenleme stratejisi oluşturmadaki güçlüğü, güvenli bağlanma ile hem depresyon hem de yaygın anksiyete bozukluğu arasında aracı rol oynadığı, dürtüsel davranışları kontrol etmede güçlüğü, güvensiz bağlanma tarzları ve yaygın anksiyete bozukluğu arasındaki ilişkide aracı etki gösterdiği belirtilmiştir.

Ebeveyn duygusal erişilebilirliği temelinde, ebeveyne ait tepkilere, duyarlılığa ve duygusal katılıma odaklanmaktadır (Biringen, 2000). Duygusal erişilebilirlik bileşeni olan duyarlılıkta etkili etkileşim ve uzlaşma önemli görülmektedir (Biringen, 2000). Buna ek olarak, duyarlılığın kritik noktasını da uygun duygusal ifade ve duyguların kontrolünün oluşturduğu söylenmektedir (Biringen, Robinson ve Emde, 1998; Easterbrooks ve Biringen, 2005). Dolayısıyla, uygun duygusal ifade ve duyguların

kontrolü, temelde duygu düzenleme ve daha özeldede dürtü kontrolü ile ilişkili olabilir. Bu düşünceyi destekler şekilde, ebeveynin duygu düzenlemesini akla getiren bu özellikler, ebeveyn duygu düzenlemesi ile çocuğun duygu düzenlemesi arasında benzerlikler olduğunu gösteren araştırma bulguları ile desteklenebilir. Örneğin, Bariola, Hughes, Gullone'un (2012) gerçekleştirdikleri çalışmada, annelerin kullandıkları duygu düzenleme stratejileri ile çocukların kullandıkları stratejilerin ilişkili olduğu bulunmuştur.

Bir başka duygusal erişilebilirlik bileşeni olan düşmanca olmama/düşmanca duygular ise, ebeveynin gerektiğinde ve duruma uygun olduğunda saldırgan dürtülerini kontrol ederek öfkesini uygun ve kontrollü bir şekilde ifade etmesini içermektedir (Biringen, Robinson ve Emde, 1998; Easterbrooks ve Biringen, 2005). Düşmanca olmayan ebeveyn sakin ve kontrollü olmakta, duygu düzenlemesi bağlama uygun ve çocuğu da göz önünde bulundurur nitelik göstermektedir (Biringen, Robinson ve Emde, 1998; Easterbrooks ve Biringen, 2005). Bu nokta da yine, duygu düzenleme güçlüğünün alt boyutlarından olan dürtü kontrolünü akla getirmektedir.

Yukarıda belirtilen bu noktalar, çocuğun ebeveynin duygu düzenlemesine yönelik bu işaretlerini içselleştirebileceği ve model alma yoluyla bunları öğrenebileceğini düşündürmektedir. Bu noktada, kısmi aracı etkisi olan değişkenlere bakıldığında (açıklık, dürtü kontrolü, strateji ve amaçlar) bu değişkenlerin davranışsal bileşenleri olduğu görülmektedir. İçsel süreçleri akla getiren duygu düzenleme güçlüğü değişkenlerinin (farkındalık ve kabul) bağımsız aracı etkilerinin anlamsız olması ve anlamlı aracı etkisi bulunan değişkenlerin yukarıda belirtilen bu ortak noktası,

çocuğun dışsal bileşenleri olan bu değişkenleri model alma yoluyla öğreniyor olması ihtimalini kuvvetlendirmektedir.

Çalışmada duygu düzenlemenin aracı etkisine işaret eden bulgular hem anne hem de babanın duygusal erişilebilirliği ile genel psikolojik sağlık arasındaki ilişkide aynı duygu düzenleme güçlüğü alt boyutlarının anlamlı aracı etkisi olduğunu göstermektedir. İlgili yazında, babaların duygu düzenlemeye etkisini ele alan az sayıda çalışma bulunmaktadır. Örneğin, bir çalışmada (Forehand ve Nousaiainen, 1993), babanın duygusal erişilebilirliğinin kız çocuklarında içselleştirilmiş davranış problemleriyle ve yetersiz baba kabulü ve yakınlığının katılımcıların dışsallaştırılmış davranış problemleriyle ilişkili olduğu bulunmuştur. McDowell ve arkadaşlarının (2002) gerçekleştirdikleri bir çalışmada, anne ile ilişkili değişkenlerin baba ile ilişkili değişkenlere kıyasla çocuğun duygu düzenlemesi ile daha güçlü ilişki gösterdiği bulunmuştur. White ve Renk'in (2012) hem anne hem de babanın daha yüksek ebeveyn duygusal erişilebilirliği ve sıcaklığının ve anne ve babanın duygusal desteğinin daha düşük düzeyde dışsallaştırılmış davranış problemleriyle ilişkili olduğu bulunmuştur. Bu bilgiler, değişen nitelik ve düzeylerdeki etkilerine rağmen her iki ebeveynin çocukla kurduğu etkileşimin duygu düzenleme üzerinde etkisi bulunduğu işaret etmektedir.

4.3.2. Ebeveynin Duygusal Erişilebilirliği ile Genel Psikolojik Sağlık Arasındaki İlişkide Kişilerarası İlişki Tarzlarının Aracı Rolü

Kişilerarası ilişki tarzlarının anne ve babanın duygusal erişilebilirliği ile genel psikolojik sağlık arasındaki ilişkide aracı rolünü değerlendirmek amacıyla gerçekleştirilen analiz sonucunda, kişilerarası ilişki tarzlarını oluşturan iki alt boyutun toplam aracı etkisi anlamlı olduğu ve ek olarak, besleyici tarz değişkeninin kısmi aracı etki gösterdiği bulunmuştur.

İlgili yazında doğrudan bu ilişkiyi ele alan çalışmaya rastlanmamasına rağmen söz konusu bu ilişki ebeveyn duygusal erişilebilirliğine temel oluşturan bağlanma kuramı ve içsel çalışan modeller çerçevesinde değerlendirilebilir. Bağlanma kuramına göre, bakım veren-çocuk arasındaki ilişkinin güven verici, kabul edici tarzda ve tutarlı olması, bu ilişkinin çocuğun ihtiyaçlarını karşılaması; çocuğun, kendini değerli ve önemli hissetmesine, “olumlu benlik” algısı geliştirmesine ve başkalarını da güvenilir, ulaşılır, tutarlı ve destekleyici olarak algılaması ile “olumlu diğerleri” modellerini geliştirmesine yol açar. Temel bakım verenin reddedici tutumu, bakım konusunda ihmalkâr davranması söz konusu olduğunda ise çocuk kendisine yönelik değersiz ve sevilmez olduğuna ilişkin olumsuz benlik modeli geliştirmekte ve başkalarını güvenilmez, tutarsız, soğuk olarak algılayıp “olumsuz diğerleri” modeli oluşturmaktadır (Bowlby, 1969, 1973, 1988; akt., Main,1990). Erken dönem ebeveyn çocuk etkileşimlerine dayanan ve bu dönemde oluşturulan zihinsel temsillerin bireyin daha sonraki dönemlerde kurduğu kişilerarası ilişkilere etki ettiğini öne süren bağlanma kuramı yalnızca çocukluk dönemi ile sınırlı değildir. Yetişkinlik dönemindeki bağlanma nitelikleri de ebeveyn-çocuk etkileşimleri ile kişilerarası

ilişkiler arasındaki ilişkiye açıklama getirmektedir. Bağlanma tarzları ile kişilerarası ilişkiler arasındaki ilişki çeşitli çalışmalarda ele alınmıştır (Cooper, Shaver ve Collins, 1998; Kobak ve ark., 1993; Kobak ve Sceery,1988; Mikulincer, Florian, ve Tolmacz,1990; Simpson, Rholes ve Nelligan,1992). Bu çalışmalarda, güvenli bağlanma tarzı geliştiren ergen ve yetişkinlerin, yüksek benlik saygına sahip oldukları, ilişkilerde karşılıklı etkileşime girdikleri, daha az kaygılı ve stresli olduklarını belirttikleri, daha az düşmanca duygular besledikleri, olumsuz duygular ile daha yapıcı şekilde başedebildikleri; kaygılı/kararsız bağlanma tarzı olan bireylerin, sürekli öfke ve anksiyete duyguları yaşadıkları, kendilerine daha az güven duydukları, reddedilme ve terk edilmeye daha duyarlı oldukları, kaçınan bağlanma tarzı geliştiren bireylerin ise, sevgi ve sürekli ilişkilere daha az inanç duydukları, yakınlıktan kaçınıldığı için duygulara daha az önem veren, uzun süreli duygusal ilişkilerden kaçınan ve sosyal becerileri düşük, öfkeli ve stresli, ancak bunu inkâr etmeyi ya da olumsuz duyguları bastırmayı öğrenmiş bireyler oldukları sonuçları elde edilmiştir.

Yukarıda belirtilen bağlanma tarzlarının yanı sıra, bireylerin, kendilerine ve diğerlerine yönelik zihinsel temsillerinin yalnızca çocukluk dönemindeki etkileşimlerden değil aynı zamanda mevcut ebeveyn-çocuk ilişkisinden de kaynaklanabileceği, bu temsillerin mevcut ebeveyn-çocuk ilişkisinin nitelikleri ile güçlü bir ilişki gösterdiği ve dolayısıyla şu andaki anne-baba-çocuk ilişkilerinin de zihinsel temsillere etki edebileceği belirtilmiştir (Allen ve ark., 2007).

Dolayısıyla, ebeveynin duygusal erişilebilirliği ile psikolojik sağlık arasındaki ilişkide kişilerarası ilişki tarzlarının aracı etkisinin yazın bulgularıyla tutarlı olduğu

düşünülmektedir. Ebeveynlerle kurulan ve sürdürülen ilişkilerin niteliği bireyin kendisine ve diğerlerine yönelik algısına etki etmektedir. Bu noktadan hareketle, duygusal olarak erişilebilir ebeveynlerle sürdürülen ilişkiler, bireyin diğerlerine yönelik algısını olumlu yönde etkilemekte ve diğerlerinin erişilebilir, yardımsever olduğuna yönelik olumlu zihinsel temsiller aracılığıyla yakınlık kurma, uyumlu ilişkiler geliştirmesine katkıda bulunmaktadır. Bu durum, bireyin algıladığı sosyal desteği olumlu yönde etkiliyor hem olumsuz yaşam olaylarında tampon görevi gören sosyal desteğin işlevini arttırıyor hem de kişilerarası ilişkilerde güçlük yaşanmasını minimize ederek psikolojik belirti geliştirme olasılığını düşürüyor olabilir. Bu açıklamalara ek olarak, Şahin, Durak ve Yasak'ın (1994) gerçekleştirdikleri bir çalışmada, kişilerarası ilişkiler konusunda kadınların besleyici tarzı, erkeklerin ise ketleyici tarzı daha sık kullandıkları belirtilmiştir. Çalışmada kullanılan Kişilerarası İlişki Tarzları Ölçeği'nin maddelerine bakıldığında, besleyici tarz alt boyutuna giren maddelerin (örneğin, “Kendi istek ve ihtiyaçlarımı karşımdakine açıkça belli ederim”, “Düşüncelerim diğer kişilerininki ile uyduğunda bunu açıkça belli ederim”) kadın cinsiyet rollerini yansıtabileceği, ketleyici tarz alt boyutuna giren maddelerin ise (örneğin, “İnsanlara sözle sataşmayı severim”, “Kendimi kolayca kaybedip öfkelenirim”) erkek cinsiyet rolleri ile daha uyumlu olabileceği belirtilmektedir (Batıgün, 2008).

Bu çalışma örneklemindeki cinsiyet oranına bakıldığında, kadın katılımcı sayısının erkek katılımcı sayısının iki katına yakın olduğu görülmektedir. Dolayısıyla, cinsiyet oranlarındaki bu fark ile birlikte yukarıda belirtildiği gibi kadın katılımcıların besleyici tarzı daha sık kullanma eğiliminde olmaları, analiz bulgularında yalnızca

besleyici tarzın anlamlı aracı etkide bulunması sonucunun doğmasında rol oynamış olabilir.

4.3.3. Ebeveynin Duygusal Erişilebilirliği ile Genel Psikolojik Sağlık Arasındaki İlişkide Sosyal Desteğin Aracı Rolü

Algılanan çok boyutlu sosyal desteğin, anne ve babanın duygusal erişilebilirliği ile genel psikolojik sağlık arasındaki ilişkide aracı rolünü değerlendirmek amacıyla gerçekleştirilen analiz sonucunda, sosyal desteğin tam aracı etkisi olduğu, ek olarak, aile ve arkadaş desteği alt boyutlarının anlamlı tam aracı etki gösterdiği bulunmuştur.

Çalışmanın giriş bölümünde özetlendiği gibi, yetişkinlik döneminde aile desteğine duyulan ihtiyacın azaldığı söylenmesine rağmen (Allen ve Land, 1999), ebeveyn-çocuk arasındaki ilişkinin tamamen “önemsiz” hâle geldiği söylenemez. Sosyal, bilişsel ve duygusal alanlarda kazanılan özerklik ve özerk hareket edebilme becerisi yalnızlık ya da ebeveynlerden uzaklaşmayı değil, ebeveynlerle değişen yapıda ve karşılıklılığa dayanan bir ilişkiye geçilmesini sağlamaktadır (Allen ve ark., 1994). Araştırmalar (Millward, 1998; Vassalo, Smart ve Price-Robertson, 2009; Veevers ve Mitchell, 1998), yetişkin dönemde olanların ebeveynlerinden duygusal destek edinmeye devam ettiklerini, ebeveynlerine hâlâ bağlılık gösterdiklerini, ebeveynlerin katkılarına ve desteklerine önem verdiklerini ortaya koymaktadır.

Daha büyük çocuklarda artan fiziksel ve zihinsel kapasite ile fiziksel yakınlığın gerekliliği azalmasına rağmen, bağlanma figürlerinin erişilebilirliğinin sürmesi, bağlanma sisteminin bir hedefi olarak varsayılmaktadır (Bowlby, 197). Bu nedenle, bağlanma davranışının sıklığı ve yoğunluğu yaşla birlikte azalmasına rağmen,

bağlanmanın niteliğinin, ilk ergenlikten sonraki dönemlere kadar sabit kaldığı kabul edilmektedir (Bowlby, 1973). Dolayısıyla, ebeveynlerin güvenlik temeli işlevini sürdürdükleri ve daha ileri dönemlerde de duygusal erişilebilirliğin öneminin sürdüğü düşünülmektedir.

Ebeveyn desteğinin yanı sıra, ergenlikten itibaren başlayan süreçte, bireyin kurduğu yakın ilişkilerin niteliği değişmekte, bu dönemdeki ilişkiler karşılıklı paylaşımın ve derinliğin arttığı niteliklere bürünmektedir. Önem kazanmaya başlayan arkadaş desteği ve önemini koruyan aile desteğinin psikolojik sağlığa olumlu etkisi pek çok çalışmada gösterilmiştir (örn., Cole ve McPherson, 1993; Garrison ve ark., 1990; Herman-Stahl ve Peterson, 1999; Laible, Carlo ve Raffaelli, 2000; Lewinsohn ve ark., 1994; Matud ve ark., 2003; Windle, 1991).

Çok yönlü bir kavram olan sosyal destek, bireyin çevresinden gördüğü ilgi, sevgi, takdir, saygı ve güven ile birlikte bilgi edinme ve maddi yardım gibi sosyal, psikolojik ve ekonomik nitelikli destek olarak tanımlanabilir (Robertson, 1988). Literatürde sosyal desteğin bireye çeşitli açılardan katkı sağladığı söylenmektedir. Baron ve arkadaşları (1990), sosyal desteğin bağlılık gereksiniminin doyurulması, kimlik duygusunun korunması ve güçlendirilmesi, kendine güvenin artması yönünden katkılar sağladığını belirtmiştir. Bu kazanımların yanı sıra, sosyal destek ile psikolojik sağlık arasındaki ilişkiye yönelik bir model Cohen ve Wills (1985) tarafından ortaya konmuştur. Cohen ve Wills'in (1985) öne sürdüğü tampon etki modeline göre sosyal destek, stres verici yaşam olaylarının birey üzerinde oluşturduğu zararı azaltarak ya da dengeleyerek işlev görmekte ve psikolojik sağlığı korumaktır. Stres verici yaşam olaylarının varlığı durumunda sosyal destek, bireyin

uyum sağlamasını ve bu zorlu koşullarla başa çıkmasını kolaylaştırmakta, stresin olumsuz etkilerine karşı bir tampon görevi görmektedir.

4.4.4. Ebeveynin Duygusal Erişilebilirliği ile Genel Psikolojik Sağlık Arasındaki İlişkide Duygu Düzenleme Güçlüğü, Kişilerarası İlişki Tarzları ve Sosyal Desteğin Aracı Rolü

Yukarıda alt boyutlarıyla ele alınan değişkenlerin toplam puanlarının, annenin ve babanın duygusal erişilebilirliği ile genel psikolojik sağlık arasındaki ilişkideki aracı etkileri bir bütün olarak değerlendirilme amacıyla analize alınmıştır. Analiz sonucuna göre, duygu düzenleme güçlüğünün, kişilerarası ilişki tarzlarının ve çok boyutlu algılanan sosyal desteğin annenin duygusal erişilebilirliği ile genel psikolojik sağlık arasındaki ilişkide tam aracı, babanın duygusal erişilebilirliği ile genel psikolojik sağlık arasındaki ilişkide “kısmi aracı” etki gösterdiği görülmüştür. Ebeveynlerin cinsiyetleri açısından aracılık etkisinin farklılaşması sonucuna yönelik açıklama getirilmeye çalışılacak olursa, anneye kıyasla babaların çocuklarla daha az vakit geçirme eğiliminde olduğukları söylenmektedir (rn., Renk ve ark., 2003). Buna ek olarak, annelerin babalara kıyasla, çocuklarıyla daha yakın ilişki kurma, daha destekleyici ve sıcak ilişkiler geliştirme eğiliminde oldukları belirtilmektedir (Holmbeck ve ark., 1995; akt., McKinney ve Renk, 2008). Anne ve babaların çocuklarla kurdukları ilişkilerdeki bu fark ayrıca, çocukların cinsiyetinden de bağımsız gözükmektedir. Örneğin, bir çalışmada, erkek çocukların babalarına kıyasla annelerini daha sıcak algıladıkları ve anneleriyle daha açık iletişim kurdukları, babalarını ise daha az vakit geçirdikleri ‘tavsiye veren’ bir figür olarak algıladıkları

bulunmuştur (Holmbeck ve ark., 1995; akt., McKinney ve Renk, 2008). Kız çocukların ise, annelerini sıcak ve eşit ilişki sağlayan, babalarını ise daha az zaman geçirdikleri, otorite konumunda bir kimse olarak algıladıkları belirtilmiştir.

Bağlanma sisteminin bir gereği olarak yalnızca bebeklik ve çocukluk döneminde değil, gelişimin daha ileri aşamalarında da güvenlik temeli işlevini sürdüren ebeveynler, bunu duygusal erişilebilirlik aracılığıyla devam ettiriyor olabilirler. Bu bağlamda, duygusal erişilebilirlik ile psikolojik sağlık arasındaki ilişkide aracı değişkenlerin rolünün önem kazandığı ve psikolojik belirtilerin ortaya çıkışı ve sürdürülmesinde daha fazla bilgi sağlayacağı düşünülmektedir.

Yukarıda belirtilen bilgi ve bulgular, ele alınan bu değişkenlerin psikolojik sağlık açısından önemli etkileri olduğunu ortaya koymaktadır. Söz konusu değişkenlerin aracı etkilerine bütüncül olarak bakıldığında, bu değişkenlerin bir bütün olarak ele alınmanın yararlı olacağı düşünülmektedir.

Toplumsal bir varlık olan insan, yaşamının hemen her evresinde diğerleriyle ilişki kurma ve bu ilişkileri sürdürme eğilimindedir. Dolayısıyla bu süreçte, bireyin kullandığı kişilerarası ilişki tarzının niteliği hem kurulan ilişkiler temelinde hem de bu ilişkilerden hareketle psikolojik sağlık açısından olumlu ve olumsuz etkilere sahiptir. Etkileşimlerde ağırlıklı olarak kullanılan tarz birey için çeşitli yönlerden besleyici ya da bu ilişkilerden edineceğini kazanımı engelleyici yönde olacaktır. Bu durumun, sosyal ağların niteliği ve niceliğine etki ederek psikolojik sağlığa doğrudan ya da dolaylı olarak etki etme potansiyeli taşıyacağı düşünülebilir. Buna ek olarak, duyguların, bireyin çevre ile olan ilişkisini başlatma, bu ilişkiyi sürdürme ve bu ilişkide değişiklikler, düzenlemeler yapma ve bu ilişkileri sonlandırmada çeşitli

etkilerde bulunması (Campos ve ark., 1994) ve duygu düzenleme becerisinin de davranışsal ve psikolojik yanıtları hazırlama işlevi (Werner ve Gross, 2010) ile psikolojik belirtilerdeki rolü göz önüne alındığında, kişilerarası ilişki tarzı, sosyal destek ve duygu düzenleme becerisinin birlikte aracı etkisinin değerlendirilmesinin önemli olduğu düşünülmektedir.

4.5. Araştırmanın Sonuçları

Araştırmanın amaçları çerçevesinde yanıt aranan sorulara yönelik bulgular şöyledir:

1. Her iki ebeveynin duygusal erişilebilirliği ile kişilerarası ilişkilerde olumlu tarz ve algılanan çok boyutlu destek pozitif yönde, duygu düzenleme güçlüğü ve genel psikolojik belirtiler negatif yönde anlamlı ilişki göstermektedir.
2. Katılımcıların genel psikolojik sağlıklarını yordayan değişkenler yaş, anne-baba ilişkisinin niteliği, kardeşte bedensel rahatsızlık öyküsü, annede bedensel rahatsızlık öyküsü, annenin duygusal erişilebilirliği, Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği'nin strateji, dürtü kontrolü, açıklık, amaçlar alt boyutları, Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği'nin aile desteği alt boyutu ve son olarak da Kişilerarası İlişki Tarzları Ölçeği'nin ketleyici tarz alt boyutudur.
3. Her iki ebeveynin duygusal erişilebilirliği ile genel psikolojik sağlık arasındaki ilişkide Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği'nin "Açıklık", "Strateji", "Dürtü Kontrolü" ve "Amaçlar" alt boyutlarının, Kişilerarası İlişki Tarzları Ölçeği'nin "Besleyici Tarz" alt boyutunun kısmi aracı; Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği'nin "Aile" ve "Arkadaş" desteği alt

boyutlarının tam aracı etkisi vardır. Ayrıca, duygu düzenleme güçlüğü, kişilerarası ilişki tarzları ve çok boyutlu algılanan sosyal destek, annenin duygusal erişilebilirliği ile genel psikolojik sağlık arasındaki ilişkide tam aracı, babanın duygusal erişilebilirliği ile genel psikolojik sağlık arasındaki ilişkide kısmi aracı etki göstermektedir.

4.6. Çalışmanın Klinik Doğurguları

Gerçekleştirilen bu çalışmada elde edilen bulgular, ebeveynlerin duygusal erişilebilirliğinin yetişkin dönemdeki bireylerde duygu düzenleme güçlüğü, kişilerarası ilişki tarzları, sosyal destek ve psikolojik sağlık ile ilişkili olduğunu göstermektedir. Ayrıca, ebeveynlerin duygusal erişilebilirliği ile psikolojik belirtiler ilişkisinde duygu düzenleme güçlüğü, kişilerarası ilişki tarzlarının ve sosyal desteğin aracı etkisi olduğunu ortaya koymaktadır.

Bu bulgular ışığında bakıldığında, ruh sağlığı alanında çalışan profesyonellerin psikolojik belirtileri ele alırken ebeveynlerin duygusal erişilebilirliğini de değerlendirmeleri önemli olabilir. Ayrıca, çalışmadan elde edilen bulgular, aile ile gerçekleştirilen ruh sağlığı çalışmalarında ebeveynlerin gösterdiği duygusal bakım ve desteği arttırmaya ilişkin davranışsal uygulamalara veri sağlayabilir ve bu alanda gerçekleştirilecek programlar psikopatoloji oluşum riskini azaltabilir. Bunlara ek olarak, aracı değişken analizinden elde edilen bulgular, ebeveynleriyle olumsuz yaşantıları olan bireylerle çalışan profesyonellerin, psikolojik sağlığı ele alırken bu kişilerin sosyal destek ağlarını, sürdürdükleri ilişkilerde kullandıkları tarzları ve

duygu düzenleme becerilerini de dikkate almalarının yararlı olacağını düşündürmektedir.

Yazında, psikolojik sağlık ve psikolojik sağlık ile ilişkili olabilecek değişkenlerin ebeveyn temelinde gerçekleştirildiği çalışmaların sıklıkla anne ve annenin nitelikleri doğrultusunda ele alındığı görülmektedir. Bu çalışmada elde edilen hemen hemen tüm bulgular hem anne hem de babanın duygusal erişilebilirliğinin değişkenlerle benzer yönde anlamlı ilişki gösterdiğini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla, ruh sağlığı alanında çalışan profesyonellerin baba ile ilgili nitelikleri de göz önünde bulundurmalarının faydalı olacağı düşünülmektedir.

4.7. Sınırlılıklar ve Öneriler

Bu çalışmada, yetişkin örnekleminde duygusal erişilebilirlik gibi belirli bir ebeveyn niteliğinin değerlendirmesi amaçlanmıştır. Ülkemizde, ebeveyn duygusal erişilebilirliğini doğrudan ölçen bir değerlendirme aracı olmaması nedeniyle Lum ve Phares'in 2005 yılında geliştirdikleri ve orijinal ismi "Lum Emotional Availability of Parents" olan değerlendirme aracının kullanılmasına karar verilmiştir. Ancak, ebeveyn nitelikleri ve davranışlarının toplumlara göre farklılaşabileceği göz önüne alındığında bu alanda kültüre özgü ölçüm aracının geliştirilmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir. Çalışma kapsamında Türkçe'ye çevrilerek kullanılan söz konusu ölçüm aracının geçerlik-güvenirlik analizlerinin yine bu araştırma örnekleminde gerçekleştirilmesi, çalışmanın bir sınırlılığı olarak göze çarpmaktadır. Ayrıca, bu çalışmanın kesitsel bir çalışma olması konuya ilişkin neden-sonuç ilişkisi ve daha detaylı bilgi ediniminin önünde bir engel olarak görülmektedir. Dolayısıyla, bu

alandaki gerçekleştirilecek boylamsal çalışmaların bu sınırlılığın önüne geçilmesinde katkısı olacaktır. Ayrıca, bu çalışmada katılımcıların yaş açısından heterojen bir görünüm sergilemesi ve bunun gelişimsel sonuçlar açısından farklılık doğuruyor olması, ileride gerçekleştirilecek çalışmaların daha homojen gruplarda gerçekleştirilmenin iyi olacağını düşündürmektedir.

Çalışmanın bir başka sınırlılığı, ebeveynin duygusal erişilebilirliğini değerlendirme amaçlı kullanılan ölçüm aracının özbildirime dayanması ve temelde ebeveyn nitelikleriyle ilgili sorulardan oluşmasının “daha olumlu gösterme” anlamında yanlılık potansiyeli barındırabileceği ve bireylerin “doğru” yanıt vermesinin önünde bir engel teşkil edebileceğidir. Bu nedenle, özbildirime dayanan ölçüm araçlarının kullanımına ek olarak, aile ile gerçekleştirilecek çalışmalarda görgül araştırmaların kullanımının faydalı olacağı düşünülmektedir.

İlgili yazında çalışmalar sıklıkla anne ve bir bütün olarak aile temelinde gerçekleşmektedir. Bir bütün olarak bu çalışmanın sonuçlarına bakıldığında, bir sistem olarak büyük öneme sahip ailenin olası etkilerinin değerlendirilmesi amaçlanırken annenin yanı sıra babayı da odak noktası yapacak çalışmalara gereksinim olduğu düşünülmektedir. Ek olarak, babanın duygusal erişilebilirliği ile psikolojik sağlık arasındaki ilişkide duygu düzenleme güçlüğü, kişilerarası ilişki tarzları ve sosyal desteğin kısmi aracı etki göstermesi, baba-ocuk-psikolojik sağlık ilişkisinin açıklanmasında anne-ocuk-psikolojik sağlık ilişkisine kıyasla farklı mekanizma ve değişkenlerin rol oynayabileceğini, dolayısıyla bu konuda yapılacak çalışmalara ihtiyaç olduğunu göstermektedir.

ÖZET

Bu çalışmada ebeveyn duygusal erişilebilirliğinin duygu düzenleme gücüğü, kişilerarası ilişki tarzları, sosyal destek ve genel psikolojik sağlık ile ilişkisi incelenmiştir. Ayrıca, ebeveyn duygusal erişilebilirliği ile genel psikolojik sağlık arasındaki ilişkide duygu düzenleme gücüğü, kişilerarası ilişki tarzları ve çok boyutlu algılanan sosyal desteğin aracı rolünün olup olmadığı sorusuna yanıt aranmıştır. Çalışma örneklemini kartopu örnekleme yoluyla ulaşılmış ebeveynleriyle yaşayan 16-45 yaş arası 483 yetişkin oluşturmuştur. Çalışmada katılımcıların ebeveyn duygusal erişilebilirliklerini değerlendirmek amacıyla Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği Ölçeği (LEAP), duygu düzenleme gücüğünü değerlendirmek için Duygu Düzenleme Gücüğü Ölçeği (DDGÖ), kişilerarası ilişki tarzlarını değerlendirmek için Kişilerarası İlişki Tarzları Ölçeği (KİTÖ), sosyal desteği değerlendirmek için Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (ÇBASDÖ) ve genel psikolojik sağlığı değerlendirmek için Kısa Semptom Envanteri (KSE) kullanılmıştır. Araştırma soruları çerçevesinde elde edilen bulgular tüm temel değişkenlerin (ebeveyn duygusal erişilebilirliği, duygu düzenleme gücüğü, kişilerarası ilişki tarzları, çok boyutlu algılanan sosyal desteğin ve genel psikolojik sağlığın) birbirleriyle ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Genel psikolojik sağlığı yordayan değişkenleri belirlemek amacıyla yapılan regresyon analizi, yaş, anne-baba ilişkisinin niteliği, annenin bedensel rahatsızlığı, kardeşin bedensel rahatsızlığı, annenin duygusal erişilebilirliği, duygu düzenleme gücüğü alt boyutlarından strateji, dürtü kontrolü, açıklık, amaçlar, çok boyutlu sosyal destek ölçeğinin alt

boyutlarından aile desteği ve kişilerarası ilişki tarzlarından ketleyici tarz değişkenlerinin psikolojik sağlığı yordayan değişkenler olduğunu göstermiştir. Ebeveyn duygusal erişilebilirliği ile genel psikolojik sağlık arasında aracı değişkenlerin rolünü değerlendirmek için gerçekteştirilen aracı değişken analizi, anne ve baba duygusal erişilebilirliği ile genel psikolojik sağlık arasındaki ilişkide, duygu düzenleme güçlüğü alt boyutlarından açıklık, strateji, dürtü kontrolü ve amaçların; kişilerarası ilişki tarzlarından besleyici tarzın kısmi aracı; çok boyutlu algılanan sosyal desteğin alt boyutlarından aile ve arkadaş desteğinin tam aracı etkisi olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca, ebeveyn duygusal erişilebilirliği ile genel psikolojik sağlık arasındaki ilişkide duygu düzenleme güçlüğü, kişilerarası ilişki tarzları ve çok boyutlu sosyal desteğin tam aracı etkisi olduğu bulunmuştur.

Anahtar Sözcükler: ebeveyn duygusal erişilebilirliği, duygu düzenleme, kişilerarası ilişki tarzı, genel psikolojik sağlık

ABSTRACT

In this study, relationships among parental emotional availability, difficulties in emotion regulation, interpersonal styles, perceived multidimensional social support and psychological wellbeing are examined. Besides, the mediator role of emotion regulation, interpersonal styles and perceived multidimensional social support between emotional availability of parents and psychological wellbeing were examined. The sample is composed of 483 adults aged 18-45 who are living with their parents. Emotional Availability of Parents Scale (LEAP) was used to assess participants' parents emotional availability; Difficulties in Emotion Regulation Scale (DERS) was used to evaluate participants' difficulties in emotion regulation; Interpersonal Relationship Styles Inventory (IRSI) was used to assess participants' interpersonal styles; Perceived Multidimensional Social Support Scale (PMSS) was used to assess participants's social support and Brief Symptom Inventory (BSI) was used to assess participants' psychological wellbeing. The result of the study have shown that all basic variables (emotional availability of parents, difficulties in emotion regulation, interpersonal styles, social support and psychological wellbeing) were related to each others. The predictor variables of psychological wellbeing was found to be age, quality of parent's relationship, physical treatment history of sibling and mother, emotional availability of mother, dimensions of difficulties in emotion regulation including clarity, strategies, impulse control and goals, family support and positive interpersonal style. Results revealed that dimensions of difficulties in emotion regulation including clarity, strategies, impulse control and goals,

dimensions of interpersonal styles including positive style and dimensions of social support including family support mediate the relationship between both mother and father emotional availability and psychological wellbeing. Also, difficulties in emotion regulation, interpersonal styles and social support mediate the relationship between both mother and father emotional availability and psychological wellbeing.

Key Words: emotional availability of parents, difficulties in emotion regulation, interpersonal styles, psychological wellbeing

KAYNAKÇA

- Ainsworth, M.D.S., Blehar, M.C., Waters, E., ve Walss, S. (1978). *Patterns of attachment: A psychological study of the strange situation*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Ainsworth, M. D. S. (1973). Development of infant-mother attachment. *Review of child developmental research*, 3, 1-94.
- Akün, E. (süreçte). *Hatırlanan ebevyın kabul reddinin çeşitli psikopatolojilerle ilişkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Aldao, A., Nolen-Hoeksema, S., ve Schweizer, S. (2010). Emotion-regulation strategies across psychopathology: A meta-analytic review. *Clinical Psychology Review*, 30(2), 217-237.
- Allen, J. P., Porter, M., McFarland, C., McElhaney, K. B., ve Marsh, P. (2007). The relation of attachment security to adolescents' paternal and peer relationships, depression, and externalizing behavior. *Child development*, 78(4), 1222-1239.
- Allen, J. P., ve Land, D. (1999). Attachment in adolescence. *Handbook of attachment: Theory, research, and clinical applications*, 319-335.
- Allen, J. P., ve Hauser, S. T. (1996). Autonomy and relatedness in adolescent-family interactions as predictors of young adults' states of mind regarding attachment. *Development and Psychopathology*, 8, 793-810.
- Allen, J. P., Hauser, S. T., Bell, K. L., ve O'Connor, T. G. (1994). Longitudinal Assessment of Autonomy and Relatedness in Adolescent-Family Interactions as Predictors of Adolescent Ego Development and Self-Esteem. *Child development*, 65(1), 179-194.

- Amato, P. R., ve Afifi, T. D. (2006). Feeling Caught Between Parents: Adult Children's Relations With Parents and Subjective Well-Being. *Journal of Marriage and Family*, 68(1), 222-235.
- Amato, P. R., ve Sobolewski, J. M. (2001). The effects of divorce and marital discord on adult children's psychological well-being. *American Sociological Review*, 900-921
- Amerikan Psikiyatri Birliği. (2000).*DSM-IV-TR Tanı Ölçütleri: Başvuru Elkitabı* (2. baskı). (Çev. Ertuğrul Koroğlu). Ankara: Hekimler Yayın Birliği.
- Aquilino, W. S. (1996). The life course of children born to unmarried mothers: Childhood living arrangements and young adult outcomes. *Journal of Marriage and the Family*, 293-310.
- Aquilino, W. S., ve Supple, K. R. (1991). Parent-child relations and parent's satisfaction with living arrangements when adult children live at home. *Journal of Marriage and the Family*, 13-27.
- Arroyo, A., Nevárez, N., Segrin, C., ve Harwood, J. (2012). The Association between Parent and Adult Child Shyness, Social Skills, and Perceived Family Communication. *Journal of Family Communication*, 12(4), 249-264.
- Arsel, C. O., ve Batıgün, A. D. (2011). İntihar ve Cinsiyet: Cinsiyet Rollerini, İletişim Becerleri, Sosyal Destek ve Umutsuzluk Açısından Bir Değerlendirme. *Türk Psikoloji Dergisi*, 26(68), 1-10.
- Aviezer, O., Sagi-Schwartz, A., ve Koren-Karie, N. (2003). Ecological constraints on the formation of infant–mother attachment relations: When maternal sensitivity becomes ineffective. *Infant Behavior and Development*, 26(3), 285-299.
- Bariola, E., Gullone, E., ve Hughes, E. K. (2011). Child and adolescent emotion regulation: The role of parental emotion regulation and expression. *Clinical child and family psychology review*, 14(2), 198-212.

- Barlow, D. H. (2000). Unraveling the Mysteries of Anxiety and Its Disorders From the Perspective of Emotion Theory. *American Psychologist*, 55(11), 1247-1263.
- Baron, R. M., ve Kenny, D. A. (1986). The moderator-mediator variable distinction in social psychological research: Conceptual, strategic, and statistical considerations. *Journal of personality and social psychology*, 51(6), 1173-1182.
- Bartholomew, K., ve Horowitz, L, M. (1991). Attachmentstyles among young adults: a test of a four-category model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61(2),226-244.
- Batıgün, A. D., ve Kılıç, N. (2011). İnternet Bağımlılığı ile Kişilik Özellikleri, Sosyal Destek, Psikolojik Belirtiler ve Bazı Sosyo-Demografik Değişkenler Arasındaki İlişkiler. *Türk Psikoloji Dergisi*, 26(67), 1-10.
- Batıgün, A. D., ve Şahin, N. H. (2009). Kişilerarası Tarz, Öfke ve Benlik Algısı: Psikopatolojilerde Ortak Öğeler. Ankara Üniversitesi: Bilimsel Araştırma Projesi Kesin Raporu.
- Batıgün, A.D. (2008). İntihar olasılığı ve cinsiyet: İletişim becerileri, yaşamı sürdürme nedenleri, yalnızlık ve umutsuzluk açısından bir inceleme. *Türk Psikoloji Dergisi*, 23(62), 65-75.
- Baumrind, D. (1991). The influence of parenting style on adolescent competence and substance use. *The Journal of Early Adolescence*, 11(1), 56-95.
- Beardseele, W. R., Versage, E. M., ve Giadstone, T. R. (1998). Children of affectively ill parents: A review of the past 10 years. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 37(11), 1134-1141.
- Benk, A. (2006). *Üniversite öğrencilerinde mükemmeliyetçi kişilik özelliğinin psikolojik belirtilerle ilişkisi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Berenbaum, H., Raghavan, C., Le, H. N., Vernon, L. L., ve Gomez, J. J. (2003). A taxonomy of emotional disturbances. *Clinical Psychology: Science and Practice*, 10(2), 206-226.
- Bernier, A., Carlson, S. M., ve Whipple, N. (2010). From External Regulation to Self-Regulation: Early Parenting Precursors of Young Children's Executive Functioning. *Child development*, 81(1), 326-339.
- Berzonsky, M. D. (2004). Identity style, parental authority, and identity commitment. *Journal of Youth and Adolescence*, 33(3), 213-220.
- Beyers, J. M., Bates, J. E., Pettit, G. S., ve Dodge, K. A. (2003). Neighborhood structure, parenting processes, and the development of youths' externalizing behaviors: A multilevel analysis. *American journal of community psychology*, 31(1-2), 35-53.
- Biederman, J., Faraone, S. V., Hirshfeld-Becker, D. R., Friedman, D., Robin, J. A., ve Rosenbaum, J. F. (2001). Patterns of psychopathology and dysfunction in high-risk children of parents with panic disorder and major depression. *American Journal of Psychiatry*, 158(1), 49-57.
- Birditt, K. S., Fingerman, K. L., Lefkowitz, E. S., ve Dush, C. M. K. (2008). Parents perceived as peers: Filial maturity in adulthood. *Journal of Adult Development*, 15(1), 1-12.
- Biringen, Z. (2000). Emotional availability: Conceptualization and research findings. *American Journal of Orthopsychiatry*, 70(1), 104-114.
- Biringen, Z., Robinson, J.L., ve Emde, R.N. (1998). *The Emotional Availability scale (3rd ed.)*. Fort Collins: Department of Human Development and Family Studies, Colorado State University.
- Biringen, Z., ve Robinson, J. (1991). Emotional availability in mother-child interactions: a reconceptualization for research. *American Journal of Orthopsychiatry*, 61(2), 258-271.

- Biringen, Z., Robinson, J., ve Emde, R. N. (1988). *The emotional availability scales*. Unpublished manuscript. University of Colorado Health Sciences Center, Denver.
- Blazer, D., Burchett, B., Service, C., ve George, L. (1991). The association of age and depression among the elderly: An epidemiologic exploration. *Journal of Gerontology: Medical Sciences*, 46, 210–215.
- Blazer, D. G. (1982). Social support and mortality in an elderly community population. *American journal of epidemiology*, 115(5), 684-694.
- Blos, P. (1967). The second individuation process of adolescence. *The Psychoanalytic Study of the Child*, 22, 162-186.
- Booth, A., ve Amato, P. R. (2001). Parental Predivorce Relations and Offspring Postdivorce Well-Being. *Journal of Marriage and Family*, 63(1), 197-212.
- Bosco, G. L., Renk, K., Dinger, T. M., Epstein, M. K., ve Phares, V. (2003). The connections between adolescents' perceptions of parents, parental psychological symptoms, and adolescent functioning. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 24(2), 179-200.
- Bowlby, J. (1988). *A secure base*. New York: Basic Books.
- Bowlby, J. (1973). *Attachment and loss: Vol. 2. Separation: Anxiety and anger*. New York: Basic Books.
- Bowlby, J. (1969). *Attachment and loss: Vol. 1. Attachment*. New York: Basic Books.
- Bridges, L. J., Denham, S. A., ve Ganiban, J. M. (2004). Definitional issues in emotion regulation research. *Child Development*, 75(2), 340-345.
- Bronstein, P., Briones, M., Brooks, T., ve Cowan, B. (1996). Gender and family factors as predictors of late adolescent emotional expressiveness and adjustment: A longitudinal study. *Sex Roles*, 34(11-12), 739-765.

- Buhrmester, D., ve Prager, K. (1995). Patterns and functions of self-disclosure during childhood and adolescence. Rotenberg, K. J. (Ed.), (2006). *Disclosure processes in children and adolescents*. (syf. 10–56). New York: Cambridge University Press.
- Buri, J. R. (1989). Self-esteem and appraisals of parental behavior. *Journal of Adolescent Research*, 4(1), 33-49.
- Butler, E. A., Lee, T. L., ve Gross, J. J. (2007). Emotion regulation and culture: Are the social consequences of emotion suppression culture-specific. *Emotion*, 7(1), 30-48.
- Campos, J. J., Campos, R. G., ve Barrett, K. C. (1989). Emergent themes in the study of emotional development and emotion regulation. *Developmental Psychology*, 25(3), 394.
- Campos, J. J., Mumme, D. L., Kermoian, R., ve Campos, R. G. (1994). A functionalist perspective on the nature of emotion. *Monographs of the society for research in child development*, 59(2-3), 284-303.
- Cassano, M., Perry-Parrish, C., ve Zeman, J. (2007). Influence of gender on parental socialization of children's sadness regulation. *Social Development*, 16(2), 210-231.
- Cassidy, J., ve Berlin, L. J. (1994). The insecure/ambivalent pattern of attachment: Theory and research. *Child development*, 65(4), 971-991.
- Catterell, J. (1992). The relation of attachments and supports to adolescence. *Journal of Adolescence*, 17, 28-42.
- Cicchetti, D., ve Toth, S. L. (2009). The past achievements and future promises of developmental psychopathology: The coming of age of a discipline. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 50(1-2), 16-25.

- Cicchetti, D., Ackerman, B. P., ve Izard, C. E. (1995). Emotions and emotion regulation in developmental psychopathology. *Development and Psychopathology*, 7,1-10.
- Cicchetti, D. (1993). Developmental psychopathology: Reactions, reflections, projections. *Developmental Review*, 13(4), 471-502.
- Clark, T. R., ve Phares, V. (2004). Feelings in the family: Interparental conflict, anger, and expressiveness in families with older adolescents. *The Family Journal*, 12(2), 129-138.
- Clark-Lempers, D. S., Lempers, J. D., ve Ho, C. (1991). Early, middle, and late adolescents' perceptions of their relationships with significant others. *Journal of Adolescent Research*, 6(3), 296-315.
- Cohen, S., ve Wills, T. A. (1985). Stress, social support, and the buffering hypothesis. *Psychological bulletin*, 98(2), 310-357.
- Cole, P. M., Martin, S. E., ve Dennis, T. A. (2004). Emotion regulation as a scientific construct: Methodological challenges and directions for child development research. *Child development*, 75(2), 317-333.
- Cole, P. M., Michel, M. K., ve Teti, L. O. D. (1994). The development of emotion regulation and dysregulation: A clinical perspective. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 59(2-3), 73-102.
- Cole, D. A., ve McPherson, A. E. (1993). Relation of family subsystems to adolescent depression: Implementing a new family assessment strategy. *Journal of Family Psychology*, 7(1), 119-133.
- Conrad, M., ve Hammen, C. (1993). Protective and resource factors in high-and low-risk children: A comparison of children with unipolar, bipolar, medically ill, and normal mothers. *Development and Psychopathology*, 5, 593-593

- Cooper, R. M., Rowe, A. C., Penton-Voak, I. S., ve Ludwig, C. (2009). No reliable effects of emotional facial expression, adult attachment orientation, or anxiety on the allocation of visual attention in the spatial cueing paradigm. *Journal of Research in Personality, 43*, 643–652.
- Cooper, M. L., Shaver, P. R., ve Collins, N. L. (1998). Attachment styles, emotion regulation, and adjustment in adolescence. *Journal of personality and social psychology, 74*, 1380-1397.
- Cortez, V. L., ve Bugental, D. B. (1994). Children's visual avoidance of threat: A strategy associated with low social control. *Merrill-Palmer Quarterly, 40*(1), 82-97.
- Cummings, E. M., DeArth-Pendley, G., Du Rocher Schudlich, T., ve Smith, D. A. (2001). Parental depression and family functioning: Toward a process-oriented model of children's adjustment. Beach, S.R.H. (Ed.), (2001). *Marital and family process in depression: A scientific foundation for clinical practice* (syf, 89-110). Washington, DC: American Psychology Association.
- Cummings, E. M., ve Davies, P. (1996). Emotional security as a regulatory process in normal development and the development of psychopathology. *Development and Psychopathology, 8*(1), 123-139.
- Cummings, E. M., ve Davies, P. (1994). *Children and marital conflict: The impact of family dispute and resolution*. New York: Guilford Press.
- Darling, N. (2007). Ecological systems theory: The person in the center of the circles. *Research in Human Development, 4*(3-4), 203-217.
- Darling, N., & Steinberg, L. (1993). Parenting style as context: An integrative model. *Psychological bulletin, 113*, 487-487.
- Denham, S. A., Blair, K. A., DeMulder, E., Levitas, J., Sawyer, K., Auerbach–Major, S., ve Queenan, P. (2003). Preschool emotional competence: Pathway to social competence?. *Child development, 74*(1), 238-256.

- Denham, S. A., Mitchell-Copeland, J., Strandberg, K., Auerbach, S., ve Blair, K. (1997). Parental contributions to preschoolers' emotional competence: Direct and indirect effects. *Motivation and Emotion*, 21(1), 65-86.
- Derogatis, L. R. (1992). Brief Symptom Inventory (BSI): Administration, Scoring, and Procedures Manual, 2nd ed. Baltimore: Clinical Psychometric Research.
- Dominguez, M. M., ve Carton, J. S. (1997). The relationship between self-actualization and parenting style. *Journal of Social Behavior and Personality*, 12, 1093-1100.
- Doyle, A., ve Moretti, M. (2000). *Attachment to parents and adjustment in adolescence: literature review and policy implications*. Ottawa: Child and Youth Division, Health Canada.
- Easterbrooks, M., Biesecker, G., ve Lyons-Ruth, K. (2000). Infancy predictors of emotional availability in middle childhood: The roles of attachment security and maternal depressive symptomatology. *Attachment & Human Development*, 2(2), 170-187.
- Easterbrooks, M., Bureau, J. F., ve Lyons-Ruth, K. (2012). Developmental correlates and predictors of emotional availability in mother-child interaction: A longitudinal study from infancy to middle childhood. *Development and psychopathology*, 24(01), 65-78.
- Easterbrooks, M., ve Biringen, Z. (2005). The Emotional Availability Scales: Methodological refinements of the construct and clinical implications related to gender and at-risk interactions. *Infant Mental Health Journal*, 26(4), 291-294.
- Easterbrooks, M.A., ve Biringen, Z. (2000). Guest editors' introduction to the special issue: Mapping the terrain of emotional availability and attachment. *Attachment and human development*, 2(2), 123-129.
- Egeland, B., Carlson, E., ve Sroufe, L. A. (1993). Resilience as process. *Development and Psychopathology*, 5, 517-528.

- Ehring, T., Tuschen-Caffier, B., Schnülle, J., Fischer, S., ve Gross, J. J. (2010). Emotion regulation and vulnerability to depression: Spontaneous versus instructed use of emotion suppression and reappraisal. *Emotion, 10*(4), 563-572.
- Ehring, T., Fischer, S., Schnulle, J., Bosterling, A., ve Tuschen-Caffier, B. (2008). Characteristics of emotion regulation in recovereddepressed versus never depressed individuals. *Personality and Individual Differences, 44*, 1574–1584.
- Eisenberg, N., Zhou, Q., Spinrad, T. L., Valiente, C., Fabes, R. A., ve Liew, J. (2005). Relations Among Positive Parenting, Children's Effortful Control, and Externalizing Problems: A Three-Wave Longitudinal Study. *Child Development, 76*(5), 1055-1071.
- Eisenberg, N., ve Morris, A. S. (2002). Children's emotion-related regulation. *Advances in child development and behavior, 30*, 189–229.
- Eisenberg, N., Fabes, R. A., Shepard, S. A., Guthrie, I. K., Murphy, B. C., ve Reiser, M. (1999). Parental reactions to children's negative emotions: Longitudinal relations to quality of children's social functioning. *Child Development, 70*(2), 513-534.
- Eisenberg, N., Cumberland, A., ve Spinrad, T. L. (1998). Parental socialization of emotion. *Psychological Inquiry, 9*(4), 241-273.
- Elicker, J., Englund, M., ve Sroufe, L. A. (1992). Predicting peer competence and peer relationships in childhood from early parent–child relationships. Parke, R. D. ve Ladd G.W. (Ed.), *Family-peer relationships: Modes of linkage*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.
- El-Sheikh, M. (1997). Children's responses to adult–adult and mother–child arguments: The role of parental marital conflict and distress. *Journal of Family Psychology, 11*(2), 165-175.

- Eker, D., Arkar, H., ve Yaldız, H. (2001). Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği'nin Gözden Geçirilmiş Formunun Faktör Yapısı, Geçerlik ve Güvenirliği. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 12(1), 17-25
- Emery, R. E. (1999). *Marriage, divorce, and children's adjustment* (Vol. 14). SAGE Publications, Incorporated.
- Erikson, E. (1982). *The life cycle completed*. New York: Norton
- Field, T. (1994). The effects of mother's physical and emotional unavailability on emotion regulation. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 59(2-3), 208-227.
- Fivush, R., Brotman, M. A., Buckner, J. P., ve Goodman, S. H. (2000). Gender differences in parent-child emotion narratives. *Sex Roles*, 42(3-4), 233-253.
- Flett, G. L., Blankstein, K. R., ve Obertynski, M. (1996). Affect intensity, coping styles, mood regulation expectancies, and depressive symptoms. *Personality and individual differences*, 20(2), 221-228.
- Forehand, R., ve Nousiainen, S. (1993). Maternal and paternal parenting: Critical dimensions in adolescent functioning. *Journal of family Psychology*, 7(2), 213-221.
- Forsyth, B. W. C., Damour, L., Nagler, S., ve Adnopoz, J. (1996). The psychological effects of parental human immunodeficiency virus infection on uninfected children. *Archives of Pediatric and Adolescent Medicine*, 150, 1015-1020.
- Frank, S. J., Avery, C. B., ve Laman, M. S. (1988). Young adults' perceptions of their relationships with their parents: Individual differences in connectedness, competence, and emotional autonomy. *Developmental Psychology*, 24(5), 729-737.
- Furman, W., ve Simon, V. A. (1999). Cognitive representations of adolescent romantic relationships. *The development of romantic relationships in adolescence*, 75-98.

- Furman, W., ve Buhrmester, D. (1992). Age and sex differences in perceptions of networks of personal relationships. *Child development*, 63(1), 103-115.
- Garber, J., ve Flynn, C. (2001). Predictors of depressive cognitions in young adolescents. *Cognitive Therapy and Research*, 25(4), 353-376.
- Garner, P. W., ve Spears, F. M. (2000). Emotion Regulation in Low-income Preschoolers. *Social Development*, 9(2), 246-264.
- Garrison, C. Z., Jackson, K. L., Marsteller, F., McKeown, R., ve Addy, C. (1990). A longitudinal study of depressive symptomatology in young adolescents. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 29(4), 581-585.
- Gerstel, N., Riessman, C. K., ve Rosenfield, S. (1985). Explaining the symptomatology of separated and divorced women and men: The role of material conditions and social networks. *Social Forces*, 64(1), 84-101.
- Gomez, R., ve McLaren, S. (2006). The association of avoidance coping style, and perceived mother and father support with anxiety/depression among late adolescents: Applicability of resiliency models. *Personality and individual differences*, 40(6), 1165-1176.
- Graham, G., ve LaFollette, H. (1989). *Person to person*. Philadelphia: Temple University Press.
- Gratz, K. L., ve Tull, M. T. (2010). The relationship between emotion dysregulation and deliberate self-harm among inpatients with substance use disorders. *Cognitive therapy and research*, 34(6), 544-553.
- Gratz, K. L., ve Roemer, L. (2004). Multidimensional assessment of emotion regulation and dysregulation: Development, factor structure, and initial validation of the difficulties in emotion regulation scale. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 26(1), 41-54.
- Greenwald, J. (1999). *Bağımlılık mı? Bağlılık mı? Zehirleyici ilişkilerden, besleyici ilişkilere*, (Z. Yıldırımoğlu, Çev.), Ankara: Kuraldışı yayınları

- Greenwald, J. A. (1974). *Be the Person You Were Meant to be: Antidotes to Toxic Living*. Simon and Schuster. New York, Dell Publishing CO. INC.
- Grizenko, N., ve Pawliuk, N. (1994). Risk and protective factors for disruptive behavior disorders in children. *American Journal of Orthopsychiatry*, 64(4), 534-544.
- Gross, J. J., ve Thompson, R. A. (2007). Emotion regulation: Conceptual foundations. Gross J.J. (Ed.), *Handbook of emotion regulation* (syf. 3-24). New York: Guilford Press.
- Gross, J. J. (2001). Emotion regulation in adulthood: Timing is everything. *Current directions in psychological science*, 10(6), 214-219.
- Gross, J. J. (1998a). Antecedent-and response-focused emotion regulation: Divergent consequences for experience, expression, and physiology. *Journal of personality and social psychology*, 74, 224-237.
- Gross, J. J. (1998b). The emerging field of emotion regulation: An integrative review. *Review of general psychology*, 2(3), 271-299.
- Gross, J. J., ve Munoz, R. F. (1995). Emotion regulation and mental health. *Clinical Psychology: Science and Practice*, 2(2), 151-164.
- Grossmann, K. E. (1999). Old and new internal working models of attachment: The organization of feelings and language. *Attachment & Human Development*, 1(3), 253-269.
- Gullone, E., Hughes, E. K., King, N. J., ve Tonge, B. (2009). The normative development of emotion regulation strategy use in children and adolescents: A 2-year follow-up study. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 51, 567-674.
- Hankin, B. L., Abramson, L. Y., Moffitt, T. E., Silva, P. A., McGee, R., ve Angell, K. E. (1998). Development of depression from preadolescence to young adulthood: emerging gender differences in a 10-year longitudinal study. *Journal of Abnormal Psychology*, 107(1), 128-140.

- Hanson, B. S., Isacsson, S. O., Janzon, L., ve Lindell, S. E. (1989). Social network and social support influence mortality in elderly men prospective population study of "men born in 1914", Malmö, Sweden. *American Journal of Epidemiology*, 130(1), 100-111.
- Haslett, B., ve Samter, W. (1997). *Children communicating: The first 5 years*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Haase, J. E. (2004). The adolescent resilience model as a guide to interventions. *Journal of Pediatric Oncology Nursing*, 21(5), 289-299.
- Hauser, S. T., Vieyra, M. A. B., Jacobson, A. M., ve Wertlieb, D. (1985). Vulnerability and resilience in adolescence: Views from the family. *The Journal of Early Adolescence*, 5(1), 81-100.
- Hayes, S. C., Wilson, K. G., Gifford, E. V., Follette, V. M., ve Strosahl, K. (1996). Experiential avoidance and behavioral disorders: a functional dimensional approach to diagnosis and treatment. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 64(6), 1152-1168.
- Helsen, M., Vollebergh, W., ve Meeus, W. (2000). Social support from parents and friends and emotional problems in adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 29(3), 319-335.
- Herman-Stahl, M., ve Petersen, A. C. (1999). Depressive symptoms during adolescence: Direct and stress-buffering effects of coping, control beliefs, and family relationships. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 20(1), 45-62.
- Hortaçsu, N., Oral, A., ve Yasak-Gültekin, Y. (1991). Factors affecting relationships of Turkish adolescents with parents and same-sex friends. *The Journal of social psychology*, 131(3), 413-426.

- House, J. S., Robbins, C., ve Metzner, H. L. (1982). The association of social relationships and activities with mortality: prospective evidence from the Tecumseh Community Health Study. *American Journal of Epidemiology*, 116(1), 123-140.
- Hughes, E. K., Gullone, E., Dudley, A., ve Tonge, B. (2010). A case-control study of emotion regulation and school refusal in children and adolescents. *The Journal of Early Adolescence*, 30(5), 691-706.
- Hunter, F. T. ve Youniss, J. (1982). Changes in functions of three relations during adolescence. *Developmental Psychology*, 18, 806-811.
- İmamoglu, E. O. (2003). Individuation and relatedness: Not opposing but distinct and complementary. *Genetic, social, and general psychology monographs*, 129(4), 367-402.
- İmamoglu, E. O. (1998). Individualism and collectivism in a model and scale of balanced differentiation and integration. *The Journal of Psychology*, 132(1), 95-105.
- İmamoglu, E. O. (1987). An interdependence model of human development. Kağıtçıbaşı, Çiğdem (Ed.). *Growth and progress in cross-cultural psychology*, (syf. 138-145). Berwyn, PA, US: Swets North America.
- İmamoglu, S. (2008). *Genç yetişkinlikte kişilerarası ilişkilerin cinsiyet, cinsiyet rolleri ve yalnızlık algısı açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Jaffe, M., Gullone, E., ve Hughes, E. K. (2010). The roles of temperamental dispositions and perceived parenting behaviours in the use of two emotion regulation strategies in late childhood. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 31(1), 47-59.
- Jenkins, J. M., ve Smith, M. A. (1990). Factors protecting children living in disharmonious homes: Maternal reports. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 29(1), 60-69.

- Jewell, J. D., ve Stark, K. D. (2003). Comparing the family environments of adolescents with conduct disorder or depression. *Journal of Child and Family Studies*, 12(1), 77-89.
- John, O. P., ve Gross, J. J. (2004). Healthy and unhealthy emotion regulation: Personality processes, individual differences, and life span development. *Journal of personality*, 72(6), 1301-1334.
- Jouriles, E. N., Murphy, C. M., ve O'Leary, K. D. (1989). Interspousal aggression, marital discord, and child problems. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 57(3), 453-455.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). *Kültürel Psikoloji: Kültür Bağlamında İnsan ve Aile*. İstanbul: Evrim Yayınları.
- Karadayı, E. F. (1998). *İlişkili özerklik kavramı, ölçülmesi, gelişimi, toplumsal önemi, gençlere ve kültüre özgü değerlendirmeler*. Adana: Çukurova Üniversitesi Basımevi.
- Kashani, J. H., Soltys, S. M., Canfield, L. A., ve Reid, J. C. (1995). Psychiatric inpatient children's family perceptions and anger expression. *Journal of Emotional and Behavioral Disorders*, 3(1), 13-18.
- Kaufmann, D., Gesten, E., Santa Lucia, R. C., Salcedo, O., Rendina-Gobioff, G., ve Gadd, R. (2000). The relationship between parenting style and children's adjustment: The parents' perspective. *Journal of Child and Family Studies*, 9(2), 231-245.
- Kenny, M. E., ve Sirin, S. R. (2006). Parental Attachment, Self-Worth, and Depressive Symptoms Among Emerging Adults. *Journal of Counseling & Development*, 84(1), 61-71.
- Kenny, M. E., ve Donaldson, G. A. (1991). Contributions of parental attachment and family structure to the social and psychological functioning of first-year college students. *Journal of Counseling Psychology*, 38(4), 479-86.

- Kerns, K. A., Klepac, L., ve Cole, A. (1996). Peer relationships and preadolescents' perceptions of security in the child-mother relationship. *Developmental psychology*, 32(3), 457-466.
- Klimes-Dougan, B., Brand, A. E., Zahn-Waxler, C., Usher, B., Hastings, P. D., Kendziora, K., ve Garside, R. B. (2007). Parental emotion socialization in adolescence: Differences in sex, age and problem status. *Social Development*, 16(2), 326-342.
- Kobak, R. R., Cole, H. E., Ferenz-Gillies, R., Fleming, W. S., ve Gamble, W. (1993). Attachment and emotion regulation during mother-teen problem solving: A control theory analysis. *Child development*, 64(1), 231-245.
- Kobak, R. R., ve Sceery, A. (1988). Attachment in late adolescence: Working models, affect regulation, and representations of self and others. *Child Development*, 64, 135-146.
- Kopp, C. B. (1989). Regulation of distress and negative emotions: A developmental view. *Developmental Psychology*, 25(3), 343-354.
- Laible, D. J., Carlo, G., ve Raffaelli, M. (2000). The differential relations of parent and peer attachment to adolescent adjustment. *Journal of Youth and Adolescence*, 29(1), 45-59.
- Larson, R. W., Richards, M. H., Moneta, G., Holmbeck, G., ve Duckett, E. (1996). Changes in adolescents' daily interactions with their families from ages 10 to 18: Disengagement and transformation. *Developmental Psychology*, 32(4), 744-754.
- Lee, C. M., ve Gotlib, I. H. (1991). Family disruption, parental availability and child adjustment. *Advances in behavioral assessment of children and families*, 5, 171-199.
- Leondari A., ve Kiosseoglou, G. (2002). Parental psychological control and attachment in late adolescents and young adults. *Psychological reports*, 90(3), 1015-1030.

- Lewinsohn, P. M., Roberts, R. E., Seeley, J. R., Rohde, P., Gotlib, I. H., & Hops, H. (1994). Adolescent psychopathology: II. Psychosocial risk factors for depression. *Journal of abnormal psychology, 103*(2), 302-315.
- Lieberman, M., Doyle, A. B., & Markiewicz, D. (1999). Developmental patterns in security of attachment to mother and father in late childhood and early adolescence: Associations with peer relations. *Child Development, 70*(1), 202-213.
- Linehan, M. (1993). *Cognitive-behavioral treatment of borderline personality disorder*. The Guilford Press.
- Lopes, P. N., Salovey, P., Cote, S., Beers, M., ve Petty, R. E. (2005). Emotion regulation abilities and the quality of social interaction. *Emotion, 5*(1), 113-118.
- Lopes, P. N., Salovey, P., ve Straus, R. (2003). Emotional intelligence, personality, and the perceived quality of social relationships. *Personality and Individual Differences, 35*, 641–658.
- Lopez, F. G.; Watkins, C.E.; Manus, M., ve Hunton-Shoup, J. (1992). Conflictual independence, mood regulation, and generalized self-efficacy: test of a model of late-adolescent identity. *Journal of Counseling Psychology, 39*, 375–384.
- Lum, J. J., ve Phares, V. (2005). Assessing the emotional availability of parents. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment, 27*(3), 211-226.
- Maccoby, E. E. (2000). Parenting and its effects on children: On reading and misreading behavior genetics. *Annual Review of Psychology, 51*(1), 1-27.
- Main, M. (1990). Cross-cultural studies of attachment organization: Recent studies, changing methodologies and the concept of conditional strategies. *Human Development, 33*, 48–61.
- Main, M., Kaplan, N., ve Cassidy, J. (1985). Security in infancy, childhood and adulthood: A move to the level of representation.. *Monographs of the Society for Research in Child Development, 50*(1-2), 66-106.

- Marganska, A., Gallagher, M., ve Miranda, R. (2013). Adult Attachment, Emotion Dysregulation, and Symptoms of Depression and Generalized Anxiety Disorder. *American Journal of Orthopsychiatry*, 83(1), 131-141.
- Mason, C. A., Cauce, A. M., Gonzales, N., Hiraga, Y., ve Grove, K. (1994). An ecological model of externalizing behaviors in African-American adolescents: No family is an island. *Journal of Research on Adolescence*, 4(4), 639-655.
- Masten, A. S., Burt, K. B., Roisman, G. I., Obradovic, J., Long, J. D., ve Tellegen, A. (2004). Resources and resilience in the transition to adulthood: Continuity and change. *Development and psychopathology*, 16(04), 1071-1094.
- Matud, M. P., Ibanez, I., Bethencourt, J. M., Marrero, R., ve Carballeira, M. (2003). Structural gender differences in perceived social support. *Personality and Individual Differences*, 35(8), 1919-1929.
- Mauss, I. B., Levenson, R. W., McCarter, L., Wilhelm, F. H., ve Gross, J. J. (2005). The tie that binds? Coherence among emotion experience, behavior, and physiology. *Emotion*, 5(2), 175-190.
- McCarty, C. A., Zimmerman, F. J., Digiuseppe, D. L., ve Christakis, D. A. (2005). Parental emotional support and subsequent internalizing and externalizing problems among children. *Journal of Developmental & Behavioral Pediatrics*, 26(4), 267-275.
- McDowell, D. J., Kim, M., O'neil, R., ve Parke, R. D. (2002). Children's emotional regulation and social competence in middle childhood: The role of maternal and paternal interactive style. *Marriage & Family Review*, 34(3-4), 345-364.
- McKinney, C., ve Renk, K. (2008). Differential parenting between mothers and fathers implications for late adolescents. *Journal of Family Issues*, 29(6), 806-827.
- Mennin, D. S., McLaughlin, K. A., ve Flanagan, T. J. (2009). Emotion regulation deficits in generalized anxiety disorder, social anxiety disorder, and their co-occurrence. *Journal of Anxiety Disorders*, 23, 866-871.

- Mennin, D., ve Farach, F. (2007). Emotion and evolving treatments for adult psychopathology. *Clinical Psychology: Science and Practice*, 14(4), 329-352.
- Mennin, D. S., Holaway, R. M., Fresco, D. M., Moore, M. T., ve Heimberg, R. G. (2007). Delineating components of emotion and its regulation in anxiety and mood psychopathology. *Behavior Therapy*, 38, 284–302.
- Mennin, D. S., Heimberg, R. G., Turk, C. L., ve Fresco, D. M. (2005). Preliminary evidence for an emotion dysregulation model of generalized anxiety disorder. *Behaviour Research and Therapy*, 43, 1281–1310.
- Michaels, G. Y., Meese, L. A., ve Stollak, G. E. (1983). Seeing parental behavior through different eyes: Exploring the importance of person perception processes in parents and children. *Genetic Psychology Monographs*, 107, 3–60.
- Millward, C. (1998). Later life parents helping adult children. *Family Matters*, 50, 38-42.
- Mikulincer, M., Shaver, P. R., ve Pereg, D. (2003). Attachment theory and affect regulation: The dynamics, development, and cognitive consequences of attachment-related strategies. *Motivation and emotion*, 27(2), 77-102.
- Mikulincer, M. (1995). Attachment style and the mental representation of the self. *Journal of Personality and Social Psychology*, 69, 1203-1215.
- Mikulincer, M., ve Orbach, I. (1995). Attachment styles and repressive defensiveness: The accessibility and architecture of affective memories. *Journal of personality and social psychology*, 68, 917-917.
- Mikulincer, M., Florian, V., ve Tolmacz, R. (1990). Attachment styles and fear of personal death: A case study of affect regulation. *Journal of Personality and Social Psychology*, 58(2), 278–290.
- Mineka, S., ve Sutton, S. K. (1992). Cognitive biases and the emotional disorders. *Psychological Science*, 3(1), 65-69.

- Mirowsky, J., ve Ross, C. E. (1992). Age and depression. *Journal of Health and Social Behavior*, 187-205.
- Morris, A. S., Silk, J. S., Steinberg, L., Myers, S. S., ve Robinson, L. R. (2007). The role of the family context in the development of emotion regulation. *Social Development*, 16(2), 361-388.
- Morris, A. S., Silk, J. S., Steinberg, L., Sessa, F. M., Avenevoli, S., ve Essex, M. J. (2002). Temperamental vulnerability and negative parenting as interacting predictors of child adjustment. *Journal of Marriage and Family*, 64(2), 461-471.
- Muris, P., Meesters, C., ve Van den Berg, S. (2003). Internalizing and externalizing problems as correlates of self-reported attachment style and perceived parental rearing in normal adolescents. *Journal of Child and Family Studies*, 12(2), 171-183.
- Neighbors, B. D., Forehand, R., ve Bau, J. J. (1997). Interparental conflict and relations with parents as predictors of young adult functioning. *Development and Psychopathology*, 9(01), 169-187.
- Neighbors, B., Forehand, R., ve McVicar, D. (1993). Resilient adolescents and interparental conflict. *American Journal of Orthopsychiatry*, 63(3), 462-471.
- Nelson, L. J., Padilla-Walker, L. M., Christensen, K. J., Evans, C. A., ve Carroll, J. S. (2011). Parenting in emerging adulthood: An examination of parenting clusters and correlates. *Journal of youth and adolescence*, 40(6), 730-743.
- Nelson, L. J., Padilla-Walker, L. M., Carroll, J. S., Madsen, S. D., Barry, C. M., ve Badger, S. (2007). "If you want me to treat you like an adult, start acting like one!" Comparing the criteria that emerging adults and their parents have for adulthood. *Journal of Family Psychology*, 21(4), 665-674.
- O'Connor, B. P., ve Dvorak, T. (2001). Conditional associations between parental behavior and adolescent problems: A search for personality–environment interactions. *Journal of Research in Personality*, 35(1), 1-26.

- Ognibene, T. C., ve Collins, N. L. (1998). Adult attachment styles, perceived social support and coping strategies. *Journal of Social and Personal Relationships*, 15(3), 323-345.
- Okyayuz, Ü. H. (Ed.). (1999). *Sağlık psikolojisi giriş* (1.baskı). Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları
- Oliver, J. M., ve Berger, L. S. (1992). Depression, parent-offspring relationships, and cognitive vulnerability. *Journal of Social Behavior and Personality*, 7, 415-429.
- Oppenheim, D. (2012). Emotional Availability: Research Advances and Theoretical Questions. *Development and Psychopathology*, 24, 131-136.
- Oral, N. (2006) *Yeme tutum bozukluğu ile kişilerarası şemalar, bağlanma stilleri, kişilerarası ilişki tarzları ve öfke arasındaki ilişkilerin incelenmesi*. Yayımlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Orgeta, V. (2009). Specificity of age differences in emotion regulation. *Aging and Mental Health*, 13, 818–826.
- Osborne, L. N., ve Fincham, F. D. (1996). Marital conflict, parent-child relationships, and child adjustment: Does gender matter?. *Merrill-Palmer Quarterly* (1982), 48-75.
- Parke, R. D. (1996). *Fatherhood*. Harvard University Press, Cambridge, MA.
- Paterson, J. E., Field, J., ve Pryor, J. (1994). Adolescents' perceptions of their attachment relationships with their mothers, fathers, and friends. *Journal of youth and adolescence*, 23(5), 579-600.
- Pearlin, L. I., Menaghan, E. G., Lieberman, M. A., ve Mullan, J. T. (1981). The stress process. *Journal of health and social behavior*, 337-356.
- Pedersen, S., ve Revenson, T. A. (2005). Parental illness, family functioning, and adolescent well-being: A family ecology framework to guide research. *Journal of Family Psychology*, 19, 404–409.

- Phares, V., ve Renk, K. (1998). Perceptions of parents: A measure of adolescents' feelings about their parents. *Journal of Marriage and the Family*, 646-659.
- Phares, V. (1996). *Fathers and developmental psychopathology*. New York: Wiley.
- Peisah, C., Brodaty, H., Luscombe, G., Kruk, J., & Anstey, K. (1999). The Parent Adult-Child Relationship Questionnaire (PACQ): the assessment of the relationship of adult children to their parents. *Aging & Mental Health*, 3(1), 28-38.
- Pierce, G. R., Sarason, I. G., Sarason, B. R., Solky-Butzel, J. A., ve Nagle, L. C. (1997). Assessing the quality of personal relationships. *Journal of Social and Personal Relationships*, 14(3), 339-356.
- Plutchik, R. (1997). The circumplex as a general model of the structure of emotions and personality. Plutchik, R.ve Conte, R. H. (Ed.), *Circumplex models of personality and emotions* (syf. 17-45). USA: American Psychological Association Press.
- Politano, P. M., Stapleton, L. A., ve Correll, J. A. (1992). Differences Between Children of Depressed and Non-depressed Mothers: Locus of Control, Anxiety and Self-esteem: a Research Note. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 33(2), 451-455.
- Preacher, K. J., ve Hayes, A. F. (2008). Asymptotic and resampling strategies for assessing and comparing indirect effects in multiple mediator models. *Behavior research methods*, 40(3), 879-891.
- Preacher, K. J., ve Hayes, A. F. (2004). SPSS and SAS procedures for estimating indirect effects in simple mediation models. *Behavior Research Methods, Instruments, & Computers*, 36(4), 717-731.
- Renk, K., Phares, V., ve Epps, J. (1999). The relationship between parental anger and behavior problems in children and adolescents. *Journal of Family Psychology*, 13(2), 209-227.

- Renk, K., Roberts, R., Roddenberry, A., Luick, M., Hillhouse, S., Meehan, C., ve diğ er. (2003). Mothers, fathers, gender role, and time parents spend with their children. *Sex Roles*, 48(7/8), 305-315.
- Robertson, S. E. (1988). Social support: Implication for counseling. *International Journal for the Advancement of Counseling*, 11, 313-321.
- Rodrigue, J. R., ve Houck, C. D. (2001). Parental health and adolescent behavioral adjustment. *Children's Health Care*, 30, 79-91.
- Roelofs, J., Meesters, C., Bamelis, L., ve Muris, P. (2006). On the links between attachment style, parental rearing behaviors, and internalizing and externalizing problems in non-clinical children. *Journal of Child and Family Studies*, 15(3), 319-332.
- Roque, L., ve Veríssimo, M. (2011). Emotional context, maternal behavior and emotion regulation. *Infant Behavior and Development*, 34(4), 617-626.
- Rose-Krasnor, L., Rubin, K. H., Booth, C. L., ve Coplan, R. (1996). The relation of maternal directiveness and child attachment security to social competence in preschoolers. *International Journal of Behavioral Development*, 19(2), 309-325.
- Rubin, C., Rubenstein, J. L., Stechler, G., Heeren, T., Halton, A., Housman, D., ve Kasten, L. (1992). Depressive affect in "normal" adolescents: Relationship to life stress, family, and friends. *American Journal of Orthopsychiatry*, 62(3), 430-441.
- Rugancı, R. N. (2008). *The Relationship Among Attachment Style, Affect Regulation, Psychological Distress and Mental Construction of the Relational World*. Yayınlanmamış doktora tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Psikoloji Bölümü.
- Rydell, A. M., Thorell, L. B., ve Bohlin, G. (2007). Emotion regulation in relation to social functioning: An investigation of child self-reports. *European Journal of Developmental Psychology*, 4(3), 293-313.

- Safran, J. D. (1990). Towards a refinement of cognitive therapy in light of interpersonal theory: I. Theory. *Clinical Psychology Review*, 10(1), 87-105.
- Salters-Pedneault, K., Roemer, L., Tull, M. T., Rucker, L., ve Mennin, D. S. (2006). Evidence of broad deficits in emotion regulation associated with chronic worry and generalized anxiety disorder. *Cognitive Therapy and Research*, 30, 469-480.
- Sarıtaş, D. ve Gençöz, T. (2011). Ergenlerin duygu düzenleme güçlüklerinin, annelerinin duygu düzenleme güçlükleri ve çocuk yetiştirme davranışları ile ilişkisi. *Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı Dergisi*, 18(2), 117-126.
- Scherer, D. G., Melloh, T., Buyck, D., Anderson, C., ve Foster, A. (1996). Relation between children's perceptions of maternal mental illness and children's psychological adjustment. *Journal of Clinical Child Psychology*, 25(2), 156-169.
- Schulze, H. H. (2001). General Monitoring Report, 2004. *European Observatory on Family Matters (2004)*, (syf.2), 4 Şubat, 2013.
- http://europa.eu.int/comm/employment_social/eoss/downloads/gm_04_Netherlands.pdf
- http://europa.eu.int/comm/employment_social/eoss/downloads/gm_01_netherlands_schulze_cuyvers.pdf
- Sheeber, L., Hops, H., Alpert, A., Davis, B., ve Andrews, J. (1997). Family support and conflict: Prospective relations to adolescent depression. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 25(4), 333-344.
- Sher, K. J., Walitzer, K. S., Wood, P. K., ve Brent, E. E. (1991). Characteristics of children of alcoholics: putative risk factors, substance use and abuse, and psychopathology. *Journal of Abnormal Psychology*, 100(4), 427-448.

- Shomaker, L. B., ve Furman, W. (2009). Parent—adolescent relationship qualities, internal working models, and attachment styles as predictors of adolescents' interactions with friends. *Journal of social and personal relationships*, 26(5), 579-603.
- Shulman, S., Elicker, J., ve Sroufe, L. A. (1994). Stages of friendship growth in preadolescence as related to attachment history. *Journal of Social and Personal Relationships*, 11, 341-361.
- Siegel, K., Mesagno, F. P., Kaur, D., Christ, G., Banks, K., ve Moynihan, R. (1992). Psychosocial adjustment of children with a terminally ill parent. *Journal of the Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 31, 327–333.
- Simonelli, L. E., Ray, W. J., ve Pincus, A. L. (2004). Attachment models and their relationships with anxiety, worry, and depression. *Counseling and Clinical Psychology Journal*, 1(3), 107-118.
- Simons, R. L., Whitbeck, L. B., Beaman, J., ve Conger, R. D. (1994). The impact of mothers' parenting, involvement by nonresidential fathers, and parental conflict on the adjustment of adolescent children. *Journal of Marriage and the Family*, 356-374.
- Simpson, J.A., Rholes, W. S., ve Nelligan, J. S. (1992). Conflict in close relationship: An attachment perspective. *Journal of Personality and Social Psychology*, 71(5), 899–914.
- Slee, N., Spinhoven, P., Garnefski, N., ve Arensman, E. (2008). Emotion regulation as mediator of treatment outcome in therapy for deliberate self-harm. *Clinical Psychology & Psychotherapy*, 15, 205–221.
- Smitsa, A., Soenens, B., Luyckx, K., Durieza, B., Berzonsky, M., ve Goossens, L. (2008). Perceived parenting dimensions and identity styles: Exploring the socialization of adolescents' processing of identity-relevant information. *Journal of Adolescence*, 31, 151-164.

- Sorce, J. F., ve Emde, R. N. (1981). Mother's presence is not enough: Effect of emotional availability on infant exploration. *Developmental Psychology*, 17(6), 737-745.
- Sroufe, L. A. (2005). Attachment and development: A prospective, longitudinal study from birth to adulthood. *Attachment & Human Development*, 7(4), 349-367.
- Stark, K. D., Humphrey, L. L., Crook, K., ve Lewis, K. (1990). Perceived family environments of depressed and anxious children: Child's and maternal figure's perspectives. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 18(5), 527-547.
- Statistics Canada, 2007. 12 Nisan 2013,
<http://www.statcan.gc.ca/concepts/definitions/cffamstr-strfamfr-eng.htm>
- Steinberg, S. J., ve Davila, J. (2008). Romantic functioning and depressive symptoms among early adolescent girls: The moderating role of parental emotional availability. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 37(2), 350-362.
- Steinberg, L., Lamborn, S. D., Darling, N., Mounts, N. S., ve Dornbusch, S. M. (1994). Over-time changes in adjustment and competence among adolescents from authoritative, authoritarian, indulgent, and neglectful families. *Child development*, 65(3), 754-770.
- Stormshak, E. A., Bierman, K. L., McMahon, R. J., ve Lengua, L. J. (2000). Parenting practices and child disruptive behavior problems in early elementary school. *Journal of clinical child psychology*, 29(1), 17-29.
- Sullivan, H. S. (1953). *The interpersonal theory of psychiatry*. New York: Norton, W. W. & Company, Inc.
- Şahin, N. H., Batıgün, A. D., ve Koç, V. (2011). Kişilerarası tarz, kendilik algısı, öfke ve depresyon. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 21, 1-10.

- Şahin, N. H., Batıgün, D. A., ve Uzun, C. (2011). Anksiyete bozukluğu: Kişilerarası tarz, kendilik algısı ve öfke açısından bir değerlendirme. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 12(2), 107-113.
- Şahin, N. H., Batıgün, D. A., ve Uğurtaş, S. (2002). Kısa Semptom Envanteri (KSE): Ergenler İçin Kullanımının Geçerlik, Güvenilirlik ve Faktör Yapısı. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 13(2), 125-135.
- Şahin, N. H., Durak, A., ve Yasak-Gültekin, Y. (1994). Interpersonal Style, Loneliness and Depression. *23rd International Congress of Applied Psychology*, July 17-22, Madrid, Spain.
- Şahin, N. H., ve Durak, A. (1994). Kısa Semptom Envanteri: Türk Gençleri için Uyarlanması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 9 (31), 44-56.
- Tasca, G. A., Szadkowski, L., Illing, V., Trinneer, A., Grenon, R., Demidenko, N., ... ve Bissada, H. (2009). Adult attachment, depression, and eating disorder symptoms: The mediating role of affect regulation strategies. *Personality and Individual Differences*, 47(6), 662-667.
- Thompson, R. A., ve Calkins, S. D. (1996). The double-edged sword: Emotional regulation for children at risk. *Development and Psychopathology*, 8, 163-182.
- Thompson, R. A. (1994). Emotion regulation: A theme in search of definition. *Monographs of the society for research in child development*, 59(2-3), 25-52.
- Thompson, R. A. (1991). Emotional regulation and emotional development. *Educational Psychology Review*, 3(4), 269-307.
- Tubman, J. G., ve Lerner, R. M. (1994). Affective experiences of parents and their children from adolescence to young adulthood: Stability of affective experiences. *Journal of Adolescence*, 17(1), 81-98.
- Turner, R. J., ve Noh, S. (1983). Class and psychological vulnerability among women: The significance of social support and personal control. *Journal of Health and Social Behavior*, 2-15.

- Tusaie, K., ve Dyer, J. (2004). Resilience: A historical review of the construct. *Holistic Nursing Practice*, 18(1), 3-10.
- Türk Dil Kurumu (2013). Güncel Türkçe Sözlük, 8 Mayıs 2013
http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.51f168e698d184.77722475
- Umberson, D. (1992). Relationships between adult children and their parents: Psychological consequences for both generations. *Journal of Marriage and the Family*, 664-674.
- U.S. Census Bureau, 2001. 12 Nisan 2013,
<http://www.census.gov/prod/cen2000/doc/ProfilesTD.pdf>
- Uzun, C. (2008). *Kişilerarası ilişkiler, öfke, benlik algısı ve anksiyete*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Valiente, C. ve Eisenberg, N. (2006). Parenting and Children's Adjustment: The Role of Children's Emotion Regulation. Snyder, K., Simpson, J. A. ve Hughes, J. N. (Ed.) *Emotion regulation in couples and families: Pathways to dysfunction and health*. (syf., 123-142). Washington, DC, US: American Psychological Association.
- Vander-Zanden, J. W., Crandell, T. L., ve Crandell, C. H. (2000). Adolescence: Emotional and social development. *Developmental Psychology*, 358-389.
- Vassallo, S., Smart, D., ve Price-Robertson, R. (2009). The roles that parents play in the lives of their young adult children. *Family Matters*, 82, 8-14.
- Veevers, J. E., ve Mitchell, B. A. (1998). Intergenerational Exchanges and Perceptions of Support within "Boomerang Kid" Family Environments. *The International Journal of Aging and Human Development*, 46(2), 91-108.
- Ward, R. A., ve Spitze, G. (1992). Consequences of Parent-Adult Child Coresidence A Review and Research Agenda. *Journal of Family Issues*, 13(4), 553-572.

- Wei, M., Vogel, D. L., Ku, T. Y., ve Zakalik, R. A. (2005). Adult attachment, affect regulation, negative mood, and interpersonal problems: The mediating roles of emotional reactivity and emotional cutoff. *Journal of Counseling Psychology*, 52(1), 14-24.
- Welsh, W. M., ve Stewart, A. J. (1995). Relationships between women and their parents: implications for midlife well-being. *Psychology and Aging*, 10(2), 181-190.
- Werner, E. E. (1995). Resilience in development. *Current directions in psychological science*, 4(3), 81-85.
- Werner E. E., ve Gross, J. J. (2010). Models of Emotion Regulation. Kring, A., Sloan, D. M., & Sloan, D. (Ed.). (2010). *Emotion regulation and psychopathology*. Guilford Press.
- White, R., ve Renk, K. (2012). Externalizing behavior problems during adolescence: An ecological perspective. *Journal of Child and Family Studies*, 21(1), 158-171.
- White, N. R. (2002). "Not Under My Roof!" Young People's Experience of Home. *Youth & Society*, 34(2), 214-231.
- Windle, M. (1992). A longitudinal study of stress buffering for adolescent problem behaviors. *Developmental psychology*, 28(3), 522-530.
- Yanbastı, G. (1990). *Kişilik kuramları*. İzmir: Ege Üniversitesi Yayınları.
- Yap, M. B., Schwartz, O. S., Byrne, M. L., Simmons, J. G., ve Allen, N. B. (2010). Maternal positive and negative interaction behaviors and early adolescents' depressive symptoms: Adolescent emotion regulation as a mediator. *Journal of Research on Adolescence*, 20(4), 1014-1043.
- Yap, M. B., Allen, N. B., ve Ladouceur, C. D. (2008). Maternal socialization of positive affect: The impact of invalidation on adolescent emotion regulation and depressive symptomatology. *Child development*, 79(5), 1415-1431.

- Yap, M. B., Allen, N. B., ve Sheeber, L. (2007). Using an emotion regulation framework to understand the role of temperament and family processes in risk for adolescent depressive disorders. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 10(2), 180-196.
- Young, J. F., Berenson, K., Cohen, P., ve Garcia, J. (2005). The role of parent and peer support in predicting adolescent depression: A longitudinal community study. *Journal of Research on Adolescence*, 15(4), 407-423.
- Youngblade, L. M., ve Belsky, J. (1992). Parent-child antecedents of 5-year-olds' close friendships: A longitudinal analysis. *Developmental psychology*, 28(4), 700-713.
- Youniss, J., ve Smollar, J. (1987). *Adolescent relations with mothers, fathers and friends*. University of Chicago Press.
- Yu, T., Pettit, G. S., Lansford, J. E., Dodge, K. A., ve Bates, J. E. (2010). The interactive effects of marital conflict and divorce on parent–adult children's relationships. *Journal of Marriage and Family*, 72(2), 282-292.
- Zeman, J., ve Garber, J. (1996). Display rules for anger, sadness, and pain: It depends on who is watching. *Child development*, 67(3), 957-973.
- Zimet, G. D., Dahlem, N. W., Zimet, S. G., ve Farley, G. K. (1988). The multidimensional scale of perceived social support. *Journal of personality assessment*, 52(1), 30-41.
- Zimmermann, P. (2004). Attachment representations and characteristics of friendship relations during adolescence. *Journal of Experimental Child Psychology*, 88(1), 83-101.
- Zimmermann, P., Maier, M. A., Winter, M., ve Grossmann, K. E. (2001). Attachment and adolescents' emotion regulation during a joint problem-solving task with a friend. *International Journal of Behavioral Development*, 25(4), 331-343.

EKLER

EK 1. BİLGİLENDİRME VE ONAM FORMU

Bu çalışma, yüksek lisans tezi kapsamında Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Psikoloji Bölümü öğretim üyesi Doç. Dr. Banu Yılmaz'ın danışmanlığında yürütülmektedir. Çalışmanın amacı, aile ortamının duygular ve diğer insanlarla sürdürülen ilişkiler üzerine etkisini incelemektir.

Çalışmaya katılım gönüllülük esasına dayanmaktadır ve sizden kimlik belirleyici hiçbir bilgi istenmemektedir. Yanıtlarınız gizli tutulacak, bireysel hiçbir değerlendirme yapılmayacak ve yanıtlar toplu olarak değerlendirilecektir. Anket, kişisel olarak rahatsızlık verecek sorular içermemektedir. Katılım sırasında, sorulardan ya da başka bir nedenden ötürü kendinizi rahatsız hissederseniz formu doldurmayı bırakabilirsiniz. Soruları yanıtlamanız yaklaşık 15 dakikanızı alacaktır.

Çalışmanın sağlıklı sonuçlar verebilmesi için yanıtlarınızın içten olması ve gerçek düşüncelerinizi yansıtması büyük önem taşımaktadır. Lütfen hiçbir soruyu atlamadan tam olarak yanıtlamaya çalışınız.

Çalışma hakkında daha fazla bilgi almak için gozdegkce@gmail.com adresi aracılığı ile iletişim kurabilirsiniz. Katılarınız için teşekkür ederim.

Psikolog Gözde GÖKÇE

Katılımcının Beyanı

Bu çalışmaya tamamen gönüllü olarak katılıyorum ve istediğim zaman yarıda bırakabileceğimi biliyorum. Verdiğim bilgilerin bilimsel amaçlı yayınlarda kullanılmasını kabul ediyorum.

KABUL EDİYORSANIZ LÜTFEN YANDAKİ

KUTUCUĞU İŞARETLEYİNİZ

EK 2. KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Kişisel Bilgi Formu (KBF)

1. **Cinsiyetiniz:** Kadın Erkek
2. **Yaşınız:**
3. **Eğitim Durumunuz:**
 - Okuryazar İlkokul mezunu Ortaokul mezunu Lise öğrencisi
 - Lise mezunu Yüksekokul mezunu Üniversite öğrencisi/mezunu
 - Lisans sonrası
4. **Herhangi bir işte çalışıyor musunuz?:** Evet Hayır
5. **Mesleğiniz:**
6. **Ailenizle birlikte mi yaşıyorsunuz?:** Evet Hayır
7. **Hayatınızın büyük çoğunluğunu geçirdiğiniz yer:**
 - Köy Kasaba Küçük Şehir Büyük Şehir
8. **Herhangi bir bedensel rahatsızlığınız var mı?:** Evet Hayır
Evet ise belirtiniz :
9. **Herhangi bir psikiyatrik rahatsızlığınız var mı?:** Evet Hayır
Evet ise belirtiniz:
10. **Daha önce psikiyatrik tedavi gördünüz mü?:** Evet Hayır
Evet ise belirtiniz:
11. **Anneniz hayatta mı?:** Evet Hayır
12. **Annenizin eğitim düzeyi:**
 - Okuryazar değil Okuryazar İlkokul mezunu Ortaokul mezunu
 - Lise mezunu Yüksekokul mezunu Üniversite mezunu ve üzeri
13. **Annenizin herhangi bir bedensel rahatsızlığı var mı?:** Evet Hayır
Evet ise belirtiniz:

14. Annenizin herhangi bir psikiyatrik rahatsızlığı var mı?: Evet Hayır

Evet ise belirtiniz:

15. Babanız hayatta mı?: Evet Hayır

16. Babanızın eğitim düzeyi:

Okuryazar değil Okuryazar İlkokul mezunu Ortaokul mezunu

Lise mezunu Yüksekokul mezunu Üniversite mezunu ve üzeri

17. Babanızın herhangi bir bedensel rahatsızlığı var mı?: Evet Hayır

Evet ise belirtiniz:

18. Babanızın herhangi bir psikiyatrik rahatsızlığı var mı?: Evet Hayır

Evet ise belirtiniz:

19. Kaç kardeşiniz?:

20. Siz kaçınıcı çocuksunuz?:

Kardeşiniz (abi/abla/kardeş) varsa;

21. Herhangi bir bedensel rahatsızlığı var mı?: Evet Hayır

Evet ise,

Hangi kardeş(ler)inizin bedensel rahatsızlığı var?

Ne tür bir bedensel rahatsızlığı var?:

22. Herhangi bir psikiyatrik rahatsızlığı var mı?: Evet Hayır

Evet ise,

Hangi kardeş(ler)inizin psikiyatrik rahatsızlığı var?

Ne tür bir psikiyatrik rahatsızlığı var?:

23. Anne-babanız;

Birlikte Boşanmış Yasal olarak evli ama ayrı yaşıyorlar

Boşanmış ama aynı evde yaşıyorlar

24. Anne-babanız arasındaki ilişkiyi nasıl tanımlarsınız?

1 2 3 4 5
Çok kötü Kötü Orta İyi Çok iyi

25. Ailenizin toplam aylık geliri (1 ayda evinize giren toplam para miktarı):

.....

EK 3. EBEVEYN DUYGUSAL ERİŞİLEBİLİRLİĞİ ÖLÇEĞİ

LEAP

Aşağıda anne ve babanızla ilgili çeşitli ifadeler yer almaktadır. Her bir ifade anneniz ve babanızın size nasıl davrandığıyla ilgilidir. Her bir ifadeyi dikkatlice okuyarak anne ve babanızın size yönelik davranışlarını 6 dereceli ölçek üzerinden değerlendiriniz. Bu ölçekte doğru-yanlış ya da verilmesi gereken bir yanıt söz konusu değildir. Bu nedenle, her bir ifadeyi lütfen kendi değerlendirmenize göre işaretleyiniz. Hem anneniz hem de babanız için işaretleme yapınız.

	(Nadiren)		(Sık sık)		(Her zaman)							
	1	2	3	4	5	6						
	(Hiçbir zaman)		(Bazen)		(Çok sık)							
	Annem			Babam								
1. Bana destek olur.	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
2. Üzgün olduğumda beni teselli eder (örneğin, mutsuz olduğumda kendimi daha iyi hissetmemi sağlar).	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
3. Beni önemseydiğini gösterir.	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
4. Benimle içten bir şekilde ilgilendiğini gösterir (örneğin, bana değer verir ve benim için endişelenir).	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
5. Benim için önemli olan şeyleri hatırlar.	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
6. Onunla ne zaman konuşmak istesem uygundur.	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
7. Bana ilgisini gösterecek şekilde sorular sorar.	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
8. Benimle, gerçekten istediği için vakit geçirir.	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
9. Sorunlarım, sıkıntılarım konusunda benimle konuşmaya isteklidir.	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
10. Sevdiğim şeylerle ilgili benimle konuşur.	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
11. Düşüncelerimi önemser	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
12. Duygusal olarak erişilebilirdir (Varlığını duygusal olarak hissedirim)	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
13. İstenen biri olduğumu hissettirir.	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
14. Beni takdir eder, över (örneğin, benimle ilgili olumlu şeyler söyler)	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
15. Anlayışlıdır.	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6

EK 4. DUYGU DÜZENLEME GÜÇLÜĞÜ ÖLÇEĞİ

DDGÖ

Aşağıdaki cümlelerin size ne sıklıkla uyduğunu altlarında belirtilen 5 dereceli ölçek üzerinden değerlendiriniz. Her bir cümlenin altındaki 5 noktalı ölçekten, size uygunluk yüzdesini de dikkate alarak, yalnızca bir tek rakamı yuvarlak içine alarak işaretleyiniz.

1	2	3	4	5
Hemen hemen her zaman (%0 - %10)	Bazen (%11 - %35)	Yaklaşık yarı yarıya (%36 - %65)	Çoğu zaman (%66 - %90)	Hemen hemen (%91 - %100)
1. Ne hissettiğim konusunda netimdir.				
2. Ne hissettiğimi dikkate alırım.				
3. Duygularım bana dayanılmaz ve kontrolsüz gelir.				
4. Ne hissettiğim konusunda hiçbir fikrim yoktur.				
5. Duygularıma bir anlam vermekte zorlanırım.				
6. Ne hissettiğime dikkat ederim.				
7. Ne hissettiğimi tam olarak bilirim.				
8. Ne hissettiğimi önemserim.				
9. Ne hissettiğim konusunda karmaşa yaşarım.				
10. Kendimi kötü hissetmeyi kabullenebilirim.				
11. Kendimi kötü hissettiğimde böyle hissettiğim için kendime kızarım.				
12. Kendimi kötü hissettiğim için utanırım.				
13. Kendimi kötü hissettiğime işlerimi bitirmekte zorlanırım.				
14. Kendimi kötü hissettiğimde kontrolden çıkarım.				
15. Kendimi kötü hissettiğimde uzun süre böyle kalacağıma inanırım.				
16. Kendimi kötü hissetmenin yoğun depresif duyguyla sonuçlanacağına inanırım.				
17. Kendimi kötü hissettiğimde duygularımın yerinde ve önemli olduğuna inanırım.				

18. Kendimi kötü hissederken başka şeylere odaklanmakta zorlanırım.	1	2	3	4	5
19. Kendimi kötü hissederken kontrolden çıktığım duygusu yaşarım.	1	2	3	4	5
20. Kendimi kötü hissediyor olsam da çalışmayı sürdürebilirim.	1	2	3	4	5
21. Kendimi kötü hissettiğimde bu duygudan dolayı kendimden utanırım.	1	2	3	4	5
22. Kendimi kötü hissettiğimde eninde sonunda kendimi daha iyi hissetmenin bir yolunu bulacağımı bilirim.	1	2	3	4	5
23. Kendimi kötü hissettiğimde zayıf biri olduğum duygusuna kapılırım.	1	2	3	4	5
24. Kendimi kötü hissettiğimde de davranışlarım kontrolüm altındadır.	1	2	3	4	5
25. Kendimi kötü hissettiğim için suçluluk duyarım.	1	2	3	4	5
26. Kendimi kötü hissettiğimde konsantre olmakta zorlanırım.	1	2	3	4	5
27. Kendimi kötü hissettiğimde davranışlarımı kontrol etmekte zorlanırım.	1	2	3	4	5
28. Kendimi kötü hissettiğimde daha iyi hissetmem için yapabileceğim hiçbir şey olmadığına inanırım.	1	2	3	4	5
29. Kendimi kötü hissettiğimde böyle hissettiğim için kendimden rahatsız olurum.	1	2	3	4	5
30. Kendimi kötü hissettiğimde kendimle ilgili olarak çok fazla endişelenmeye başlarım.	1	2	3	4	5
31. Kendimi kötü hissettiğimde kendimi bu duyguya bırakmaktan başka çıkar yol olmadığına inanırım.	1	2	3	4	5
32. Kendimi kötü hissettiğimde davranışlarım üzerindeki kontrolümü kaybederim.	1	2	3	4	5
33. Kendimi kötü hissettiğimde başka bir şey düşünmekte zorlanırım.	1	2	3	4	5
34. Kendimi kötü hissettiğimde duygumun gerçekte ne olduğunu anlamak için zaman ayırırım.	1	2	3	4	5
35. Kendimi kötü hissettiğimde kendimi daha iyi hissetmem zaman alır.	1	2	3	4	5
36. Kendimi kötü hissettiğimde duygularım dayanılmaz olur.	1	2	3	4	5

EK 5. KİŞİLERARASI İLİŞKİ TARZLARI ÖLÇEĞİ

KİTÖ

Bu ölçek insanlar arası ilişkilerde iletişim stilini belirlemek üzere hazırlanmıştır. Ölçeği, arkadaşlarınızla birlikte olduğunuz sırada genel olarak nasıl davrandığınızı düşünerek işaretleyin. Maddelerin doğru ya da yanlış şeklinde bir yanıtı söz konusu değildir. Ölçekte belirtilen davranışları yapma sıklığınıza göre “hiç (0)”, “bazen (1)”, “sık sık (2)” ve “sürekli (3)” şeklinde yandaki cevap kısmına işaretleyin. Ancak her bir davranış için bunlardan yalnızca bir tanesini seçmeye dikkat edin. Tüm davranışları değerlendirmeye, boş bırakmamaya özen gösterin.

	Hiç (0)	Bazen (1)	Sık Sık (2)	Sürekli (3)
1. Kendi isteklerimi ve ihtiyaçlarımı karşımdakine açıkça belli ederim.				
2. Fikirlerimde ve söylediklerimde ısrarlı olur, karşımdakilerin görüşlerini pek dikkate almam.				
3. Sözlerimle olmasa da diğer yollarla karşımdakilere saygı duyduğuma ve onları kabullendiğime ilişkin mesajlar veririm.				
4. “Neden” ve “niçin” sözcükleriyle başlayan soruları sıkça kullanırım.				
5. Neşeli ve yapıcı şakalar yaparım.				
6. İnsanlara sözle sataşmayı severim.				
7. Karşımdakilerin görüşlerine ve tutumlarına değer verdiğimi açıkça belli ederim.				
8. Kendimi diğerlerinden daha farklı ve üstün görür ve bunu belli etmekten çekinmem.				
9. Otomatik tepkilerimi erteleyebilir, kendimi pek kolayca kaybetmem.				
10. Karşımdakilerde suçluluk duygusu uyandırmayı severim.				
11. Diğer insanların da kendi görüşlerini ve bilgilerini aktarabilmeleri için onlara şans tanırım.				
12. Yaptığım şakalar yersiz olur.				
13. Düşüncelerim diğer kişilerininki ile uyduğunda, bunu açıkça belli ederim.				
14. Kendimi kolayca kaybedip öfkelenirim.				
15. Diğer kişilerin sırlarını hiçbir açık vermeden tutarım.				
16. Başkalarını aşağılayıcı ve küçük düşürücü sözleri kolayca söyleyebilirim.				
17. İlişkilerimde bir sorun olduğunda, bu sorunla ilgili olarak diğer kişiyle/kişilerle açıkça ve yapıcı bir biçimde yüzleşirim.				

18. Karşımdakilerden bir istekte bulunduğumda, bunu sert bir biçimde ifade ederim.				
19. Konuşmalarım yapıcı ve olumludur.				
20. İnsanlarla ilişkilerimde "üzüm yemek yerine, bağcı dövme" için uğraşırım (Güç savaşına girerim).				
21. Karşımdakilere içten bir ilgi duyar ve bunu açıkça belirtirim.				
22. Karşımdakileri istemediğim halde pohpohlarım.				
23. Karşımdaki insana karşı duyduğum olumlu duyguları, onunla açıkça paylaşabilirim.				
24. Diğerleriyle alay etmeyi severim.				
25. Düşüncelerimi paylaşma konusunda dürüstümdür.				
26. Diğerlerinin fikirlerini onlar adına ve onlar için özetlerim.				
27. Duygularımı paylaşma konusunda dürüstümdür.				
28. Kendi görüşlerimde ısrarlıyım ve bir uzlaşma yoluna gitmem.				
29. Ortada tartışılan bir konu varsa, orada olan herkes görüşlerini belirtinceye kadar tartışılan konunun kapanmasına izin vermem.				
30. Yalnızca kendimden söz etmekten ve böbürlenmekten hoşlanırım.				
31. Karşımdaki kişilere sorduğum sorular, onlara kimin haklı ya da üstün olduğunu göstermek için değil, gerçekten söylediklerini daha iyi anlayabilmem içindir.				

EK 6. ÇOK BOYUTLU ALGILANAN SOSYAL DESTEK ÖLÇEĞİ

ÇBASDÖ

Aşağıda 12 cümle ve her bir cümle altında da cevaplarınızı işaretlemeniz için 1'den 7'ye kadar rakamlar verilmiştir. Her cümlede söylenenin sizin için ne kadar çok doğru olduğunu veya olmadığını belirtmek için o cümle altındaki rakamlardan yalnız bir tanesini daire içine alarak işaretleyiniz.

Bu şekilde 12 cümlenin her birine bir işaret koyarak cevaplarınızı veriniz. Lütfen hiçbir cümleyi cevapsız bırakmayınız. Sizce doğruya en yakın olan rakamı işaretleyiniz.

1. Ailem ve arkadaşlarım dışında olan ve ihtiyacım olduğunda yanımda olan bir insan (örneğin; flört, nişanlı, sözlü, akraba, komşu, doktor) var.

1 - 2 - 3 - 4 - 5 - 6 - 7
(Kesinlikle hayır) (Kesinlikle evet)

2. Ailem ve arkadaşlarım dışında olan ve sevinç ve kederlerimi paylaşabileceğim bir insan (örneğin; flört, nişanlı, sözlü, akraba, komşu, doktor) var.

1 - 2 - 3 - 4 - 5 - 6 - 7
(Kesinlikle hayır) (Kesinlikle evet)

3. Ailem (örneğin; annem, babam, eşim, çocuklarım, kardeşlerim) bana gerçekten yardımcı olmaya çalışır.

1 - 2 - 3 - 4 - 5 - 6 - 7
(Kesinlikle hayır) (Kesinlikle evet)

4. İhtiyacım olan duygusal yardım ve desteği ailemden (örneğin; annem, babam, eşim, çocuklarım, kardeşlerim) alırım.

1 - 2 - 3 - 4 - 5 - 6 - 7
(Kesinlikle hayır) (Kesinlikle evet)

5. Ailem ve arkadaşlarım dışında olan ve beni gerçekten rahatlatan bir insan (örneğin; flört, nişanlı, sözlü, akraba, komşu, doktor) var.

1 - 2 - 3 - 4 - 5 - 6 - 7
(Kesinlikle hayır) (Kesinlikle evet)

6. Arkadaşlarım bana gerçekten yardımcı olmaya çalışırlar.

1 - 2 - 3 - 4 - 5 - 6 - 7
(Kesinlikle hayır) (Kesinlikle evet)

7. İşler kötü gittiğinde arkadaşlarıma güvenebilirim.

1 - 2 - 3 - 4 - 5 - 6 - 7
(Kesinlikle hayır) (Kesinlikle evet)

8. Sorunlarımı ailemle (örneğin; annem, babam, eşim, çocuklarım, kardeşlerim) konuşabilirim.

1 - 2 - 3 - 4 - 5 - 6 - 7
(Kesinlikle hayır) (Kesinlikle evet)

9. Sevinç ve kederlerimi paylaşabileceğim arkadaşlarım var.

1 - 2 - 3 - 4 - 5 - 6 - 7
(Kesinlikle hayır) (Kesinlikle evet)

10. Ailem ve arkadaşlarımdan dışında olan ve duygularıma önem veren bir insan (örneğin; flört, nişanlı, sözlü, akraba, komşu, doktor) var.

1 - 2 - 3 - 4 - 5 - 6 - 7
(Kesinlikle hayır) (Kesinlikle evet)

11. Kararlarımı vermede ailem (örneğin; annem, babam, eşim, çocuklarım, kardeşlerim) bana yardımcı olmaya isteklidir.

1 - 2 - 3 - 4 - 5 - 6 - 7
(Kesinlikle hayır) (Kesinlikle evet)

12. Sorunlarımı arkadaşlarımla konuşabilirim.

1 - 2 - 3 - 4 - 5 - 6 - 7
(Kesinlikle hayır) (Kesinlikle evet)

EK 7. KISA SEMPTOM ENVANTERİ

Aşağıda insanların bazen yaşadıkları belirtiler ve yakınmaların bir listesi verilmiştir. Listedeki her maddeyi lütfen dikkatle okuyun. Daha sonra o belirtinin sizi bugün dahil, son bir haftadır ne kadar rahatsız ettiğini yandaki kutulardan uygun olanının içini işaretleyerek gösterin. Her belirti için sadece bir yeri işaretlemeye ve hiçbir maddeyi atlamamaya özen gösterin. Fikir değiştirirseniz ilk yanıtınızın üstünü karalayın.

		Hiç	Biraz	Orta Dere cede	Çok	Epey Fazla
1.	İçinizdeki sinirlilik ve titreme hali					
2.	Baygınlık, baş dönmesi					
3.	Bir başka kişinin sizin düşüncelerinizi kontrol edeceği fikri					
4.	Başınıza gelen sıkıntılardan dolayı başkalarının suçlu olduğu duygusu					
5.	Olayları hatırlamada güçlük					
6.	Çok kolayca kızıp öfkelenme					
7.	Göğüs (kalp) bölgesinde ağrılar					
8.	Meydanlık(açık) yerlerden korkma duygusu.					
9.	Yaşamınıza son verme düşüncesi.					
10.	İnsanların çoğuna güvenilemeyeceği hissi.					
11.	İştahta bozukluklar.					
12.	Hiçbir nedeni olmayan ani korkular.					
13.	Kontrol edemediğiniz duygu patlamaları.					
14.	Başka insanlarla beraberken bile yalnızlık hissetme.					
15.	İşleri bitirme konusunda kendini engellenmiş hissetme.					
16.	Yalnızlık hissetme.					
17.	Hüzünlü, kederli hissetme.					
18.	Hiçbir şeye ilgi duymamak.					
19.	Kendini ağlamaklı hissetme.					
20.	Kolayca incinebilme , kırılma.					
21.	İnsanların sizi sevmediğini, size kötü davrandığına inanma.					
22.	Kendini diğer insanlardan daha aşağı görmek.					
23.	Mide bozukluğu, bulantı.					
24.	Diğer insanların sizi gözlediği ya da hakkınızda konuştuğu duygusu.					
25.	Uykuya dalmada güçlük.					
26.	Yaptığınız şeyleri tekrar tekrar doğru mu diye kontrol etmek.					
27.	Karar vermede güçlükler.					

28.	Otobüs,tren, metro gibi umumi vasıtalarla seyahatlerden korkma.					
29.	Nefes darlığı , nefessiz kalma.					
30.	Sıcak,soğuk basmaları.					
31.	Sizi korkuttuğu için bazı eşya yer ya da etkinliklerden uzak kalmaya çalışmak.					
32.	Kafanızın bomboş kalması.					
33.	Bedeninizin bazı bölgelerinde uyuşmalar,karıncalanmalar.					
34.	Hatalarınız için cezalandırılmanız gerektiği düşüncesi.					
35.	Gelecekle ilgili umutsuzluk duyguları.					
36.	Dikkati bir şey üzerine toplamada güçlük.					
37.	Bedenin bazı bölgelerinde ,zayıflık, güçsüzlük hissi.					
38.	Kendini gergin ve tedirgin hissetme.					
39.	Ölme ve ölüm üzerine düşünceler.					
40.	Birini dövme, ona zarar verme yaralama isteği.					
41.	Birşeyleri kırma ,dökme isteği.					
42.	Diğer insanların yanında iken yanlış bir şey yapmamaya çalışmak.					
43.	Kalabalıklardan rahatsızlık duymak.					
44.	Başka insanlara hiç yakınlık duymamak.					
45.	Dehşet ve panik nöbetleri.					
46.	Sık sık tartışmaya girmek.					
47.	Yalnız kalındığında sinirlilik hissetme.					
48.	Başarılarınıza rağmen diğer insanlardan yeterince takdir görmemek.					
49.	Kendini yerinde duramayacak kadar tedirginlik hissetmek.					
50.	Kendini değersiz görme duygusu.					
51.	Eğer izin verirseniz insanların sizi sömüreceği duygusu.					
52.	Suçluluk duyguları.					
53.	Aklınızda bir bozukluk olduğu fikri.					

EK 8. EBEVEYN DUYGUSAL ERİŞİLEBİLİRLİĞİ ÖLÇEĞİ’NİN TÜRKÇE FORMUNUN GEÇERLİK-GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI

Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği Ölçeği (LEAP), Lum ve Phares (2005) tarafından ebeveynlerin duygusal erişilebilirliğini ölçmek amacıyla “The Lum Emotional Availability of Parents” ismiyle geliştirilmiştir (bakınız, Ek 8.1). Ölçek, katılımcıların ayrı ayrı hem anne hem de babalarını düşünerek yanıtlamaları istenen 15 maddeden oluşmakta ve 1 (hiçbir zaman) ile 6 (her zaman) arasında puanlanan Likert tipi bir yapı göstermektedir. Ölçeğin özgün formunun geçerlik güvenirlik çalışmaları 2005 yılında Lum ve Phares tarafından klinik ve klinik olmayan örnekleme gerçekleştirilmiştir. Bu çalışma sonuçlarına göre ölçeğin anne ve baba duygusal erişilebilirliği olarak nitelenen tek faktörlü bir yapı gösterdiği bulunmuştur. Yine bu çalışma sonuçlarına göre, Cronbach Alfa iç tutarlık katsayıları, klinik olmayan örnekleme ölçeğin anne formu için .96, baba formu için .97; klinik örnekleme anne formu için .92, baba formu için .93 olarak bulunmuştur. Test-tekrar test güvenirliği ise anne formu için .92, baba formu için .85 olarak belirtilmiştir. Ölçekten alınan yüksek puanlar, ilgili formun ait olduğu ebeveynin duygusal erişilebilirliğinin yüksekliğine işaret etmektedir.

Bu çalışma kapsamında Türkçe’ye uyarlanmış olan formun maddelerinin çeviri işlemi araştırmacı ve danışmanı tarafından ayrı ayrı gerçekleştirilmiş, farklı ifade edilen maddeler bir klinik psikolog ve bir sosyal psikolog olan iki hakem tarafından değerlendirilerek ölçeğe son hâli verilmiştir. Türkçe formun psikometrik özelliklerini belirlemek amacıyla çalışmanın örnekleminde geçerlik-güvenirlik çalışmaları

gerçekleştirilmiştir. Bu amaçla gerçekleştirilen analizlerde, Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı anne formu için .95, baba formu için .97 olarak belirlenmiştir. Ölçeğin madde test korelasyonu değerlendirildiğinde, anne formunun değerlerinin .65 ile .83 arasında; baba formunun değerlerinin .76 ile .86 arasında değiştiği bulunmuştur. Ardından, ölçeğin yapısal bileşenlerini belirlemek amacıyla varimax rotasyonlu Temel Bileşenler Analizi yapılmıştır. 15 maddeden oluşan Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği Ölçeği için gerçekleştirilen Temel Bileşenler Analizi öncesinde tüm maddeler için madde test korelasyonları hesaplanmıştır. Bu analiz sonucunda, madde toplam korelasyonu .20'nin altında bulunan hiçbir madde bulunmadığı için Temel Bileşenler Analizi'ne 15 madde ile devam edilmiştir. Scree Plot sonuçları ölçeğin anne ve baba formunda tek faktörlü yapının uygun olduğunu göstermiştir. Faktörleri oluşturan maddeler incelendiğinde, Scree Plot sonuçlarıyla benzer şekilde, ölçeğin anne ve baba formunun tek faktörlü yapı sergilediği düşünülmüştür. Ardından, varimax rotasyonlu Temel Bileşenler Analizi gerçekleştirilmiş ve maddelerin bileşen yükleri ve güvenirlik katsayıları Tablo Ek 8.3'te gösterilmiştir.

Analiz sonuçlarına göre, ölçeğin anne formuna ait “Annenin Duygusal Erişilebilirliği” faktörünün açıkladığı varyans %59.94'tür. Bu bileşenin iç tutarlık katsayısı .95'tir. Ölçeğin baba formuna ait “Babanın Duygusal Erişilebilirliği” faktörünün açıkladığı varyans yaklaşık %68.66'dır. Bu bileşenin iç tutarlık katsayısı .97 olarak hesaplanmıştır.

Tablo Ek 8.1. Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği Anne Formu Madde Test Korelasyon Değerleri

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1	-														
2	.73**	-													
3	.62**	.62**	-												
4	.54**	.53**	.75**	-											
5	.46**	.48**	.47**	.44**	-										
6	.49**	.52**	.57**	.54**	.43**	-									
7	.52**	.62**	.59**	.56**	.55**	.62**	-								
8	.54**	.56**	.55**	.57**	.45**	.59**	.65**	-							
9	.56**	.58**	.55**	.52**	.50**	.62**	.63**	.70**	-						
10	.57**	.59**	.54**	.52**	.56**	.55**	.68**	.66**	.68**	-					
11	.60**	.58**	.58**	.55**	.45**	.52**	.56**	.61**	.63**	.68**	-				
12	.51**	.54**	.56**	.58**	.42**	.58**	.58**	.60**	.62**	.60**	.62**	-			
13	.56**	.63**	.66**	.60**	.46**	.57**	.60**	.65**	.65**	.62**	.70**	.70**	-		
14	.53**	.55**	.55**	.54**	.41**	.42**	.58**	.54**	.52**	.56**	.58**	.58**	.66**	-	
15	.64**	.59**	.56**	.52**	.37**	.50**	.53**	.50**	.52**	.58**	.69**	.61**	.62**	.62**	-
Toplam Puan	.76**	.79**	.78**	.74**	.65**	.73**	.80**	.70**	.80**	.81**	.80**	.78**	.83**	.75**	.77**

* p<.01

Tablo Ek 8.2. Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği Baba Formu Madde Test Korelasyon Değerleri

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1	-														
2	.75**	-													
3	.73**	.70**	-												
4	.75**	.69**	.82**	-											
5	.57**	.60**	.63**	.65**	-										
6	.63**	.57**	.58**	.61**	.55**	-									
7	.71**	.68**	.66**	.70**	.67**	.71**	-								
8	.66**	.65**	.67**	.69**	.62**	.66**	.75**	-							
9	.68**	.72**	.67**	.70**	.65**	.69**	.76**	.76**	-						
10	.65**	.71**	.65**	.67**	.66**	.65**	.74**	.72**	.75**	-					
11	.67**	.64**	.70**	.68**	.59**	.59**	.62**	.69**	.66**	.71**	-				
12	.64**	.65**	.69**	.70**	.60**	.58**	.67**	.70**	.71**	.72**	.72**	-			
13	.68**	.68**	.74**	.73**	.65**	.62**	.68**	.74**	.69**	.71**	.78**	.77**	-		
14	.65**	.64**	.67**	.66**	.57**	.50**	.63**	.66**	.63**	.63**	.66**	.67**	.70**	-	
15	.60**	.58**	.58**	.59**	.51**	.54**	.59**	.60**	.60**	.61**	.68**	.65**	.67**	.63**	-
Toplam Puan	.83**	.83**	.84**	.85**	.77**	.76**	.85**	.85**	.86**	.85**	.84**	.84**	.87**	.80**	.76**

*p<.01

Tablo Ek 8.3 Ebeveyn Duygusal Erişilebilirliği Ölçeği'nin Faktör Yapısı

Maddeler	Annenin Duygusal Erişilebilirliği	Babanın Duygusal Erişilebilirliği
1. Bana destek olur.	.76	.84
2. Üzgün olduğumda beni teselli eder (örneğin, mutsuz olduğumda kendimi daha iyi hissetmemi sağlar).	.78	.83
3. Beni önemseydiğini gösterir.	.80	.85
4. Benimle içten bir şekilde ilgilendiğini gösterir (örneğin, bana değer verir ve benim için endişelenir).	.75	.86
5. Benim için önemli olan şeyleri hatırlar.	.63	.76
6. Onunla ne zaman konuşmak istesem uygundur.	.73	.76
7. Bana ilgisini gösterecek şekilde sorular sorar.	.80	.85
8. Benimle, gerçekten istediği için vakit geçirir.	.79	.85
9. Sorunlarım, sıkıntılarım konusunda benimle konuşmaya isteklidir.	.80	.86
10. Sevdiğim şeylerle ilgili benimle konuşur.	.81	.85
11. Düşüncelerimi önemser.	.81	.84
12. Duygusal olarak ulaşılabilir (Varlığını duygusal olarak hissederim).	.78	.84
13. İstenebilen biri olduğumu hissettirir.	.84	.88
14. Beni takdir eder, över (örneğin, benimle ilgili olumlu şeyler söyler).	.75	.80
15. Anlayışlıdır.	.76	.76
Özdeğer	8.99	10.30
Açıklanan Varyans	59.94	68.66
Alfa Katsayısı	.95	.97

EK 8.1. THE LUM EMOTIONAL AVAILABILITY OF PARENTS (LEAP)

LEAP

In this questionnaire, you will read statements about your parents. You will be asked to rate your *Mother's* and *Father's* behavior. For all questions, answer the statement as to how each parent acts toward you and circle your answer. If you are not living with your biological parents now, please rate the behavior of whomever you consider to be your mother or father (e.g., adoptive parent, stepparent, etc).

1-----2-----3-----4-----5-----6
 (Never) (Sometimes) (Very often) (Always)

	My mother						My father					
1. Supports me.	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
2. Consoles me when I am upset Example: Makes me feel better when I am upset)	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
3. Shows she/he cares about me.	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
4. Shows a genuine interest in me (Example: Pays attention and is curious about me).	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
5. Remembers things that are important to me.	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
6. Is available to talk at any time.	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
7. Asks questions in a caring manner.	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
8. Spends extra time with me just because she/he wants to.	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
9. Is willing to talk about my troubles.	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
10. Pursues talking with me about my interests (Example: Tries to talk me about what I like).	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
11. Values my input (Example: Cares about my ideas).	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
12. Is emotionally available to me.	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
13. Makes me feel wanted.	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
14. Praises me (Example: Tells me good things about myself).	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
15. Is understanding.	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6